MAG. JOHANNIS HUS

# TRACTATUS RESPONSIVUS

S. HARRISON THOMSON



PRINCETON UNIVERSITY PRESS

MAG. JOHANNIS HUS

# TRACTATUS RESPONSIVUS

*Now First Edited*

*With a Critical Introduction and Notes*

*From the Unique Ms. Cod. C. 116,*

*Metropolitan Chapter Library,*

*Prague*

*by*

S. HARRISON THOMSON

PRINCETON

PRINCETON UNIVERSITY PRESS

1927

PRINTED IN CZECHOSLOVAKIA
AT THE "POLITIKA" PRESS.

*To My Mother*

# INTRODUCTION.

Eighty years have gone by since Palacky's »Die Vorläufer des Hussitenthums« made its appearance under another name than that of its real author. Since that time, 1846, there has been increasing interest manifested in those pre-Reformation movements commonly spoken of as Wycliffism and Hussitism. This interest has, in keeping with the genius of the age, been directed along the lines of a critical and historical evaluation of the factors in the growth of the respective movements, cultural, racial, religious and theological. The investigations of scores of relatively modern scholars have at times assumed the proportions of a bitter controversy. And indeed it has been only natural that questions touching so many features and elements of modern Western European life at their rise, and involving so many possible points of divergence should project themselves into the present in a similarly divergent manner. For the historian who does not approach the study of his period *parti pris* is as rare as he would be uninteresting. In the case of the Hussite movement, and more particulary of Hus himself, the controversies incident to the formulation of a definitive judgment of his work and place in religious history have been very sharp, and often more bitter than intelligible. The questions thus raised and debated are still by no means settled — for the very simple reason that we have not as yet all the documents and writings before us, either of Wyclif, whose imitator and plagiaristic disciple one party asserts Hus to have been, or of the pre-Hussite Czech religious leaders, of whom the other party assert Hus to have been the continuator — nor indeed have we by any means all of Hus' own writings in any usable form. But these *lacunae* in our knowledge are being filled as rapidly as is humanly possible by the labours of the relatively few

serious students who are working on the period. The labour and time entailed in editing a tractate of any considerable size, written in late mediaeval Latin, constitute a deterrent of no negligible proportions. But the tractate lying before us, Hus' Tractatus Responsivus, is so important in its bearing on Hus' methods of composition in the midst of the busy last few years of his life, that, it is hoped, it will be of definite use to those interested in the Reformer and his period. If such turns out to be the case, the time and labour spent will have been amply repaid.

The editor is deeply indebted to Prof. Václav Novotný, Professor of Czech History in the Charles University in Prague, for hearty encouragement and invaluable assistance, given unsparingly in the midst of his own absorbing work. Prof. Novotný secured the loan of the manuscript from the Metropolitan Chapter Library, and has also gone over the entire text with me, giving invaluable suggestions which could have been obtained from no one else. Needless to say, any mistakes or bits of carelessness that are almost sure to turn up, are in every case the fault of the editor alone. He can only hope that the cause that is so near Prof. Novotny's heart, a fair verdict of Hus at the bar of History, may not be prejudiced by the deficiencies in the editing of the present tractate. To Dr. Podlaha, the librarian of the Metropolitan Chapter Library, the editor's thanks are due for the protracted loan of the Ms.

### *The Manuscript.*

The tractate exists, so far as we know, in a unique manuscript, Cod. C. 116 of the Metropolitan Chapter Library in Prague. The codex has already been partially described by Dr. Václav Flajšhans in the *Věstník České Akademie*, Ročník XI, st. 594—6. (Annual of the Czech Academy, 1902, pp. 594—6) who was the first to attribute this tractate to Hus. Dr. Podlaha's *Soupis Rukopisů Metropolitní Kapitoly*, I, p. 313—14 has a detailed description of the whole codex, which contains works or copies of earlier works written largely in the early years of the 15th century by many different scribes, on paper. The following description is based on that of Dr. Podlaha, to which some necessary additions and corrections have been made.

548 C CXVI

chart., saec. XIV. exeuntis et primum dim. saec. XV., ff. 344, 22 × 15.5 cm., diversis manibus, ant. simpl.

1a—36b Paschasii Radberti De corpore et Sanguine Christi. "Versus Paschasii de corpore et sanguine domini" × "venire valeamus".

37a—56a Paschasii (recte: Victoris tunnunensis) Tractatus de poenitencia. "Penitenciarum officia et merita narraturus" × "nulla capiaris oblivione victoris".

57a—105a (Henrici de Hassia) Tractatus de jugo laboris ori= ginali de origine censuum. "In sudore wltus tui vesceris pane" × "1398. Deficiunt vires, hinc pro me vade libelle, certifica du= bios contractus, argue pravos."

106a—115b Johannis Caldrini de censibus. "Quicunque wlt emere census licitos" × "hec Johannis Caldrini et sic de aliis."

116a—125b Questio de censibus. "queritur utrum emens red= ditus aut censum de camera vel fisco" × "inolevit."

126a—140b S. Hieronymi (et aliorum patrum) Auctoritates. "In epistola missa ad Augustinum et alipium s. Innocentius pres= biter" × "que sibi cavenda sint noverit."

141a—150a (anepig.) "Notandum quod oportet omnem sal= vandum odere animam suam, que est vita corporalis" × "licet aliquos committentur."

150b (Jacobelli de Misa)* Contra cultum imaginum. "Utrum secundum legem evangelicam plebes Christi fideles incitantur in templis suis aliquam habendo imaginem colere, adorare vel aliter quomodolibet venerari. Arguitur quod non" × "Omnis veritas est in scriptura." (Cf. Bartoš, Lit. Činnost Jak. ze Stři= bra, č. 69.)

160b—177b (Nicholai de Dresd.) De iuramento. "Nota ju= rando vane et inutiliter dolose et fraudulenter." × "esse distan= ciam. Hec Crisostomus 95 Iurati." (Cf. Sedlák, Studie a Texty, I, 79.)

178a—184a Epistola Epiphanii ad Johannem episcopum a s. Hieronymo translata. "Domino dilectissimo fratri Johanni epi= scopo Epyphanius. Oportebat nos" × "sui inducat erroris."

184b—188b vacant.

---

* For this and the following attribution I am indebted to Dr. F. M. Bar= toš, whose catalogue of the works of Jacobellus de Misa is definitive.

189a—211a Tractatus de erroribus haereticorum fratris Remheri ord. predicatorum quondam heresiarchae. "Audistis quia antichristus venit . . ." 189b "Fidem romane ecclesie probant et commendant" × "heresis est Jouiniani."

211b—212b vacant.

213a—225b "Queritur utrum dici possit ‚Credo in sanctam ecclesiam', vel ‚Sanctam ecclesiam catholicam'" × "Pro quo Alexander magnus Halis doctor . ."

225b—226b Sermo s. Augustini super symbolum. "Queso fratres carissimi, ut nobis reserantibus exposicionem" × "et profitendum est. Amen".

227a—306a Johannis Husii Tractatus responsivus. "Quia quidam articuli quorundam hominum iudicio verisimiliter temerarie condempnati . ." × "pro viribus introducant."

306b—310b vacant.

311a—317b De anim~. "Nota ut dicit Viclef libro primo de animo . . ."

318a—320b De colore, de visu, anathomia oculi, de auditu e. a. "Omnes philosophi consenciunt in hoc, quod omnis color..."

321a—322a vacant.

323a—327a (anepig.) Sermo de sapientia ante collationem gradus magistri. "Prius parens rerum omnium alta sophia, lux nescia noctis" × "Qui non colligit mecum dispergit."

327a—330b vacant.

331a—332b "Quantum ad tercium restat nostrum magistrandum . ." × "librum apertum tibi trado, ut te et alios docendo magister vite optimus efficiaris. In nomine Patris et filii."

333a—337a (Wyclif) de sex iugis secularis brachii, que trahunt currum Christi. "Ut simplices sacerdotes zelo animarum succensi . . ." × "eciam contra huiusmodi novitates."

337a—344b Miscellanea theologica latina manu XVI saec., quae annotavit in marginibus per totum codicem.

1a in margine: "E bibliotheca Georgii Bartholdi Pontani a Braitenberg, praepositi Pragen."

It will be noticed that Hus' tractate is the most considerable in the codex. It is, furthermore, quite evident, from an examination of the writings throughout the codex, that it is the only one by this scribe. Two very interesting errors could easily lead to the conclusion that this is the original, taken from dict-

ation. In two places the scribe has made a suggestive mistake in the same word — f 292[b] omnium for hominum, and f 300[a] omnibus for hominibus, a rather natural mistake to make in view of the similarity of pronunciation, but less likely to be expected if the scribe were copying from another manuscript, inasmuch as in the first case the content is clear, and in the second the reference is to a familiar section in Paul's first letter to the Corinthians. There are, however, numerous other scribal errors which would be more essily explained on the theory that this is a copy of the original. The editor admits hesitancy in deciding between these two alternatives. In any case its nearness to the author is indisputable. We have also, as is quite commonly the case in contemporary bookmaking, details which tell us the number of pages in the scribe's booklets. At the bottom of f 238[b] we find written primus, which evidently, inasmuch as the first words of the next page are Et tunc, was meant to indicate the end of his first booklet, i. e. ff 227—238 inclusive, making twelve pages. Unfolded that would make six single sheets, commonly known as a "sextern". Twelve pages further on, f 250[b], we find in the same relative place, at the lower right hand corner, the words Antequam veniremus, with which the following page, f 251[a], begins. This same thing occurs at the end of every sextern; f 262[b], Ubi tamen; 274[b], et adorant super tecta etc.; f 286[b] interrogando; 298[b], Amplius. Twelve more pages would bring us to f 310[b], (ff 306[b]—310[b] are vacant) which shows the extent of the scribe's work — seven complete sexterns of 12 pages each, 84 pages from f 227[a] to f 310[b] inclusive. The pagination as we have it is, of course, of a much later date. It was first done in pencil and has since been gone over with a numbering machine. As Dr. Flajšhans pointed out in his brief notice of this manuscript, there are a few marginal corrections in the scribe's own hand, and there are also notes in a later hand, perhaps those of the previous owner, Pontanus of Breitenbach, whose *ex libris*, so to speak, is on the first page. (v. supra). The title Johannis Hussii Tractatus Responsivus is probably in the same hand as the later marginal annotations throughout the text. These marginalia have been given in the footnotes, and whenever they are clearly in a later hand it has been so specified — *manu posteriori*. The scribe had begun to go through the tractate,

punctuating, underlining and rubricating in red, but he got only as far as f 262$^{b}$, that is, through the third sextern, from which point the larger capitals are left our altogether or a small letter put in their place. The names of authorities, Augustine, Gregory, Jerome etc. and books of the Bible are generally underlined in red or black according as they occur before or after f 262$^{b}$. The number of lines on a page varies from 32 to 39, but the average is probably nearer 35. From f 287$^{a}$ to the end the pages are ruled across the top and bottom.

The writing is fairly clear and is uniform throughout. The abbreviations are of the usual sort to be found in early 15$^{th}$ century writings on theological subjects. There have been occasional abbreviations that have caused some trouble, but Prof. Novotný has very kindly helped me in cases where his greater familiarity with the script of this period made my difficulties disappear. Minor difficulties have been straightened out by comparing the reference in question to the passage in Scripture or the Church father or Canon quoted.

The author has incorporated into his tractate the "posicio" of Jacobellus de Misa (Jakoubek ze Stříbra), defending articles 32 and 33 of the 45 articles of Wyclif condemned by the Town Hall Council on July 16, 1412. His "posicio" as well as that of Epinge were delivered after the three "actus" of Hus, printed in Opera I, 111 sqq. I have had a copy of the Vienna Nat. Lib. Ms. 4518, ff 44$^{a}$—52$^{b}$ to compare, and though no attempt has been made to give a complete collation of the Vienna Ms., yet substantial differences have been noted. The entire "posicio" of Magister Frederick Epinge, in defense of article 11 of the 45 condemned articles is incorporated into our tractate, ff 279$^{a}$—291$^{b}$. I have used a copy of the Vienna Nat. Library Ms. 4519, ff 119$^{b}$—133$^{b}$. The Vienna manuscript is not so abbreviated in its references to Canon Law, and it has thus been possible to trace quotations otherwise well disguised by an indication such as ex. de. off. or., Extravagans de officio iudicis ordinarii, or de off. de. le. c. fi. li. 6., when the meaning is de officio delegati, capitulo finali, libro 6°. With several exceptions, pointed out in the footnotes, I have been able to trace all the references made to Canon Law and the fathers. In the case of Epinge's "posicio" the variata would be inconsequential. The copy in our tractate is extraordinarily

faithful, pointing to its nearness to the source. It is indeed possible that Hus dictated from Epinge's own copy. Thus we hawe before us something unique in Hus literature, a tractate which is really three separate tractates, yet unified by the impetus of a common cause and the guidance of a dominant character. None of the three has hitherto been printed in its original form*.

*Authorship and Date.*

As we have seen above the title Johannis Hussii Tractatus Responsivus is in a later hand. Thus we have no direct Ms. evidence for assigning the tract to Hus. It is furthermore almost entirely free from references to Hus' polemics, or to events of his life to which he often refers in his other writings, as e. g. in "De Ecclesia", "Contra Paleč", "Contra Octo Doctores", etc. But even the most casual perusal of the contents shows that with these exceptions this tractate is absolutely identical in tone and manner of argument with the other tractates that came from his pen at this period, 1412—1414.

Article I, treating the "plenitudo potestatis" of the Roman pontiff and the power of the keys is argued in much the same way as in Chapters IV, VI, X and XIII of Hus' "De Ecclesia" which as we shall see is later by several months. There are here several very considerable sections taken from Wyclif's "De Potestate Pape", worked into the argument in the way we know Hus to have used fairly extensively.

Article II. The author declares that his detractors have made accusations that they have not proved. His denial of their charges, f 238[a] is almost the same as the denial of a similar charge which we have in Hus' "Ad Scripta M. Stephani Paleč" (Op. I, 256[a] sq.). It is worth noting, in passing, that the tone in our tractate is much more tempered and less bitter. It is, as we shall see, considerably earlier. Later polemics made recriminations and counter-recriminations much more acute.

Article IV (ff 242[b]—254[a]) is almost entirely the Posicio M. Jacobelli de Misa quam fecit pro articulo condempnato, videlicet, Ditare clerum est contra regulam Cristi Iesu. (Novotný, M. Jan Hus, 1, 2, p. 142.) I say "almost entirely" because our author has more than two

* vide infra concerning partial Czech translation.

pages (ff 242$^{b}$—243$^{b}$) of his own matter before beginning to quote Jacobellus' "posicio", and then it is quoted with a number of minor variants, omissions and additions. The whole first page as Jacobellus left it is here condensed into a few lines, and our author adds a whole page of his own at the end, giving a fourfold classification of the clergy according to their origin. In the body of the article the modifications made are quite considerable, particularly in the early part. The assertion of Dr. Sedlák* that this "posicio" was completely copied (úplně opsány) is, therefore, not strictly, though it is practically, true. Dr. Sedlák has suggested that this "posicio" was a work of joint authorship (Studie a Texty, II, 196), done by Jacobellus and Hus, and the few liberties that our author takes with it would seem to bear out that theory.

Article V (ff 254$^{a}$—262$^{b}$) brings us additional evidence of Hus' authorship. The whole argument is strikingly similar to that of the "Tractatus adversus Indulgencias Papales". There are even verbal parallels with his "De Sex Erroribus", and arguments and citations which he uses in the "De Ecclesia" and other later works.

Article VI (ff 262$^{b}$—292$^{a}$), treating excommunication, brings us, however the most interesting as well as conclusive proof that Hus was the author of the work lying before us. The author begins with a reference to the excommunication of Hus, in the third person, a not uncommon practise of Hus, used often in the "De Ecclesia", and continues the argument through some 17 pages (ff 262$^{b}$—279$^{b}$). This section seems to be an advance and enlargement of Hus' position in his Commentary on the Lombard's IV Sententiarum (ed. Flajšhans, pp. 608—14). But the author of our tractate has restricted himself largely to cases of excommunication recorded in the Scriptures, developing the Scripture teaching along the line of the earlier Commentary. Then on f 279$^{b}$ he appends *in toto* the "posicio" of Magister Frederick Epinge, defending Article 11 of the 45 condemned articles of Wyclif (cf supra, Jacobellus, art 32, 33). Epinge was a bachelor of Canon Law, and as might be expected, his proofs for the conclusions he reaches are taken mostly from Canon Law. But a comparison with Hus' discussion of excommunication in

* Dr. Jan Sedlák, late Prof. of Theology in Brno, Studie a Texty k Životopisu Husovu, II, 196 (1914) [Studies and Texts for a Biography of Hus).

his Commentary on the Lombard reveals the suggestive fact that all of Hus' references to Canon Law are reproduced (with additions, of course) in Epinge's "posicio". It seems highly probable that we have here another example of Hus' cooperation with his colleagues, which Dr. Sedlák suggested in the case of Jacobellus cited above, that Epinge had either developed and expanded notes of Hus' lectures on the Lombard, or that Hus suggested to him the line of argument and the sort of proofs to adduce. It is certain that Hus thought highly of Epinge. To our knowledge he does not speak more highly of the Christian character of any of his associates than he does of Epinge — "a man redoubtable as well as humble, whose memory, I hope, is now held in reverence" (f 279[a]), and in the "De Ecclesia" — "that good Christian of holy memory, that great zealot of Christ's law" Op. I, 249[b]. The "posicio" of Epinge occupies twelve leaves, ff 279[a] — 291[a], i. e. about the same length as that of Jacobellus. It is put in here, says the author, for the benefit of those who are unable to procure a copy for themselves — specialiter illis qui copiam librorum multorum ad istas sentencias conquirendum habere non possunt, adducatur posicio M. Ffrederici Epingi, Baccalaurii iuris canonici, iam defuncti, viri utique timorati ac humilis, cuius, ut spero, memoria in benediccione est. (f 279[a]). In Hus' "De Ecclesia" (c. June 1413) at the point where he refers the reader to the "posicio" of Epinge, we find our strongest proof for Hus' authorship of our tractate. Hec breviter de excommunicacione, de qua fecit posicionem solennem sancte memorie pius christianus et magnus zelator et scrutator legis Christi, M. Fredericus Epinge, Bacc. Iuris Canonici, tractans primum articulum: Nullus prelatus debet aliquem excommunicare, nisi prius sciat ipsum esse excommunicatum a deo, de qua etiam alibi scripsi. The alibi is, it seems clear, our tractate. The syntactical antecedent of de *qua* alibi scripsi is patently posicionem. If it be objected that excommunicacio is also feminine, and grammatically as legitimate an antecedent as posicio there is yet no real objection to accepting the contention that Hus is referring to our tractate, inasmuch as he has nowhere else, aside from our tractate, even as considerable and thorough a treatment of excommunication as he has already

given in Chapter XXII of "De Ecclesia". He surely would not refer his readers to a briefer and less convincing treatment such as ís found in "De Sex Erroribus". As if to make our contention more sure, a perusal of the Chapter on Excommunication in the "De Sex Erroribus" shows that Hus there has but repeated arguments which he himself had outlined at least three years previously ("Super IV Sent.") and had recast and reedited with his colleague Epinge in the middle of the year 1412, and had gone over some months later, after Epinge's death, in the tractate we have before us. The more we study the respective writings the closer we see them to be bound together by the genius of one directing mind.

Article VII (f. $292^a-306^a$) dealing with the pope's power to grant indulgences, though in part repeating matter already treated in the fifth article, goes on to a consideration of the office of the pope. There is a good deal in this section taken from Wyclif's "De Potestate Pape", and a good deal that is repeated, sometimes more, sometimes less, completely in "Contra Paleč".

We may conveniently sum up our reasons for regarding Hus as the author of our tractate thus:

1. General tone and content distinctly suggestive of Hus.
2. Manner of use of Wyclif's tractates corresponding to his use in many other works.
3. Striking identity in estimate of Epinge's character and ability in our treatise and in "De Ecclesia," cap. XXII.
4. The phrase in the latter work, "concerning which I have written elsewhere", the "which" undoubtedly referring to the "posicio solemnis" of Epinge. Nothing else but our tractate could satisfy the conditions of this reference.
5. Verbal parallels with many other of Hus' works, which, in view of their evident spontaneity, could hardly indicate other than an identity of authorship.
6. The title in a later hand is also of no inconsiderable weight.

*Date.*

Granted that Hus is the author of this Tractatus Responsivus, when was it written? It is evident that it raises questions concerning the polemics of a period of his life which, until the

discovery of the work, did not exist.* Beyond the seven articles discussed here, we do not know as yet what these 16 articles were that were circulated in the towns outside Prague by his enemies. It is possible that a copy of these articles will yet appear in some monastic library or even in a private collection — it is certainly to be hoped that they will so appear. But until they do we must content ourselves with trying to fix the circumstances that occasioned the work and the date of its composition.

It has already been suggested that this is either the original written at Hus' dictation, or a copy of the original. If that be so, we must take into account Hus' own movements during the period in which it is possible for him to have written the tractate. That period, according to the most reasonable arrangement of the evidence at hand, is restricted to the months of September and October, 1412. The series of debates of which Jacobellus's and Epinge's "posiciones" were part took place almost surely from the middle to the end of August, 1412. (Novotný, *M. Jan Hus* [1919], I, 2, 140—142; Sedlák, *M. Jan Hus* [1915], 248—252.) Hus's third "actus" is dated the early part of August, and we know the other two partisans to have followed him in that order, i. e. Jacobellus and then Epinge. In Hus's three "actus" he defended respectively articles 13 and 14; 16; 18, 15, and 4 of the condemned articles of Wyclif.** My reconstruction of the circumstances would be this: in the course of these public disputations he made statements which his enemies eagerly seized upon as conclusive evidence of his heterodoxy, and having decided to publish throughout the country the 45 condemned articles, as a warning and preventive of the further spread of the heresies they taught, added the statements, to the number of 16, which they ascribed to Hus, and labelled them erroneous, schismatic or heretical as the case might be or seem to them to be. That this is a valid hypothesis several interesting facts go to prove. For six of the seven articles which

---

* The best modern life of Hus in English remains that of Count Lützow, *Life and Times of Master John Hus.* (1909, 2nd ed. 1921.) This period is rather cursorily discussed pp 141—154. Our tractate was, of course, unknown to this author. The superiority of Count Lützow's work lies in his knowledge of the Czech literature on the subject and his fine sympathetic approach.

** Cf. Opera I, 111 sqq.

we have recorded and discussed, we can find the original statement, or something very closely approximating it, either in one of his three "actus", in the two "posiciones" of Jacobellus or Epinge, or in Hus's earlier "Contra Indulgencias Papales". For Article I of our tractate, we may compare Opera I, $128^{a}$ sqq.; for Art. II, Opera I, $134^{b}$; for Art. IV, Opera I, $117^{b}$ sqq., but in our tractate of course largely the work of Jacobellus; for Art. V, Opera I, $174^{a}$ sqq., "Adversus Indulgencias Papales"; for Art. VI, Opera I, $III^{b}$, but better in "De Sex Erroribus" and Epinge; for Art. VII, Opera I, $174^{a}$ sqq., again "Adversus Indulgencias Papales", particularly $185^{a}$. For Article III however, the case is more complicated. In Hus's own works, so far as we can know, he never made the specific statement here attributed to him, viz: sacerdos bonus et discretus, ut creditur, non tamen curatus sive appropriatus alicui parrochie potest absolvere alienum parrochianum absque licencia sui proprii sacerdotis minus discreti aut boni, ut supponitur. But in our tractate he accepts the position — quite logically, in view of his conception of the sacerdotal office and the right to preach. But this is a case where his opponents have drawn the conclusion for him. On the $4^{th}$ of Sept., 1412, Paleč preached a sermon which was intended to complete the answer to the defences of the reform party begun by Stanislas in his "Sermo contra 5 articulos Wyckleff condempnatos", beginning, "Gaude Maria virgo, cunctas hereses, etc." The sermon of Paleč "contra aliquos articulos Wyckleff reprobando eos", begins "Si spiritu vivimus, spiritu et ambulemus" (Gal. 5: 25). Both these sermons have been printed by Dr. Sedlák in *Přílohy Hlídky* (Appendices of 'The Watchman'), Brno, 1911, pp. 5—81. Paleč discusses two of the articles; the first: Illi qui dimittunt predicare sive audire verbum dei propter excommunicacionem hominum, sunt excommunicati et in die iudicii traditores Christi habebuntur; the second: Licet alicui dyacono vel sacerdoti predicare verbum dei absque auctoritate sedis apostolice et episcopi catholici. And in refuting the second article Paleč draws conclusions which we find him to have fathered upon Hus himself. He argues: In accepcione secundum usum catholicum est erroneus, cum tunc

cuicunque in quocunque loco coram singulis, quibus posset in sermone communicare, licet predicare dyacono vel sacerdoti verbum dei absque auctoritate sedis apostolice vel episcopi catholici. Et consimili racione liceret cuicunque sacerdoti in quacunque parrochia in quacunque dyocesi audire confessiones et alia sacramenta administrare absque auctoritate sedis apostolice, proprii episcopi vel plebani. Et consimili racione liceret uni episcopo sicut alteri in quacunque dyocesi ordines celebrare, loca consecrare et alia officia episcopalia exercere absque auctoritate sedis apostolice et episcopi loci... These statements, which Hus had not made, his opponents spread throughout the country (not in Prague) as the teaching of Hus and the reform party. It was the sort of statement that would strike the imagination of people in rural parishes, who would, in the natural course of events, be much attached to their local priests. History presents us many examples of this kind of verbal perversion for the sake of creating prejudices for or against men or ideas.

This declaration of Hus' opponents, containing these 16 articles, in the natural course of publication, came to the monastery of Rokycany, where, we must suppose, there was some one who was sympathetic with the Hus party. (Novotný, I, 2, p. 162, n. 1.) This friend, it would seem, from Hus's words — Sedecim autem articuli sunt mihi oblati, et de monasterio Rokyczanensi portati ... had brought or sent this bill of ill-health to Hus, for him to answer. For all this to transpire we must allow some time. Hus could hardly have begun work on his reply before the early part of September, allowing a fortnight after Jacobellus's "posicio" from which Article IV of our tractate was taken. The time necessary for the composition of this "bill of errors" might be short, but its publication throughout the country, and sending back to Prague could easily consume two weeks or more. We thus have a terminus a quo. But a work of 80 folio pages is not composed and written overnight. And the terminus ad quem seems easier to fix. Hus left Prague early in the month of October, 1412. (Novotný, I, 2, p. 182; Sedlák, 263; Lützow, 153) On leaving Prague, he left off dictating this reply to his detractors. This

case seems very much like that of Nicholas Hereford, Wyclif's co-worker, who had to flee from England to France on short notice, leaving the translation of the Old Testament unfinished, in the middle of the apocryphal book of Baruch. The manuscript is still extant, bearing witness to the suddenness of his flight*. Our tractate is a parallel case. Hus probably left off dictating one afternoon early in October, and, being apprised of the increasing acuteness of the situation in the city, due to the aggravation of the excommunication, decided to leave Prague immediately, and never got back to the task of finishing this reply. His exile lasted so long that the particular object for which he had intended this reply seemed to have lost its urgency, and he incorporated the material which he had here got together, under the influence of Wyclif's two tractates, "De Ecclesia" and "De Potestate Pape", into another better organized and more definitive work, his own De Ecclesia. Dr. Sedlák and Prof. Novotný have already largely suggested this arrangement, though neither has cared to be so explicit in dating it thus, beginning and end, from the first week in September, to the first week in October 1412. This dating seems to satisfy all the conditions presented by the evidence that we have and the probabilities of the case where we have no evidence.

## *Contents of the Tractate.*

Something has already been said about the contents and the general purposes of the tractate, but a consecutive summary will show more clearly the line of argument.

Certain articles have been unreasonably condemned by certain men, and thus condemned have been distributed among the priests in country parishes with instructions that they be publicly read, with the condemnation it is alleged they deserve. Sixteen of these articles have been brought to Hus from the monastery of Rokycany. He begins to treat them in order.

The first one reads: It is not necessary to believe that the supreme pontiff has fulness of power in those things that pertain to his jurisdiction, and if he is living in mortal sin, he does not have the keys of loosing and binding.

Hus contends that there is one supreme pontiff, after the

* Facsimile in Dr. Workman's *"John Wyclif"* (Oxford, 1926), II, 148.

order of Melchisedech, who truly has the fulness of power in all things over the whole church. He is the supreme pontiff of all individual churches, at Prague as well as at Rome. And if we refer to the Roman pontiff, Peter, who by his example and teaching profited the church as Paul and the other apostles, we must recognise that they had fulness of power within their jurisdictions, as well as Peter in his. But this power or authority Christ alone gives to His true followers (1) who living in grace have the right to do meritoriously works of mercy; (2) none living in mortal sin can of himself acceptably to God and profitably do these works; (3) the Scribes and Pharisees in the time of Christ had no such power; (4) no simoniacal, immoral, hypocritical or false priest or prelate today can meritoriously and truly convert sinners, a power granted only to adopted sons of God; (5) nor can such false priests meritoriously bind or loose or administer the other sacraments; (6) and therefore no modern supreme pontiff, known as the pope, if he be living in sin, has any such fulness of power, nor can he be of any spiritual benefit to the church, unless it be as in the case of Judas Iscariot, who, in bringing on himself damnation, was of profit to the church; (7) such power in a Christian is lost by mortal sin. Most of the officials in the church lack this power, because they have in the past abused it, and God can and does take power or licence from a man as punishment for sin. No heretic, says Augustine, can have any sort of power, and simoniacs and adulterers are certainly heretics.

But as to a power of another sort, that conferred on the priest by the sacrament of ordination, we may as well admit our ignorance and rely on God's grace to provide for our sacramental needs. In no case, however, should a Christian spurn the sacraments, for God gives through them His heavenly gifts to His children.

Human election of itself cannot give coactive power to any man; indeed human electors might choose Antichrist as Christ's vicar. God is not bound by the fallibility or selfishness of human judgment, and is not forced to confer the gifts of His grace on whomsoever man may choose. But anyone who is not fitted for it, and takes upon himself the priestly office, or administers the sacrament of the Lord's Supper, should realize that he "eats and drinks judgment to himself". For there are those who, living in

mortal sin without grace, can nevertheless preach useful truth to others. And thus the Scribes and Pharisees can have the gift of the Holy Spirit from God, the office ot the power of ordination to the edification, not of themselves, but of others. But the faithful must judge whether God has given those priests living sinful lives the gift of profitting the church. Hus contends however that there is a point beyond which a priest or a prelate cannot go in sin and be considered profitable to the church. (f 234b).

But there is still another sort of power, that of ruling secularly, that was never given by Christ or His apostles, but rather by Constantine. Secular rule is lawful for secular princes and kings, but not for priests or the clergy in general. Nor is any Christian bound to obey laws that are not founded on Scripture, but are the additions of later popes and prelates. On the contrary, there is a low form of power allowed the prince of this world against which all the faithful must struggle.

The second article: If a priest is in mortal sin, he cannot absolve a parishioner who is contrite and confesses his sins. But this is a statement, says Hus, that these detractors have not proved him to have made. But if we define our term "to be able" as "to be able meritoriously" then the article is true. There is, however, a second sense in which it is true to say that a priest in mortal sin can absolve, that is, in merely knowing that the sinner is truly penitent, and in declaring him absolved of his sin before God. For God makes His sun to shine on the just and the unjust alike. But the pope now, asserts Hus, sending his bulls of indulgence broadcast throughout the country, cannot possibly have even this kind of power, for he cannot know whether the recipients living throughout christendom are truly contrite and thus absolved before God, being all the time at Rome. In this second sense, Hus admits, the article is wrong. And here we have an interesting personal touch. Having denied that he has taught the article in this sense, he asserts that they cannot prove that he has ever thus taught, unless, he adds, their proof be effected by the exercise of secular power, and before a pilatine court, saying against the innocent: We have a law, and by this law he should die. (f 239b) He then bewails the fact that many so-called Christians seem to be satisfied with the worthless absolution received in

these bulls. "It is clear that, (f 240a) disregarding the law of Christ, . . . they blindly condemn these articles and brazenly pronounce them condemned, a procedure without justification in the inviolable law of Christ, making capital out of their titles of Magister and Doctor."

The third article, Hus points out, is published from the pulpits (*in ambonibus*) "against us" as erroneous: A good and discreet priest, although not a curate or anyone appointed to a particular parish, can absolve the parishioner of another parish (*parrochianum alienum*) without leave of his own priest (who may be) less good and discreet. Hus defines *licencia* in such a way as to show that licence from unfit superiors is really no licence at all, and the absence of it no hindrance to receiving permission direct from God. *Tercia est licencia absolvendi solum divina, spiritualis et invisibilis sine concursu alicuius pretensi superioris prelati symoniaci, eo quod Christus quodcunque potest operare in penitente per aliquem alium hominem aliquando.* (f 241a). Hus's conclusion is that Christians have a right to those things that are necessary to their salvation, and when they cannot receive them from their own priests, they are justified in receiving from good priests anywhere the word of God, spiritual advice and the sacraments. Human traditions are certainly not to be honored above the ordinances of Christ.

The fourth article: that the pope and other prelates of the chuch and ecclesiastics should not possess temporal goods. (f 242b) After defining ownership of temporal possessions as the right of acquisition and permanent disposal, he goes on to show the unscriptural nature of that sort of possession by those who claim to be the successors of the apostles. It is furthermore from a practical point of view inexpedient — *distractivus plus et impeditivus* — to the true and fruitful ministry of the gospel of Christ. The argument is supported by a considerable quotation from Bernard's letters to Pope Eugenius which Hus often used. Hus's own argument on this fourth article is quite brief. The body of the argument is furnished by Jacobellus "posicio", (ff 243b—253b) which is largely made up of quotations from Jerome, Augustine, Chrysostom and Gregory. As mentioned above, Hus does take some liberties

with Jacobellus's text, interpolating and abbreviating in such a way as to give us reason for thinking that it was a work of collaboration in the first place. To this edited "posicio" Hus adds a fourfold classification of the status of the clergy with regard to temporalities. The first, instituted by Christ, is that in which the clergy received the necessities of life from the laity in return for spiritual alms; the second, laudable, yet less well founded in Scripture, in which the clergy received tithes and offerings as in the Old Testament; the third state of the clergy was that formerly in vogue, under the conditions of which they received from rulers and rich laity superabundant wealth under the title of alms, with the idea that they should act as custodians of that wealth and distribute it to the needy — the dangers of which are quite evident, though many good priests have done much good under it; the fourth state, that of Hus's own day, is absolutely unwarranted and antiscriptural, when the clergy seek worldly dominion and wealth for their own use. This fourth state is truly an "abomination of desolation".

The fifth article, "To assert that the indulgences which the pope and other prelates of the church give according to the definition and statutes of the church are worthless, and that the faithful are deceived by them, is erroneous and schismatic", Hus defends rather briefly (ff 254a—256a) with arguments previously used in his own tract "Adversus Indulgencias Papales". (Op. I, 175 sqq). He defines indulgence quite conventionally as free remission of guilt which the guilty one should bear for his crime — which indulgence is a perquisite of God alone, just as the forgiveness of sin is from God alone. Granted that remission and indulgence appertain only to God, there is, nevertheless, in the church, an instrumental indulgence, belonging to the office of priest and pastor, which the apostles exemplified for their successors, an integral part of the ministration of the gospel. But this is not the way in which the maliciously ignorant popes and prelates of the church have given indulgences. For they have been incapacitated by their evil and selfish lives from administering a gospel of grace and love. Rather do they labor for Satan and have the keys of hell than of heaven, very Antichrists persecuting the faithful. (f 236a) There is a digression at this point in which Hus discusses the sort of

power that Christ desired to be passed on to his disciples, the argument revolving, naturally enough, around the church doctrine of the potestas clavium. Christ, says Hus, provided for the administration of certain sacraments by the apostles and, by inference, by their successors, "which He instituted for the eternal salvation of the human race". The sacrament of penance is one of these thus instituted by which "actual mortal sin and venial sin is done away". The administration of this as of the other sacraments is the work of priests and presbyters, the true successors of Christ's apostles. The power of judging whether a sinner is truly repentant and consequently worthy or unworthy of readmission into the body of the church constitutes the authority of the keys. Hus, following the Lombard, quotes Augustine as an authority for this definition. Having thus connected the question of the power of the keys with the sacrament of penance, Hus proceeds to discuss the implications of the practice of indulgences from a more theoretical point of view. The rest of this article (ff 257[a] — 262[b]) is very much in the manner of his own commentary on the relevant sections in the IV Sent. of the Lombard. And it may be remarked in passing that this section in our tractate is more distinctly academic and moderate in tone than much of his writing during this period. The priest, of himself, Hus argues, can hardly know the degree of penitence in any given case, for God seldom gives that sort of revelation in our day. "It is enough as a general thing for the priest to tell the sinner how repentant, in a given case, he should be" (f 259[a]) and what suffering he should be willing to endure. For "no priest, of whatsoever grade, can know beyond peradventure concerning those who are truly penitent, exactly how much they must do (merentur) in order that the due punishment (pena) for their sins may be remitted, in this world or in purgatory, since they have no revelation on this subject. And consequently the indulgences from punishment and guilt now, falsely indeed, current, are unreasonable (non sunt in rerum natura), are not based on scripture, and are therefore to be rejected by the faithful, and contemned as errors and heresies sowed by the father of lies". (f 259[b]) But there is one who can grant remission from punishment and guilt — the great high priest, Jesus Christ. His true vicars, conforming themselves to His life and

precepts, have the two keys of power and knowledge, by which the penitent is proclaimed bound or loosed by God. The possession of the key of knowledge is conditioned on a deep knowledge of the Old and New Laws, and the prescription of the proper remedy for sin is not to be found in monetary fines, but in devout study and meditation on the divine law. Furthermore these two keys were more abundantly possessed and exercised by Paul than by Peter for the richness of his ministry. Their followers should ponder the significance of that superiority.

The sixth article: If the pope or his vicegerents or other prelates of the church, with jurisdiction over their subjects, should excommunicate anyone denounced, accused, cited and contumacious — to assert that that excommunication is senseless (frivola) or surreptitious and consequently void, is not true, but rather contrary to law. (f 262[b]) He refers immediately to the excommunication pronounced upon himself by Colonna in Feb. 1411.* (Doc. ed. Palacky, 202) in a way that has many points of similarity in tone and argument with his letter to John Barbat of May (?) 1411. (Doc. 16—18; Novotný, *Kor. a Dokumenty*, 89—92; Op. I 94—95) He quotes the Lombard's conclusions on the justification for excommunication as he does later in the "De Ecclesia" (cap. X), pointing out that one of the purposes of excommunication is to prevent other Christians from becoming infected by the errors of one of their number — a sort of spiritual quarantine — but he stresses the necessity for a faithful examination of the delict or error, such examination to be demanded, if need be, by the civil power. He suggests too that no individual prelate should take it upon himself to judge in such cases, but that the universitas fidelium in communitate illa or a superior named by that community should act as judge. This section (ff 263[a]—264[a]) dealing

* That Hus refers here to this earlier excommunication and not to the aggravation of the excommunication by Cardinal Peter, is fairly clear from the fact that this aggravation, though issued in Rome late in July, was not published in Prague before the middle of September, and probably not until after Oct. 1 (Novotný, op. cit. I, 2, p. 162—171; Sedlák, op. cit. 260), and furthermore it is not likely that Hus would have passed over the opportunity to point out the extremes to which the papal party would go to suppress the preaching of the gospel. This part of the tractate was written about the middle of September, on the chronology we have adopted.

with the theory of coactive procedure in trials of those who are "cited" is extremely interesting in its ecclesiastico-political implications. He even refers to rule by the abler party in the college of priests — aut sanioris partis illius (collegii sacerdotum). (f 264[a]) He finds in Paul's use of excommunication a warrant for this community judgment when the apostle says, "vobis congregatis in meo spiritu cum virtute Ihesu Christi tradere huiusmodi sathane". (f 264[b]) By this emphasis on the participation of the whole Christian community or its duly chosen representatives in the act of excommunication Hus hopes to protect the state and the church from unjust penalties inflicted by selfish or pharisaical prelates, a procedure too often known in his day. This conclusion he substantiates from the Lombard and Scripture, drawing attention to the softer side of Christ's message. "For this Christ called Himself a physician, not a ruler, for it is said, John 3, that God did not send His son into the world to judge the world, but that the world through Him should be saved." (f 267[b])

Since excommunication is separation from or deprivation of communion, Hus takes up a discussion of three kinds of communion. The first mode of communion is the communio sanctorum mentioned in the Apostles' Creed, an article whose truth depends on no pope or prelate, but on Christ Himself.

The second kind is implied in participation in the sacrament of the Eucharist which, when worthily taken, leads to communion of the first kind. Communion in the third sense is the congregation of all those who believe in Christ, of whatsoever degree of faith and Christian perfection, including even the wicked. This, he adds, is the commonly accepted use of the word communio. (f 269[b]) It is from this more inclusive communion that the popes and prelates so freely and often unjustly cut men off by their bulls of excommunication. But, argues Hus, anyone worthy of participation in the first kind of communion (spiritual) must be allowed to come to the Lord's table, and join in communion in the second sense (sacramental). This worthiness is measurable simply enough according to Christ's standards (f 271[a]). But surely anyone worthy of spiritual communion and consequently of sacramental union with the body of Christ is not to be thought unworthy of membership in the third and larger political society, which already admittedly con-

tains many wicked. Conversely, none who is unworthy of the third sort of communion should dare to participate in the sacrament of the Lord's body and blood, for he then would eat and drink to his own condemnation. That is to say that Hus makes the spiritual worthiness of a Christian the test of all membership in the church of Christ. Rejected by the standards of Christ's law as unworthy, no "viator" has the right to join the other subordinate classes.

> omnis christianus malus, qui abscisus est a communione primo modo dicta per peccatum mortale tamquam putridum et mortuum membrum, abscisus est quoad participacionem vite et spiritus eciam a secunda communione, scil. sacramentali, iam de facto. (f 273[a])

Hus attributes the great evils that the church has suffered through the ages, and particularly in more recent times, of devout Christíans unjustly punished and of wicked men in high places in the church with power to excommunicate whom they will, to the perversion of these simple scripture truths. These pages are extremely bitter in their denunciation of the immorality of the ruling class of the hierarchy, and are quite in Hus' strongest vein, plentifully strengthened by adroitly used passages from Scripture and Augustine. When he has finished his own defence of the article he subtends Magister Frederick Epinge's defence of article 11 of the 45 Wyclif articles: Nullus prelatus debet aliquem excommunicare, nisi sciat ipsum prius excommunicatum a deo; qui sic excommunicat, fit hereticus ex hoc et excommunicatus. Hus explains that he is giving this "posicio" especially for the benefit of those who are unable to obtain the necessary books. This "posicio" at the very beginning posits the three kinds of communion which Hus has just defined so carefully, and thence he proceeds to an ordered study of the legalities involved, arguing from the standpoint of one well versed in Canon Law. He marshals his arguments under eight heads, as follows:

1. Distinction between the various kinds of excommunication (as Hus above).
2. The care with which a judge has to proceed in arriving at a decision to publish the excommunication.

3. The purposes for which it may be published.
4. A proof that there should be no excommunication unless for mortal sin, and even then not properly, unless for contumacy.
5. Further proof that none should be excommunicated even in cases of contumacy, unless he be known to be excommunicate of God (v. arg. 1).
6. Discussion of power in general as given to those in authority.
7. Extrinsic authority can not possibly harm the just, as far as his righteousness is concerned.
8. How and by whom and how far an unjust sentence is to be feared.

These eight points are all proven or expounded with the aid of arguments and copious citations aptly chosen from Canon Law, Scripture and the fathers. His conclusions are of course essentially those of Hus.

The seventh article (f 292[a]) reads: To assert that the pope cannot absolve for just cause or from upright motives from punishment and guilt one who is contrite and has confessed, when the opposite seems true, is schismatical.

This subject has been partially treated in the fifth article (Indulgences), but Hus here takes up the papal office itself, its rise, and the mischief attendant upon its present exalted and unscriptural position. The system of papal election, he asserts, is farcical, allowing three "vicars of Christ" at one time. The fact that a majority of Christendom assents to an election means nothing, as he shows by referring (f 294[a]) to the position of Elias who remained the sole guardian of truth in his day, and, in later times, of Hilary of Poitiers and Athanasius, who alone kept the true faith. For, concludes Hus, the election of men does not of itself suffice to guarantee as an article of faith that this (or that) pope, living thus (in sin) is in the sight of God the true pope or bishop. But rather did Christ give the gospel rule, "By their fruits shall ye know them," whereby we can know if this or that one is such and so great, sent by God. He devotes some pages to a restatement of the argument, well known in his day (Ockham, Marsilio and Wyclif used it often) that Paul was certainly not inferior to Peter, had publicly rebuked him, and that none of the other eleven apostles received

orders from Peter, or that Peter had ever claimed such authority. He treats the subject from many angles, showing from Scripture and the fathers that Peter's jurisdiction should have been at Antioch rather than at Rome, that Constantine had no right to give temporal power to any bishop, that the successors of the other apostles have equal power with those of Peter. He then returns to the subject matter of the early part of the preceding chapter and shows "that neither the pope nor other bishops or prelates, in so far as they are true successors of the apostles, should have coactive jurisdiction over others". He points out that Christ never compelled anyone to the observance of His law in this world, and His followers are not taught to compel anyone to a like observance. In this respect popes and prelates using the civil power to enforce spiritual discipline are disobedient to Christ's command and example. The law of Scripture does not easily lend itself to the sanctioning of the exercise of temporal power either directly or indirectly. "For the gospel law is given that we may be directed concerning those things that are of eternal salvation to be fulfilled by men, and rejected only with fearful consequences (miserie), in which (direction) it is indeed sufficient and perfect." (f 305[a].)

Thus the earnest priest, filled with the spirit of Jesus, should judge all things according to the spirit of the Master, and proclaim to others the things that are to be understood. And he concludes his defence of the seventh article (for the argument seems to be complete) with a short paragraph on the obligations laid upon secular rulers of keeping the clergy free from the sins of wealth and worldly power, of maintaining the primitive purity of the Church.

> ... et primevam Christi ordinacionem pro viribus introducant. (f 306[a].)

## *Sources.*

During the last forty odd years particularly, Hus' works have been painstakingly examined with a view to finding the source or sources of his teachings. There has been a great deal of controversy over his alleged indebtedness to Wyclif. Much has been proven and much more alleged without sufficient proof, but it may be accepted as fairly sure that Hus often

used Wyclif's words, as much perhaps as a page at a time, without express acknowledgement. It has thus far been overlooked, with several rare exceptions, that at the time this was certainly not considered unethical. Many of Wyclif's works were well known in Prague from the last decade of the 14th century, and later there were numbers of students in the University that were as familiar with Wyclif's writings as Hus himself. He could hardly under these circumstances have been intending to use another man's learning in such a way as to pass it off for his own — when many of his hearers knew Wyclif as well as he did. A good deal that has been said on the subject, both in Czechoslovakia and in other countries, has clearly disregarded this concomitant of the conditions of literary production in Hus' day. One might as well accuse Hus of plagiarizing the Lombard or Thomas Aquinas, when he uses their definitions in his lectures without acknowledging them as the authors, as accuse him of plagiarizing, in our sense of the word, from Wyclif, a recognized Doctor of Oxford, whose writings, by that very fact, became virtually public property. Wyclif himself had borrowed much without acknowledgment from Guillermus Peraldus as well as from Grosseteste*. Nor must we forget that a large part of the literary output of Hus as well as of Wyclif was in no small degree pedagogic in purpose. They were both university lecturers "by trade", and a large part of their task was to present current thought, both theological and philosophical, to their students.

While the last word has not been said, and will doubtless not be said for many years to come on this moot question of Hus' dependence on Wyclif, yet it is safe to say that the final verdict will not so much emphasize the verbal parallels to be found in the works of the two reformers as the parallel preceding and accompanying conditions under which the two men lived and worked. Meantime the sincere student is hardly warranted in taking his convictions at second-hand from quarters unfavorably disposed toward the Slavic race in general. The ultimate value of, for instance, Prof. Loserth's undoubtedly scholarly works in this field is greatly prejudiced by his too evident

* Cf. Dr. Loserth's brief but illuminating studies of Wyclif's dependence upon these two scholars, *Johann von Wiclif und Gulielmus Peraldus*, Wien 1916; *Johann von Wiclif und Robert Grosseteste*; Wien, 1918.

predisposition to make Hus get everything, even his Bible quotations, from Wyclif. Even in this fruitful field of scholarship, it is possible to prove too much.

The footnotes in the text indicate, albeit not completely, yet enough to show his methods, what sources Hus used in the composition of this tractate. He undoubtedly had before him the Bible, with the "Glossa Ordinaria" of Walafrid Strabo and the "Glossa Interlinearis" of Anselm of Laon, the Canon Law, the Lombard's IV Sententiarum, Wyclif's "De Ecclesia," "De Potestate Pape" and several minor tracts and Matthew of Janov's "Regulae". It is possible that he also used codices containing works of the early fathers, Augustine, Chrysostom, Jerome and Ambrose, but almost all the quotations he gives from these writers are to be found in one of the previously mentioned text-books. In several cases, as e. g. when Hus quotes the Lombard's version of some church father, a virtual paraphrase of the original, the mediate use of authorities is perfectly clear. At other times it is hard to decide whether he has used his sources directly or not. He makes occasional mistakes in quotation, but where these are not so considerable as to change the sense, nothing has been said concerning them. There is one quotation, from Aristotle's "Politica" (f 304[a]) which has given me no little concern. I have been unable to find whence he could have gotten it unless from a direct use of Aristotle. Perhaps someone better acquainted with mediaeval bibliography than I can fill that gap.

Here as elsewhere Hus has made great use of the Lombard.* The recent appearance of the IV[th] Book of the "Regulae Vet. et Novi Test." of Matthew of Janov, ed. Dr. Odložilík, 1926, makes it possible to ascertain that, contrary to current belief, Hus knew and used Matthew's work extensively. Almost his entire treatment of excommunication (this ed pp. 83—102) preceding the "posicio" of Epinge, is taken bodily from the IV[th] Book of the "Regulae" (ed. Odložilík, pp. 30—50). There may be more such cases of his use of his Czech predecessors, but as this Introduction is already in the press, I can mention only this one.

---

* Cf. Loserth, Hus und Wiclif, 2nd ed. 1925, p. 189. Hus' distinctions between *Sacramentum et res* etc. are taken directly from the Lombard, IV, dist. VIII, and it is perfect nonsense to attribute them to Wyclif as Loserth does.

The one reference to Armacanus (f 298[a]), is, of course, taken directly from Wyclif's "Ad Argumenta Emuli Veritatis". Fitz-Ralph's works were probably inaccessible to Hus, and to have taken such a quotation from another man's book was as legitimate as quoting Augustine from the Lombard or Canon Law. There was no other way. We find sections in this tractate that reproduce what he had previously said in the "Tractatus adversus Indulgencias Papales" and the "actus" mentioned above, "De Decimis", as well as arguments which he uses later, generally worked over, in the "De Ecclesia", "De Sex Erroribus", "Contra Paleč", "Ad Scripta M. Stanislai de Znoimo". These cross-references have, as far as possible, been pointed out in the footnotes, but there will doubtless be found others, confirming, it is believed, the dating even more surely.

The interpolation of the two "posiciones" of Jacobellus and Epinge brings out several interesting facts. In the first case, no mention is made of Jacobellus, the reputed author. The reason is clear. Hus probably was co-author (Sedlák, *Studie a Texty*, II, 187), and takes further liberties with the text, abridging and amending where he thinks fit to answer the needs of the present tract. In that case it would hardly be necessary to proclaim the partial authorship of a living co-worker, when their collaboration was probably a fact of common knowledge. In the second case, however, he does mention Epinge as the author, because he gives the tract exactly as Epinge wrote it, neither adding nor abridging, although it is probable that there was collaboration here as well as in the case of Jacobellus. On the last few pages of the "posicio", (f 289[b] to the end) there is a whole series of quotations that are reproduced in Hus's "De Sex Erroribus". Whether Hus appropriated from Epinge, or helped the younger man in the first place in arranging his authorities would seem a fruitless question, but the large proportion of Scripture quotations would seem to point to Hus's guidance. In any case it suggests the close relationships existing between Hus, the recognized leader of the reform party, and his subordinates.

*Literature.*

The first notice of this unfinished tractate was that made by Dr. Flajšhans, as mentioned above, under the erroneous title "Against the Rokyzcanians" (Proti Rokycanským). Dr. Flajšhans thought at

the time that it should be dated early in 1413. He later published a Czech translation of about one half the tractate (ff 227ᵃ—269ᵃ) in "Collected Works of John Hus" *(Sebrané Spisy Husovy)* I, 333 sqq. Prof. Jan Sedlák some years later corrected the error in the title (*Studie a Texty*, II, 196, 1914) and in his "*M. Jan Hus*" (1915) p. 252, note 3, spoke of the tractate as "his first unfinished defence against the doctors", showing further that the tractate should be dated late in 1412, and pointing out that Jacobellus's "posicio" had been incorporated into the tractate. Prof. Sedlák had not, however, noticed the great liberties that Hus had taken with the original "posicio" of his friend, but did put forward the suggestion which we have adopted that this is a case of collaboration (*Studie a Texty*, II, p. 195—6). Several years thereafter Prof. Novotný, without having been able to use the manuscript gave a very complete résumé of the work in his "*M. Jan Hus, Život a Učení*" (Life and Teaching of Master John Hus) I, 2, pp. 161—2, dating it more exactly than either of the preceding scholars, and adducing conclusive evidence making sure the hypothesis upon which the conjecture on page XVII is based, viz: that he had friends in the monastery at Rokycany who would gladly have brought him a copy of these 16 charges. (Op. cit. p. 162, note 1.)

The catalogue of the works of Jacobellus recently published (1925) by Dr. F. M. Bartoš mentions our tractate as containing the "posicio" of Jacobellus. Nowhere, however, has it been pointed out that the alterations made by Hus in Jacobellus's original "posicio" were as considerable as we find them to be, or that Epinge's "posicio" has been here reproduced in toto.

### *The Edition.*

This edition, with the introduction in Czech, forms N° 15 of "Sbírka pramenů náboženského hnutí XIV. a XV. stol." published by the Czech Academy of Sciences. Preceding numbers have been 8 fasciculi of Hus' works edited by Dr. Flajšhans, four books of Matthew of Janov's "Regulae Vet. et Nov. Testamenti", edited by Dr. Kybal, the fifth book edited by Dr. Odložilík (1926), and Prof. Novotný's Documents and Correspondence of Hus, 1920. This edition is No. 10. of the works of Hus.

Editing a unique manuscript of any work and that the original obligates the editor to reproduce everything within the

limits of the incipit and the explicit, even to errors. This the present editor has striven to do. The punctuation of the manuscript has, of course, been disregarded entirely, but the spelling has been given as in the original, even when there are various spellings used, as e. g. apostoli and appostoli; verumtamen and verumptamen. Several times it has been found necessary, in order to avoid confusion, to correct a spelling in the text, but the original has always been given in the notes. When *Xs*, *Xi* has been written, Christus is given in the text, but when the scribe has written out Cristus, as sometimes occurs, no change has been made. References to church fathers are to Migne's Patrologia, *PL*, *Patrologia Latina*, and *PGL*, *Patrologia Graeca-Latina*, by volume and column. Scripture quotations within other quotations have been disregarded and only very clear indirect scripture references are indicated with a *Cf*. in the footnotes. Those who are familiar with the labour involved in editing a work of this sort from the highly abbreviated Latin of the later Middle Ages will, it is hoped, exercise the virtue of Christian charity and bear with the shortcomings of the edition. The editor is only too conscious of his imperfect preparation for a work of this sort, but if his'editio princeps' is reasonably usable, he is more than repaid for the several years' labour involved.

*S. Harrison Thomson.*

Prague, Czechoslovakia Dec. 1926.

*Addendum.*

In order that Jacobellus's tract may be of use to those interested, the first pages containing matter either omitted or much abbreviated by Hus, and too considerable to be appended in the footnotes, are here subtended *in toto*.

Cod. Pal. Vindo. (Bib. Nat.) 4518, ff $44^{a-b}$. Cf Bartoš, Lit. Čin. Jakoubka ze Stříbra, Praha, 1925.

Sequitur posicio Magistri Jacobelli de Misa, quam fecit pro articulo condempnato, videlicet: Ditare clerum est contra regulam Cristi Iesu. Iste est articulus tricesimus secundus.

Subpono, quod regula Christi in proposito vocetur veritas vite et doctrine Christi et sua ewangelisacio ad dirigendum fideles ad beatitudinem et hec est lex ewangelica. Patet hec supposicio, quia

non videtur competencius quid aliud vocaretur regula Christi ex dictis sanctorum nisi hoc, quod dictum est iam. Secunda supposicio, quod ditare clerum est tribuere clero superhabundanciam rerum temporalium, dominium, potestatem sive iurisdicionem secularem eas sibi ad vendicandum et appropriandum modo mendano et ab aliquo prohibendum coram iudice coactivo.

Tunc quod sic ditare clerum sit contra regulam Christi, arguitur primo sic: Ex ipso, quo homo fungitur nomine in ecclesie a deo inposito et vivit contrarie illi nomini, peccat graviter tanquam apostata. Sic autem est de quolibet ditato fungente nomine clerici. Ergo quilibet talis clericus ditatus peccat tanquam apostata, quod est contra legem et regulam Christi. Igitur articulus este est verus et katholicus, licet ab hominibus condempnatus. Et prima pars antecedentis patet, quia quilibet homo debet sortiri nomine specialiter quoad merendum vel demerendum ex facto rei, et minor, quia clericus dicitur acleros, quod est sors sive hereditas, eo quod non habet in mundo partem aliam sive sortem quam deum, dum vivit de elemosinis populi gratis datis sicud vixerunt Christus et sui apostoli. Cum ergo clerus ditatus vivit de redditibus propris sicud domini temporales, videtur, quod non sunt proprie clerici, nisi forte nimis equivoce in comparacione (*marg.* ad clerum) priorem in primitiva ecclesia. Cum ergo ille olim clerus primitive ecclesie sine dotacione vixit secundum regulam Christi consequens est, quod iste clerus modernus ex ditacione temporalium vivens tam contrarie primitivo pauperi clero, ditacionem mundanam et dominacionem secularem tenent contra regulam Christi, * cum primitivus clerus olym nobis in exemplum positus, nobis non fuit ausus contra dei preceptum subire hanc ditacionem atque dominacionem secularem. Quare ergo modernus clerus vicarius et vicemgerens non conformaret se in vita et moribus olym sanctorum clero, ex quo in auctoritate et clavibus et in potestatis plenitudine wlt sibi coequari? Et si in persona* Petri date sunt claves regni celorum moderno clero, quare in persona Petri non esset preceptum a Christo, ut clerus sequeretur Christum in vita humili, paupere et penali sine ditacione et dominacione seculari temporalium rerum. Et istam racionem ... etc. as on f 243[b].

---

* *sequitur* ‚cleri' *deletum.*

# JOHANNIS HUSSII TRACTATUS RESPONSIVUS[a].

*Quia quidam articuli, quorundam hominum iudicio verisimiliter *227[a] temerarie condempnati, ad parrochiarum rectores[b] in partibus sunt directi a doctoribus, ut estimatur, ad pronuncciandum populis condempnatos, superest videre, si isti articuli secundum legem dei et dicta sanctorum aliquid habeant veritatis vel erroris. Sedecim autem articuli sunt mihi oblati et de[c] monasterio Rokyczanensi portati, quorum primus est iste:

Non credere, quod summus pontifex habeat plenitudinem* potestatis in hiis, que ad iurisdicionem suam pertinent, et quod claves ligandi atque solvendi, si est in peccato mortali, non habeat.

Pro quo vigilanti animo cunctis fidelibus est perpendendum, quod est unus summus pontifex futurorum bonorum, pontifex, inquam, animarum, sacerdos in eternum secundum ordinem Melchisedech, qui sacerdos magnus, non magnus in diviciis et gloria seculi aut castrorum, opidorum et villarum secundum mundanam reputacionem, non in sapiencia huius seculi dyabolica et terrena, sed magnus in divinitate et in futura gloria, in caritate, humilitate, paciencia et paupertate ewangelica et in aliis multis karismatibus, odibilibus pontificibus ydolorum; qui quidem summus pontifex stat fixe in medio domus ecclesie sue tamquam ad propria veniens, et sui eum non recipiunt nec cognoscunt[1], qui promisit infallibiliter esse cum suis electis usque ad consumacionem seculi[2] in tantum, quod nunquam in lege sua promisit

---

* *In margine manu posteriori:* ‚Johannis Hussii tractatus'.

[a] *Titulus manu posteriori scriptus.* [b] ‚sunt' *in cod. deletum.* [c] *sequitur* ‚Ro' *in cod. deletum.*

[1] *Cf. Joh. 1: 10–11.* [2] *Cf. Mat. 28: 20.*

ita ad semper dare visibiles duces pro direccione ad beatitudinem, sed tales fideles duces wlt aliquando hic in via auferre et maximos seductores in electos permittere eis in magis bonum, sed solus in intimis anime ex sua benignissima obligacione et promissione sapientissime ac potentissime eis semper adesse[a], et seipsum eis negare non potest, nec eciam suis electis potest finaliter deficere in adiuvando.

*227b * Talis ergo summus pontifex habet plenitudinem potestatis super totam ecclesiam triumphancium, militancium et dormiencium in hiis, que ad iurisdicionem suam pertinent, eo quod sibi ut homini specialiter data est potestas in celo et in terra. Ideo sic habet plenitudinem potestatis, secundum quam homo debet exercere quemlibet suum actum voluntarium interiorem et exteriorem, naturales voluntarie de genere bonos et omnes meritorios actus, per quemcunque fidelem[b] impletos. Habet enim plenitudinem in intimis anime vivificandi, illuminandi, humiliandi, confortandi, peccata et penas dimittendi, principalissime indulgendi a pena et culpa, et in bono ad finalem perseveranciam auxiliandi. Ipse quoque habet plenitudinem iurisdicionis ad discretissime iudicandum vivos et mortuos, quod declarat fere tota series legis Christi. Hic autem summus pontifex est pontifex omnium ecclesiarum et ergo est eciam pontifex summus ecclesie Pragensis. Et si omnium ecclesiarum, tunc eciam est pontifex Romane ecclesie et per consequens ipse dominus Ihesus Christus est summus pontifex Romanus. Non credere ergo, quod iste talis et tantus summus pontifex Romanus habeat plenitudinem potestatis in hiis, que ad iurisdicionem suam pertinent, est erroneum et scismaticum. Si autem intelligitur per Romanum pontificem sanctus Petrus apostolus repletus spiritu sancto, positus ad spiritualem edificacionem Romane ecclesie, cuius plenitudo potestatis fuit potestas, habilitas, sufficiencia sive licencia ad meritorie ecclesiam Christi edificandum per fidelem ewangelisacionem et per sancte vite exemplacionem et per spiritus fortitudinem ac constanciam in adversis et finaliter per mortis martirium ceteris posteris pastoribus in exemplum, tunc plenitudo potestatis ad sic faciendum utique pertinet ad quoddam ius divinum scilicet legis Christi dictamen, et per consequens ad quamdam iurisdicionem. Qualis eciam suo modo summus pontifex erat et Paulus, socius eius, conformem habens

---

[a] ‚adese‘ *cod.* [b] *sequitur* ‚m‘ *deletum.*

plenitudinem potestatis ad conformem iurisdicionem pertinentem. Quam quidem plenitudinem potestatis et iurisdicionis habebant omnes apostoli, eo quod omnibus simul et divisim cuilibet dictum est eque, non prius * Petro, et per eum postea *228[a] aliis, Iohannis XX: Accipite[1] spiritum sanctum; quorum remiseritis peccata, etc., sicut et Paulum Christus elegit et vocavit et ad celum tercium rapuit et spiritum sanctum dedit cum plenitudine potestatis et iurisdicionis, non habendo[a] in hoc prius recursum ad Petrum, ut patet Galatas primo et prima Corinth. 12.[2] Et patet, quod talem plenitudinem potestatis cuiuscunque talis summi pontificis negare[b], quam lex tota divina approbat, esset omnino erroneum et hereticum. Talis autem potestas spiritualis supermundana non consistit in voluntate hominum, quando velint eam dare vel recipere, de qua potestate dicitur Iohannis I: quotquot[3], inquit, receperunt eum, id est Christum, scilicet fide formata, dedit eis potestatem sic filios dei fieri, ut meritorie liceat eis se spiritualiter edificare et dirigere fratres suos ac fraterne corrigere in via patris sui Christi, ut hoc eciam patet Matthei XVIII[4]. Et hanc licenciam, auctoritatem sive potestatem meritorie edificandi sive pascendi spiritualiter solum dat veris et non fictis suis amatoribus, quodammodo in spiritu Petri et non in carne viventibus, ut patet Johannis XXI[5], ubi Christus interrogavit ter Petrum, dicens: Petre, diligis me, etc., ad quam interrogacionem Petrus ter respondit, ipsum dominum Ihesum sibi in testimonium invocando, dicens: Tu scis, domine, quia amo te. Cui dominus: Pasce oves meas et agnos meos.

In qua serie verborum primo presupponitur in Petro et suis sequacibus successoribus, quod Christum Ihesum vere diligant secundum eius viam, veritatem et vitam. Et tunc, ista radice caritatis presupposita, superaddit donum ad spiritualiter pascendum, edificandum oves Christi in eis, ipse scilicet dominus Ihesus Christus, quasi innueret, quod oves suas, preciosissimo sanguine redemptas, velud sibi preciosissimum thesaurum nollet committere, nisi maxime et specialissime diligentibus se, nec fideles amatores Christi non possunt sibi in aliquo alio melius complacere, quam suas oves spiritualiter pascendo, eo quod

---

[a] *Cod.* ‚habenti'. [b] ‚negare' *additum in marg.*

[1] *Joh. 20: 22—23.* [2] *Cf. Gal. 1: 15—18; I Cor. 12: 11.* [3] *Joh. 1: 12.* [4] *Cf. Mat. 18: 15—17.* [5] *Cf. Joh. 21: 15 sq.*

ipse ter dicit: *Si diligis me, pasce oves meas* sive agnos meos. Ex quibus patet, quod omnes fideles Christi, sine peccato *228[b] mortali in caritate * existentes, ubique per orbem terrarum dispersi omnes et singuli et solum tales habentes potestatem filios dei fieri habent potestatem exercendi meritorie opera misericordie, corporalia sive spiritualia, sine accepcione personarum divinitus et non humanitus concessam, et principalius ad exercenda opera misericordie spiritualia, de quibus solet iste asignari versus:

*Dic, consul, castiga, solare, remitte, fer, ora*[1].

Ex quibus secundo patet, quod nullus in mortali peccato existens habet huiusmodi potestatem ad meritorie et gratuite deo ac per se fructuose edificandum et pascendum spiritualiter oves Christi vel seipsum. Tercio ex predictis patet, quod tempore Christi vel suorum apostolorum pontifices, Pharisei et Scribe, Christo contrarii in moribus et in vita et in doctrina*, non habuerunt[a] huiusmodi potestatem, nec alii tunc temporis sapientes huius mundi. Sed deus et dominus Ihesus Christus abscondit hanc potestatem a sapientibus, divitibus et prudentibus huius mundi, et dedit atque revelavit eam parvulis, simplicibus et pauperibus, mundo incognitis. Quarto sequitur ex predictis, quod nullus prelatus symoniacus, concubinarius, plebanus vel ydolorum pontifex, predicator vel vicarius perversus vel pseudoreligiosus sive pseudopapa sive cardinales maximi, mundi amatores, ceterique rectores tenebrarum sive falsarum indulgenciarum falsi promissores sive quicunque pseudoprophete, yppocrite, cupidi et carnales clerici, mortalibus criminibus preoccupati, suas tradiciones magnificantes suis temporibus[b] et legem Christi pro nichilo ducentes, non habent huiusmodi potestatem, tantummodo filiis dei adoptivis concessam. Quinto patet, quod omnes tales avari et symoniaci et concubinarii non habent licenciam iuste et meritorie gignere filios dei per ewangelium, et per consequens nec habent licenciam iuste et meritorie remittendi vel retinendi, ligandi vel solvendi peccata. Nec habent licenciam iuste et meritorie missandi et alia sacramenta

---

* ‚notabile' *in marg, manu post.*

[a] *sequitur* ‚huiusm' *deletum.* [b] ‚suis temporibus' *in marg.*

[1] *Cf. Hus, De Ecclesia, Cap. 10, Op. I, 213*[b]*; Super IV Sent. (ed. Flajšhans) p. 596, et Op. I, 126a (De Decimis).*

fidelibus ministrandi, quamvis interdum[a] indigne et demeritorie sibi in iudicium et dampnacionem absolutum vel * ligatum aput *229[a] deum in foro ecclesie veridice denuncient. Ex quo sexto patet, quod quicunque modernus pontifex summus, vocatus papa, sive quicunque alius episcopus vel sacerdos existens in mortali peccato non habeat huiusmodi potestatem, solis filiis adoptivis concessam, et si eam non habet, tunc nec plenitudinem illius potestatis habet, et per consequens nec habet plenitudinem illius potestatis ad ligandum vel solvendum nec ad aliquid boni spiritualis in ecclesia fructificandum. Patet hoc ex supradictis et concordat cum isto dictum salvatoris, Matthei sexto[1] dicentis: Arbor mala non potest facere fructus bonos. Si ergo iste papa vel alius quicunque episcopus, plebanus, vel vicarius vel quicunque sacerdos cupidus, cecus, yppocrita vel symoniacus est arbor mala in radice funditus corrupta tamquam tribulus vel spina vel ramus[b], tunc non potest producere ficus spiritualis dulcedinis secundum racionem suam, nec uwas divine sapiencie et spiritualis consolacionis in Christi ovibus, nisi valde per accidens et remote ac occasionaliter, ut Iudas Scarioth profuit per suam tradicionem et yppocrisim toti ecclesie salvandorum, sed non per se, sed per accidens et occasionaliter, aliis ad profectum et sibi ad dampnum. Sic isti moderni yppocrite, locum Iude tenentes, sub nomine pastorum et veste ovina lupi rapaces existentes, quantum est ex se primo et principali animo, nocent sibi et ecclesie, sed secundario per accidens atque occasionaliter omnia, que faciunt, simulantes fraudulenter in testamentum dei, prosunt electis dei modo illo, quo dicit Apostolus ad Romanos VIII[2]. Ex quibus patet septimo, quod non est erroneum neque hereticum, quod istis temporibus vocatus summus pontifex Romanus, vel quicunque alius episcopus vel sacerdos, existens in mortali peccato, non habeat potestatem sive auctoritatem sive licenciam et scienciam gratuitam, tamquam claves meritorie solvendi et ligandi supra fideles in ecclesia, ymmo hoc est verum et katholicum, ut potest colligi ex supradictis. Ulterius correlarie octavo sequitur ex predictis, quod * talis potestas in christiano perditur per mortale peccatum, cum[3] sit *229[b] illicitum tali aliquid operari. Et ista videtur esse sentencia beati

[a] *in marg. loco* ‚intendunt' *deleti.* [b] *Cod.* ‚ramnus'.

[1] *Mt. 7 : 18.* [2] *Rom. 8 : 28.* [3] *Cf. Wyclif, De Potestate Pape, p. 41—42.*

Gregorii pape, posita in decretis, XI qu. III. Ipse[1], inquit, ligandi atque solvendi potestate se privat, qui hanc pro suis voluntatibus et non subditorum moribus exercet. Et sequitur: Iudicare digne de subditis nequeunt, qui in subditorum causis sua vel odio vel gracia secuntur. Tunc, inquit, vera est absolucio presidentis, cum interni sequitur arbitrium iudicis, quod bene quadriduani mortui Lazari resuscitacio illa significat, quia prius dominus mortuum suscitavit et vivificavit, dicens: Lazare, veni foras, et post modum is, qui vivus fuerat egressus, a discipulis est solutus. Et patet cum cursu ecclesie, quomodo maior pars iudicum ecclesie, tam in foro penitencie quam iuris, caret huiusmodi plenitudine potestatis filiorum dei ad iuste et meritorie iudicandum et fructificandum. Quorum confirmacio potest esse ex hoc, quod potestas talis, cum datur a deo ad tam excellens ministerium meritorie ad dei beneplacitum exercendum, est quoddam singulare privilegium, non[2] ex sanguinibus neque voluntate humana, sed ex deo graciose concessum. Sed secundum beatum Gregorium, ubi supra: Privilegium omnino tenetur sive meretur ammittere, qui commissa sibi abutitur potestate. Cum ergo omnes prelati symoniaci hac abutantur potestate, eam ad turpe lucrum convertendo, et generaliter quandocunque eam pretendunt exercere in mortali peccato, videtur, quod merentur huiusmodi potestatem ammittere, et cum deus insensibiliter talem licenciam sive potestatem donet et auferrat, videtur, quod in penam peccati tunc deus aufferrat illam licenciam ab eis, quando ea sic criminaliter abutuntur. Item deus potest aufferre potestatem vel licenciam ab homine pro delicto. Sed quando auffert graciosus dominus, si non tunc, quando homo seipsum dampnificat per peccatum et abusum, ad quod non habet licenciam? Ideo cum nemo potest abuti tali licencia nec virtute, sequitur intentum. Et idem videtur ex decreto beati Augustini, posito[a] XXIIII qu. I, ubi dicit: *Omnes[3] hereticos, id est peccato mortali ab ecclesia

*230a

[a] *Cod. ‚positi'.*

[1] *Dec. II, XI, III c. 88, (Friedberg I, 668) solum partim; PL v. 76, col. 1200 (Hom. 26 in Evangelia).* [2] *Joh. 1: 13.* [3] *Verba haec Augustini non sunt, sed Cipriani: Omnino omnes hereticos et scismaticos nil habere potestatis ac iuris. Sed cf. Dec. II, XXIV, qu I, c. 31; (Friedberg I, 977).*

divisos, *non habere aliquid potestatis*. Et cum omnes symoniaci prelati, papa, cardinales, episcopi sunt heretici, sequitur, quod non habent aliquid huiusmodi potestatis, verumptamen credendum est, quod opus talium hereticorum, bonum de genere sive ecclesiasticum, vertitur dignis ad comodum, ut supra tactum est, sicut deus per se supplet, quando prepositi excommunicati a deo subditis suis deficiunt.

Sed* adhuc circa istam materiam est notandum, quod est una alia adhuc potestas, que solet vocari a scolasticis theologis potestas ordinis, que iuxta quid nominis vocatur sic potestas spiritualis in se invisibilis, quam habet appropriate clericus ad ministrandum ecclesie sacramenta, ut spiritualiter prosit sibi et laicis, ut est potestas conficiendi, absolvendi et sacramenta ministrandi et iurisdicione spirituali consciencias hominum deo et sue legi conformiter iudicandi atque ligacionem sive solucionem aput deum deo conformiter et similiter eciam promulgandi. Et ista potestas conficiendi ordinatur per se et inmediate ad hoc, ut sacerdos conficiat, sicut habitus virtutis moralis ordinatur propter actus habitibus meliores, et cum sacerdos conficit, hoc est iam ex virtute supernaturali divina ex alto, que non subiacet voluntati hominum secundum accepcionem personarum. Ista autem potestas aliquando datur a deo homini in signo sensibili, scilicet per unccionem sacramentalem, sicut gracia gratum faciens habili et digne disposito datur per sacramentum baptismi vel eukaristie vel quodcunque aliud sacramentum. Aliquando talis potestas, que est donum supernaturale, sicut et gracia gratum faciens, datur sine signo sensibili inspiracione interna invisibili, mundo abscondita. Sepe autem contingit, quod signa sensibilia sacramentorum applicantur indispositis ad graciam et omnino non capacibus, in quibus deus non operatur graciam gratum facientem, nec donum sive potestatem ordinis. Aliquando * autem ex profundo[a] abisso suorum iudiciorum, sine *230b
applicacione sacramentorum et absque signo sensibili, deus inspirat suis parvulis graciam gratum facientem, que est maxima potestas hic in via secundum speciem suam, et consequenter influit suis sic capacibus donum sapiencie et sciencie et sic donum potestatis ordinis ad edificandum proximos, quemadmodum tales potestates Christus communicavit ex speciali pri-

* *in marg. manu post.* ‚Capitulum secundum'.

[a] *Cod.* ‚profunda'.

vilegio suis apostolis et postea multis eorum successoribus. Unde[1] vana est contencio, quando et quomodo apostoli facti fuerunt sacerdotes. Nam Christus, quando fecit ex suis discipulis apostolos, dedit eis potestatem sui officii, que est potestas sacerdocii; nec sequitur, quod primo, quando precepit eis hec facere, habuerunt huiusmodi potestatem. Nam Iohannis IV legitur[2], quod veniente baptista, apostoli baptisaverunt et sic predicaverunt et multa sacerdotis officia ante mortem Christi exercuerunt. Nam et Judas tunc fuit episcopus et suum officium practicavit, et quis potest discutere, quando apostoli baptisabantur vel ordinabantur in sacerdotes, vel an semper[a] circa divinas inspiraciones graciarum in corda fidelium sacramenta ministrabant, vel an in[a] suscepcione graciarum, donorum et potestatum atque officiorum supernaturalium dei susceperunt sensibilia sacramenta ecclesie secundum communem usum ecclesie instituta, ultra quam est in ewangeliis expressatum? Planum est, quod ad talia discucienda se intromittere est periculosum et inutile, sine fructu. Scivit enim Christus, quod infideles christiani, signa querentes, ad sacramenta sensibilia, dimissa re sacramenti, attenderent. Ideo[b] de ministerio sacramentorum huius mundi fecit in institucione apostolorum et aliorum discipulorum suorum modicam mencionem, sed, ut creditur, insensibiliter, sine sacramento sensibili, tamquam primus magister ordinavit suos apostolos
*231[a] sacerdotes. Sic enim insensibiliter ordinavit Moysen * in veteri testamento. Ipse autem fuit sacerdos, licet non[c] Aaronita sensibiliter ordinatus. Et ita ignoramus locum, tempus et formam, quibus apostoli ordinati fuerant sacerdotes. Debemus tamen credere, quod si fuisset plus necessarium ad fidem ecclesie, spiritus sanctus in ewangelio expressisset. Vana ergo curiositas videtur, plus quam evidenter ex scriptura elicitur, tractare huiusmodi conclusiones. Sed ignoranciam nostram confitendo, humiliter debemus gracias agere deo, qui noticiam nostram sic salubriter moderavit. Non tamen ex hoc aliquis fidelis debet sacramenta ecclesie a Christo instituta spernere, quia hec sunt instituta specialiter, que sunt ex Christi ordinacione nobis infirmis, ut, dum humiliter ad ea* disponimur ex applicacione

* *in marg.* ‚Nota'.

[a] *sequitur rasura.* [b] *sequitur* ‚ac' *deletum.* [c] *sequitur* ‚aaro' *deletum.*

[1] *Cf. Wyclif, De Pot. Pape, p. 32.* [2] *Cf. Joh. 4: 1–2.*

sacramentorum, graciam curacionis cottidie in bellis contra cotidianam spiritualem wlneracionem recipiamus. Si autem non disponimus nos humiliter, quantum est in nobis, tunc plus indisponimur et wlneramur, et alii, ex occulto divino iudicio, sine applicacione horum sacramentorum, non contempnentes ex malicia Christi sacramenta, sed solum ex negligencia et quadam ignorancia, dum tamen in simplicitate cordis permanent, digni fiunt occultis divinis inspiracionibus, graciis et potestatibus, ordinis officiis, supra iam aliqualiter tactis. Sicut ergo in primitiva ecclesia Christus non fuit limitatus sive restrictus per aliqua signa sacramentorum cleri ad influendum suam potestatem ordinis sive officii sacerdotalis secundum eorum inordinatam accepcionem personarum, sed fecit summe sapienter, ubi et quando et cui volendo hanc potestatem influendo, sepe sine pontificum, Phariseiorum et Scribarum cooperacione, sic verisimile videtur, quod manus domini ad novissima tempora seculi conformiter faciendum non sit abreviata. Verisimile enim est, quod deus dat et dabit suis parvulis dona supermundana, abscondita a sapientibus huius mundi, scilicet a superbis, divitibus, pontificibus, Scribis et Phariseis modernis; per que dona ex alto resistent parvuli * antichristianis cleri, Iudeis et senibus, et sagitte *231b parvulorum fiunt et fient plage eorum, ut adhuc in senecta uberi bene pacientes sint, ut anunccient, et ut iustus[1] ut palma floreat, et sicut cedrus Lebane multiplicetur in domo domini.

Sed redeundo[a] ad propositum sciri debet, quod verum officium sacerdotale Christi est potestas et donum excellens supernaturale, quod ipsum singulariter et supernaturaliter dari a deo, quod deus non videtur dare alicui in destruccionem ecclesie destructori. Et ergo humana eleccio se solo, non conformans se divine eleccioni, nichil valet in eligendo papam, episcopum vel sacerdotem vel quemcunque alium prepositum, nisi forte esset talis eleccio conformis divine et divinam promulgaret eleccionem conformiter ad divinum iudicium. Supponendo[2] enim, quod electores devient, eligendo unum inhabilem propter affeccionem persone, pecunie, vel in penam peccati persone humanitus contra deum electe, non concordando divine sentencie, sive hoc sit in papatum sive in episcopatum vel alium gradum

---

[a] *Cod.* ‚redendo'.

[1] *Ps. 91: 13 sq.* [2] *Cf. Wyclif, De Pot. Pape, p. 63–65.*

ordinis, tunc, cum deus non approbat nec confirmat, quod peccator, quem eligunt, sit eius vicarius, patet, quod coactiva eleccio non dat electo iusticiam quoad deum. Sic enim possent electores perverti, sicut iam communiter currit, quod eligant in Christi vicarium pessimum Antichristum. Ex quo patet falsitas illius opinionis, que dicit, quod eo ipso, quo quis eligitur, et eo, quo in eo maior pars consenserit electorum, quod aput deum statim hec auctorisatur eleccio, et quod subditi debent sequi eum, quocunque viaverit, vel debent eo ipso obedire illi electo in omnibus, in quibus mandaverit. Nam si sic deus restringeretur et traheretur ad consenciendum eleccioni malorum, tunc dyaboli membra cogerent deum ad malum, et fides ecclesie subverteretur per latitudinem itineris Antichristi. Ideo precise de tanto debet fidelis
*232[a] * subditus suum superiorem prepositum vel sibi aut sue preposituге legittime consentire, de quanto imitatus fuerit Christum vel docuerit legem suam, aut conversacione et opere ostenderit signum vivum sui officii. Patet ex decreto sancti pape Cipriani, distinccione VIII, Si[1] solus Christus. Et docet Apostolus, prima Corinthis XI, dicens: Imitatores[2] mei estote, sicut ego Christi. Ecce quam breviter forma exprimitur imitandi! Et hec est racio, quare apostoli non ediderunt novas leges, sed legem, quam a Christo acceperunt, sedule docuerunt. Se enim quasi vacuos et nichil dixerunt, ut patet prima Corinthis III[3], et Christum, non se, vigilancius predicabant, ut patet secunda Corinthis 4°[4]. Nichil enim periculosius in ecclesia, quam obumbrare viam sequendi Christi vestigia, quia error talis iam paulatim[b] crevit iam antiquatus in declinacionem maximam Antichristi. Sive autem electores bene vel male ligant, operibus bonis debemus credere, et quicunque modus preficiendi papatum fuerit iudicio Christi conformior, est eo melior. Nam Christus dicit, Iohannis X: Operibus[5] credite. Et hinc dicit Crisostomus, de laudibus Pauli: Si,[6] inquit, magisterii atque primatus adipiscendi gracia ad procuranda tanta negocia apostoli prosiluissent, consequenter essent de ambicione culpabiles.[a] Et sequitur: Sicut enim, qui princeps fuerit ordinatus, nisi digne sibi impositum

---

[a] *sequitur* ,s' *deletum.* [b] ,paulatem' *Cod.*

[1] *Dec. I, dist. VIII. c. 9 (Friedberg I: 15).* [2] *I Cor. 11: 1.* [3] *I Cor. 3: 4–7.* [4] *II Cor. 4: 5.* [5] *Joh. 10: 38.* [6] *PGL 50: 510–11, Cf. PGL 48: 830, 931; et 60: 205.*

administraverit officium, meretur eciam maiora supplicia; sic alter, etsi non ordinetur, suscipiat tamen et sicut oportet impleat, non dico sacerdocium, sed sollicitudinem curamque multorum, tunc profecto honore est dignissimus. Iste sanctus non ponderavit nostras inordinatas elecciones, sed recta officia supermundana, que deus dat suis, quos ad hoc deputat sine inordinata hominum accepcione personarum, inhabilem personam ad hoc eligencium. Caveat autem sibi, ne quis inhabilis * ad officium *232b sacerdotale vel curam seu sollicitudinem salutis animarum se ingerat, occasione supradictorum male capta, sive hoc faciat per signum sensibile sacramenti sive sine applicacione sacramenti sensibilis. Nam indignus hec faciens eciam quocunque horum duorum modorum, sicut indignus per peccatum mortale ingerit se ad magnam et preciosissimam cenam domini per vocacionem christianitatis multiformem, sive accedat sensibiliter ad sacramentum eukaristie terribilissimum et divinissimum, sive non accedat sensibiliter, iudicium sibi manducat et bibit. Qui vero potest se disponere comodose humiliter ad sacramentum, et non facit, peccat in tantum communiter, quod graciam, quam in suscepcione sacramenti non accipit, eciam sine suscepcione sacramenti suscipere non est dignus. Qui vero comodose sacramentum corporis Christi suscipere non posset humiliter et pro viribus ad hoc se disponendo, impeditus[a] forte per malos sacerdotes et confessores vel aliunde per inimicos incarceratus, tunc summus sacerdos et pontifex futurorum bonorum Ihesus Christus supplet vicem omnium sensibilium sacramentorum in intima anime dona graciarum influendo. Non enim talibus suis fidelibus potest deficere ille, qui dixit: Vobiscum[1] sum usque ad consumacionem seculi. Sic in casu stat, quod ad illud donum supermundanum et supernaturale, scilicet ad sacerdotale Christi officium, aliqui sint digni et abiles. Quod si comodose ad institucionem ecclesie legittimam, sacramentalem, sensibilem, applicandam se offerrunt, dummodo hanc comodose possunt habere, bene faciunt, si autem gratis renuerent signum sensibile sacramenti vel quoque approbacionem superiorum, timere deberent tales, quod nec sine applicacione sacramenti a deo hanc graciam sive potestatem accipere mererentur. Quod si in casu

---

[a] *sequitur* ‚sor' *deletum.*

[1] *Mt. 28: 20.*

*233a ad finem seculi * aliqui digni et abiles essent[a] electi dei ut in primitiva ecclesia ad sacerdocium Christi, ad officium sive potestatem ordinis supermundanam specialiter a deo venientem, non[1] ex sanguinibus neque[b] ex voluntate humana secundum inordinatam accepcionem personarum, vellent libenter per signum sensibile sacramenti sive per conswetam approbacionem superiorum confirmari vel promulgari, et comodose non possent habere hoc a suis superioribus prelatis propter habundanciam iniquitatis, sic quod nollent aliquem acceptare ad gradus sacerdocii vel ad predicandum, sive ad[a] curam animarum, ut iam communiter currit: tunc tales sic coram deo ydonei, ex deo et non ex se abiles, fideles zelatores veritatis ewangelice, urgente caritate in necessitatis articulo, possunt licite et meritorie yppocrisim et cupiditatem cleri, qua coloratissime sub specie pietatis seduxerunt populum cristianum suis ficticiis et tradicionibus supersticiosis, et ewangelicam veritatem necessariam ad salutem ceteris ignaris[c] fideliter et caritative ac humiliter dillucidare. Sed * ulterius hic hoc non est pretermittendum, quod potestas seu officium ordinis ad porigendum sacramenta vel predicandum veritatem ewangelicam, vel ad exercendum quemcunque alium actum proprium illi officio, cum sit in se donum supernaturale gratis datum, non autem ex se gratum faciens, potest tale donum dare deus alicui malo, sine caritate existenti in peccato mortali, ut patet de Balaam, cui deus dedit donum ac officium predicandi, sicut et Cayphe dedit deus officium episcopatus ad prophetandum a spiritu sancto, et Jude officium apostolatus. Et Matthei XX Christus dicit: Super[2] kathedram Moysi[d] sederunt Scribe et Pharisei. Omnia ergo, quecunque dixerint vobis, servate et facite: secundum vero opera eorum nolite facere. Kathedra[3] Moysi idem est, quod sedes apostolica, id est officium pastorale, quod est donum supernaturale ad dicendum veritatem legis apostolice sive mosaice utiliter fidelibus et alios actus proprios illius doni in christiano populo exercendum.

*233b * Hoc ergo donum sive officium sive sedem spiritualem mo-

---

* *manus picta in margine.*

[a] *eadem manu supra rigam.* [b] *sequuntur duae litterae erasae.* [c] *sequitur* ,possunt' *deletum.* [d] ,Moysi' *in marg. eadem manu.*

[1] *Joh. 1:13.* [2] *Mt. 23:2–3.* [3] *Cf. Hus, De Ecclesia, Op. I, 234a–b; Ad scripta M. Stanislai, Op. I, 267b sqq.*

saicam sive apostolicam ad alios instruendum secundum legem dei habuerunt Scribe, Pharasei, ut dicit ewangelium iam memoratum. Et ex tali officii dono dicebant veritatem de lege dei in populo et ex illo dono non poterant dicere nisi veritatem legis ad salutem populo pertinentem. Ideo dixit Christus: *Quecunque*[1] *dicunt vobis, facite.* Tales Scribe et Pharisei sedentes supra kathedram Moysi, id est dum innituntur illi dono officii supernaturali a deo sibi concesso, et dum ex hoc dono quidquid locuntur, veritas legis est. Si autem aliqui errorem dicerent in populo, non esset hoc iam sedere vel inniti sedi apostolice vel kathedre Moysi. Ideo bene dixit, quod illi, qui sedent in kathedra, hoc est secundum illam racionem, qua sic sedent et innituntur dono et officio promulgandi veraciter legem dei, tunc sic *quecunque dicunt, facite,* quia non nisi veritatem legis dicunt. Sed post additur: *secundum autem opera eorum nolite facere,* quia pravam vitam ducunt. Et sic sunt sine gracia in peccato mortali existentes, quamvis ceteris utilem veritatem dicant. Et sic Scribe et Pharisei possunt habere a deo donum spiritus sancti, officium sive potestatem ordinis ad edificandum non se, sed alios. Sufficiencia ergo totalis talis doni et officii spiritualis est plenitudo spiritualis, que in se est invisibilis, que non exterius in corpore, sed intus in interiori homine infusa subiectatur, que hic a nobis non potest cognosci, nisi a posteriori debiliter et probabiliter noticia, quia est ex propriis operacionibus sive actibus illius officii sive doni extra sensibiliter ad proximos sive eorum edificacionem emanantibus. Habent enim talia dona supernaturalia, gratis data et non ex se gratum faciencia, proprias operaciones, exterius sensibiles ad edificacionem proximorum, quamvis talia dona habentes sunt in peccato mortali * sine gracia gratum faciente. Ex quibus patet, quod in papa vel quibuscunque episcopis sive prelatis symonia- *234a
cis, cupidis, concubinariis, ignaris in lege dei, salutem animarum negligentibus, neque actus proprios sacerdocii Christi exercentibus, non est de substancia fidei, quod fideles credant in eis esse datum a deo illud donum supermundanum. Si enim fideles considerarent in eis proprios actus sensibiles illius doni ad edificacionem animarum, tunc iuxta ewangelicam regulam deberent operibus credere, et ex illis operibus iudicare eos esse in tali officio a Christo constitutos, eciam si existerent

[1] *Mt. 23: 3.*

sine gracia gratum faciente, ut, considerantes in eis predicacionem veritatis, secundum hoc deberent facere et eis obedire. Postquam autem paucos vel nullos actus proprios illius officii in eis inveniunt, quomodo possunt eos estimare esse in Christi officio sacerdotali supernaturali, a deo specialiter concesso. Nam vocalis affirmacio hominum se sola nec sola eleccio humana, nec sola sensibilis corporalis atque cerimonialis inunccio sufficit sine speciali dei eleccione et doni infusione sacerdotem verum Christi facere. Et donum illius officii ac potestatis *ex sanguinibus et voluntate humana* secundum accepcionem inordinatam personarum inhabilibus, a deo non approbatis non possunt conferre. Ex quibus patet, quod omnes fideles Christi debent diligenter attendere, si papa, cardinales et alii sacerdotes se esse in talibus officiis pretendentes, proprios actus sacerdocii Christi exercent, fructificando in ecclesia dei, tunc eos suscipiant et habeant quoad illos actus tamquam huiusmodi officiales, quoad hoc Christi, licet quoad se prave viverent. Sic enim docet ewangelica regula dicens: A[1] *fructibus eorum cognoscetis eos*, et secundum hoc eciam, plenitudinem potestatis sive iurisdicionem proporcionaliter ad actus proprios illius officii respiciendo, secundum magis vel minus credere vel dis-
*234b credere. * Si autem papa, cardinales et alii prelati et clerici cupidi, avari, luxuriosi non exercent actus proprios sacerdocii Christi et illius doni sive potestatis spiritualis supernaturalis, sed magis resistunt ordinacioni Christi et inpugnant veritatem ewangelicam, membra Christi conculcant et ea persecuntur crudeliter, omnem deordinacionem et superhabundanciam iniquitatis sub speciebus pietatis implicite et expresse promovent et libertant potenter inter se in clero mutuo et alibi fere per omnes status in populis christianis, docentque errores multiplices contra legem Christi, magnificantes falsas et fictas ac symoniacas indulgencias, longe lateque nimis per orbem ecclesie christianos populos seducendo, tunc[a] sunt officiales et sacerdotes ac pontifices demoniorum et pessimi Antichristi et non veri sacerdotes Christi, quia hoc est officium, ut iam dictum est, sacerdotum dyaboli et Antichristi, et omnes fideles et omnes reges terre et regna debent eos a se eicere et debent eos tamquam sal infatuatum contempnere racionabiliter, veritate in ewangelio dicente:

---

[a] *sequitur* ‚quod' *deletum.*

[1] *Mt. 7: 20.*

quod[1] si sal evanuerit, ad nichilum valet, nisi ut foras mittatur, et Iohannes in Canonica sua dicit[2], quod si non afferrunt doctrinam eorum, scilicet apostolorum, quod non suscipiant eos in domos nec ave eis dixerint. Cum ergo tales symoniaci sint heretici, brachium seculare propter eorum grande delictum deberet eis aufferre temporalia, ne per ea tam potenter Christi ordinacionem inpugnarent. Et patet ex dictis, attendendo ad actus proprios officiorum dyaboli et Antichristi et officiorum Christi, an fideles credere vel non credere probabiliter debeant, si Romanus pontifex habet plenitudinem potestatis in hiis, que ad iurisdicionem suam pertinent, vel si claves ligandi et solvendi habeat, existens in mortali peccato, etc.

* Sed ulterius hoc non est pretermittendum, quod adhuc est *235a
alia plenitudo potestatis pertinens ad iurisdicionem activam, que est potestas dominandi seculariter, quemadmodum reges et principes huius seculi ad iudicandum subditos christianos in causis et negociis secularibus ac de iniuriis propriis et mundanis personarum, a quibus negociorum involucionibus apostoli et eorum veri imitatores et successores fuerunt prohibiti. Talis, inquam, potestas dominandi super omnia temporalia mundi, affluencius super omnes reges terre non a Christo nec suis appostolis, sed a Cesare Constantino contra ewangelicas et apostolicas regulas Romano pontifici, nomine pape ex dotacione nominato, fuit periculosius et infundabiliter donata. Cuius splendorem nimium in mundana prosperitate scolasticorum doctorum cuneus conspiciens, occasione sue superbie ex sciencia inflante, traditus est in reprobum sensum, sic quod cepit approbare huiusmodi plenitudinem potestatis dominandi seculariter et coactivam iurisdicionem super omnem populum christianum et eorum bona fortune apparentibus racionibus, quasi hoc esset ex deo, approbant, quod tamen non nisi operacione sathane, deo permittente, in penam peccati populi christiani et ad augendum meritum electorum, ut pontifex Romanus elevatus est per cesarem in eminenciam quasi montis excelsi, ubi, ante mentis oculos, altitudo sathane proposuit sibi omnia regna mundi, et non tam sibi quam posteris suis successoribus, in quibus stetit in summo et stat abhominacio desolacionis, ut per hoc finaliter, implicite, nimis colorate et abscondite colatur et adoretur Antichristus tamquam ydolum;

---

[1] *Mt. 5: 13.* [2] *Cf. II. Joh. 10.*

de quo Zacharie XI, O[1] pastor et ydolum[a], et in eo sathanas, et ut sic avaricia[2], que est ydolorum servitus, Ihesus Christus crucifixus et pauperrimus in sua ecclesia conculcetur in lege sua et membris suis.

*235[b] * Talis autem potestas, quamvis sit licita principibus secularibus et regibus ac dominis sive laicis, sicut potestas habendi uxorem in legittimo matrimonio, non tamen est licita pastoribus et sacerdotibus nec non vicariis propter inperfeccionem negociorum secularium illius secularis potestatis, nec est phas credere, quod[b] a Christo et suis apostolis talis potestas pontificibus vel pastoribus apostolorum successoribus sit exemplificata, vel in lege fundata, sic quod iam non iure divino, sed usurpative et quadam presumpcione temeraria talem plenitudinem potestatis secularem papa cum suo apostatico clero sibi iniuste usurpant contra ewangelicam paupertatem sibi debitam, talem plenitudinem potestatis secularis. De quo dicit beatus Bernhardus, libro secundo ad Eugenium papam: Quid[3], inquit, dimisit tibi sanctus apostolus, scilicet Petrus: quod habeo, inquit, hoc tibi do. Quod est illud, unum scio: non est aurum, neque argentum, cum ipse dicat: Argentum et aurum non est michi. Si habere contingat vere, non pro libitu, sed pro malicia temporis. Sic eciam utens illis quasi non utens. Ipsa quidem ad animi bonum non spectant, cuius modi sunt divicie, que nec sunt per se bona nec mala, usus autem horum bonus, abusio mala, sollicitudo peior, questus turpior. Esto, ut alia racione hec tibi vendices, sed non ut apostolico iure, nec enim tibi ille dare potuit, quod non habuit. Quod habuit, hoc dedit: sollicitudinem, ut dixi, super ecclesias. Numquid dominacionem, audi ipsum. Non dominantes in clero, sed ut forma facti gregis. Et ne dictum sola humilitate putes, non eciam veritate, vox domini est in ewangelio: Reges[4] gencium dominantur eorum, etc., et infert: vos autem non sic[c]. Planum est, quod

---

[a] *sequitur* ‚l' *deletum.* [b] ‚quod' *eadem manu supra rigam.* [c] *sequitur* ‚inter' *deletum.*

[1] *Zach. 11: 17.* [2] *Cf. Col. 3: 5.* [3] *PL v. 182, col. 748; cf. Wyclif, De Pot. Pape, 136—138; cf. Hus, ad Scripta M. Stephani Paleč, Op. I, 259a—b; Hus, De Decimis, Op. I, 131a—b.*

apostolis interdicitur dominatus, et ergo tu tibi usurpare audes aut dominus apostolatum aut apostolicus dominatum. Planum est: ab utroque prohiberis; * si utrumque simul habere voles, perdes *236[a] utrumque. Alioquin non te exceptum de illorum numero putes, de quibus deus sic loquitur: Ipsi regnaverunt et non ex me; principes extiterunt et non cognovi eos. Iam si regnare sine deo iuvat, habemus gloriam, sed non aput deum, ac si interdictum teneamus, audiamus edictum: Qui maior est vestrum fiat sicut minor, et qui precessor est, sicut qui ministrat. Fforma apostolica hec est: dominacio interdicitur, inducitur ministracio exemplo ipsius legislatoris, qui consequenter adiungit: Ego autem in medio vestrum sum, tamquam qui ministrat. Hec Bernhardus. Ecce iste sanctus intellexit et expressit, tam opere quam sermone, quod non licet sacerdoti Christi et specialiter Romano pontifici dominari in tantum quod papatus, vel ut[a] conformius scripture dicam, apostolatus et vera secularis dominacio, qualis est licite in laycis, contradicunt. Vixerunt apostoli sancti, monachi et heremite exproprietarie, dicentes tam vita quam verbo, quod dominus suis sacerdotibus hoc precepit. Aliquos tamen voluit habere usum temporalium largius et aliquos striccius ex titulo elemosine secularium dominorum, subducto seculari dominio. Unde credo beatum Bernhardum habuisse noticiam de toxica dominandi in Romano pontifice. Et ideo dicit libro tercio ad Eugenium: Nullum[1] tibi venenum, nullum gladium plus tibi formido quam libidinem dominandi. Non enim sequitur ex illo Luce XXII[2], quod docetur Petrum supra alios preeminere, sed eius oppositum. Et ideo libro secundo, declarans Romani pontificis officium, dicit: Si[3] nec facis, inquit, honorificas ministerium tuum. Non mediocris est iste principatus. Hoc enim est exturbare[b] malas bestias a terminis tuis, quo greges tui[c] securi in pascua educantur, domabis lupos, sed ovibus non dominaberis, * pascendas uti- *236[b]

[a] ,velut' *correctum ex* ,velud'. [b] *correctum ex* ,exturbare est'. [c] *sequitur* ,sint' *deletum*.

[1] *PL v. 182, col. 759.* [2] *Lu. 22: 31–32.* [3] *PL v. 182, col. 749 (variata multa).*

que non puniendas suscepisti. Timebat enim iste sanctus ex dominacione illius sedis subversionem vocate ecclesie. Ideo non oportet credere tamquam articulum fidei, quod ex ordinacione Christi ac suorum apostolorum[a] ac legis ewangelice iuste et sancte papa habeat plenitudinem potestatis secularis et coactive iurisdicionis super omnia regna mundi, instar regum et principum ac secularium dominorum. Cuius quidem articuli oppositum est a doctoribus quibusdam, prelatis adulantibus, tamquam heresis condempnatum. Sed notum debet esse fidelibus, quod nec Constantinus nec papa cesareus neque alii prelati, contra regulas apostolicas in clero dominantes, neque Scribe neque Pharisei moderni sive doctores, qui sunt cauda secundum vaticinium Ysaie IX[1], tegens et coloratissime pallians verenda turpitudinis[b] bestialis patris sui Antichristi, habent potestatem condendi novos articulos fidei plus quam quicunque alius christianus. Sic enim posset[*] condere novam legem Christi et legem conditam abrogare. Non enim licet vel angelo de celo honorare sanctam ecclesiam novis articulis vel ritibus extra scripturam sacram, spiritu sancto doctam. Magna, inquam, libertas et privilegium fuit facillius, in quo Christus posuit suam ecclesiam, ut patet Gall. 2[2]. Et hoc privilegium debent cuncti christiani defendere. Similiter non est possibile, quod fidei orthodoxe sit falsitas substrata, sed sepe contingit, quod Romanus pontifex non est papa, ymmo posito, quod sit, non est tamen necessarium ad salutem cuilibet christiano hoc credere, quod sine hoc non posset salvari. Nam papa mortuo vel perverso et in nocentissimas ecclesie hereses prolapso cum suis apostaticis cardinalibus, non ex hoc titubat fides in electis dei, sicut utraque
*237a * pars contrariorum vocatorum paparum dicit quasi necessario, quod reliqua sit heretica et e converso. Et patet cuilibet intuenti[c] ad supradicta, quid sit senciendum de primo articulo, etc.

Posset adhuc ad predicta pro meliori intellectu adiungi, quod est aliqua prava potestas spiritualis permissa sathane in summo gradu exercendi et influendi in suos astutissimos yppocritas, dominando in eos secundum summum gradum efficacie

---

[*] ,sive angelus sive nos *[sequitur* ,sive' *deletum]* evangelisaverit' *in marg. manu posteriori.*

[a] *sequitur* ,ecclesie' *deletum.* [b] ,verenda turpitudinis' *in marg. eadem manu.* [c] *sequitur* ,ex s' *deletum.*

[1] *Is. 9 : 14.* [2] *Gal. 2 : 4.*

sue, potestatem et abilitatem, pronitatem et fomitem ad omne malum introducendum, dilatandum ac multiplicandum, et ad Christi ordinacionem omnis boni salutiferi destruendum et exterminandum, si et in quantum esset possibile, sub apparentissima et coloratissima specie pietatis in tantum, ut hec potestas sive officium videretur esse vicariatus immediate domini Ihesu Christi ad dirigendum ecclesiam pro fine beatitudinis consequendo, vel sedes sive locus apostolicus, ad quem omnes et singuli christiani sub pena eterne dampnacionis haberent recurrere, ubi tamen non esset verum officium apostolicum, neque auctoritas sive habilitas, facultas sive sufficiencia a Christo ex alto infusa ad spiritualiter et directe secundum legem Christi et dei beneplacitum edificandum ecclesiam, sed sub istius pretextu[a] latentissime et spiritualissime ac fradulentissime solum latitaret antichristianum officium, habilitas et potestas ac sufficiencia plena ad seducendum ecclesiam inserta corpori Antichristi[b] mistico et simulato sub nomine ecclesie sancte Romane, et precipue principi et capiti illius corporis dominanti fere per totam ecclesiam, quod iam diu secundum esse suum formale continuatur, et est idem quoad formam continue, quamvis quoad ydemptitatem materie et individue persone sepe variatur. Talis ergo plena sufficiencia carnalibus sub maxima specie religiositatis abscondita quodammodo eciam equivoce potest vocari plenitudo potestatis ad iurisdicionem coactivam simulate ac usurpative pertinens. Et hanc predicatores et defensores * Antichristi sive eius pseudoapostoli si credunt plenitudinem potestatis (*237[b]) et fideles cogunt credere huiusmodi potestatem papam habere[c], in hoc certe seipsos cum papa condempnant. De qua potestate Antichristi eximius propheta David prophetavit, dicens: Quid[1] gloriaris in malicia, qui potens es in iniquitate. Ecce potestas, qua Antichristus potenter gloriatur in malicia et potens est in iniquitate, quantum est in eo, contra Christi equitatem. Et quia talis est maxime religiositate tectus, quod sanctissimus et beatissimus appostolis seductis reputatur et proclamatur, ideo dicit Psalmista in alio loco: laudatur[2] peccator in desideriis suis et iniquus benedicitur. De quo Ezechielis octavo scribitur, de quo inter multa ad propo-

---

[a] *Cod.* ,protextu'. [b] ,Antichristi' *in marg.* [c] *Correctum ex* ,habere papam'.

[1] *Ps. 9: 23.* [2] *Ps. 51: 1.*

situm dicitur: Ecce[1] vides, filii hominis, que seniores domus Israhel faciunt in tenebris, unusquisque in abscondito cubili sui: dicunt enim: Non videt dominus nos, dereliquit dominus terram. Et dixit ad me: Adhuc conversus videbis abhominaciones maiores, et cetera, ibidem ante et post. Quod ergo iam dudum venit illud officiale caput supremum mistici corporis Antichristi, sic exteriori et apparenti religiositate in ecclesia splendidissimum tamquam demonium meridianum — quod quidem caput officiale quidam eius doctores constantissime defendunt, — de hoc plurimorum et autenticorum dicta cum allegacionibus sanctorum, prophetarum et ewangelistarum, nec non perswasionum sunt alibi in scriptis redacta[2]. Talem ergo potestatem credere de papa probabiliter et pie et humiliter fidelibus est aput dominum meritorium et acceptum, et ad istum sensum, qui bene eum conciperet, sciret, quid[a] ad primum articulum deberet respondere, etc.

## ARTICULUS SECUNDUS*.

Secundus articulus est: Si sacerdos est in mortali peccato, non potest absolvere suum parrochianum contritum et confessum. Error est. In quibus verbis adversarii nostri, dirigentes[b] sua scripta per civitates, opida et villas, eorum simulatissimo errori faventibus, et presertim ad eos declinantibus predicatoribus, innuunt implicite nos dogmatisare publice, quod sacerdos, si est * in mortali peccato, non potest
*238a absolvere suum parrochianum contritum et confessum — prout pseudopredicatores a pseudodoctoribus instigati in ambonibus ad populum quandoque individualiter et signate ex proprio nomine et quandoque circumlocutive nos dogmatisare asserunt in communi audiencia populorum[3]. Secundo quasi in nostram[c] condempnacionem hic in scriptis addunt: Error, sed in ambonibus addunt, quod sit summa et profunda heresis. Primum

* *Rubrica ista in Cod. deest.*

[a] *sequitur* ,d' *deletum.* [b] ,s' *additum manu posteriori.* [c] *correctum ex* ,in nostram quasi'.

[1] *Ezech. 8: 12.* [2] *Hic fortasse autor positionem Jacobelli de Antichristo (vide infra p. 30) intellegere videtur.* [3] *Cf. Ad Scripta M. Stephani Paleč, Op. I, 256[a] sq.*

supponunt de nobis et non probant, et in secundo contra regulas iuris sentenciam condempnacionis inferunt nondum alia parte audita. Ex quibus in cordibus fidelium multas ambiguitates generant et perplexitates et infinita scandala oriuntur. Et quomodo de tanto malo penitebunt, qui, traditi in sensum reprobum, tenebras cecitatis sue non cognoscunt, neque possunt de hoc humiliter deo confiteri[a]? Ista patencia signa sunt, quod refriguit caritas et superhabundavit iniquitas. Hinc est, quod odia ubique et suspiciones, detracciones et amor conswetudinalis antiquatus ad prosperitatem seculi obnubilaverunt artam viam ducentem ad vitam et asecuraverunt latam viam infinito numero stultorum, quasi recta videretur, et tamen novissima illius ducunt ad mortem dampnacionis. Sed redeundo ad materiam propositam, pro discussione articuli istius secundi patere potest responsio iam ex supra declaratis. Nam ut aliqualiter colligi potest ex supradictis, posse, vocando solum posse meritorium secundum illam potestatem, qua conceditur fidelibus esse filios dei adoptivos, iuxta illud Iohannis I: dedit[1] eis potestatem filios dei fieri, tunc ad istum sensum sacerdos in mortali peccato, non habens facultatem sive licenciam meritoriam et gratuitam ad absolvendum contritum et confessum, ergo secundum posse illius potestatis sic accepte, sic meritorie non habet posse absolvere. Ergo quoad istum sensum verum et katholicum, verus est articulus a doctoribus condempnatus et pseudopredicatoribus directus, in ambonibus proclamatus, * scilicet, quod sacerdos in mortali peccato existens non potest *238b absolvere, puta secundum posse meritorium et gratuitum. Et quamvis istum sensum prius nunquam memoror me dogmatisasse in communi audiencia hominum, nec de aliis veris zelatoribus veritatis hoc unquam scio esse predicatum, sed hic iam hoc insero occasione articulorum, subdole et astute contra nos publicatorum. Sed adhuc et alius sensus potest esse in verbis articuli, sic quod hoc verbum ‚potest' notet posse vel potestatem ad vere cognoscendum fidelem esse contritum in conspectu dei et confessum, et auctoritatem ad nude promulgandum talem fidelem contritum sic et confessum in facie ecclesie, quod est a deo absolutus et vere conversus, veniam consecutus. Et quia hoc potest concedi sacerdoti in mortali peccato, sicut donum

---

[a] *Correctum ex* ‚confiteri deo'.

[1] *Joh. 1: 12.*

prophecie fuit concessum Balaam gentili et iniquo pontifici Cayphe, sic enim posse capiendo pro potestate et auctoritate ad cognoscendum et promulgandum in ecclesia contritum et confessum coram deo, tunc sacerdos in mortali peccato existens potest absolvere, quia talis potestas sive auctoritas sive donum non est in se donum gratum faciens, sed gracia gratis data, quam graciosissimus deus solet dare eciam malis et infidelibus, sicut solem suum oriri facit super bonos et malos. Ex quo primo patet: quod papa vel quicunque episcopus sive prelatus, non habens revelacionem specialem certam divinitus, presumptuose et spiritu cupiditatis et mendacii dirigit bullas indulgenciarum et cruciate per orbem terrarum, quasi daret absolucionem a pena et a culpa per suos pseudoapostolos in signis bullarum et mendaciis. Patet iste error et hoc nocentissimum mendacium venenosum ex hoc, quia papa, si esset ex deo pontifex et verus vicarius Christi et suorum apostolorum, tunc haberet donum sciencie et auctoritatis tamquam claves ecclesie ad cognoscendum vere quemlibet christianum esse verum contritum et confessum et esse prius vere et realiter absolutum coram deo*, * et tunc auctoritatem in facie ecclesie, spiritu sancto approbante (*239[a]) et conformiter legi Christi, promulgaret. Sed cum nec ubique adest presens personaliter, scrutando diligenter conscienciam cuiuslibet fidelis, quod nec Petro fuit concessum, nec per ewangelium gignit filios dei adoptivos sicut Paulus, cum ergo nulla propria fere opera officii apostolici secundum ordinacionem legis Christi exercet, quemadmodum exercuerunt veri Christi apostoli — apostoli non habuerunt posse dirigendi bullas per terras ad homines incognitos nescientes eorum consciencias, neque per ewangelium eos gignentes filios dei adoptivos, neque habuerunt posse auctoritativum a Christo, addere illud perisoma sophisticum contritis et confessis turpis lucri gracia ad coloratissime paliandum indulgencias fictas et chymerinas, que non sunt in rerum natura, — cum ergo papa, episcopi, prelati et omnes sacerdotes cupidi et antichristiani in absolvendo vel excommunicando et in aliis suis ritibus a sathana introductis non tenent se in limitibus legis Christi et suorum apostolorum, sed transcendunt terminos patrum suorum, patet manifeste, quod omnes fideles nequaquam debent eis credere in eorum ficta auctoritate,

---

* *in inferiori parte paginae scriptum* ‚primus' *et in angulo dextro alia manu* ‚20'.

quam ipsi de se fingunt, nec modum auctoritatis ac potestatis, quem modo exercent turpis lucri gracia supra limites apostolorum et legis Christi possunt fundare in[a] lege dei. Non enim quidquam possunt, nisi conformiter legi Christi faciant, manendo in limitibus, quos tenuerunt patres nostri, apostoli cum suo capitaneo pontifice, domino Ihesu Christo. Si ergo iuxta ewangelicas Christi regulas debent se fideles regere, a fructibus et operibus arguendo, patet, quod clerus tamquam corpus misticum cum suo capite Antichristo militant in destruccionem electorum. Sed ad hoc perisoma, quod dicitur, quod papa non dat nisi contritis et confessis et sic nisi capacibus, respondetur, *239b quod dacio illa equivoce significat divine vere dacionis veram et conformem promulgacionem. Talis autem auctoritas et potestas sive donum dei ad cognoscendum, ut prius dixi, vere confessum et contritum coram deo et ipsum esse talem in facie ecclesie promulgandum, sepe datur sacerdoti humili et pauperi, intelligenti melius legem Christi et secundum eam melius viventi et pro christianis fidelibus in ecclesia melius proficienti quam papa. Ad quid ergo debet gloriacio pape et magnificacio potencie ficte, quam non ostendit per opera propria officii et potestatis, quam de se fingit et non probat? Sed heu, potestas cesarea mundana quoad mundum nimis precellens terret nimis cum suis fictis fulminacionibus et comminacionibus in se et in[b] suo antichristiano clero fideles, qui[c] cognoscentes hoc venenum nimis diffusum, non audent reclamare. Patet secundo ex istis dictis, quoad istum secundum sensum, quod articulus iste secundus propositus est erroneus. Sed doceant adversarii publicantes in populis istos articulos, quis est ille inter nos, qui publice dogmatisasset errorem istius articuli. Sed estimo quod non probabunt efficaciter, nisi per mundanam potenciam, deo permittente, iudicio pilatino, dicentes contra innocentem: N o s[1] l e g e m h a b e m u s, e t s e c u n d u m l e g e m d e b e t m o r i. Si autem termini positi in hoc secundo articulo secundum carnalium et mundialium estimacionem, eo quod nomina sunt ad placitum imposita et ex corrupta et infecta mente sapientes huius mundi trahunt significacionem terminorum, primarie veri boni in significacionem apparentis et sophistici et non existentis boni, tunc ex corrupta mente mundialium iuxta eorum estimacionem solum

[a] *Cod.* ,in' *deest.* [b] ,in' *eadam manu supra rigam.* [c] *Cod.* ,quod'.

[1] *Joh. 19: 7.*

illi vocantur sacerdotes, qui nudum nomen habent sacerdotis et nudam et solam eleccionem ad hoc mundialium prelatorum, secundum inordinatam accepcionem personarum, secundum conswetum ritum hominum, non attendentes, an illa hominum eleccio sit racionabilis vel irracionabilis, utrum sit circa personam *240a habilem vel inhabilem, * aut utrum hanc hominum eleccionem deus approbet vel reprobet, vel an deus prius adhoc preveniat concurrendo sua eleccione. Item aput christianos mente corruptos absolucio potest vocari absolucio pretensa et sophistica in facie hominum secundum estimacionem falsam et iudicium erroneum, sicut propter estimacionem hominum corruptam et cordis seduccionem diabolus in scripturis vel mundus vel aliud huiusmodi dicitur deus quodammodo equivoce, et serpens eneus dicitur serpens, et vitulus aureus dicitur vitulus, et homo mortuus sive depictus dicitur homo, et fides mortua dicitur fides, et christianus nominetenus tantum secundum nudam sensibilem participacionem sacramentorum dicitur equivoce christianus, ad illum christianum, qui invisibili unccione spiritus inunctus et viva fide et caritate ac spe de super ex alto infusa est[a] vivificatus. Tunc posset concedi ad istum sensum transsumptum ex peccato, quod nominetenus christiani, membra Antichristi, sicut sunt nominetenus et ex communicacione sensibili sacramentorum sacerdotes in facie hominum, deo non approbante nec eos ad hoc eligente, nec unccionem spiritus eis tribuente, sic suo modo valde equivoce absolvunt pretense, ut coram hominibus reputentur esse iustificati et soluti, licet vere in conspectu dei non sunt absoluti, cum post huiusmodi fictas absoluciones continue odiunt fratres suos, continue manent in tenebris sue inperceptibilis malicie sine luce gracie. Et de tali, heu, absolucione membra Antichristi sunt contenta. Et sic hanc equivocacionem attendendo, patet ad sensum hunc equivocum[b], quid est dicendum. Patet, quod non attendentes ad legem Christi, cece iuxta suam estimacionem condempnant articulos et condempnatos temere pronuncciant sine legis Christi inviolabilis fundamento, presumentes de nomine et titulo magistratus et doctoratus sui et in comparatum bestie caracterem magnis sumptibus, plus quam in ignominiam Ihesu crucifixi.

---

[a] ,est' *in marg.* [b] *correctum ex* ,equivocum hunc'.

# ARTICULUS TERCIUS*.

* Tercius articulus publicatur in ambonibus ad populos contra *240b nos iste tamquam erroneus: Sacerdos bonus et discretus, ut creditur, non tamen curatus sive appropriatus alicui parrochie, potest absolvere alienum parrochianum absque licencia sui proprii sacerdotis minus discreti aut boni, ut supponitur. Error est.

Ubi advertendum[a], secundum quod potest trahi ex supradictis, quod bonum et discretum sacerdotem posse absolvere aliquem alium christianum aut contingit secundum licenciam humanam tantum et non dei, aut secundum licenciam humanam et divinam simul, aut secundum licenciam divinam tantum. Prima licencia humana tantum et non dei est, quando conceditur licencia a superioribus prelatis alicui sacerdoti ad absolvendum aliquos de certa plebe vel parrochia, qui est inhabilis coram deo et quem deus non approbat ad hanc licenciam absolvendi, a superioribus indiscrete et cece secundum inordinatam accepcionem personarum concessam, cui eciam deus non dat neque specialiter concedit suam propriam licenciam ad absolvendum. Et hec est licencia pretensa a superioribus prelatis symoniacis ac cecis ducibus inferioribus simulatis sacerdotibus et yppocritis concessa[b]. Et ista licencia absolvendi est nimis appreciata in membris Antichristi in corpore mistico, magno et lato per orbem ecclesie, quia pre pondere peccati et amoris ad prospera mundi non possunt se levare et attendere et super omnia appreciare, ubi et quando et qualiter in absolucionibus currit licencia et approbacio summi pontificis domini Ihesu Christi. Secunda licencia absolvendi sive posse sive facultas ad absolvendum est humana et divina, dum scilicet in homine penitente summus sacerdos secundum ordinem Melchisedech, pontifex futurorum bonorum, interius operatur contricionem, fidem, caritatem et spem ac firmum propositum perseverandi usque in finem, qui dat custodiam a peccatis et fortitudinem resistendi temptacionibus et tum, quando sacerdos cognoscit vere sic penitentis conscienciam dispositam ad divinam influenciam, eciam rite eum absolvit, id est * coram deo absolutum pronuncciat. *241a Tercia est licencia absolvendi solum divina, spiritualis et invi-

---

* *Rubrica ista deest in Cod.*

[a] *sequitur* ‚ex' *deletum.* [b] ‚concessa' *in marg.*

sibilis sine concursu alicuius pretensi superioris prelati symoniaci, eo quod Christus quodcunque potest operare in penitente per aliquem alium hominem aliquando, hoc potest quando sibi placet per se sine concursu alicuius prelati simoniaci in eodem penitente homine operari. Et isto modo sepe contingit, quod bonis et discretis sacerdotibus vollentibus predicare ewangelicam veritatem necessariam penitentibus ad salutem superbi, avari, yppocrite ac pretensi prelati, fures[1] et latrones, qui non intraverunt ad ovile per hostium Christi, sed aliunde, non solum non dant licenciam absolvendi sive predicandi sive alia opera sacerdotalia in populo exercendi sacerdotibus talibus bonis et discretis, sed eciam prohibent eos ac suspendunt ab omni fructuosa sacerdotali operacione sub pena gravi carceris vel pretense excommunicacionis. Sacerdotes autem boni et discreti, qui spiritu dei ducuntur, cognoscunt, quod ista prohibicio iniquorum prelatorum ab utili et bono opere est inordinata et contra Christi ordinacionem, et per consequens quod non est a Christo deo, quia Christus nunquam dat potestatem sive auctoritatem contra se ipsum et esset divisus in se ipsum. Et eciam cognoscentes, quod plus in talibus debet obediri deo quam hominibus, moventur spiritu Ihesu, et caritas Christi urget eos, ut, considerantes maximam seduccionem in populo ab yppocritis et falsis prophetis, et quod maxima fames verbi dei invalescit in populis christianis, predicant populo verbum dei et veritatem ewangelicam ad salutem necessariam, annuncciant populo scelera eorum et detegunt fraudulentissimam seduccionem plebibus, per quam clerus cupidus, a Christi lege apostaticus, seducit sub specie pietatis fere ubique per orbem ecclesie totum cristianismum.
*241b Potest ergo ubique in parrochiis vel saltim * in pluribus contingere, quod plebani essent avari, ceci, scandalosi, negligentes salutem animarum neque pascentes verbo dei et sacramentis ac exemplis bonis legem domini, et potest contingere, quod eciam haberent tales vicarios sibi similes, in malo consencientes: tunc in tali casu plebei, cum illa, que sunt eis necessaria ad salutem, non possunt habere a suis pastoribus nominetenus et pretense vocatis neque ab eorum vicariis in malicia consentaneis, possunt alibi ubicunque[a] a bonis, discretis sacerdotibus consilia, verbum dei, sacramenta in necessitate eorum accipere[b], et sacerdotes boni, discreti ex caritatis compassione, urgente caritate ad hoc, possunt

[a] *sequitur* ‚possunt' *deletum.* [b] ‚accipere' *in marg.* [1] *Cf. Joh. 10: 1.*

eis meritorie et predicare verbum dei fideliter et cetera omnia alia necessaria saluti ministrare, non obstante, quod[a] pessimi plebani sive vicarii sive superiores eorum Antichristi contradicant. Sic enim olym a malis pontificibus, Scribis et Phariseis dictum est bonis, discretis ac sanctis sacerdotibus et predicatoribus: precipientes precipimus* vobis, ne in nomine hoc Ihesu predicetis. Actuum V[1]. Humana ergo licencia sive auctoritas absolvendi non oportet, quod ita ad semper et firme teneatur secundum appropriacionem et limitacionem parrochiarum, quemadmodum licencia et auctoritas supermundana, que secundum constitucionem legis Christi operatur efficaciter in electis dei usque ad consumacionem seculi. Et ergo si aliquando constitucio ex habundancia iniquitatis deficit propter deordinaciones multiplices, supplet tamen vicem Christus, verus pastor animarum, qui promisit esse cum suis usque ad consumacionem seculi. Habere ergo curatum licenciam absolvendi tantum in sua parrochia, que quandoque propter deordinacionem cleri est violabilis — unde habetur in Canone, 95 distinccione[2], ubi sub auctoritate beati Jeronimi dicitur: Olym, inquit, erat idem presbiter, qui et episcopus, et antequam dyaboli instinctu studia in religione fierent et diceretur in populis: Ego sum Pauli, ego sum Appollo, * ego sum Cephe, communi presbiterorum consilio ecclesie gubernabantur. *242[a] Postquam autem unusquisque eos, quos baptisaverat, suos esse putabat et non Christi, in toto orbe decretum est, ut unus de presbiteris superponeretur et scismatum semina tollerentur. Et paulo post: Sicut ergo presbiteri sciunt se ecclesie[b] conswetudine ei, qui sibi prepositus fuerit, esse subiectos, ita episcopi noverint se magis conswetudine quam dispensacionis dominice veritate presbiteris esse maiores, et in communi debere ecclesiam regere. Hec ille.

Redeundo ergo ad propositum dicitur, quod bonus sacerdos discretus quemcunque laicum de vocata aliena parrochia, secundum estimacionem hominum, urgente spiritu dei et caritate

---

* *in marg.* ,Actis'.

[a] ,quod' *in marg.* [b] *Cod.* ,excellere' *correctum secundum decretum.*

[1] *Act. 5 : 28.* [2] *Dec. I. XCV., c. 5 (Friedberg 1, 331); cf. Wyclif, De Pot. Pape, 24 sq., 201 sq.*

Christi, potest absolvere, verbum dei et consilium sanum dare ac sacramenta porigere. Sed si constitucionibus humanis stantibus circa appropriacionem et limitacionem potestatis plebanis curatis parrochiarum curreret ordo secundum Christi ordinacionem, sic quod curati essent boni et discreti, predicantes fideliter verbum dei, bona exempla dantes, sacramenta, quociens indiguerint, ministrantes et omnem necessitatem, quantum requiritur, ad eos plebibus facientes, tunc de aliis bonis discretis sacerdotibus non esset necessarium in talibus plebibus, cum sine ipsis plebes haberent omnia necessaria ad salutem. Et sic tradiciones humane cum ordinacione Christi si servarentur a clero, non tam sepe solverentur tradiciones humane. Sed postquam ordinacio Christi abicitur et tradicio prelatorum supra Christum preponderatur, oportet pro[a] ordinacione Christi restauranda, tradicionibus pape et episcoporum ac prelatorum et residui apostatici cleri ab electis[b] ut contradicatur usque ad eorum destruccionem et violacionem, quod zelatores paternarum tradicionum, sicut olym Saulus, reputant maximum inconveniens et errorem. Et patet ex dictis quid sit dicendum ad hunc tercium articulum, etc.

## ARTICULUS QUARTUS*.

*242b * Quartus articulus: Q u o d p a p a e t a l i i e c c l e s i e p r e l a t i a c v i r i e c c l e s i a s t i c i n o n d e b e a n t p o s s i d e r e p r o p r i e t a t e m b o n o r u m t e m p o r a l i u m i u x t a i l l u d M a t t h e i X: N o l i t e[1] p o s s i d e r e a u r u m e t a r g e n t u m. E r r o r e s t h o c t e n e r e y m m o h e r e t i c u m.

Supponatur[2] primo, quod possidere proprietatem bonorum temporalium sit[c] habere iurisdicionem super temporalia ad vendicandum ea sibi et appropriandum et ab alio prohibendum coram iudice coactivo, sic ex equo ea ad libitum[d] retinere, qualiter iam fere totus clerus sic possidet secundum hanc condicionem proprietatum, instar omnium aliorum secularium et gentilium. Tunc isto presupposito quid nominis potest argui, quod papa et prelati ceterique viri ecclesiastici nuncupati non debeant secundum huiusmodi appropriacionem seculariter dominandi

---

* *Rubrica ista deest in Cod.*

[a] ‚pro‘ *rubricatum additum supra rigam loco* ‚pro‘ *inepte scripti.* [b] *correctum ex* ‚ab electis contradicatur ut‘. [c] ‚sit‘ *in marg. loco* ‚est‘ *deleti.* [d] *correctum ex* ‚ad libitum ea‘.

[1] *Mt. 10: 9.* [2] *Cf. Hus,* $3^{us}$ *Actus, Op. I,* $125^{b}$–$128^{a}$.

temporalia possidere. Et primo sic: religiosi, ut puta predicatores vel minores, qui secundum suas regulas pretendunt se vitam apostolicam ducere, non debent taliter sibi temporalia appropriare iuxta sanciones suarum regularum. Cum ergo papa et ceteri pontifices pretendunt se esse in maioribus officiis et dignitatibus supra multitudines populi constituti, patet, quod proporcionabiliter ad maioritatem status et officii ac dignitatis requiritur maioritas sanctitatis et perfeccionis vite[a]. Et quia status exproprietarius vivendi, abrenuncciando tali mundane iurisdicioni super temporalia, quem statum Christus et apostoli[b] maxime clero suo in posterum usque ad diem iudicii exemplavit, est melior et perfeccior ac conveniencior[c] officio vero sacerdotali Christi quam status secundum iurisdicionem mundanam sibi appropriandi temporalia iuxta supposicionem supra positam, — qui quidem status proprietarie dominandi est distractivus plus et impeditivus veram et fructuosam Christi ewangelisacionem, ut patet ex experiencia et actibus apostolorum, — sequitur, quod papa et alii pontifices ac viri ecclesiastici tamquam immediaciores vicarii Christi et Petri et[d] tamquam obligaciores hanc apostolicam vitam exproprietariam debeant arripere. Et hoc intendebat beatus Bernhardus ad Eu*genium papam, libro secundo dicens, *243[a]
sicut supra dictum est[1]: Quid[2] dimiserit pape sanctus apostolus Petrus: Quod habeo, inquit, hoc tibi do. Quid est illud? Certe non est aurum neque argentum, cum ipse dicat: Argentum et aurum non est mihi. Si habere contingat, utere non pro libito, sed pro tempore; ipsa quidem, quantum ad bonum hominis spectat, nec bona sunt nec mala, usus tamen horum bonus, abusio mala, sollicitudo peior, questus turpior. Esto, ut alia quacunque racione hec tibi vendices, sed non apostolico iure, nec enim tibi dare, quod non habuit, potuit. Quod habuit, hoc dedit: sollicitudinem, ut dixi, super ecclesias, nunquid dominacionem? Audi ipsum. Non dominantes, ait, in clero; sed forma facti gregis. Et ne hoc dictum sola humilitate putes et non veritate, vox domini est in ewangelio: Reges gencium do-

---

[a] *correctum ex* ‚vite et perfeccionis'. [b] *sequitur* ‚suo' *deletum.* [c] ‚ac conveniencior' *in marg. eadem manu.* [d] ‚et' *superpositum rigae.*

[1] *Cf. supra p. 16.* [2] *Cf. Wyclif, De Pot. Pape, 170—171,*

minantur eorum, vos autem non sic. Planum est: apostolis interdicitur dominatus. Hec Bernhardus. Ubi manifeste dicit, quod non iure apostolico papa habet bona temporalia secundum iurisdicionem dominandi, contraria sibi appropriando. Unde libro IV postea idem Bernhardus superaddit, dicens: In[1] hiis successisti, non Petro, sed Constantino. Et patet, quod hiis verbis prohibetur modus possidendi proprietarie temporalia et modus vivendi apostolicus pertinens ad veros vicarios iniungitur[a] et mandatur. Patet ulterius, quod unus est status exproprietarius clero debitus, qui est et erat olym status cleri conversandi sine dotacione et elemosinacione perpetua secularium dominorum. Secundus status est proprietarius, quem clerus sibi usurpavit non iure apostolico secundum Bernhardum, conversandi ex dotacione et elemosinacione perpetua secularium dominorum, et istum secundum statum periculosum iam clerus cupidus vecorditer elegit, fimo temporalium cecatus, primewum statum deserens velud statum spiritualis Iherusalem, et descendit[2] per viam latam in Yericho et incidit in latrones et ab eis wlneratur in naturalibus et in interioribus anime et bonis gratuitis spoliatur, * in tantum quod
*243b iam toti ecclesie gravissimum minatur periculum, contra quam invaluerunt gravissimi hostes domestici in omni seduccione sathane nimis longe, late et profunde per orbem ecclesie, quod, si possibile esset, eciam electi inducerentur in errorem[3]. Ergo ex predictis videtur patere, quod papam et alios superiores prelatos non habere dominandi iurisdicionem et proprietatem super temporalia secundum modum supra dictum, non est hereticum neque error, sed verum et katholicum. Preterea ad idem probandum sic arguitur: Eo[4] ipso, quo homo fungitur aliquo nomine in ecclesia a deo imposito, et vivit contrarie illi nomini, peccat graviter tamquam apostata, sic autem est[b] de quolibet ditato clerico, papa, prelato, abbate dominante et iurisdicionem habente super temporalia, vel quocunque alio spirituali fungente nomine clerici. Ergo quilibet clericus talis habens iurisdicionem dominandi super temporalia et ea proprietarie possi-

---

[a] *sequitur* ‚m‘ *deletum.* [b] ‚est‘ *in marg.*

[1] *PL. vol. 182, col. 776; cf. Hus, Ad Scripta M. Stephani Paleč, Op. I, 270*[b]. [2] *Cf. Lu 10: 29 sq.* [3] *Cf. Mt. 34: 34.* [4] *Ab* ‚Eo ipso‘ *usque ad* ‚adversariorum‘ *f 253*[b] *(p. 53), positio Mgri. Jacobelli de Misa. Cf. Bartoš, Lit. činnost M. Jakoubka ze Stříbra (1925) p. 30 sq. Cf. Introd. et Addendum ibidem.*

dendi contra racionem nominis a deo sibi impositi peccat graviter tamquam apostata. Et per consequens verum et katholicum est, non erroneum neque hereticum, quod nec papa nec suus clerus debeant sic seculariter dominari. Prima pars assumpti patet, quia quilibet homo debet sortiri nomen, specialiter quoad merendum vel demerendum, ex facto rei. Clericus autem dicitur a cleros, quod est sors sive hereditas, eo quod non debet habere in mundo partem aliam sive sortem quam deum, dum debet vivere de elimosinis populi gratis datis, sicut vixerunt Christus et sui apostoli. Sed quia non sic vivit sed aliter, scilicet de hereditibus propriis, sicut domini temporales, sequitur, quod non debet aliter dominari. Et istam racionem pretendit beatus Jeronimus in epistola ad Nepocianum sic dicens, et habetur transsumptive in Canone XII, qu. 1ª: Clericus[1] qui servit Christi ecclesie, interpretetur primum vocabulum suum et, nominis diffinicione prolata, innitatur esse, quod dicitur. Si enim cleros grece, latine sors appellatur, propterea clerici dicuntur, quia de sorte domini sunt, vel quia ipse dominus sors et pars clericorum est. Et quod vel ipse, scilicet clerus, pars domini est * vel dominum partem habet, talem ergo *244ª se exhibere debet, scilicet clericus, ut ipse possideat dominum et ipse possideatur a domino. Qui dominum possidet et cum propheta dicit: pars[2] mea dominus, nichil extra dominum habere potest. Quod si quispiam aliud habuerit preter dominum, pars eius non erit dominus; verbi gracia, si aurum, si argentum, si possessiones, si variam suppelectilem; cum istis partibus dominus non dignatur fieri pars eius. Si autem ego pars domini sum, et funiculus hereditatis eius, non accipio partem inter ceteras tribus, sed quasi levita et sacerdos vivo de decimis et altari serviens altaris oblacione[a] sustentor. Habens victum et vestitum, hiis contentus ero, et nudam crucem nudus sequar. Hec Jeronimus. Item idem Jeronimus ad quemdam suum levitam de duobus generibus hominum, et habetur ibidem ut supra, XII qu. Iª, ubi sic

---

[a] *Cod.* ‚oblaciones'.

[1] *PL v. 161: 439; Dec. II, XII, qu. I, c. 5 (Friedberg I: 677).* [2] *Ps. 72: 26.*

dicit: Duo[1] sunt genera christianorum. Est autem unum genus, quod est mancipatum divino officio et deditum contemplacioni et oracioni, quibus ab omni strepitu temporalium rerum cessare convenit, ut sunt clerici et deo devoti[a] videlicet et conversi[b]. Cleros enim grece, latine dicitur sors. Inde huiusmodi homines vocantur clerici, id est sorte electi. Omnes enim deus in suos elegit. Hii namque sunt[c] reges, id est se et alios in virtutibus regentes, et ita in deo regnum habent, et hoc designat corona in capite. Hanc coronam habent ad institucionem[d] Romane ecclesie in signum regni, quod in Christo expectant. Rasio vero capitis est temporalium omnium deposicio. Illi enim victu et vestitu contenti, nullam inter se proprietatem habentes, debent habere omnia communia. Aliud vero christianorum genus est, ut sunt layci. Laos enim grece, latine populus dicitur. Hiis licet temporalia possidere, sed non nisi ad usum. Nichil enim miserius est quam propter nummum contempnere deum. Hiis concessum est uxorem ducere, terram colere, inter virum et virum iudicare, causas agere, oblacionesque super altaria ponere, decimas reddere, et ita salvari poterint, si vicia tamen beneficiendo devitaverint. Hec Jeronimus, etc.

*244[b] * Item Numeri 18[2] et Deuteronomii eciam 18[3], Ezechielis 44[4] simpliciter precipitur negative, ut neque sacerdotes Aaronite neque Levite habeant partem hereditatis cum tribubus aliis, sed quod pure vivant de decimis et oblacionibus. Cum ergo patres legis veteris erant quasi adhuc in puerili etate seculi, nec ad tantam perfeccionem obligabantur, sicut sacerdotes legis gracie, iuxta illud Matthei 5: Nisi[5] iusticia vestra habundaverit plus quam Scribarum et Phariseorum, non intrabitis in regnum celorum, videtur, quod minus fuisset illicitum ipsis antiquis sacerdotibus temporales redditus habuisse

---

[a] *sequitur* ‚priores' *deletum.* [b] *correctum ex* ‚et conversi videlicet'. [c] ‚sunt' *supra rigam.* [d] *Hieronymus (in Canone) et Ms. Pal. Vindo. 4518 (= B) f. 44[b] habent: ab institucione.*

[1] *PL ubi supra. Dec. II, XII, qu. I, c. 7 (Friedberg I: 678).* [2] *Num. 18: 20.* [3] *Deut. 18: 1.* [4] *Ezech. 44: 28.* [5] *Mt. 5: 20.*

quam sacerdotibus tempore legis gracie. Cum ergo ista lex vetus fuit per Christum tam verbo quam opere confirmata, sequitur, quod clerus in tempore legis gracie debet plus aspirare ad celestia, et senescente mundo plus declinare avariciam. Item officium, quod Christus instituit in suis apostolis, debet in eorum vicariis precipue observari, sed illud fuit predicacio verbi et operis divini[a] et contemptus mundi et dyaboli. Sed episcopi et sacerdotes curati succedunt in statum apostolorum, ut pretendunt[b], ergo debent istud precipue observare. Constat autem certum ex fide et experiencia infallibili, quod occupacio circa mundum et temporalia maxime[c] distrahit ab officio apostolico[d]. Ergo cum episcopi nostri, prelati et residuus clerus cupidus non sunt acucioris ingenii, quam erant apostoli, patet, quod non debent cum mundialibus et temporalibus et dominiis ac aliis negociis secularibus occupari. Ecce[e] auctoritates et raciones ad hoc militant, quod papam, cardinales, episcopos ceteros et prelatos non possidere neque dominari secundum appropriacionem secularem, est verum et katholicum et non erroneum neque hereticum. Preterea ille magnus Augustinus, testis fidelis huius katholice sentencie, veniet in testimonium[e], libro de Contemptu Mundi, ubi sic dicit: Audite[1], fratres mei karissimi, salutiferam patris mei doctrinam. Qui non terrenam, sed eternam concupiscitis hereditatem, qui non wltis sortem accipere in terra moriencium, sed cum Psalmista decantare, »porcio mea in terra vivencium«, qui Egiptum reliquistis et ad promissionis * terram *245[a] festinatis. Audite itaque, fratres, habentes aures audiendi pium patrem ad hereditatem celorum vos vocantem et dicentem: Venite, filii, audite me, timorem domini docebo vos. Quis est, qui wlt vitam? Quis es, qui vis ad vitam ingredi? Serva mandata dei. Quorum mandatorum alia sunt specialia, alia communia. Specialia sunt proprie canonicorum sive clericorum et monachorum; communia vero sunt omnium katholicorum. Specialia sunt hec: »Si vis esse perfectus, vende omnia, que habes, et da pau-

---

[a] *B* ,et operis divini' *deest.* [b] *B* ,ut pretendunt' *deest.* [c] *B* ,et temporalia maxime' *deest.* [d] *B* ,ab officio predicandi'. [e] *B* ,Ecce ... in testimonium' *deest.*

[1] *PL v. 40: 1215.*

peribus et sequere me«. Et iterum. »Omnis qui reliquerit domum, aut matrem aut fratres, sorores ac filios aut filias propter me, centuplum accipiet et vitam eternam possidebit.« Et ad discipulos dicit: »Vos qui secuti[a] estis me, in regeneracione[b], cum sederit filius hominis in sede magestatis sue, et vos sedebitis super sedes duodecim, iudicantes XII tribus Israhel.« Hec itaque, quanto singularia, tanto precipua et graciora, nam dicit iterum salvator: »Qui non renuncciaverit omnibus que possidet non potest meus esse discipulus.« Quod dicens[c] nichil proprii a suis discipulis possideri voluit. Quicunque aliquid possidet in terra remotus est a Christi disciplina. Qui autem non est discipulus Christi, quomodo presumit sibi ligandi atque solvendi potestatem, qui in terra presumit possidere facultatem? Audite, fratres, verba ewangelii dicentis: Intravit Ihesus ad discipulos, ianuis clausis, »et inflans dixit eis: Accipite spiritum sanctum. Quorum remiseritis peccata, remittentur eis. Et quorum retinueritis, etc.« Numquid illi aliquid proprium habuerunt, quibus magister indixerat: »Nichil tuleritis in via.« De quibus Lucas ewangelista refert: »Erant eis omnia communia.« Videte, quid Petrus dicat ad Ihesum: »Ecce nos reliquimus omnia et secuti sumus te.« Qui omnia relinquerant, nichil sibi retinuerant. Unde ergo sibi arrogant ligandi atque solvendi potestatem, qui in terra presumunt possidere facultatem? Quomodo non erubescunt dicere: dominus pars hereditatis mee? Ubi est illud apostolicum, »que convencio Christi ad Belial?« Qui terrenas possessiones relinquere nolunt, cur peccata populi comedunt? Si decimas cum filiis Levi accipiunt, quomodo inter ceteras tribus partem accipient, si non sui ethimo-
*245b logiam attendunt? Cur clerici a sorte * dicti sunt,

[a] *Cod.* ,secutis'. [b] *Cod.* ,in generacione' *et B.* [c] *sequitur* ,a sui' *deletum.*

quia dominus eorum sors est vel hereditas. Cur sortes per[a] signa clericatus a laicis discernuntur, non perpendunt, non enim sine causa capita eorum raduntur et tonduntur, sed perspicacissima et evidentissima racione, etc. Et infra modicum post dicit: Audiamus eciam, quid dicat Christus suis imitatoribus: »Si vis perfectus esse, vade et vende omnia, que habes, et da pauperibus.« Item, »nisi quis abrenuncciaverit omnibus que possidet, non potest meus esse discipulus.« Item »nemo potest duobus dominis servire, scilicet deo et mammone.« Vidit peritus magister discipulos suos luctaturos cum mundo, qui, si haberent aliqua unde tenerentur, levius deicerentur. Tulit igitur arma suis hostibus, cum nos privavit suis possessionibus[b]. Nudus namque latrones non solet timere; qui se mundanis implicat, tela parat, quibus confodiatur. Qui ergo non wlt confodi, nudus procedat per viam huius consilii. Et infra. Que precepit diligere sunt illa, que per Moysen dedit deus, scilicet: »diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo et proximum sicut teipsum.« Proximus tantum in terra diligi precipitur, qui celestis regni hereditatem consortitur[c]. Et infra: Quisnam puer tam benignum patrem non possit diligere? Quis ei de tantis beneficiis aliquid dignum possit retribuere? Hec tanta beneficia admirans, Psalmista ait: »Quid retribuam domino, etc.« et subiungit suam requisicionem: »Calicem salutaris accipiam, etc.« Quantulacunque hiis retribucio calicem domini accipere, nulla tamen alia digne dicitur passioni dominice congrua ac utique racione, ut quemadmodum sanguinem suum dedit pro nostra redempcione,

---

[a] ‚per' *supra rigam.* [b] *sequitur* ‚mund' *deletum.* [c] *B habet: »In quo caritate divina profusi scriptura testante, que ait: ut oves nostros sicud nos ipsos diligamus, illi eciam cum propter opera nostra mala inimici essemus eius, prior dilexit nos et cum essemus servi inutiles in, filios suos nos adoptavit et heredes, filium suum unigenitum tradens pro nobis, ut nos eriperet a perpetue mortis laqueo. Quisnam puer«* etc.

sic et nos fundamus sanguinem nostrum pro sui nominis confessione. Sed quomodo pro Christo dabit suum sanguinem, qui pro Christo non wlt abicere mundi vanitatem, cum nos magis quam nostra diligamus? Quomodo pro Christo vitam tradit, qui querit temporalia hic vana et falsa possidere? Ipse enim dicit: »Si diligitis me, mandata mea servate.« Loquitur eciam Johannes apostolus: »qui dicit se deum diligere et mandata eius non custodit, mendax esse convincitur«. Itaque se et non deum diligit, qui mandata eius non wlt custodire. Cum Christus sit[a] pro nobis pauper et egenus, nos cur pro Christo pauperes esse erubescimus? *246a Numquid suos * pauperes non facit divites, veritate attestante: Regnum celorum non divitum, sed pauperum esse dicit, namque pauperibus dicitur: »Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum celorum.« Si ergo regnum celorum est pauperum, restat, ut infernus sit divitum. Hoc quoque declarat nobis ewangelista dicens: »Homo quidam erat dives,« et post pauca subiungit: »Erat autem servus quidam mendicus, nomine Lazarus, qui iacebat ad ianuam eius, ulceribus plenus. Factum est, ut moreretur mendicus. Portatus est ab angelis in sinum Abrahe. Mortuus est autem et dives et sepultus est in inferno.« Non reputet hec verba quisque Augustini, sed sunt verba veritatis et non hominis, que nec possunt falli nec fallere. Quisquis igitur vis regnare cum Christo, dilige paupertatem cum ipso, ut resquiescas cum Lazaro mendico. Nemo enim potest gaudere cum seculo et regnare cum Christo. Audi apostolum dicentem: »per multas tribulaciones oportet nos intrare regnum dei,« et iuxta vocem veritatis primo nos oportet calicem bibere domini, ut sic pertingamus ad confessionem regni. Qui autem wlt epulari cum divite, preparat se epulans[b] vermibus gehenne, in qua

---

[a] *B sit factus pro nobis.* [b] *B epulari vermibus.*

pro gaudio momentaneo ardebit perpetue cum capite suo dyabolo. Infelix comercium pro tam brevi gaudio celesti privari regno. Ffelix paupertas, per quam celestis aquiritur hereditas. Felix comercium pro temporali[a] perpetuo eterna accipere, et quod ineffabile est bonum cum Christo regnare. Econtra ineffabilis miseria perpetua cum dyabolo pati supplicia. Quapropter, fratres karissimi, nos illud ewangelium imitantes, quid prodest homini, si totum mundum lucretur, anime vero sue detrimentum paciatur, vel quam commutacionem homo dabit pro anima sua, vanitatem et divicias[b] nunc deponamus, eas pro Christo dimittendo, ne, quod absit, pro transitoriis[c] ammittamus antidotum momentanee amaritudinis, ut quando, id est aliquando[d] percipiamus universa gaudia salutis. Sic modo curramus, ut in futuro apprehendamus. Ubi inveniemur, ibi iudicabimur. Non perdamus tempus acceptabile; non erit aput inferos tempus penitencie. Dum igitur vacat, dum sumus in via, adversario nostro legi consenciamus[e]. Hec Augustinus.

* Ecce[f] quomodo sancti confitentur vita et doctrina veritatem *246[b]
ewangelicam, quod clerici non debeant possidere proprietarie, iure humano sive civili et seculari secundum dominacionem ac iurisdicionem coactivam, sicut allegatum est in articulo verbum ewangelicum: Nolite[1] possidere aurum neque argentum. Non ergo hoc error neque heresis est[g], cum Christus et sui apostoli et postea ceteri sancti, vita et sermone efficaciter probaverunt.

---

[a] *Cod.* ‚pro temporali' *in marg.; B deest.* [b] *B* ‚et divicias' *deest.* [c] *sequitur* ‚hauriamus antid' *deletum.* [d] ‚id est aliquando' *supra rigam; B deest.* [e] *B prosequitur: Lex quippe divina ideo dicitur noster adversarius, quia nostris carnalibus voluptatibus adversatur; adversario nostro itaque ewangelio, dum rex expectat, dum nos ad hanc pacem invitat, nunccios imitemur, cum eo pacis fedus miramur, cum veniret magnus ille paterfamilias, non ut servos inutiles puniendos, sed ut filios hereditarios veniat secumque introducat ad nupcias, ut de suis beneficiis filii per homines reddamus gracias Jhesu Christo domino nostro, qui cum deo patre vivit et regnat in secula seculorum. Amen. Item dotacio cleri valde inpedit* etc. [f] *B,* ‚Ecce ... valde inpedit' *deest.* [g] ‚est' *in marg.*

[1] *Mt. 10: 9.*

Rursus ad idem universaliter vel communiter[a]: ditacio cleri superhabundans[b] secundum appropriacionem, dominacionem ac iurisdicionem valde[c] impedit implecionem regule Christi et apostolice, sed absque ditacione huiusmodi[d] paupertas ewangelica meritoria multum promoveret et facillitaret clerum ad observandum regulam Christi et explendum digne suum officium sacerdotale, ergo universaliter ditacio cleri secundum[e] huiusmodi humanam appropriacionem ac iurisdicionem est contra regulam Christi. Sicut paupertas ewangelica est valde pro regula Christi, sic huiusmodi ditacio cleri maxime contraria paupertati ewangelice est maxime contra regulam Christi. Et argumentum tenet, quia illud[f] generaliter[g] et communiter, quod impedit regulam Christi, est contra regulam Christi. Et antecedens probatur, scilicet[h] quod talis ditacio impedit implecionem regule Christi, paupertas vero promovet et facillitat implere ewangelicam legem, quia, ut dicit Crisostomus, super Epistolam ad Hebreos, sermone 18, hoc confirmando: Abiciamus[1], inquit, ergo prudenciam carnis, id est intelligencias carnales. Que autem sunt carnalia? Quecunque corpus florere faciunt et luxuriari, viciant autem animam. Hoc nimis, ut sunt divicie, delicie et gule, cuncta hec carnis sunt, amor corporum. Non igitur hec amemus, sed paupertatem consectemur semper. Ista enim, scilicet paupertas, facit magnum, sed humilem quippe et abiectum. Ista magnam fiduciam nobis tribuit, sed sapiencia, inquis, paupertatis pro nichilo habetur, et a camino paupertatis libera me, domine, et divicias et paupertatem ne dederis. Sed hanc professus est Christus, licet antiqui veteris legis eam detestabantur. Ubi multa racio diviciarum habebatur, paupertatis pluribus erat contemptus, et ubi hec olym malediccio[i] erat, hec iam est benediccio. Discipulis enim dixit:
*247a »Nolite possidere aurum neque argentum * neque

[a] ,universaliter vel communiter' *in marg.* [b] *Cod.* ,subhabundans', *B.* ,superhabundans... iurisdicionem' *deest.* [c] *B.* ,Ecce ... valde inpedit' *deest.* [d] ,huiusmodi' *in marg.* [e] *B.* secundum ... iurisdicionem *deest.* [f] *sequitur* ,quod' *deletum.* [g] *B.* ,generaliter et communiter' *deest.* [h] *B.* ,scilicet ... legem' *deest.* [i] *Cod.* ,maledictum'.

[1] *PGL v. 63: 136.*

divicias neque duas tunicas. Et Petrus: »Aurum[1] et argentum non est mihi.« Divicie enim faciunt hominem servum et miserum, non paupertas voluntaria, que facit fiduciam magnam coram domino. Valde enim fortis est pauper huiusmodi voluntarius et non habet, unde iniuriam paciatur vel ledatur, dives undique facilis est ad captivitatem. Nullus igitur putet paupertatem inhonoracionis causam. Si enim virtus assit, omnes mundi divicie nec ut ludus nec ut stipula erunt aput eum. Hanc igitur sectemur, si volumus intrare ad regnum celorum. »Nam[2] vende«, inquit Christus, »omnia et da pauperibus et habebis thesaurum in celo.« Et iterum: »Difficile[3] est divitem intrare regnum celorum.« Ipsa enim est exercitacio querere magna et admirabilis portus tranquillus. Attende, tu pro cibo graciam postulas divitis. Ille autem pro decem millibus causis impudens existit, ut plura habeat, nec quisquam obloquatur Christo, qui perfeccionem illam dixit esse virtutis, dicens: »Si[2] vis esse perfectus, vade et[a] vende omnia, que habes et da pauperibus.« Hec enim ipse verbis dixit et operibus ostendit et per discipulos suos docuit. Nichil enim opulencius eo, qui paupertatem sponte diligit, et cum alacritate suscipit. Hec Crisostomus ubi supra. Ecce[b] quomodo appropriacio, iurisdicio ac dominacio cleri in temporalibus impedit maxime observanciam legis Christi, ewangelica vero paupertas sibi contraria est multum promotiva facilius implere legem Christi, quod erat probandum antecedens. Et confirmatur idem per eundem beatum Crisostomum, super Mattheum, de opere perfecto morali ultimo[4]: Pauperem, inquit, voluntate non est necesse adulari neque indigere principibus: neque enim[c] multis indiget, neque oportet eum turpiter servire neque oportet eum formidare neque suspicari et timere calumpniatorum ora sicut cupidus diviciarum.

---

[a] ,et' *supra rigam.* [b] *B* ,Ecce . . . antecedens' *deest.* [c] *B* ,enim' *deest.*

[1] *Act. 3: 6.* [2] *Mt. 19: 21.* [3] *Mt. 19: 23.* [4] *PGL v. 58: 791 liberrime laudata.*

Non[a] enim est paupertas aliquid tale servitutis miserum ut avaricia, sed paupertas est portus tranquillus, pallestra et gympnasium philosophie. Audite, pauperes, magis autem et quicunque ditari concupiscitis, non pauperem esse malum est, sed non velle pauperem esse; et neque malum existima paupertatem et non erit tibi malum. Si enim philo-
*247b sopharis, decem * millium bonorum erit tibi fons. Et si quis tibi principatum et civiles potestates et divicias proponeret cum paupertate et libera opcio unius illorum tibi daretur, hanc, scilicet paupertatem, confestim raperes, si tamen eius cognosceres pulchritudinem. Nam paupertas puelle cuidam speciose et pulchre similis esse videtur. Avaricia autem mulieris fere formam tenet. Non mihi eos, qui accusant paupertatem, in medium afferas, sed eos, qui per eam fulserunt. Cum hac Elyas educatus, raptus est. Apostoli vero omnes cum illa profecerunt, Achab vero et Yezabel sine illa et Gezy et Judas et Cayphas condempnati sunt. Intueamur huius puelle pulchritudinem! Etenim oculus eius purus et preclarus nichil habens turbulenti sicut oculus avaricie, manswetus, tranquillus oculus eius et delectabilis, mitis, humilis, nullum odio habens. Hec Crisostomus[b]. Ecce quomodo ewangelica paupertas et voluntaria sine appropriacione, iurisdicione ac dominacione cleri in temporalibus iuvat et facillitat vivere secundum regulam Christi. Divicie autem mundane in clero ex gravi sarcina et superhabundancia temporalium valde impediunt vivere secundum regulam Christi. Quod[c] quidem impedimentum tam nocivum in ecclesiam operacione sathane est introductum.

Rursum[d] ad probandum idem arguitur sic: regula Christi est veritas vite et doctrine eius, sed[e] veritas sua est vita pau-

---

[a] *correctum ex* ‚nonne'. [b] *B sequitur: Ex cuius verbis patet cuilibet diligenter intuenti, quod sicud voluntaria paupertas ewangelica valde iuvat et facilitat secundum Christi regulam vivere, sic ditacio mundana cleri ex gravi sarcina —.* [c] *B habet: Et per consequens hec ditacio est contra regulam Christi et operacione sathane contra Christi ordinacionem in clerum introducta.* [d] *B habet: Item regula Christi, prout supra dictum est, est veritas vite —* [e] *sequitur* ‚s' *deletum.*

per, penalis et laboriosa[a], quam omnes viri spirituales in statu cleri debent observare et veri perfecciores[b] in ea Christum debent maxime imitari aliis in exemplum ad contempnendum seculi vanitatem. Ergo ditare clerum superhabundancia temporalium est contra regulam[c] Christi, quia est contra eius veritatem vite et doctrine. Consequencia patet tamquam per se, sed prima pars antecedentis patet per Augustinum super illud Psalmo 68: Ynfixus[1] sum in lymo profundi et non est substancia, dicit, quomodo Christus loquitur de incarnacione sua, qua humanitus infixus est, cum non habet modo, scilicet mundano, substanciam, hoc est divicias. Ergo[2], inquit, paupertatem volens nobis comendare fortasse dixit, non est substancia. Et sequitur diffinicio Augustini sine formidine: ad summam enim pervenit paupertatem, quando formam servi induit. Hec Augustinus.

* Sed quid alibi auctoritates sanctorum in scripturis queruntur, *248a
cum secundum veritatem fidei ipse solus pontifex futurorum bonorum de[d] facto in se ostendit, et maxime nobis clericis exemplando formam dedit et diligentissime hoc nobis, scilicet veritatem vite sue per ewangelium insinuavit, quod videlicet humilitatem prius et mundialium ac temporalium verum contemptum tam verbo quam exemplo docuit. In summa quidem humilitate ac temporalium contemptu hunc mundum ingressus est, sciens ipse, quod non minus, ymmo magis, opere seu exemplo docentur homines quam sermone, iuxta illud Senece epistolarum, Epistola IX: Quid[3] faciendum a faciente discendum. Voluit ergo Christus, ut suo nos prius exemplo quam sermone doceret, et[e] ideo voluit in summa voluntarie paupertate, in summa humilitate ac contemptu mundi nasci. Unde Luce II° dicitur, quod pannis[4] eum involuit beata virgo et reclinavit in presepio, ubi scilicet locus bestie erat et pabulum. Et verisimile est, quod pannis alienis eum involuit, quia beata virgo et Joseph peregrini et viatores erant ibidem. Pauper eciam natus, pauper vixit iam eciam etate provectus. Unde loquens

---

[a] *B habet: Et quoad mundum contemptibilis et ignominiosa, quam omnes —.* [b] *sequitur* ‚x‘ *deletum.* [c] *B* ‚regulam . . . contra‘ *deest.* [d] *sequitur* ‚facto‘ *deletum.* [e] *B et sic, in summa voluntate paupertate nasci. Unde —‘.*

[1] *Ps. 68: 3.* [2] *PL v. 36: 844.* [3] *Senecae Opera (1649) Tom. II p. 19. Epistola laudata, sed ibi nihil istius sensus invenitur.* [4] *Lu. 2: 7.*

de sui paupertate, Matt. VIII et Luce IX dixit: Wlpes[1] foveas habent et volucres celi nidos: filius autem hominis non habet, ubi caput suum reclinet. Et hunc statum tamquam perfecciorem ceteris observatis, ut decet, preceptis atque consiliis docuit Christus eligere eos, qui sui esse volunt discipuli atque eorum vicarii: maxime successores ipsius in officio precipui obligantur maxime esse eius imitatores in hac voluntaria et ewangelica paupertate. Unde Matt. XIX[a] et Marci X et Luce cuidam interroganti ab ipso: Magister[2] bone, quid faciens vitam eternam possidebo? Dixit autem ei Ihesus: Mandata nosti; non occides etc. Qui ait: Hec omnia custodivi a iuventute mea. Quo audito Ihesus ait ei: Adhuc unum tibi deest. Si vis esse perfectus, ut dicitur in Matheo, omnia quecunque habes, vende et da pauperibus et habebis thesaurum in celo. Rursum eiusdem Luce dicit veritas: Sic[3] ergo omnis ex vobis, qui non renuncciaverit omnibus, que possidet, non potest meus esse discipulus. Ecce quomodo ex veritate vite et doctrine precipitur, quod status paupertatis et mundi contemptus decet omnem perfectum[c], pre-
*248b cipue * Christi discipulum et succesorem eius in officium pastorale, quinymmo quasi necessarius est talis status debenti swadere aliis mundi contemptum, si sua doctrina seu predicacione proficere velit. Nam si talis divicias possideat et principatus ambiat, qui eos, quos alloquitur, hec spernere docet, ipse quidem sui accione sermonem proprium manifeste redarguit. Unde Chrisostomus contra tales in libro de Compunccione Cordis inquid: Dicere[4] et non facere non solum lucri nichil est, sed et dampni plurimum. Grandis enim condempnacio est componenti sermonem suum, vitam vero negligenti. Et ideo, qui novit omnia qualiter conveniencius fienda, fuit Christus volens sermones suos credibiles fieri, quibus mundi docetur contemptus, vanitatum et carnalium voluptatum spretus et fuga, sermones monuit operibus conformari. Non ergo dicatur, quod papa, episcopus,

---

[a] *correctum ex* ,IX' *addita littera* ,X' *rubricata.* [b] ,et' *supra rigam.* [c] *sequitur* ,X' *deletum.*

[1] *Mt. 8: 70; Lu. 9: 58.* [2] *Mt. 19: 16 sqq.; Mc. 10: 17; Lu. 19: 18 sqq.; sequitur praesertim Lucam.* [3] *Lu. 14: 23.* [4] *PGL v. 47: 410.*

prelatus vel quicunque pastor sit castus in deliciis et pauper in diviciis, et quod habendo superhabundanciam temporalium, non autem amando hec sufficeret sibi ad debite statum regendum et fidelibus exemplandum. Nam in talibus diviciis et deliciis, licet eas non amarent, tamen habent nimiam anime sue distraccionem et suavi spiritus ac devocionis diminucionem propter nimiam sollicitudinem eorundem temporalium. Eciam quia sub hoc pretextu pietatis, quod dicitur, sufficit in deliciis esse castum, in diviciis pauperem, multi capiunt licenciam et libertatem abutendi diviciis, quorum licencia huiusmodi sit offendiculum et laqueus dampnacionis, non solum ipsismet divitibus prelatis, sed eciam fere toti populo christiano. Eciam quia viri spirituales, prelati et pastores, si quoad deum essent pauperes spiritu, possidendo superhabundanciam temporalium non ita lucerent in operibus exemplariter populo christiano, sicut si ex caritate non ficta abrenuncciarent voluntarie, non solum affectu in corde, sed eciam in effectu[a] patenter exterius coram hominibus. Quia ergo spirituales viri debent esse perfecti, plus docendo exemplari vita quam verbo, videtur ex regula Christi et ex ista racione non solum affectu, sed eciam effectu, quod debeant abdicare temporalibus, eo ad maiorem edificacionem spiritualem ecclesie. Sic enim scriptum est Matt. V pro ista racione: Non[1] potest civitas abscondi supra montem posita. Nec accendit lucernam et ponit eam sub modio * sed super candelabrum, ut luceat omnibus, qui sunt in domo. *249[a] Et sequitur expresse ad propositum: Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona et glorificent patrem vestrum, qui in celis est. Sic inquam: luceat lux vestra, id est doctrina vestra, que luci comparatur, ut videant opera vestra bona. Et ibi glosa: opera[2] requiro, ut videantur et sic confirmetur doctrina, aliter enim sermonibus et doctrine parum creditur. Et patet ex istis, quod clerus, qui debet esse maxime exemplaris vite in dei ecclesia populo christiano, qui debet esse lux mundi, sal terre, qui debet[3] poni in edificacionem spiritualem et non in destruccionem ecclesie, non solum debet esse sic pauper[b] spiritu, solum non[c] habendo affectum cordis occultum

[a] ‚effectu‘ *bis scriptum, primum deletum.* [b] *correctum ex* ‚pauper sic‘. [c] *correctum ex* ‚non solum habendo‘.

[1] *Mt. 5: 14 sqq.* [2] *Glosa? non Strabonis.* [3] *Cf. II Cor. 10: 8.*

ad possessam superhabundanciam temporalium, quia ab illo occulto bono homines nesciunt exemplariter edificari, nec moventur ex hoc ad contemptum mundanorum, sed debet ad edificacionem spiritualem et exemplarem in populo quoad effectum exterius in prospectu hominum abrenuncciare temporalibus, sicut Christus et sui apostoli et alii pastores sancti, eorum veri imitatores, ad profectum ecclesie effectualiter ostenderunt. Sic enim secundum Gregorium, primo Moralium: Job[1] vir sanctus summis virtutibus fultus, existens in diviciis et prosperitatibus mundi solum sibi notus erat et[a] ideo: qui si non flagellaretur, per ablacionem scilicet temporalium effectualem et subtraccionem corporalis sanitatis, a nobis nullatenus cognosceretur, nec[b] tam evidens nobis exemplar paciencie monstraretur, immo, que ei dedit dominus prius, postea abstulit, ut sue vite sanctitas sit[c] exterius in effectu in conspectu hominum pauper et humilis, contempta et dolorosa, multum paciens, manifeste exterius probata, ut sic pateret omnibus in exemplum. Item secundum supra dicta, cum duplex sit genus christianorum, scilicet perfectorum et inperfectorum – inperfectorum est genus laicorum, sed perfectorum est status et genus clericorum, sacerdotum et pastorum, ut allegatum est supra ex dictis Augustini, de Contemptu Mundi[2], – modo generi inperfecto laicorum sufficit mandata dei observare, de peccatis se preservare criminalibus, et divicias temporales possidendo ad eas non affici, neque eas diligere, sed ad necessitatem cum moderamine eis utendo, residuum pro indigencioribus, ubi oportet, ad dei beneplacitum errogare, sed generi et statui clericorum sive sacerdotum plus requiritur, qui non solum secundum affectum, sed
*249b eciam effectum abrenuncciant * vel saltem abrenuncciare debent temporalibus, patenter coram omnibus mundana contempnendo, sicut[d] paulo ante dictum est, ceteris in exemplum. Hinc est, quod beatus Gregorius dicit in omelia super illud Mt.: Vigilate[3], quia nescitis qua hora dominus etc., sic inquiens: Magnum nobis donum est, fratres karissimi, et valde congruum, valde comodum et maxime omnibus appetendum, ut unusquisque sit obediens

---

[a] ,et' *supra rigam.* [b] *B* ,Nec tam ... immo' *deest.* [c] *B* ,sit ... hominum' *deest.* [d] *B sicut supra dictum est.*

[1] *PL v. 75: 519.* [2] *Cf. supra p. 33, n. 1; PL 40: 1215.* [3] *PL v. 76: 1118. Homilia forte hic laudata, sed verba haec non inveniuntur. Mt. 24: 42.*

Christo, vendat, que possidet et elemosinam det, ut de terra cor ad celum levet et avariciam calcet, ut ad perfeccionis culmen tota mentis intencione festinet, ut non sit sollicitus, que sunt mundi, sed que sunt domini, ut mundum crucifixum habeat seque mundo crucifixum exhibeat, ut sit omnino pauper in seculo et dives in deo. Quisquis ergo tantam virtutem accipit a domino, ut omnia que sunt in mundo, regni celestis amore contempnat, que habet, vendat et egenis impendat. Ecce effectualis et voluntaria paupertas perfectorum, quod proprium deberet esse clericis. Deinde de imperfecto genere laicorum consequenter subinfert beatus Gregorius, dicens: Qui vero tante virtutis nondum est, de hiis, que habet, quantum habet, elemosinam faciat; tantum operetur bona voluntas, quantum suppetit facultas. Et subdit de perfectis, dicens: Perfectus omnis possideat primum virtutis locum. Imperfectus autem saltem perveniat ad secundum. Efficiatur ille gloriose indignus, sit iste laudabiliter largus, sit ille sanctissime paupertatis amator ardentissimus, sit iste sanctorum pauperum piissimus consolator. Hec Gregorius.

Sed quia heu! totus clerus cupidus multiplicatus super numerum longe declinavit ab ista ewangelica paupertate, vita et moribus ei contradicendo, per quod fidelem populum deducunt suis perversis exemplis operum ad desperacionem futuri seculi, quoniam et in deliciis, voluptatibus et gloria seculi vivunt fere omnes ecclesiarum vocati ministri, episcopi seu presbiteri et reliqui communiter clerici. Manifestius autem hii, qui[a] super maiores thronos ecclesie sedent, vivunt irregulariter, inpingwati, dilatati et ditati contra regulam Christi in tantum, ut futurum dei iudicium in alio seculo nullatenus credere videantur. Qua enim secundum deum consciencia pontifices et prelati * et ceteri sacerdotes ecclesiastica temporalia pauperibus donata consumunt in mundi vanitatibus, ex furto et rapina temporalium viventes, que per fideles legata sunt propter ewangelisancium et reliquorum pauperum sustentacionem, de quibus non tantum se, sed suos consanguineos ditant superhabundanter, haud dubium pauperes spoliantes contra eciam conscienciam, *250a

[a] *deest Cod.*

qui propter ewangelii ministerium contenti deberent esse alimentis et hiis, quibus tegantur, ut dicit Apostolus ad Thymotheum 6[1]. In tot preter[a] necessariis bona pauperum consumunt in equis, familiis, conviviis ac reliquis vanitatibus et voluptatibus manifestis et occultis. Que vero de ecclesiasticorum officiorum et beneficiorum seu temporalium distribucione fiunt inconveniencia, pertranseo. Nam plurimum prece ac precio et favore aput potentes divites seculi obtinenda, si phas est dicere, Magi Symonis ministris oblata, talia conferuntur ignorantibus, criminosis, pueris incognitis, in vita non approbatis ac ydiotis, indignis et inhabilibus manifeste secundum tocius wlgi sentenciam, cum tamen Apostolus, prima ad Thimotheum 3°, precipiat officiales ecclesiasticos debere cognosci[b] tamquam probatos et perfectos vita seu moribus et doctrina. Sic enim ibi dicitur: Oportet[2] autem illum, scilicet episcopum sive presbiterum, testimonium habere bonum ab hiis, qui foris sunt, quanto magis ab hiis, qui intra ecclesiam sunt. Et infra parum in eodem: Dyaconos similiter pudicos... et hii autem probentur primum; et sic ministrent, nullum crimen habentes. Quod ne singula inconveniencium dinumerare temptemus, breviter dicitur, quod clerus modernus tantum a Christo et a sua lege modernis temporibus apostatant ad voluptates, vanitates, ad temporalia et ad seculi principatus exardescunt et hec omni conamine non iure, sed iniuria occulta et manifesta persecuntur et occupant, que tamen omnia Christus et sui apostoli et eorum veri imitatores spreverunt et spernere docuerunt et preceperunt spernere eos maxime temporalia, qui aliis ewangelisare debent abrenuncciacionem temporalium et contemptum mundanorum.

Nec* valet obicere contra supradicta, quod legitur Gen. XLVII: In[3] universa terra Egipti regibus[c] quinta pars
*250b solvitur * et factum est hoc quasi in legem absque terra sacerdotali, que libera ab hac condicione fuit. Ex quo quibusdam videretur sequi, quod sacerdotes[d] terram possidebant in Egipto a Pharaone rege, et non erant in servitutem cum terra sua sacerdotali redacti, neque cum ceteris Egipciis vendiderunt seipsos. Et per consequens videretur, quod libertas

---

* *In marg.* ‚Obieccio'. [a] *sequitur* ‚necessarium' *deletum.* [b] *Cod.* ‚cognoscere'. [c] *Sic Vulgata. Cod.* ‚rebus'. [d] *sequitur* ‚in Egipto' *deletum.*

[1] *I Tim. 6: 8.* [2] *I Tim. 3: 7 sqq.* [3] *Gen. 47: 26.*

et possessio terrena sive ditacio cleri sit in lege domini fundata. Sed nunc moderni sacerdotes, sic terrena possidentes, non Christi, sed magis Pharaonis esse videntur, et quod ista racio ex hac auctoritate procedens concedit superhabundanciam temporalium sacerdotibus Faraonis, non autem sacerdotibus Christi. Unde* Origenes super Genesim, omelia XVI, dicit, quod sacerdotes Pharaonis in Egipto per hoc nequiores ceteris ostenduntur esse, qui pro nimia familiaritate, que eis est cum Pharaone, nichil mutacionis[a] recipiant, sed permanent in mala possessione. Et sicut hiis, qui in fide et sanctitate profecerant, dicit dominus: Iam[1] non dicam vos servos sed amicos meos. Denique vis scire, quid intersit inter sacerdotes dei et sacerdotes Pharaonis? Pharao terras concedit sacerdotibus suis. Dominus autem sacerdotibus suis partem non concedit in terra, sed dicit eis: Ego sum pars vestra. Observate ergo, qui hec legitis, omnes dei sacerdotes, et videte, que sit differencia sacerdotum, ne forte, qui partem habent in terra et terrenis cultibus ac studiis vacant, non tam domini quam Pharaonis sacerdotes esse videantur. Ille est enim, qui wlt sacerdotes suos habere possessiones[b] terrarum et exercere agri non anime culturam, ruri[c] et non legi operam dare. Christus autem dominus noster sacerdotibus suis quid precipiat, audiamus: »Qui non,« inquit, »renuncciaverit omnibus, que possidet, non potest meus esse discipulus.« Contremisco hec dicens. Meus enim primo omnium, inquam, accusator existo, meas condempnaciones loquor. Negat Christus suum esse discipulum, quem viderit aliquid possidentem et eum, qui non renuncciat omnibus, que possidet. Et quid agimus? Quomodo hec aut ipsi legimus, aut populo exponimus, qui non solum non renuncciamus hiis, que possidemus, sed aquirere volumus ea, que nunquam habuimus**, * antequam veniremus? Nunquidnam quia *251[a]

---

* *In marg.* ‚Solucio'.

** *In parte inf. pag. legitur:* ‚antequam veniremus' *et alia manu,* ‚21'.

[a] *Sic B. Cod.* ‚imitacionis'. [b] *Cod.* ‚possesiones'. [c] *Cod.* ‚iuri'.

[1] *PGL v. 12: 250 sq.*

nos redarguit consciencia, tegere et non[a] proferre, que scripta sunt, possumus? Nolo duplicis criminis fieri reus. Confiteor palam populo audiente hec scripta esse, eciamsi nondum me implesse novi. Sed ex hoc saltem conmoniti festinemus hec inplere, festinemus transire a sacerdotibus Pharaonis, quibus[b] terrena possessio est, ad sacerdotes, quibus in terra pars non est, quibus porcio dominus est. Hec Origenes.

Item Proverbiorum 30[c] Salomon, qui figurabat sacerdotem summum Christum et alios suos posteriores consacerdotes in dedicacione templi et aliis multis, sic deum alloquitur: Vanitatem[1] et mendacia longe fac a me, mendicitatem et divicias ne dederis michi. Tribue tantum victui meo necessaria, ne forte saturatus illiciar ad negandum et dicam: Quis est dominus? et egestatem furer[d] et periurer[e] nomen dei mei. Et Apostolus I[a] Thimothei VI dicit de nobis sacerdotibus: habentes[2] alimenta et quibus tegamur, hiis contenti simus. Et sic vixerunt sacerdotes et prophete sub regibus in veteri testamento. Sic docuit Christus verbo et opere episcopos sive apostolos suos vivere, ut patet ex lege ewangelii.

Ex istis duabus auctoritatibus formetur talis racio: aliqua est regula in scriptura sacra ad conproporcionandum tam numero quam officio sacerdotes ad laycos per totum cristianismum. Sed nulla alia, si non ista regula, direxit ecclesiam,[f] quando fuit maior affeccio eius in veteri lege ad terrena. Multo magis tempore gracie ista regula debet ecclesia regulari, quando deberent sacerdotes terrena despicere instar sui domini, nec est possibile disposicionem plus consonam esse, quam spiritus sanctus docuit in scriptura. Ideo magna securitas boni sacerdotis debet esse confidere in domino, pure ipso dicente ad Hebreos 13: Sint[3] mores sine avaricia, contenti presentibus; ipse enim dixit: Non te deseram, neque derelinquam. Ita ut confidenter dicamus: Dominus mihi adiutor est; non timebo, quid faciat mihi homo. Nec valet dicere, quod leges supradicte veteris testamenti non

---

[a] *ita B, Cod.* ,non' *deest.* [b] *Cod.* ,a quibus'. [c] *Cod.* ,3°'. [d] *sic cod. loco* ,egestate compulsus'. [e] *sic cod.* [f] *sic B, Cod.* ,regulam'.

[1] *Prov. 30: 8.* [2] *I Tim. 6: 7.* [3] *Heb. 13: 5–6; cf. Jos. 1: 5.*

obligant nos in novo testamento, quia Christus, qui venit non[1] solvere legem, sed implere, cuius factum est * interpres, quomodo *251b vetus testamentum debet intelligi et servari; docuit enim, quomodo ipse et sui apostoli et eorum vicarii deberent vivere pauperem vitam expproprietarie, quod duravit per trecentos annos et amplius usque ad dotacionem Cesaris Constantini, ad cuius dotacionis crementum proporcionaliter decrevit et valde defecit possessionata multitudo secularium dominorum et hoc in virtute et potencia quoad suum officium.

Item omnia moralia iudicialium et ceremonialium veteris testamenti sunt observanda hodie. Cum ergo conversacio pauper et expproprietaria sit moralis, videtur, quod post Christum pauperem et apostolos pauperes, maxime nobis in exemplum datos[a], videtur, quod talis conversacio pauper specialiter a clero debeat observari. Sicut enim nunc mater ecclesia ad finem seculi est senior, sic debet esse specialiter in clero religiosior et per consequens deserendo mundum sponso Christo propinquior. Sed heu! in hoc clerus maxime retrocedit, igitur etc. Item decimas et illa, que sonant in lucrum, nos clerici accipimus, non expressa auctoritate legis nove, sed tantum veteris. Videtur ergo, quod magis religiosum sit temporalibus abdicare et secundum ewangelicam pauperem vitam clericis vivere, quod est in ewangelio expressatum, quam decimas tollere sine expressa auctoritate ewangelica. Nam constat ex facto Christi, quod utique minus religiosum est congregare decimas et oblaciones quam vivere expproprietarie vita paupere ewangelica, non congregando decimas et oblaciones etc.

Sed si contra supradicta obicitur per illud Iª ad Thimotheum 3° et ad Titum 2°: Oportet[2] episcopum esse hospitalem, quod non bene videtur posse fieri sine dotacione temporalium, igitur etc., ad hoc potest responderi, quod oportere episcopum hospitalem esse[b], duobus modis potest intelligi: uno modo necessitate simpliciter et absolute, alio modo ex condicione. Rursum episcopum esse hospitalem eciam potest duobus modis intelligi: vel quantum ad effectum et firmum propositum solum, vel quantum ad affectum et exteriorem effectum. Si ergo *ly* oportet intelligatur necessitate absolute simpliciter suo modo, hospitalis vero dum notat hospitalitatem quoad efectum princi-

[a] *Cod.* ,datis'. [b] ,esse' *additur in marg. rubricatum.*

[1] *Cf. Mt. 5: 17.* [2] *I Tim. 3: 2; Tit. 2: 5.*

*252a paliter et propositum, tunc verum * est secundum Apostolum, quod episcopum oportet simpliciter et absolute vel[a] ad semper esse hospitalem quoad afectum sive voluntatem et quoad propositum subveniendi, suscipiendi et compaciendi miseris ac peregrinis. Et sic Christus et sui apostoli erant hospitales omnes necessario, licet erant valde pauperes, quia affectum, voluntatem bonam et propositum semper habebant subveniendi miseris[b], quod et divitibus huius mundi swadebant ostendere in efectu, licet ipsi personaliter in temporalibus deficiebant. Propter quorum temporalium carenciam[c] miseris in efectu non subveniebant. Sic Paulus fuit hospitalis, sic omnes episcopos et pastores ceteros atque sacerdotes oportet esse hospitales, quod bene fieri potest, eciam si nunquam essent ditati superhabundancia temporalium. Et ergo quoad illum sensum auctoritas Apostoli supradicta non arguit effectualiter clerum habere superhabundanciam et ditacionem temporalium. Si vero *ly* oportet dicit necessitatem condicionatam et hospitalis notat hospitalitatem non solum in afectu, proposito[d] sive voluntate, sed eciam in efectu exterius, ut sit sensus, quod oportet episcopum non simpliciter et absolute, sed ex condicione, ut si, quando habuerit, loco et tempore oportunis secundum posse hospitalitatem miseris indigentibus exhibeat. Et ad illum sensum iterum dictum Apostoli est verum, quod oportet episcopum esse hospitalem, hoc est, si et in quantum et quando[e] occurreret a casu et ex improviso habere temporalia, quod de eis tunc exigere deberet hospitalitatem indigentibus. Intelligendo autem *ly* oportet pro necessitate absoluta simpliciter et absolute suo modo et in suo genere, et hospitalitatem intelligendo quoad suum effectum, sic quod simpliciter et absolute et ad semper necessario requireretur, quod episcopus esset in efectu exterius hospitalis in temporalibus, sic non est ad illum sensum dictum Apostoli verum, nec sic debet intelligi. Non enim oportet episcopum habere temporalia superhabundanter et possessionate atque seculariter ea sibi conservare atque eadem sibi vendicare, contenciose eis intendere atque talibus dominari. Nam summus pontifex Christus secundum exteriorem effectum ut communiter hospitalita-

---

[a] ,vel' *supra rigam loco* ,et' *deleti.* [b] *B miseris, licet in effectu communiter in temporalibus deficiebant, nec ea habebant ceteris subvenire. Sic Paulus . . .* [c] *correctum ex* ,carenciam temporalium'. [d] *B* ,proposito sive voluntate' *deest.* [e] *sequitur* ,occ' *deletum.*

tem non tenuit, cum dixit: Ffilius[1] hominis non habet, ubi reclinet caput. Et tante paupertatis fuit ipse dominus, unde ut daret tributa modo humano, non haberet. De quo igitur et in quo[a] tunc servasset hospitalitatem secundum exteriorem effectum, quamvis tamen secundum * interiorem affectum illam semper observavit. *252b Et ergo provisorem futurorum aut reservatorem temporalium oportet interdum esse episcopum, si et in quantum poterit, non tamen propter se, sed propter pauperes, dummodo in spirituali ewangelisacione per hec non inpediretur nec negligeretur, ut patet ex glosa super illud Iohannis XXI[b]: Pasce[2] oves meas. Alio modo alciori diceretur ad modum loquendi beati Gregorii in omelia super illud Matthei: Vigilate[3], quia nescitis etc.: Quia grex boni pastoris familia est redemptoris, dispensator vero, quem oportet esse fidelem pariter et prudentem, Paulus nobis apostolos, episcopos et doctores quousque ostendens esse ait: »Oportet enim episcopum sine crimine esse sicut dei dispensatorem.« Servi ergo patrisfamilias sumus; dispensatores domini sumus; mensuram tritici, quam vobis errogemus, accipimus. Que vero sit ista mensura tritici, queramus. Ipsam quoque beatus Paulus apostolus ostendit, dicens: »unicuique sicut deus divisit mensuram fidei«; quam ergo mensuram Christus nuncupavit, ipsam mensuram fidei Paulus appellat, ut cognoscamus, non aliud esse spirituale triticum quam christiane fidei venerabile sacramentum. Huius tritici mensuram vobis in nomine domini damus, quociens illuminati dono gracie spiritualis secundum regulam vere fidei disputamus, ut eandem tritici mensuram per dominicos dispensatores accipiatis, quociens per dei famulos veritatis verbum auditis. Ecce mensura spiritualis tritici et per consequens spiritualis hospitalitatis dispensatoris[c] familie Christi, hoc est episcopi, secundum quam ipsum oportet esse hospitalem spiritualiter et dispensare ac dare mensuram fidei familie Christi, sicut fecit summus pontifex futurorum bonorum Christus et sui

---

[a] *Cod.* ,iniquo'. [b] *Cod. male* ,Ioh. XII'. [c] ,dispensatores' *Cod.*

[1] *Lu. 9: 58.* [2] *Glosa ordinaria (Strabonis) in Joh. 21: 17, PL v. 114:422 sq.,* [3] *Mt. 25:13; Cf. supra, p. 44, n. 3.*

episcopi apostoli, non habundantes in hospitalitate temporalium. Oportet ergo episcopum habere in se legem Christi et in eius sapiencia habundare et esse plenum spiritualibus donis spiritus sancti et hec spiritualia carismata fideliter dispensare pro capacitate fidelium, abrenuncciando secundum apostolicam et ewangelicam regulam possessionibus mundanis et superhabundanti temporalium hospitalitati et eius nimie sollicitudini, que distrahit et inpedit debitam sacerdotalem sive episcopalem in populis ewangelisacionem. Et iste videtur esse sensus beati Gregorii, quem spiritus sanctus[a] pretendit, et Paulus in illis verbis, in quibus dicit: Oportet[1] episcopum esse hospitalem. * Et sic patet responsio ad obiectum. Commendemus ergo temporalium hospitalitatem laycis et[b] nobis hospitalitatem, deo mandante, spiritualium carismatum reservemus. Sed ad hoc, quod obiciunt contra istam sentenciam de beato Ambrosio, qui habuit agros, ut patet per eundem De Tradendis Basilicis[2], dicitur, quod Ambrosius et alii habentes agros et alia inmobilia[c] non dixerunt ea sic esse ecclesie, quia in dominio vendendi, alienandi, vendicandi, vel in potestate fuerunt episcopi, et hoc in proprio vel communi, neque habuerunt iurisdicionem mundanam pro talibus rebus in foro contendere, qui quidem episcopi, prelati nomine ecclesie persepe nominantur, sed supradicti sancti observantes statum paupertatis habuerunt agros sic, quoniam proventus inde veniens ad cultum cleri et ad sustentacionem ministrorum ewangelicorum datus erat quoad simplicem et parcum[d] ac moderatum usum nature necessarium illarum rerum per legislatores vel dominos temporales, aput quos quidem dominos remanebat dominium et iurisdicio aufferendi sive vendicandi predictos agros a quocunque clerico eis abutente. Ideo dixit Ambrosius: Si[3] agros desideret imperator, potestatem habet vendicandorum. Nemo nostrum, scilicet episcoporum, intervenit. Et infra: Tollat eos, scilicet agros, sibi libitum est imperatori: non dono, sed non nego. Non sic autem dicerent episcopi moderni parati ad pugnam pro temporalibus[e]. Et tamen Ambrosius, si scivisset se peccare mortaliter in non defendendo seu non negando agros, certum est, quod ipse sibi negasset, precipue si ad hospitalitatem

*253a

[a] *sequitur* ,et Paulus' *deletum.* [b] *sequitur* ,et de' *deletum.* [c] *sic B, Cod.* ,mobilia'. [d] ,et parcum' *in marg.* [e] *sic B, Cod.* ,talibus'.

[1] *Tit. 1: 7–8.* [2] *PL 16: 1007 sqq.* [3] *PL 16: 1017.*

superiorem fuisset simpliciter obligatus, quemadmodum sompniare videntur iam, qui in Israhel magistri sunt, nec talia ignorare deberent. Et idem potest dici de beato Gregorio in suo papatu. Verumptamen, quia inpeditus fuit curis secularibus in divina contemplacione, et quod temporalia eum non promoverunt, sed magis inpediverunt in officio pastorali, deplangit hoc et penitenciam agit ac querulose deponit in quadam epistola, sic dicens: Dum[1] contemplacionis alta conscribitis anime mee, mihi gemitum renovatis, quia audivi, quid intus perdidi, cum foras ad culmen regiminis ascendi. Tantum autem me percussum[a] merore cognoscite, ut vix loqui *sufficiam. Nolite ergo me vocare *253b Noemi, id est pulchrum; sed vocate me Mara, quia amaritudine plenus sum. Hec ille. Ecce quod beatus Gregorius habuit impedimentum in culmine regiminis per curam et sollicitudinem temporalium, de quo penitenciam egit, ut patet ex verbis supradictis. Et patet responsio per hec ad obiecta plurima adversariorum[2].

Sed adhuc pro maiori declaracione istius articuli est notandum de quattuor statibus cleri habendi se secundum habitudinem ad temporalia. Primus* status est, quem Christus instituit, in quo clerus secluderetur a mundo, recipiendo a laicis alimenta et tegumenta necessaria ad laborem, quibus retribueret necessariores elemosinas spirituales. Per istum itaque statum excluderetur symonia, sacerdotalis insolencia et monstruositas discolarum. Secundus* status laudabilis, sed minus validus est vel fuit, quando clerus, dimissa cerciori Christi institucione pura, apostolica, clerus plene recipiebat decimas, oblaciones et privatas[b] elemosinas, sicut in veteri testamento, que sors eorum dividebatur in quattuor partes secundum decretum beati Gregorii, ut una pars signetur curato sive episcopo cum sua familia, secunda clericis, qui debent esse adiutores episcopi, tercia pauperibus, et quarta ecclesiis reparandis, si foret indigencia, ut patet 12 qu 2a, Mos est[3] et Quatuor[4] autem. Sed in isto statu iacet ex sophisticacione maius periculum. Tercius status olym

---

* *In marg. successive:* ‚1us, 2us, 3us, 4us‘.

[a] *correctum ex* ‚percussum me‘. [b] *Cod.* ‚privatus‘.

[1] *PL 77: 450 sq.* [2] *Finis positionis Jacobelli. Cf. Proemium.* [3] *Dec. II, XII, qu. II, c. 30 (Friedberg I, 697).* [4] *Dec. I, I, c. 4 non apte laudata (Friedberg I: 1).*

cleri postea fuit adhuc inferior, quo clerus recepit a laicis et potentibus et divitibus seculi nedum predictam partem dominii[a], sed predia et domos atque superhabundantes divicias laicales sub forma tamen et titulo elemosine, ut invigilent officio sacerdotali attencius, et residua preter necessaria elemosine distribuant prudentibus usibus egenorum. In isto autem statu est maior deviacio a via apostolorum ad seculum, et sic undique maius periculum, licet aliqui miraculose possunt facere in isto statu felicem exitum, ut pie creditur de pluribus sanctis supra memoratis. Quartus[*] status cleri est ethnicus, quem clerus in hiis novissimis temporibus est vecorditer amplexatus, supra quem dei beneplacitum non quiescit, et est clerum dimisso sacerdotali
*254a officio adiectoque elimosinarum titulo dominacionem[b] * et iurisdicionem coactivam secularem sive civilem supra bonis pauperum sibi vendicare, ad quod necessario consequitur negociis secularibus implicari. A quo veneno deus preservet ecclesiam suam sanctam! Nam in tali statu omnis sacerdos existens est dampnabilis, licet possit illum statum deserere et finaliter penitere. Et patet, quod sancti olym, licet habebant temporalia sub forma titulo elemosine preter necessaria, tamen fideliter convertebant pro indigentibus. Iste autem ultimus status quartus, quem clerus modernus infideliter occupat contra ewangelicam prohibicionem, est abhominacio desolacionis. Et ex istis patet, quid sit ad quartum articulum supra memoratum dicendum etc.

## ARTICULUS QUINTUS[**].

Quintus articulus sequitur et est iste: Asserrere, quod indulgencie, quas papa dat vel ceteri ecclesie prelati secundum diffinicionem et statuta ecclesie, non valeant, et quod Christi fideles per eas decipiantur, erroneum est et scismaticum. Cura[1], quod est notandum primo, quod indulgencia est actus indulgentis, sic quod non est aliud nisi habentem ad hoc potenciam indulgere. Et est indulgere gratis concedere sive remittere vindictam, quam reus deberet pro excessu sustinere, et sic indulgere primo

* *In marg. successive:* ‚1us, 2us, 3us, 4us‘.

** *Rubrica ista in Cod. deest.*

a *Cod.* ‚domini‘. b *sequitur* ‚civi‘ *deletum.*

1 *Cf. Wyclif, De Ecclesia, 549; Hus, Adv. Indulgencias Papales, Op. I, 175a.*

et principaliter auctoritative et originaliter est proprium deo, sicut et peccata dimittere. Et sic sumitur Judith 8: *Indulgenciam*[1] *domini cum lacrimis postulemus*. Sed et alio modo indulgencia sumitur, partim per theologos et partim per iuristas vocatos canonistas. Nam aliquando secundum eos indulgencia connotat remissionem pene secundum humanum ius infligende[a], et sic sumitur 2ª qu., capitulo *Indulgencia*[2]. Quandoque concessionem active connotat. Precipue ergo indulgencia pene, que infligitur in foro contencioso persone ree, indulgencia in proposito sumatur pro remissione, dicitur, quod preter illam auctoritativam et originalem veri domini Ihesu Christi remittendi spiritualiter et abscondite in interioribus anime capaci iuxta sui disposicionem et capacitatem, secundum quam summus pontifex Christus non potest deficere suis fidelibus, dummodo ipsi fideles disponant se ad hoc fideliter, quantum in ipsis est. Que quidem indulgencia, sicut iam dixi, soli agno competit, qui tollit peccata mundi. Sed preter hanc * in ecclesia *254b
indulgencia vel remissio instrumentalis, officialis convenit pastoribus et sacerdotibus Christi conformiter legi Christi et secundum formam, quam apostoli suis pastoribus vicariis exemplarunt, scilicet ewangelisando fidelibus et eis eorum scelera anuncciando, nunc pie caritative hortando, ad bonum alliciendo et a malo retrahendo, nunc comminando et terrendo, arguendo, obsecrando, increpando vita et doctrina ac fideli et spirituali oracione, sic ut per hoc homines conpungantur, a malo cessent et in vitam bonam comitentur. Per quod a tam bonis pastoribus et predicatoribus secundario instrumentaliter et cooperative remittunt, id est diminuunt peccata hominibus, quia in eis diminuunt malum amorem corruptum ad seculi vanitatem et malas consuetudines et accendunt magis ac magis ad divinum amorem. In tali enim fructuosa ewangelisacione in hominibus capacibus fit continue remissio, diminucio sive minoracio peccati tamquam morbi ex medici sanacione, et continue maior ac maior[b] intensio divini amoris ac spiritualis vite. Et sic Paulus apostolus, Corinthios gignendo[3] tamquam filios per ewangelium dei, et sic sancti, destruentes veterem hominem et facientes cooperative et instrumentaliter novum hominem secundum deum in Christo Ihesu, dicuntur quodammodo remittere

[a] *Cod.* ‚infligendam'. [b] *sequitur* ‚intencio' *deletum.*

[1] *Jud. 8: 14.* [2] *Lib. 6ti, V, Tit. X, c. 3. (Friedberg II, 1093).* [3] *Cf. I Cor. 4: 15.*

vel indulgere et peccatum delere. Et sic videtur Augustinus remissionem vel indulgenciam capere, libro de Vera et Falsa Penitencia sic dicens: Deus[1] Lazarum, quem de monumento iam resuscitavit, obtulit discipulis solvendum, per hoc ostendens potestatem solvendi concessam sacerdotibus. Dicit enim, quecunque solveritis super terram, solventur et in celis etc, hoc est: Ego Deus et omnes ordines celestis milicie et omnes sancti in ea gloria laudantes vobiscum confirmant, quos ligatis et solvitis. Non dixit, quos putatis ligare et solvere[a]. Et sequitur ad propositum: sed in quo exercetis opera iusticie aut misericordie, semper per verbum dei[b] ewangelisando et bona exempla operibus ostendendo, instar Christi et suorum apostolorum. Alia autem opera vestra in peccatores non cognosco. Et de isto modo indulgendi vel remittendi peccata ac edificandi spiritualiter Christi ecclesiam papa, cardinales et.
*255[a] episcopi et ceteri * prelati cupidi et avari, ignorantes legem Christi, nec scientes ewangelisare, non indulgent nec dant indulgencias peccatorum. Patet ex quid nominis indulgencie huiusmodi, quia neque predicant neque ewangelisant, sicut apostoli, neque vivunt exemplariter ewangelice coram hominibus, neque anuncciant populo scelera eorum. Ymmo videtur, quod non solum non dant isto modo indulgencias, sed quod nec habent auctoritatem dandi huiusmodi indulgencias, isto modo captas. Quod potest sic argui, quia non habent habilitatem et dispositivam in se sufficienciam[c] ad fideliter et fructuose in se ewangelisandum sive ewangelice vivendum ceteris in exemplum, neque meditantur[2] in lege domini die ac nocte. Et ergo sequitur, quod non habent habilitatem ad sic indulgendum, sive indulgencias dandum fidelibus et per consequens nec auctoritatem nec potestatem. Patet, quia talis habilitas per vitam et doctrinam ewangelicam edificandi spiritualiter ecclesiam est clavis, potestas sive auctoritas ad sic dandum indulgencias fidelibus, instar Christi et suorum apostolorum. Magis autem e contrario in talibus simplicibus prelatis, ydiotis et ignaris per eorum pra-

---

[a] *sequitur* ‚secundum in' *deletum.* [b] *sequitur* ‚p' *deletum.* [c] *sequitur* ‚et' *deletum.*

[1] *PL 40: 1122. Cf. Hus, Adv. Indulgencias, Op. I, 186*[a]*; De Decimis, Op. I, 134*[b]*.* [2] *Cf. Ps. 1 2.*

vam vitam et scandalosam videtur competere potestas et auctoritas seducendi fideles a Christo, a sua lege et via ac veritate ducente ad beatitudinem. Quod patet, quia seducunt multos et sunt tamquam male[1] arbores, que non possunt bonos fructus ferre, sicut spine non possunt ferre uwas, nec tribuli ficus, ut patet Mt. VII. Cum ergo sunt plus dispositi ac magis habiles et potenciores, efficaciores fidelibus impedire viam salvandi et eam obstruendi et ducere per viam latam in perdicionem et sic plus valent, quantum est in eis, fidelibus claudere[a] celum et aperire infernum, et sic pocius approbabile deberent habere claves inferni, id est ad aperiendum viam damnacionis et claudendi aditum celorum. Isti enim videntur esse stelle erratice, coloratissima simulacione exterius in oculis hominum rutilantes et sic ecclesiam seducentes et corpus Antichristi componentes in unum et in unam magnam stellam, scilicet Antichristum, redigentes, cui data est clavis inferni, hoc est ad aperiendum hominibus late viam dampnacionis et non regni celorum. Cui sensui[b] videtur concordare prophecia Apokalipsis IX, ubi sic dicitur: Et[2] vidi stellam de celo cecidisse in terram, et data est illi clavis putei abissi; et aperuit * puteum abissi, et ascendit *455b fumus putei, sicut fumus fornacis magne; et obscuratus est sol et aer de fumo putei. Et de fumo putei exierunt locuste in terram, et data est illis potestas sicut habent potestatem scorpiones terre etc. Ecce potestas clavis et auctoritas permissa huic stelle precludendi viam ad regnum celorum et aperiendi viam ad infernum. Et istam potestatem, ut creditur, habent nunc papa cum ceteris cardinalibus, episcopis et prelatis, symoniaci et yppocrite existentes, qui, quantum est in eis, inpugnant Christi ordinacionem et tanquam Antichristus sevissimus, persecuntur Christi fideles, qui pie volunt vivere in Christo. Non enim ista est auctoritas vel potestas apostolica, cum apostoli non habuerunt potestatem inpugnandi electos dei et destruendi ordinacionem Christi, nec habebant auctoritatem captivandi vel incarcerandi fideles, neque per suas iniquas citaciones sic contra regulam caritatis habuerunt potestatem trahendi ad se pauperes. Non enim, ut dixi, est hec apostolica potestas, sed anti-

[a] *sequitur* ,in' *deletum.* [b] ,sensui' *in marg.*

[1] *Mt. 7: 16 sqq.* [2] *Apoc. 9: 1–3.*

christiana. De Antichristo enim prophetatum est, quod suo capiti et suis lateribus permittetur ista clavis sive potestas ad seducendum. De Antichristo enim in Psalmo dicitur: Constitue[1], domine, legislatorem super eos, ut sciant gentes, quoniam homines sunt. Qui quidem legislator secundum glosam est Antichristus. Sub quo quia magna tribulacio predicitur Christi fidelibus, ideo consequenter subditur in Psalmo: Ut[2] quid domine recessisti longe, despicis in oportunitatibus, in tribulacione? Et sequitur de superbia illius Antichristi et conculcacione pauperum: Dum superbit impius, incenditur pauper. Comprehenduntur in consiliis, quibus cogitant. Quoniam laudatur peccator in desideriis anime sue, et iniqus benedicitur, id est Antichristus, qui potentissime in malicia gloriatur, quod talis a christianismo populo in suis iniquis desideriis non respuitur neque contempnitur, sed magis in suis pessimis desideriis exequendis honoratur et colitur, approbatur et laudatur et existens tam iniqus benedicitur, id est ab hominibus beatissimus et sanctissimus appellatur. De cuius potestate modicum infra subditur ad frivole et iniuste contra regulam caritatis excommunicandum et maledicendum et ad se pauperes Christi fideles per citaciones trahendum. Cuius[3] malediccione, inquit Psalmus, os plenum est et
*256a amaritudine* et dolo, sub lingua eius labor et dolor. Et sequitur de eius generali et iniquo consilio ad subtilius colorandum sua machinamenta antichristiana. Sedet[4], inquit, in insidiis cum divitibus in occultis, ut interficiat innocentem. Oculi eius in pauperem respiciunt. Insidiatur in abscondito quasi leo in spelunca sua. Insidiatur, ut rapiat pauperem; rapere pauperem, dum attrahit, scilicet per citacionem frivolam et falsam excommunicacionem etc., ibidem. Talem potestatem permissam ad solvendum Ihesum non habuerunt apostoli, in quorum persona dicit Apostolus 2a Corinthis ultimo: Non[5] enim possumus aliquid adversus veritatem, sed pro veritate. Cum ergo opera ista et potestas usurpata et permissa, quam exercent papa, cardinales, episcopi ac totus clerus symoniacus et yppocriticus contra ordinacionem Christi in

---

[1] *Ps. 9: 21. Cf. Bib. Lat. Basil. 1478–80 in loco.* [2] *Ps. 10: 1–3.* [3] *Ps. 13: 3.* [4] *Ps. 10: 5 sqq.* [5] *I Cor. 13: 8.*

christianum populum, quam numquam apostoli exercuerunt[a], vel exercere potuerunt, videtur, quod huiusmodi clerici et ypocrite non sint successores apostolorum, sed quod papa sit caput, et collegium cardinalium cum ceteris adherentibus in malicia contra Christum sunt corpus Antichristi, quamvis false et nimis simulatorie sub coloratissima specie pietatis pretendant se esse apostolorum successores, etc.

Sed et adhuc amplius restat ostendere, quid potestatis[b] auctoritatis et quale iudicium Christus apostolis et ipsorum successoribus concedere voluit et de facto concesserit ex virtute verborum scripture sacre. Inter cetera vero, que de hoc expressiorem significacionem habere videntur, sunt ea, que Christus protulit ad Petrum, Mt. 16, cum dixit: Tibi[1] dabo claves regni celorum. Similiter quoque dicta per eundem Christum ad apostolos omnes Mt. 16[c] et Joh. 20, dum dixit Christus: Quecunque[2] alligaveritis super terram, ligata erunt et in celo; et quorum remisseritis peccata, remittentur eis. Ex hiis enim verbis occasionem cepit precipue opinio de plenitudine potestatis, quam sibi breviter Romanus ascribit episcopus. Pro quo animadvertendum est, quod Christus, verus deus et verus homo, venit in hunc mundum perhibere testimonium[d] veritati, ut dicitur Joh. 18[3], veritati, inquam, credendorum, agendorum et sperandorum ad vitam eternam humano generi consequendam, quam sermone docuit et exemplo monstravit in scriptis, quod demum tradidit per ewangelistarum et suorum apostolorum dictamina, ut per talem scripturam in ipsius et apostolorum suorum absencia dirigi possemus * in hiis, que sunt eterne salutis. Et hoc fuit officium, quod *256b
suis successoribus apostolis exercendum commisit. Nam post resurreccionem eis quasi omni novissime dixit illud Mt. 28 et ultimo: Euntes[4] ergo docete omnes gentes, baptisantes eas in nomine patris et filii et spiritus sancti, docentes eas servare omnia, quecunque mandavi vobis. Verum per baptismi administracionem, quod Christus administrari precepit, fecit eos intelligere eciam aliorum sacramentorum administracionem, que propter humanam

---

[a] *correctum ex* ‚execuerunt', *superposito* ‚r' *rubro.* [b] *correctum ex* ‚potestatis quid'. [c] *Cod.* ‚Mt. 18'. [d] *sequitur* ‚per' *deletum.*

[1] *Mt. 16: 19.* [2] *Mt. 16: 19; Joh. 20: 23.* [3] *Joh. 18: 37.* [4] *Mt. 28: 19 sq.*

salutem eternam instituit. Quorum est penitencie sacramentum, quo anime humane actualis culpa mortalis et venialis deletur, et in ipsa propter culpam corrupta dei gracia reformatur, et absque quo humana opera sic ordinante deo meritoria non fierent ad vitam eternam. Unde ad Romanos 6 dicitur: *Gracia*[1] *dei vita eterna.* Huius itaque sacramenti sicut reliquorum ministri sunt sacerdotes seu presbiteri, veri successores apostolorum Christi, quibus omnibus in persona Petri et reliquorum apostolorum potestas clavium seu conferende penitencie sacramentum, id est solvendi vel ligandi homines a peccatis, que idem sunt, tradita fuisse convincitur per verba scripture predicte. Unde Ieronimus super illud Mt. 16: *Et*[2] *tibi dabo claves regni celorum* sic inquit: *Habent quidem eandem iurisdiciariam potestatem alii apostoli, quibus post resurreccionem ait: Accipite spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, remittentur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt. Habet eciam omnis ecclesia in presbiteris et episcopis, sed ideo Petrus eam specialiter accepit, ut omnes intelligant, quod quicunque ab unitate fidei ac societate eius se separaverit, nec a peccatis absolvi nec celum ingredi potest.* Et dixit Ieronimus ab unitate fidei nec dixit ab unitate Petri vel Romani episcopi, quoniam ipsorum aliqui poterant heretici fore aut aliter perversi, ut cursus moderni iam ostendunt, quia iam de facto comperti sunt tales, ut patet ex multis cronicis, Martimiani et Cestrensis[3]. Hec autem judiciaria potestas est clavium auctoritas secundum Ieronimum et Augustinum ibidem. De quibus dicit Augustinus: *Claves*[4] *sunt discernendi sciencia et potencia, qua dignos recipere et indignos excludere debet a regno sacerdos.* Qualiter autem accipere et qualiter excludere a regno, consequenter patebit. Et ex
*257a hoc patet, que, quantave sit harum clavium * per Christum Petro et apostolis concessa potestas. Primum tamen oportet at-

---

[1] *Rom. 6: 23.* [2] *Mt. 16: 19; Hieronymi verba laudata allata sunt secundum Lombardum, Sup. IV Sent., PL 192: 890.* [3] *Martinus Polonus, MG. SS. v. XXII; Monachus Cestrensis, i. e. Ranulphus Higden, Polychronicon, ed. Babington et Lumby, Rolls Series (1866 sqq.); cf. Hus, De Ecclesia, capp. XIII, XVI, etc., ubi Hus ista chronica utitur.* [4] *PL 192: 885. Cf. Hus De Ecclesia, 214a et Super IV Sent., 606.*

tendere, quod in anima peccantis mortaliter generatur culpa et corumpitur divina gracia sibi collata prius, qua siquidem culpa peccator obligatur debito dampnacionis eterne pro statu futuri seculi. In qua eciam culpa persistens, a consorcio fidelium in hoc seculo preciditur per coreccionem quamdam aput Christi fideles vocatam excommunicacionem. Et econtra debemus advertere, quod peccator per confessionem et contricionem sui delicti, de quo triplex beneficium consequitur penitens: primum quidem, quoniam ab interiori culpa mundatur et in ipso dei gracia reformatur; secundum vero, quoniam a debito dampnacionis eterne, ad quam ex culpa obligatus fuerat, absolvitur; tercium autem, quoniam ecclesie reconciliatur, id est fidelium consorcio reunitur, seu reuniri debet. Hec igitur in peccatore facere, videlicet a culpa et eterne dampnacionis debito ac fidelium consorcio reunire vel excludere impenitentem, est quodammodo[a] solvere vel ligare, quod aliqualiter fieri habet per clavium potestatem sacerdoti concessam. Hiis itaque sic premissis ad propositum accendentes secundum mentem Magistri Sentenciarum, quinymmo scripture atque sanctorum, quorum auctoritate loquitur libro 4°, distinccione 18[1], et eciam secundum intencionem Richardi in quodam libello de clavium sacerdotalium potestate[2], ubi intendunt, quod in peccatore vere penitente, contrito et confitente secundum ordinacionem legis Christi[b] non solum contricio et propositum firmum perpetue cessandi a peccato mortali debent esse[c], sed eciam confessio quedam principalis interior cum erubescencia et magno timore et spiritualis in conspectu dei non semel et raro, sed creberrime, usque ad mortem, cum maxima humiliacione et[d] abieccione ac detestacione sui ipsius. Secundo debet esse eciam confessio ex priori spirituali[e] confessione prorumpens coram iustis hominibus, presertim sacerdotibus, specialiter sanctis, non seductoribus, sub specie ovina lupis rapacibus, ut tangit Augustinus in De Vera et Falsa Penitencia[3], scilicet quod penitens debet accedere ad sacerdotes, qui sunt in humilitate antique ecclesie primitive et eiusdem spiritus consilii cum sanctis primitivis dei, alias si sunt

---

[a] *Cod.* ‚quoddammodo‘. [b] *sequitur* ‚quod‘ *deletum.* [c] *sequitur* ‚in penitente‘ *deletum.* [d] ‚et‘ *supra rigam.* [e] *correctum ex* confessione spirituali‘.

[1] *PL 192: 885.* [2] *PL 196: 1165. Cf. Hus, De Ecclesia, Op. I,* $214^{b}$. [3] *PL 40: 1122 sq.*

divisi sacerdotes ab illa vera, non ficta unitate primitivorum sanctorum dei, tunc laicis simplicibus volentibus penitere ad eos venire est periculum animarum, quia valde est timendum, ne *257b sacerdotes sic * divisi in privatis confessionibus simplices homines seducant a vera unitate spiritus antique et primitive ecclesie sanctorum, ut communiter accidit, quod homines venientes ad sacerdotes yppocritas, cecos et ignaros, a Christo divisos et a suo ewangelio, non lucrum et salutem, sed dispendium anime et maiorem involucionem ac perplexitatem se implicant, sicut olym Judas, confessus pontificibus, quod peccavit tradens innocentem sangwinem, nichil salutis ab eis reportavit, sed desperacionem incurrit, quia laqueo se suspendit. Sed ante hanc confessionem conswetam in ecclesia fieri penitentibus coram illuminatis et veris sacerdotibus et ante omnem sacerdotis accionem instrumentalem aliqua solus deus operatur in penitente[a], scilicet expulsionem culpe occultam nimis et gracie reformacionem ac debiti eterne dampnacionis remissionem. Quod autem predicta Christus solus operetur, probat Magister libro 4°, distinccione 18, capitulo 4° [1] per auctoritates scripture atque sanctorum. Primum quidem auctoritate Psalmiste dicentis in persona dei: Ego[2] solus deleo iniquitates et peccata populi. Rursum auctoritate Ambrosii dicentis: Verbum dei dimittit peccata. Sacerdos est iudex. Sacerdos quidem officium suum exhibet, sed nullius potestatis iura exercet. Adhuc idem Ambrosius: Ille solus dimittit peccata, qui pro peccatis nostris solus[b] mortuus est. Amplius per Augustinum dicentem: Nemo tollit peccata mundi, nisi solus Christus, qui est agnus tollens peccata mundi. Quod autem hoc faciat deus ante omnem sacerdotis accionem, deducit Magister ex dictis Augustini, super illud Psalmi: Quorum[3] tecta sunt peccata. Ex hiis, inquit Magister, aperte ostenditur, quod deus ipse penitentem solvit a debito pene; et tunc solvit, quando intus illuminatur, inspirando veram cordis contricionem. Cui sentencie racio suffragatur et auctoritates attestantur. Nemo enim de peccato nunc conpungitur, habens cor contritum et humiliatum, nisi in caritate. Qui autem caritatem habet, dignus est vita. Nemo

[a] ‚in penitente' *in marg.* [b] ‚solus' *in marg.*

[1] *PL 192: 886.* [2] *Is. 43: 25.* [3] *Ps. 31: 1.*

autem simul dignus est vita et morte. Non est igitur tunc ligatus debito eterne mortis. Ffilius enim ire desiit esse, ex quo diligenter penitere cepit. Ex tunc igitur solutus est ab ira, que non manet super illum, qui credit in Christum semper vivaciter fide * illa, que per dileccionem operatur, sed super il- *258[a] lum, qui non credit illa fide. Non igitur postmodum per sacerdotem, cui confitetur, ab ira eterna liberabitur, a qua liberatus est iam per dominum, ex quo in interioribus anime contritus dixit: Confitebor[1] adversum me iniusticiam meam domino. Solus igitur deus hominem mundat a macula peccati et a debito eterne pene solvit. Consequenter autem Magister repetit auctoritates Psalmiste atque sanctorum prius adductas, post que eciam epilogans inquit: hiis aliisque pluribus testimoniis docetur, deum solum per se peccata dimittere, ut sicut dimittit quibusdam, ita et aliorum quorundam peccata retinet. Wlt tamen ut plurimum secundum communem cursum, quod inferiores simplices superioribus sanctis a deo missis sacerdotibus confiteantur sua delicta, ut humiliando se confundantur et erubescant et plus mereantur, et ut informacionem sanam de lege domini capiant, ac ut sacerdotes fideles Christi compaciantur peccatis simplicium et inferiorum et doleant de eis, ac cum lacrimis pro eis fundant preces ad dominum, quod aliqualiter tangit Magister libro 4⁰ Sentenciarum, distinccione 22, capitulo 4⁰[2], ubi querit, an sufficiat soli deo confiteri peccata; ubi determinat, quod secundum communem cursum et legem currentem auctoritatibus scripture quod non, si facultas affuerit sacerdotis; quod si non affuerit, sufficit soli deo confessum esse. Et ita secundum Magistrum dicitur, quod[3] solus deus dimittit peccata et retinet et tamen ecclesie sacerdotibus contulit potestatem[a] solvendi et ligandi. Sed aliter ipse solvit vel ligat, aliter ecclesia, id est sacerdotes. Ipse enim per se tantum dimittit ita peccatum, quia et animam mundat ab interiori macula et a debito eterne mortis solvit. Non autem hoc sacerdotibus

---

[a] *sequitur* ‚ligandi' *deletum.*

[1] *Ps. 31: 5.* [2] *sic. Cod, sed male; recte IV, dist 17, c. 3–4, PL 192: 881 sq.* [3] *Sent. IV, dist. 18, c. 5–6, PL 192: 887.*

concessit, quibus tamen tribuit potestatem solvendi et ligandi, id est ostendendi homines solutos vel ligatos. In quo expressit, propter quid requiratur in penitencia officium seu ministerium sacerdotis, et consequenter id declarans dixit: Unde eciam dominus leprosum prius sanitati per se restituit, denique ad sacerdotes misit, quorum iudicio ostenderetur mundatus. Ita eciam Lazarum iam vivificatum obtulit discipulis solvendum, quia etsi aliquis aput deum sit solutus, non tamen in facie, id est in noticia, ecclesie solutus habetur[a], nisi per iudicium sacerdotis. In solvendis igitur culpis aut retinendis ita ope-
*258b ratur sacerdos ecclesiasticus * et iudicat, sicut olym legalis in hiis, qui contaminati erant lepra, que peccatum significat. Hanc quoque sentenciam repetit circa finem capitoli sexti ipsamque confirmat auctoritate Ieronimi super illud Mt. 16: Et[1] tibi dabo claves regni celorum. Inquit Ieronimus: Id[2] iuris et officii habent ewangelici sacerdotes, quod[b] olym sub lege habebant legales in curandis leprosis. Hii ergo peccata dimittunt vel retinent, dum dimissa a deo vel retenta iudicant et ostendunt. Unde in Levitico ostendere se sacerdotibus iubentur leprosi, quos illi non faciunt leprosos vel mundos, sed discernunt, qui mundi vel immundi. Est et aliud, quod deus eciam operatur ad peccatorem non sine ministerio[c] sacerdotis – et idem Magister atque Richardus[4] senserunt, – videlicet commutacio pene eterne pro peccato mortali in temporalem, sive futuram penam purgatorii in penalitates huius vite, sicut olym factum fuit a deo per Nathan prophetam et sacerdotem cum David, ut dicitur $2^{i}$ Regum 12[5]. Nam dixit Nathan ad David: Dominus quoque transtulit peccatum tuum: non morieris semper iam propter hoc peccatum mortale finaliter dampnacione perpetua. Et sequitur ibidem ad propositum: Verumtamen quoniam blasfemare fecisti inimicos nomen domini propter verbum hoc, filius, qui natus est tibi, morte morietur. Et paulo ante dixit Nathan ad David: Hec[5] dicit dominus: Ecce,

---

[a] ‚habetur' in marg. [b] *sequitur* ‚l' *deletum.* [c] *Cod.* ‚misterio'.

[1] *Mt. 16: 19.* [2] *Cf. Hier. Comm. in Math., PL 26: 118.* [3] *Cf. Lev. 14.* [4] *PL 196: 1162.* [5] *II Reg. 12: 13–14, 11.*

ego suscitabo super te malum de domo tua et tollam uxores tuas in oculis tuis, et dabo proximo tuo, et dormiet cum uxoribus tuis in oculis solis huius. Tu enim fecisti abscondite: ego vero verbum istud faciam in conspectu omnis Israhel et in conspectu solis huius[a]. Ecce quomodo dominus per prophetam ipsi David penitenti commutavit penam eternam in temporalem[b]. Nathan autem propheta hoc indicavit penitenti David ex revelacione dei ac eius revelacione, quod ita distincte declaravit ipsi David penitenti, quantas et quam multas penalitates temporales hic in mundo debuit subire pro scelere suo commisso et pro pena eterna illi sceleri debita. Nunc autem sacerdotes eciam boni et intelligentes ac iusti secundum communem cursum non habent tales revelaciones, immo nesciunt sic distincte exprimere et ita certitudinaliter, * qualiter penitenti pro gravibus peccatis eternam penam deus commutet in temporalem, et distincte nesciunt[c] dicere, ad quam magnam et quam multiplicem penam in corde vel exterius sensibiliter. Sufficit enim sacerdoti penitenti secundum legem declarare, quantum in generali debet dolere, scilicet quod super omnia dampna mundi corporalia vel mundana de offensa divine magestatis et fedacione turpissima proprie consciencie in oculis dei debet dolere, et hoc creberrime usque ad mortem, sicut scriptum est: Lavabo[1] per singulas noctes lectum meum, etc., et quod voluntarie et libenter subeat omnia adversa futura sine omni remurmuracione, et quod sit maxime humilis, paciens et manswetus, in amoris caritate perseverans, eciam ad inimicos et ab omni crimine se diligentissime custodiens. Distinctos autem gradus doloris cordis ac singulares penalitates a deo penitenti infligendas temporaliter, in quas deus commutat graciose dampnacionis eterne penam eternam, sacerdos nescit certitudinaliter et distincte hoc penitenti exprimere; quod si sacerdos interdum iniungit penitenti quedam ieiunia vel quasdam maceraciones, abstimencias vel oraciones certis temporibus faciendas, non hoc sic facit, quod non plus neque minus deberet pati pro peccatis suis penitens, nisi secundum iniunctum sacerdotis, et neque sic, quod tantum precise secundum illas penalitates a sacerdote

*259[a]

---

[a] *correctum ex* ‚huius solis'. [b] *sequitur* ‚Hoc autem Nathan propheta' *deletum.* [c] ‚nescit' *cod.*

[1] *Ps. 6: 7.*

iniunctas puniret penitentem sic et non plus neque minus, sed hoc est de bene esse, quod a sacerdote iniungitur leve quid et modicum, restant multa alia magis ardua ad penitentem. Expectanda enim est sibi penitencia continue maior ac maior a deo infligenda, ut puta interiores crebri dolores cordis ac gemitus pro perpetratis sceleribus, quos sacerdos non habet in potestate, quando wlt penitenti concedere, sed deus metuendissimus in secreto suorum tremendissimorum iudiciorum hec servavit, quando et quam multum, ubi et quibus tales spirituales afflicciones et gemitus concedit in interioribus anime penitentis, secundum suam mirabilem, sapientem et graciosam dispensacionem. Et iterum, quando exterius a mundo infligit penalitates,
*259b adversa et pericula, mortem et alias * persecuciones, ista deus sibi reservavit. Sacerdos ista omnia a deo infligenda graciose penitenti interius et exterius iniungendo distincte nescit declarare. Ideo cum penitens cessat et proponit usque in finem abstinere ab omni crimine mortali et sepe gemit de peccatis et in timore dei vivit ac in observancia mandatorum dei, probabiliter commutat sibi in generali et confuse, id est a deo commutatam ostendit, dando spem venie, scilicet eternam penam in temporalem. Ex quo patet, quod nemo sacerdos distincte scit, ad quantum sibi indulgetur a deo de futuris penis a deo iniungendis hic in via vel in futuro in purgatorio, nisi super hoc haberet specialem desuper revelacionem, quam credere non necessitamur ex fide in nostris modernis sacerdotibus. Ex quo ulterius patet, quod nullus sacerdos in quacunque dignitate constitutus potest scire distincte et certitudinaliter de vere penitentibus, ad quantum merentur precise, ut eis remittatur pena debita pro peccatis in hac via, vel in purgatorio, cum non habeant revelacionem super isto. Et per consequens indulgencie a pena et a culpa iam ficte curentes, que non sunt in rerum natura, non sunt fundabiles in scriptura et ergo a fidelibus non sunt suscipiende, sed tamquam errores ac hereses a patre mendacii seminate contempnende. Nam secundum Augustinum sacerdotes Christi, quibus remittunt racionabiliter et rite secundum claves sibi concessas, opus iusticie exercent in peccatores, cum eos conformiter dei iudicio iusta pena ligant, opus misericordie exercent, dum de ea aliquid relaxant, dum dei veram relaxandi sentenciam promulgant vel sacramentorum communioni conformiter deo reconciliant, alia opera in peccatores exercere nequeunt,

ut supra allegatum est. Ex quibus patere potest, quod iuxta merita penitencium non plus de culpa vel pena relaxare potest Romanus episcopus, quam alter quicunque sacerdos. Secundo patet, quod non plus vel minus potest prelatus, episcopus vel papa vel quicunque alius indulgere a pena vel culpa ministerialiter et vicarie, nisi quantum penitens meruit secundum suam capacitatem. Cum ergo communiter papa et prelati nesciant communiter distincte merita christianorum, patet, quod frivole pronuncciant eis et presumptuose * ex luciferina superbia, nullius *260a cognoscentes meritum adequatum neque capacitatem neque super hoc dei revelacionem habentes. Et patet error modernorum prelatorum, qui sub specie pietatis questum querentes, seducunt populum christianum per indulgencias et falsas promissiones a spiritu cupiditatis et mendacii et non a spiritu veritatis adinventas. Et patet, quam periculosa sunt iam tempora Antichristi, in quibus populus christianus non docetur de lege dei, quomodo debet penitere per artam viam ducentem ad celum, sed periculosissime assecuratur, beatificatur populus, quod sit absolutus a peccatis; et non solum a culpa, sed a pena, non solum a presenti pena, sed a futura, quod periculum multi non cognoscunt, nisi in exitu mortis; cui populo dicitur a domino per prophetam Ysaiam: *Popule*[1] *meus, qui te dicunt beatum, ipsi te decipiunt.*

Et licet iam aliqualiter dictum sit de clavibus ecclesie, que per Christi sacerdotes exercentur, tamen adhuc pro clariori intellectu de eis est amplius disserendum. Notum enim debet esse[a] et pro fide haberi, quod solus summus pontifex futurorum bonorum, virtute increate et benedicte trinitatis verus deus et homo, culpam et debitum eterne dampnacionis vere penitenti remittit: aliquando priusquam sacerdoti confitetur, aliquando tunc, quando confitetur, aliquando post confessionem, quoniam ipse est solus agnus dei, qui tollit peccata mundi, qui non potest ignorare, quibus remittendum sit peccatum, qui eciam affeccione perversa neque iudicat neque errat, quemquam iniuste condempnando. Non autem sic ecclesia militans et a forciori, non sic papa, episcopus vel quicunque sacerdos. Nam ecclesia fallit et fallitur[b], et quilibet episcoporum potest errare quandoque vel inclinari affeccione perversa, vel utroque modo ab ewan⸗

[a] *sequitur* ‚et pro' *deletum.* [b] *In marg. manu post.* ‚fallit et fallitur'.

[1] *Is. 3: 12.*

gelico iudicio declinare. Propter quod, si vere penitenti in debito proposito aut eciam actu confitendi subsecuto non remitteretur peccatum seu culpa ministerialiter forinsecus in foro ecclesie a sacerdote nolente absolvere ex ignorancia vel malicia vel utroque, tunc periret persepe fidelis et ewangelica Christi promissio, qua bonis premia eterne glorie[a], malis vero gehenne supplicia se dixit daturum. Unde sicut eciam frequenter evenire contingit hiis novissimis temporibus periculosis, esto peccatorem
*260[b] aliquem * ficte ac indebite delicta confessum alicui sacerdoti et sic ex sacerdotis ignorancia vel malignitate aut utroque modo absolucionem, benediccionem accepisse, esto rursum alium quendam sufficienter et debite sacerdoti peccata confessum, recusasse quoque illi sacerdotem aliquem vel ex ignorancia sive malicia vel utroque modo absolucionem et benediccionem inpendere: numquid sunt prioris ficte confitentis peccata dimissa, et numquid posterioris vere penitentis peccata sunt retenta? Tenendum est firmiter et indubie credendum, quod non. Unde Crisostomus super illud Iohannis 20: Accipite[1] spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata, etc., sic inquit: Non[2] enim sacerdos, sed neque angelus neque archangelus operari potest aliquid in hiis, que data sunt a deo. Sacerdos autem suam benediccionem et manum tribuit. Non enim iustum est, ut propter alterius maliciam contra simbola nostre salutis ledi eos, qui ad fidem veniunt. Idem quoque Ieronimus dicit, super illud Mt. 16: Et[3] tibi dabo claves regni celorum, etc., sic inquit: Hunc[4] locum quidam non intelligentes aliquid sumunt de supercilio Phariseorum: ut dampnare innoxios, vel solvere se putant noxios, cum aput deum non sentencia sacerdotum, sed reorum vita queratur. Post que verba subiungit Magister, 4[0] Sentenciarum, distinccione 18, capitulo sexto, quod ex[5] hoc aperte ostenditur, quod non sequitur deus ecclesie iudicium, id est sacerdotum in ecclesia constitutorum, que quidem ecclesia subrepcionem et igno-

---

[a] *sequitur* ‚premia' *deletum.*

[1] *Joh. 20: 22.* [2] *PGL 59: 472–3.* [3] *Mt. 16: 19.* [4] *PL 26: 118. Sed verba Hieronymi laudantur ex Lombardo, PL 192: 887.* [5] *PL 192: 887 sqq. Cf. Hus, De Sex Erroribus, Op. I, 192[a] i. e. Cap. III, ubi plenius sumitur e Lombardo.*

ranciam interdum iudicat, hoc eciam addens 8[0] capitulo eiusdem distinccionis: Interdum enim, qui foras mittitur, id est extra ecclesiam per sacerdotem esse iudicatur, intus est; et qui foris est, secundum veritatem, intus retineri videtur, per falsum videlicet iudicium sacerdotum. Presumpcio ergo dyabolica foret asserrere, quod homo remittat malivolenciam tanti domini dei, ipso tamen domino deo non approbante, licet autem sacerdos Christi claves habeat, ut iam supradictum est, ad sentenciam dei secundum legem divinam fideliter promulgandum. Que promulgacio vocatur solucio vel absolucio sive quodammodo peccati remissio. Ideo dixit Christus Petro, Mt. 18[1] et in persona eius cuicunque presbitero: Quodcunque solveris super terram, erit solutum et in celis et cetera. * Pro *261a fide ergo, ut dicere ceperam, debet teneri, quod impossibile est quemquam de militante vel triunphante ecclesia absolvere vel ligare, nisi de quanto conformat se in absolvendo vel ligando summo capiti universalis et katholice ecclesie, scilicet domino Ihesu Christo. Et sic vicaria solucio vel ligacio exterior instrumentalis est valde equivoca in comparacione ad solucionem vel ligacionem propriam deo. Non enim ista vicaria remissio sive absolucio videtur esse aliud quam fidelis promulgacio divine sentencie principalis, qua deus summe principaliter ligat vel solvit penitentem, qui prius deliquit contra ipsum. Et sic vere dicitur, quod oportet Christi vicarium habere duas claves, scilicet potestatem et scienciam, ut sic per potestatem et scienciam a deo dimissa peccata pronuncciet, per clavem, inquam[a], sciencie aperiendo et inducendo per monicionem fidelis verbi Ihesu errantem ovem ad pascua sua, ipsam cibo suo confortare et nutrire et filium iam mortuum et perditum sic ad domum patris sui intromittere et admittere ad vitulum[2] saginatum et preparatum. Et ista sunt instrumenta sacerdotis precipua tanquam suppelectilia in domo et hospicio communi domini nostri Ihesu Christi, quibus quidem clavibus necesse est, ut sacerdotes omnibus et singulis intrantibus et exientibus apperiant et claudant cottidie vicibus iteratis, ita eciam hiis clavibus tanquam dispensatores fideles sumunt potum conformiter ad dei voluntatem[b], ubi non est necesse, non exponant, sed claudant et claves serent et aliquando, ubi est necesse, et quibus dispensent, racionabiliter

[a] ,inquam' *in marg.* [b] *post.* ,volunt' *sequitur* ,ubu' *deletum.*
[1] *Sic Cod.; recte Mt. 16: 12.* [2] *Cf. Lu. 15: 23.*

clave aperientes et exportantes. Et ita clavis sciencie est verbum legis ac predicacionis, quo peccata hominum et consciencie reserantur. Et iuxta hanc clavem iterum alia clavis auctoritatis ad promulgandum aliquem a deo esse ligatum vel solutum, ita ut ex clave verbi dei sciencie ac discrecionis clavis auctoritatis exerceatur in promulgando divinam sentenciam et cetera sacramenta fidelibus ministrando. Et patet, quod ad clavem sciencie in sacerdote habendam oportet esse cognicionem habundanciorem legis Christi et decalogi. Nam non nisi in prevaricacione legis dei contra deum peccatur, et ergo ars apponendi medicinam ad animam delinquentis non consistit in exhortacione pecunie
*261b vel lucri * proprii, quia hoc esset simulata pietas et blasfemia contra deum, sed consistit in sancta, fideli ac prudenti exhortacione de lege dei in penitente ad[a] non amplius sic peccandum, et in sancto consilio contra peccati gravedinem ad remedia debita aptandum. Et patet sentencia de duabus clavibus, que sunt potestas et sciencia ad edificandum ecclesiam, que signanter debent esse in quolibet sacerdote. Et estimatur[b] probabiliter, quod in Paulo erant excellencius quam in Petro, cuius racio est, quia impium videtur et sine racione ponere in Petro ocium et potestatis abusum sive negligenciam, Paulus autem, ut dicitur Iª Corinthis XV[1], plus omnibus laboravit. Ergo videtur, quod habuit amplius potestatis, cum plus potuit proficere et amplius edificare ecclesiam quam Petrus. Laboravit, inquam, Paulus ewangelisando, scribendo et persecuciones amplius paciendo. Clavis autem potestatis regiminis, quam dicimus auctoritatem et singulariter Petro competere super omnes alios, sic ut ab eo omnibus aliis claves huiusmodi deriventur, adhuc hoc non vidi nec audivi fundari in lege dei vel efficaci racione. Potestas enim ad regendum ecclesiam datur cuicunque episcopo vel sacerdoti, quantum potest matri sue ecclesie proficere, sive ewangelisando sive sacramenta ministrando sive oracione, contemplacione vel exemplacione edificando. Unde propter excellenciam, quam debemus habere, claves iste dicuntur signanter sacerdotibus Christi competere, sic quod potestas sit quasi materiale spiritualis clavis in sacerdote. Fformale autem eius est sciencia dei, que debet esse in sacerdote, de qua scriptum est: Dedit[2] illi scienciam sanctorum: non sciencia mathematica, non logica vel

[a] ,ad' *supra rigam.* [b] *sequitur* ,quod' *deletum.*

[1] *Cf. I Cor. 15: 10.* [2] *Sap. 10: 10.*

disputacio scolastica, sed sciencia scripture, qua episcopus sive sacerdos debet excellenter cognoscere et docere. Unde sicut materia prima non potest esse sine forma materiali, nec econtra, sic videtur probabiliter, quod potestas clavium sacerdotalium non potest esse sine predicta sciencia, nec econtra. Unde Iohannes 22us et alii seculum sapientes, quia non excesserant in istis clavibus superexcellenter sicut olym sancti, in eorum officiis finxerunt claves potestatis et auctoritatis, per quas congregando pecunias, simplices sue tyrrannidi et yppocrisi sub*iecerunt. *262v Sicut enim sunt due vie, una descendendi in viciis ad infernum, et alia ascendendi in virtutibus ad ecclesiam triunphantem, sic sunt due porte sive introitus duo. Sacerdos autem debet habere claves ad serandum portas inferi a simplicibus sibi subditis et ad aperiendum simplicibus portas celi. Et sic debet aperire pascendis ovibus thesaurum virtutum et ipse primo virtuosis operibus exemplantibus et excitantibus introire et sequelam prebere ovibus. Quod autem claves iste specificantur et inordinate trahuntur ficte et simulate nimis ad frivolas excommunicaciones et ad fictas indulgenciarum absoluciones, deus huius seculi per fastum et avariciam cecando simplices introduxit. Et sic potest intelligi decretum, 24, questio I[a], Quicunque[1] cum eis similibus, que omnia oportet intelligi potestate militantis[a] ecclesie non errante, quod solum est verum, quando iudici triumphantis ecclesie est conformis. Non enim potest aliter aperire ianuam regni celorum eciam sibi ipsi. Si autem claves iste quoad materiam sint verse in affeccionem terrenam, et quoad formam declinent monstruose a sciencia apostolorum ad artem Luciferi, necesse est, quod tales suis clavibus aperiant portas suas, et dogmatisent discipulorum suorum precipicium ad infernum. Et patet de fictis indulgenciis, turpis lucri gracia adinventis pape et prelatorum symoniacorum et hereticorum secundum eorum diffiniciones et statuta malignantis eorum ecclesie, quod non valeant et quod Christi fideles per eas decipiuntur, eo quod non intendunt nec ex spiritu sancto cognoscunt per revelacionem, quibus prius deus indulget culpas et penas, sed absolvunt mendaciter, quos deus non absolvit, et ligant iniuste, quos deus non ligat[b], ut inpleretur scriptura, prophetans de talibus pseudosacerdotibus

---

[a] *Cod.* ‚millitantis'. [b] *prius* ‚ligant' *scriptum, postmodo* ‚n' *deletum rubro.*

[1] *Dec. II, XXIV, qu. I, c. 27 (Friedberg I, 977).*

Antichristi Ezechielis 13: Hec[1], inquit, dicit dominus: Ve, qui consumunt pulvilos sub omni cubito manus et faciunt cervicalia sub capite universe etatis ad capiendas animas, ut caperent animas populi mei. Vivificabant animas eorum et violabant me ad populum meum propter pugillum ordei et fragmen panis, ut interficerent animas, que non moriuntur, et vivificarent animas, que non vivunt, *262b * mencientes populo meo credenti mendaciis, et cetera ibidem que secuntur. Tales ergo ficte indulgencie extra terminum et limites legis dei ex mendaciis coloratissimis Antichristi procedentes, planum est, quod de se non valent ad salutem fidelibus, sed sunt nocentissimum ac pestiferum venenum et fraudulentissime seductivum animarum. Indulgencie autem a Christo originaliter procedentes per quemcunque sacerdotem iuxta terminum et limites legis dei et secundum mensuram donacionis promulgate fidelibus capacibus, sunt a nobis credende et non negande. Nam iste indulgencie sunt articulus in symbolo positus de remissione peccatorum sue sponse ecclesie, tam quoad esse culpe, quam quoad esse pene. Et tantum de illo articulo quinto.

## ARTICULUS SEXTUS*

Sequitur articulus sextus in hiis verbis: Item si papa aut eius vicem gerentes nec non et alii ecclesie prelati, iurisdicionem super subditos suos habentes, quemquam denuncciatum, accusatum, citatum et contumacem excommunicaverint, asserrere, quod illa excommunicacio sit frivola aut subrepticia et per consequens nulla, verum non est, ymmo iuri contrarium etc. Ad istum articulum posset breviter responderi, quod a papa et prelatis excommunicacio fulminata** contra Magistrum Johannem Hus propter eius divini verbi ewangelisacionem, quia est contra ewangelicas regulas et super omnia contra regulam caritatis ex odio fulminata, est frivola et subrepticia. Quod dicere est iuri divino ewangelico conso-

* *Rubrica ista in Cod. deest.*

** *In marg. manu posteriori* ‚Johannes Hus'.

[1] *Ezech. 13: 18 sq.*

num, quamvis sit contrarium tradicionibus Scribarum et Phariseorum modernorum. Quia iam prelati cum papa fere omnes symonia cecati ad tantum exorbitant, quod illos, quibus deus benedicit, illos ipsi excommunicant et eis maledicunt, et quibus deus maledicit ut avaris, adulteris, fornicatoribus et ceteris criminibus irretitis, secundum illud Psalmi: *Maledicti*[1] *qui declinant a mandatis tuis*, talibus tales prelati, operacione sathane seducti, benedicunt falsa et deceptoria benediccione, que aput deum vertitur in malediccionem non solum ipsis prelatis benedicentibus, sed eciam[a] ipsis, quibus benedicitur, secundum illud Malachie: *Maledicam*[2] *benediccionibus vestris**. [*263a] * Ubi tamen pro ampliori intellectu est notandum, quod preter modum privatum ligandi vel solvendi in foro consciencie ac private concessionis Christi sacerdotibus concessum, iam supra dictum in precedenti capitulo et articulo, est alius modus ligandi atque solvendi manifestus in facie ecclesie, ad quem similiter requiritur accio Christi sacerdotis per excommunicacionem vel eius manifestam publicam absolucionem. Hic autem modus, ut dicit Magister in 4°, distinccione 18, capitulo 7°, fieri habet, *cum*[3] *quis secundum canonicam disciplinam tercio vocatus ad emendacionem manifesti delicti et satisfacere vilipendens, sentencia ecclesie a loco oracionis et sacramentorum communione et fidelium consorcio preciditur, ut erubescat et pudore sceleris conversus peniteat, ut spiritus eius salvus sit. Quod si penitenciam profitens a delicto suo resipuerit, negate communioni admittitur et ecclesie reconciliatur. Hec autem ecclesie anathematisacio hanc penam illis taliter peccantibus infligit, quia dei gracia et proteccio illis amplius subtrahitur, ac sibi ipsis relinquuntur, ut sit illis liberum ruere in interitum peccati, in quos eciam dyabolo maior seviendi potestas conceditur. Oraciones quoque ecclesie et benediccionum ac meritorum suffragia eis nequaquam suffragari putantur.* Circa predicta quidem ulte-

---

* *In parte inf. pag.* ‚Ubi tamen‘ *et alia manu* ‚22‘.

[a] *sequitur* ‚ipsius q‘ *deletum.*

[1] *Ps. 118: 21.* [2] *Mal. 2: 2.* [3] *PL 192: 888. Cf. Hus, Super IV Sent., p. 608.*

rius, ut sciatur, cuius vel quorum sit et secundum quem modum excommunicandi potestas fiat, oportet attendere quod in excommunicacione iudicatur reus ad penam quodam iudicio discrecionis secundum regulam divine legis, non iudicio coaccionis mundano, sed iudicio, ut dixi, discrecionis, ut medicus indicat morbum, et eidem infligitur pena quedam gravis eciam pro statu vite presentis, ut quia diffamatur publice sibique interdicitur aliorum consorcium, ex quo eciam civili communione atque comoditate privatur, et licet prima pene inflиccio interdum fideli non noceat pro statu futuri seculi, quia deus non semper sequitur ecclesie, id est sacerdotum, iudicium, dum scilicet iniuste quemquam iudicant, leditur tamen nonnunquam sic iniuste percussus a sacerdote gravissime pro statu vite presentis, ut quia diffamatur et civili communicacione privatur similiter et a communione sacramentorum sepe * iniuste et irracionabiliter [*263b] semovetur. Et propterea videtur dicendum, quod licet ad tale iudicium promulgandum[a] requiratur vox et accio sacerdotis, non tamen ad aliquem solum unum aut tantummodo ad ipsorum collegium superiorum prelatorum pertinet iudicium coactivum et preceptum dare de excommunicandis aut absolvendis, sed quod a sanctis sacerdotibus secundum divinam sapienciam inbutis fideliter promulgetur iudicium secundum legem dei in populo, et tunc iudex constitutus a populo provincie vel civitatis vel ecclesie, fidelis coram deo et hominibus, vocando reum, examinet, iudicet, absolvat aut condempnet sic publice diffamandum aut a fidelium consorcio precidendum, universitate et communitate illa approbante, in qua debet tales quicunque tali iudicio iudicari. Debet enim fieri fidelis examinacio criminis, si tale fuerit crimen, propter quod debet quis excommunicari. Sacerdotes namque quodam iudicio discrecionis ewangelice debent crimina iudicare seu discernere, quibus secundum legem ewangelicam debet quis a fidelium precidi consorcio, et hoc per superiores in communitate fidelium, coactivam iurisdicionem habentes, ne alios inficiat, quemadmodum medicus aut medicorum collegium iudicio discrecionis iudicare habent de morbo corporali, propter quem debet quis, ne alios inficiat, ut leprosus, ab aliorum consorcio separari. Et rursum debet esse crimen huiusmodi, quod certo testimonio probari possit, per aliquem fore comissum. Et propterea sicut non ad medicum quem-

---

[a] *inter ‚u' et ‚l', aliud ‚l' inepte scriptum.*

quam aut ipsorum tantummodo collegium iudicium coactivum seu potestas expellendi leprosos sive iudicium coactivum statuere ad tales expellendos pertinet, sed ad civium fidelium pertinet universitatem aut ipsorum partem valenciorem, sic quoque propter anime crimen notorium expellendorum a communi consorcio iurisdicio coactiva sive potestas coactiva ad nullum sacerdotem solum, ymmo nec ad ipsorum tantum collegium sacerdotum pertinet[a] sic coactive iudicare, quoniam ipsi tenentur tantum scire legem divinam in qua deter*minata sunt crimina, propter que debet *264a
alicui criminoso fidelium non criminosorum interdici consorcium. Labia[1] namque sacerdotis custodiunt scienciam, et legem requirunt ex ore eius, ut dicitur Malachie II°. Utrum autem huiusmodi crimen commiserit is, cui crimen inponitur, non oportet per solum episcopum aut sacerdotem iudicari, sed per fidelium universitatem in communitate illa vel per superiorem aliquem et iudicem ab illa universitatis communitate institutum ad hoc, sive sacerdotem sive non sacerdotem. Ymmo magis per non sacerdotem sed secularem, quia potestas coactiva seculi a Christo suis[b] apostolis et eorum vicariis est prohibita, dicente ipso Christo in ewangelio: Neque[2] virgam tuleritis in via — secundum Ambrosium, id est potestatem coactivam — sed magis potestatem per ewangelium benigne et caritative edificandi ecclesiam electorum. Secundum tamen probaciones inductas, etsi per testes convictus fuerit in[c] crimine[d], propter quod debeat excommunicari, in quo solo iudicio collegii sacerdotum debet[e] stari aut sanioris partis illius, tunc per supradictum iudicem aut fidelium universitatem illius loci statutum, ad hoc debet sic criminosus excommunicandus per senteneciam nunciari. Et fieri debet execucio sentencie voce sacerdotis, pro quanto tangit reum eciam pro statu venturi seculi. Demonstrat autem verum esse[f], quod diximus scriptura ex qua ortum sumpsisse videtur hec correccionis species, et est Mt. XVIII°, cum dixit Christus: Si[3] peccaverit in te frater tuus, vade et coripe eum inter te et ipsum solum. Si te audierit, lucratus eris fratrem. Si autem te non audierit, adhibe tecum unum vel duos testes,

---

[a] *correctum ex* ‚pertinet sacerdotum'. [b] ‚suis' *in marg.* [c] ‚in' *supra rigam.* [d] ‚in' *in* ‚crimine' *additum supra rigam.* [e] *correctum ex* ‚debet stari collegii sacerdotum iudicio'. [f] *sequitur* ‚quod d' *deletum.*

[1] *Mal. 2: 7.* [2] *Lu. 9: 3.* [3] *Mt. 18: 15 sqq.*

ut in ore duorum vel trium[a] testium stet[b] omne verbum. Quod si eos non audierit, dic ecclesie. Si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus. Dixit ergo Christus: dic ecclesie, nec dixit: dic apostolo vel episcopo[c] seu presbitero aut ipsorum soli collegio. Et intellexit ibi Christus ecclesiam fidelium multitudinem aut iudicem, ad hoc illius auctoritate institutum, quomodo usi sunt hoc nomine apostoli et ecclesia primitiva[d]. Et quod sic Christus intellexerit ecclesiam, id est credencium seu fidelium multitudinis universitatem, et quod huius sit talem sta- *264b tuere iudicem aut tale iudicium * ferre in contumaces aut taliter criminosos, demonstrat per Apostolum I[a] Corinthis quinto, ubi causam et formam et modum tradit, per quos hoc iudicium in quemquam fieri debeat, Christi verborum sequens et explanans sentenciam, dum dixit: Ego[1] quidem absens corpore, presens autem spiritu, iam iudicavi ut presens eum, qui sic est operatus, in nomine domini Ihesu Christi, congregatis vobis in meo spiritu, cum virtute domini Ihesu, tradere huiusmodi sathane, criminosum quemdam, qui patris sui uxorem cognoverat carnaliter. Ubi glosa secundum Augustinum: Hoc[2] modo iudicavi, ut vos congregati in unum, absque aliqua dissensione, quibus mea auctoritas et virtus Christi cooperabitur, tradatis sathane huiusmodi. Ecce ergo propter quid, quibus et qualiter aliquis excommunicandus est secundum intencionem et doctrinam Apostoli. In cuius mandato fortasse magis attenditur consilium, quam preceptum, eciam secundum legem divinam, quoniam esto, quod illum criminosum tollerassent inter ipsos conversari propter ipsorum pacienciam, quamvis non sine scandalo et periculo infeccionis aliorum, nil minus salvari et meritoria opera facere poterant. Amplius esto, quod preceptum stricte sumendo fuisset secundum legem divinam, non tamen fuit preceptum hoc fieri per solum sacerdotem aut episcopum, vel ipsorum tantummodo collegium. Et ideo cum dixit Apostolus: Ego quidem absens corpore, presens autem spiritu, iam iudicavi ut presens eum, qui

---

[a] *sequitur* ‚testimonium' *deletum.* [b] *correctum ex* ‚steto'. [c] *sequitur* ‚vel' *deletum; verba sequencia correcta ex* ‚presbitero suo'. [d] *sequitur* ‚sicut' *deletum.*

[1] *I Cor. 5: 31 sqq.* [2] *Strabonis, PL 114: 526 sq.*

sic est operatus, in nomine domini Ihesu Christi, congregatis vobis in meo[a] spiritu, cum virtute Ihesu, tradere huiusmodi sathane, etc., intelligi debet iudicio ewangelice discrecionis, non mundane coaccionis in sacerdote. Propter quod subditur multitudinis tocius populi coaccio: Congregatis, inquit, vobis et in meo[b] spiritu, etc. Unde et eis formam tradidit, ex qua inter ipsos ex hoc contencio non posset oriri, quoniam ipsis congregatis in unum, maxime si per modum iudicii coactivi hoc fieri debebatur. ideo secundum Augustinum inquit: Ut vos congregati in unum, absque aliqua dissensione, * id est de communi consensu, per *265[a]
vos fiat, vel iudicem ex communi consensu per vos statutum ad hoc, quod idem est. Et ideo non mandavit hec Apostolus fieri per presbiterum aliquem, nec aliqui episcopo vel presbitero scripsit hoc fiendum per ipsum, cum tamen ad ipsos tunc mitteret Thimotheum, qui episcopus erat et pastor ipsorum Corinthiorum et aliorum multorum, quod[c] tamen fecisset, si hoc iudicium ad solius sacerdotis auctoritatem pertinere novisset, quemadmodum in aliis fecerat. Quoniam cercius et absque suspicione magis fit tale iudicium per communitatem christianorum multorum timencium deum, quam per solam voluntatem unici sacerdotis symoniaci, yppocrite aut ipsorum talium sacerdotum solius[d] collegii, cuius aut quorum iudicium amore vel odio aut inspectu de proprio comodo cicius pervertetur, quam universitatis[e] fidelium, ad quam in necessitate semper appelare contingit, quamvis interdum execucio talis sentencie per sacerdotem fiat, pro quanto invocatur in hoc seculo divina virtus ad penam aliquam criminose infligendum in hoc seculo, que per hominis potestatem non posset inferri, ut demonis vexacionem. Et eciam quia pro statu futuri seculi similiter iudicat ad penam et tercio iudicat, quod privatur talis peccator ecclesie suffragiis, quod fortasse proprium videtur esse sacerdotis. Item si episcopo seu presbitero soli, aut soli collegio clericorum conveniat quemlibet excommunicare absque fidelis universitatis consensu, sequitur ex hoc, quod sacerdotes sive ipsorum collegia possent aufferre posse a principibus et regibus, habentibus posse super regna et seculi dominia. Nam excommunicato quocunque principe sive rege, excommunicabitur consequenter sibi subiecta

[a] ,m' *additum supra rigam.* [b] *Cod.* ,eo'. [c] ,quod' *suprascriptum loco* ,quod' *deleti.* [d] *Cod.* ,sollius'. [e] ,universitas' *Cod.*

multitudo, si excommunicato regi sive principi obedire voluerit, sicque cuiuslibet principis erit cassa potestas. Cuius oppositum voluit doctor gencium, ad Romanos 13 et prima ad Thimotheum sexto, et Augustinus ibidem in glossa[1]. Ex quibus patet, ut supra est commemoratum, quod in vere penitente peccatore, id est de peccato commisso dolente, aliqua solum deus operatur,
*265b eciam absque sacerdotis * ministerio preveniente, videlicet mentis illuminacionem, culpe seu macule peccati purgacionem et eterne dampnacionis remissionem. Alia vero sunt, que deus in eodem peccatore penitente non secundum se solum operatur, sed per ministerium sui sacerdotis, sicut est ostendere eum in ecclesie facie, quod aput deum solutus vel ligatus a peccatis habeatur. Amplius est et aliud, quod deus operatur[a] circa peccatorem[b] per ministerium sacerdotis: commutacio scilicet vel verius ostensio vera divine sentencie conformis, ita quod in penitente commutatur sibi pena eterne dampnacionis in finitam penam[c] et temporalem. Operatur eciam deus per sacerdotem fideliter ewangelisantem et predicantem verbum divine legis, ut se peccatores audientes cognoscant in peccatis et super eis timeant, et ut ad deum convertantur et dignos agant fructus penitencie et sic per eos ac per ewangelium Christi generent[d] filios dei adoptivos. Et utinam sic nostri prelati, pape et episcopi, ut Paulus, gignerent filios per ewangelium Christi! Sed heu! proscripta est fidelis ewangelisacio ab eis et invaluit in eis contra dei electos gentilis ac tortorum crudelis tyrrannisacio, et nescientes ewangelisare didicerunt torquere et tyrrannisare. Sic eciam a sacramentorum communione per sacerdotem excluduntur contumaces, quia per eos tales iudicantur coram deo esse contumaces et in facie ecclesie ostenduntur esse indigni communione sacramentorum. Et hec videtur esse sentencia[e] Magistri, libro 4° Sentenciarum, distinccione 18, capitulo VIII[2]. Aliquando autem sacerdotes ad pauca respicientes, de se presumentes, habentes cor exercitatum in avaricia, non attendentes ad verum prius internum dei arbitrium ostendunt ligatos vel solutos, qui aput deum in rei veritate non sunt ligati vel soluti. Ligant illos, qui non sunt ligandi, et solvunt eos, qui non sunt solvendi, et indignos sacramentis admittunt, dignos autem abiciunt et excludunt. Ideo predicta

---

[a] *Cod.* ,opera'. [b] *Cod.* ,sacerdotem'. [c] *scriptor inceptum* ,p' *statim delevit.* [d] *Cod.* ,generet'. [e] *sequitur* ,g' *deletum.*

[1] *in Rom. PL 114: 512 sq.; in I Cor. ibid. 527 sq.* [2] *PL 192: 888.*

auctoritas ewangelica, scilicet: Quodcunque solveritis super terram, solutum erit et in celis, et quodcunque ligaveritis, etc., intelligenda[a] est in illis, quorum merita solvi vel ligari postulant, secundum Magistrum in 4° ubi supra. * Tunc enim sentencia sacerdotis iudicio dei et tocius celestis curie approbatur et confirmatur, cum *266[a] ita ex discrecione prodit, ut reorum merita non contradicant. Quoscunque ergo solvunt et ligant, adhibentes clavem discrecionis reorum meritis, solvuntur vel ligantur in celis, id est aput deum, quia divino iudicio sentencia sacerdotis sic progressa approbatur et confirmatur. Quos ergo secundum merita sentencia ecclesie percellit vel ledit sive percutit, et illi foris sunt aput deum. Qui autem non meruit, sentencia ecclesia non leditur, nisi contempnat. Unde Origines: Exiit quis a veritate, a fide et caritate, per hoc exiit a castris ecclesie, eciamsi episcopi voce non abiciatur, sicut econtra aliquis non recto iudicio foras mittitur, sed si non egit, ut mereatur exire, nichil leditur. Interdum enim, qui foris mittitur, intus est, et qui foris est, intus videtur retineri[b]. Et dicit consequenter ibidem Magister quasi epilogans: Ecce qualis et quantus est usus apostolicarum clavium. Iam ostensum est ex parte, qualiter sacerdotes dimittunt peccata vel retinent, et tamen retinet sibi deus quamdam singularem potestatem dimittendi vel[c] retinendi, quia ipse solus per se debitum eterne mortis solvit et animam interius purgat. Unde Ambrosius, ut supra dictum est, dicit, quod verbum[1] dei dimittit peccata, sacerdos est iudex. Sacerdos quidem officium exhibet suum, sed nullius potestatis iura exercet. Et in ista materia quidam ponunt exemplum familiare dicentes, quod sicut per verbum sive sentenciam iudicis huius seculi principantis dampnatur aut absolvitur reus a pena et a culpa civili, sic per verbum divinum aliquis simpliciter solvitur aut ligatur a culpa et debito dampnacionis seu pene pro statu futuri seculi. Et sicut accione

[a] *correctum ex* ‚intelligendum'. [b] *Cod.* ‚retinere'. [c] *sequitur* ‚remittendi' *deletum*.

[1] *PL 192: 886 et Dec. II: XXXIII, qu. III, c. 51 (Friedberg I, 117).*

clavigeris mundani principis nemo a civili culpa vel pena solvitur aut dampnatur, per ipsius tamen accionem, qua carcerem claudit vel aperit, reus ostenditur solutus[a] vel dampnatus, sic quasi conformiter per sacerdotis[b] accionem nullus solvitur aut ligatur * culpa et debito[c] dampnacionis eterne, sed ostenditur *266b in ecclesie facie, quis solutus aut ligatus habeatur a deo, dum a sacerdote benediccionem accipit et ad sacramentorum admittitur communionem. Et ideo sicut claviger mundani iudicis, aperiendo vel claudendo carcerem, officium suum exhibet, nullius tamen iurisdiciarie potestatis absolvendi vel ligandi iura exercet, quoniam etsi de facto carcerem aperiret alicui reo, non absoluto per iudicem, ipsumque populo absolutum sua pace annuncciaret, non propter hoc reus solutus esset a pena vel culpa civili, et econtra, si carcerem aperire recusaret suoque verbo nunciaret non esse absolutum sed dampnatum, quem vere iudex per suam absolvisset sentenciam, non propter hoc[d] ille debitor esset culpe aut pene civilis: sic proporcionabiliter sacerdos claviger celestis iudicis officium suum exhibet per absolucionis aut ligamenti seu malediccionis verbalem pronunciacionem. Quod si vere dampnandos per supernum iudicem aut iam dampnatos sacerdos ipse ignorancia vel surrepcione aut utroque modo absolvendos vel absolutos pronunciaret aut econtra, non tamen propter hoc essent[e] primi solvendi et secundi dampnati, eo quod clavem aut claves cum discrecione non adhibuisset reorum meritis. Et ideo suum officium exhibet, et sicut dicit Ambrosius: *Nullius[1] tamen potestatis iura exercet*, quoniam vere solutos aut absolvendos aput deum quandoque in ecclesie facie sacerdos pro futuro seculo ligatos aut ligandos pronuncciat et econtra. Et propterea iura potestatis non exercet sacerdos. Sic enim quandoque divina iusticia et repromissio perire posset. Ille igitur solus iura potestatis exercet in hiis et iudex est, id est coactivam habens potenciam, qui solus nec fallit de humanis cogitacionibus[f], qui nec falli de humanis cogitacionibus et operacionibus potest, eo quod omnia * nuda et aperta sunt oculis *267a eius, et qui solus nec quidquam wlt perverse, quia dicitur Thobie

---

[a] ,lutus' *sequitur postquam in praecedenti* ,sol' *ultima littera incuria scribae minus distincta appareat.* [b] *sequitur* ,acc' *deletum.* [c] *Cod.* ,libito'. [d] ,hoc' *additum supra rigam.* [e] *correctum ex* ,essent propter hoc'. [f] *sequitur* ,et opera' *deletum.*

[1] *ubi supra apud Lombardum.*

3°: Quoniam[1] iustus[a] es, domine, et omnia iudicia tua iusta sunt, et omnes[b] vie tue misericordia et veritas et iudicium. Ideoque unicus ipse iudex est talis. Unde Jacobi 4° dicitur: Unus[2] est enim legislator et iudex, qui potest perdere et liberare. Tu autem, quis es, qui iudicas proximum tuum? etc. Quod Jacobus nec de seipso aut aliquo dixit apostolorum, cum tamen esset unus de hiis tribus, qui videbantur esse columpne ecclesie. Voluit autem Christus huiusmodi sentencias, per ipsum latas aut ferendas in alio seculo per sacerdotes pronunciari quodam iudicio ewangelice discrecionis a spiritu Ihesu, quo spiritualis omnia diiudicat, quasi quodam iudicio prenostico, quod ex hoc peccatores in hoc mundo terreantur et a sceleribus revocentur ad penitenciam. Quomodo si medicus corporalis sanitatis, cui docendi et operandi secundum artem medicine potestas est data ex institucione iudicis seu legislatoris humani, de futuris sanis aut morituris iudicium secundum medicinalem scienciam in populo promulgaret, ut ex hoc homines sobriam ducerent vitam et ab intemperata revocarentur propter corporis sanitatem conservandam aut aquirendam, precepta quoque seu documenta talium exhiberet, preciperet utique talia medicus observari, et observatores futuros sanos et transgressores infirmos aut morituros iudicaret, quos ille neque sanaret neque infirmaret principaliter, sed natura hominum, ministerium tamen aliquod exhiberet, nec rursum posset medicus sui auctoritate sanum aut infirmum ad talia facienda, quantumcunque corporali sanitati conferenda, compellere, sed solummodo exhortari et docere, per sui iudicium pronosticum eis annuncciando sanitatem, ex quorum observacione * mortem evaderet, aut egritudinem ex talium * 267[b] transgressione incurreret: sic eciam proporcionabiliter medicus animarum, sacerdos scilicet, de hiis, que ad eternam anime sanitatem perducunt, vel ad mortem eternam aut penam temporalem pro statu venturi seculi, iudicat et hortatur, ad que tamen iudicio coactivo neminem arcere potest, neque debet in hoc seculo secundum illud Luce IX: Neque[3] virgam in via tuleritis; quia reges gencium et principes seculi exercent huiusmodi potestatem coactivam in subditos suos. Ideo sacerdos in suo iudicio non debet in omnibus comparari iudicio coactivo

[a] *sequitur ‚cit' deletum.* [b] *sequitur ‚vie' deletum.*

[1] *Thob. 3: 2.* [2] *Jac. 4: 12 sq.* [3] *Luc. 9: 3.*

seculari, eo quod aliud est sacerdotis Christi ewangelicum iudicium et aliud iudicium coactivum seculi eciam circa quamcunque materiam. Habet enim sacerdos Christi auctoritatem docendi aut operandi, consulendi, hortandi, ammonendi quemadmodum medicus, non tamen in quemquam debet agere potenciam coactivam. Sic enim Christus se vocavit medicum, non principem, dicens: *Non*[1] *egent medico, qui sani sunt, sed qui male habent*; nec dixit: iudice indigent, quoniam in mundum de contenciosis coactivum iudicium exercere non venerat. Sic enim dicitur Iohannis 3°, quod *non*[2] *misit deus filium suum in mundum, ut iudicet mundum, sed ut salvetur mundus per ipsum.* Sed vivos et mortuos tali iudicio iudicaturus est in die illa, de qua dixit Apostolus 2ª Thimotei, ultimo: *In*[3] *reliquo reposita est mihi corona iusticie, quam reddet mihi dominus in die illa, iustus*[a] *iudex.* Tunc enim coactivo iudicio penas infliget hiis, qui legem latam per ipsum inmediate in hoc seculo transgressi[b] fuerint. Et propterea signanter dixit Ihesus Petro: *Tibi*[4] *dabo claves regni celorum*; neque dixit: tibi dabo iudicium regni celorum. Ex quibus iam potest patere
*268ª responsio ad articulum hunc in ordine sextum. * Et conclusive potest dici, quod prophete et apostoli in officio apostolico et sacerdocio Christi habuerunt terminum positum et prefixum a deo secundum regulas ewangelicas, in laborando et edificando ac perficiendo, in ligando et absolvendo, utique habuerunt a deo certos limites ad regendum se et alios. Iste autem regule, termini et limites et mensure ewangelice antiquorum patrum, Christi et suorum apostolorum, sunt nobis tradite et presertim eorum vicariis, prelatis et pastoribus, pape et episcopis, quibus non licet nec expedit transgredi terminos limitatos per ewangelicam legem, per antiquos patres, scilicet Christum et suos apostolos. Consideremus ergo diligenter: si prelati, utputa papa et alii, in regendo ecclesiam manent in limitibus ewangelicis et apostolicis ac Christi in ligando et absolvendo, tunc sunt acceptanda et credenda. Si autem isti moderni prelati transgrediuntur terminos illorum patrum et regulas ewangelicas abiciunt et periculose suis tradicionibus sapientibus fastum et avariciam innituntur, sicut iam nostris temporibus

[a] *sequitur* ‚iudex' *deletum.* [b] *sequitur* ‚fuerant' *deletum.*

[1] *Matt. 9: 12.* [2] *Joh. 3: 17.* [3] *II Tim. 4: 8.* [4] *Matt. 16: 19.*

accidit de cruciata, operacione sathane emanata, et de fictis indulgenciis, que non sunt in rerum natura, turpis lucri gracia adinventis, planum est, quod talia non sunt acceptanda a fidelibus, quia sunt contra legem dei et regulas caritatis. Similiter excommunicacio seu absolucio a prelatis iam communiter, que secundum regulas apostolicas et limites ewangelicos et non secundum ordinem a spiritu sancto in ewangelio expressatum, est abicienda et contempnenda tamquam frivola[a] et subreptiva, et specialiter que iniuste et ex odio fulminatur hiis temporibus contra zelatores veritatis. Notum enim est, quod talis coram deo nulla est. Tali enim excommunicacione pretensa a clero fuit Christus excommunicatus false et sui apostoli. Sic enim Christus suis predixit, quod vexabuntur ista frivola excommunicacione, dicens: Absque[1] synagogis facient vos; sed et venit hora, ut omnis, qui interficit vos, arbitretur, se obsequium prestare deo; et hec facient vobis, quia non noverunt * patrem neque me. Sed hec locutus sum *268[b] vobis, ut cum venerit[b] hora eorum, reminiscamini, quia ego dixi vobis, ut dicitur Johannis 16[2]. Et patet, quam incaute et presumptuose cum istis articulis in ambonibus ceci predicatores, seducentes populum, hereticant et seducunt, nimis audientes, veritatem eis absconditam non percipientes.

Licet iam dictum sit utcunque de debita execucione clavium secundum regulas et terminos patrum antiquorum, apostolorum et eorum sequacium per Christi sacerdotes ad edificacionem spiritualem ecclesie, tamen adhuc sequendo vestigia sanctorum in hac materia[c] aliquid est de excommunicacione dicendum. Pro quo vigilanti animo est pensandum, quod cum excommunicare aliquem vere secundum ordinem ecclesie[d] et legis Christi sit a communione Christi aliquem abicere, sive abiectum in facie ecclesie nunciare, videndum est primo de communione, quid sit, et tunc postea, quid excommunicacio vera, que est ab illa vera Christi communione exclusio, et quam gravis sit et periculosa, et qui sunt excommunicandi tali excommunicacione. Ergo primo notandum est, quod ad spiritum sanctum pertinent sanctorum communio vel communicacio, id est unio[e] membrorum in corpore ecclesie, et ad caput et adinvicem, sicut spiritus hominis in corpore humano

---

[a] *Cod.* ‚frivolo'. [b] *Correctum ex* ‚vener' *additis litteris* ‚it' *alio atramento.* [c] *sequitur* ‚adhuc' *deletum.* [d] *sequitur* ‚et legis' *deletum.* [e] *Cod.* ‚uniorum'.

[1] *Joh. 16: 2 sq.* [2] *Cf. Joh. 16: 2–3.*

membra unit, cuius unionis signum est sacramentum dominici corporis. Item ad spiritum sanctum pertinet communio, quam habent adinvicem in hoc, quod sunt socii et spirituales fratres sine peccato mortali existentes, participantes in lucro spirituali et divinis indulgenciis, a capite Christo influxis, iuxta capacitatem uniuscuiusque sui membri. Quam Christi indulgenciarum participacionem a sanctis Christi membris veris nullus pontifex Romanus vel quicunque alius potest inpedire, sicut et nullus talis habet potestatem pro mamona distribuere infideliter et symoniace illis, quibus Christus, principale caput, suam veram indulgenciam non influit. Quam communionem et participa-
*269a cionem in divino fluxu et veris Christi * indulgenciis ewangelicis tangit Psalmista, dicens: Particeps[1] ego sum[a] omnium timencium te et custodiencium[b] mandata tua. In communione ergo sanctorum tria intelligamus, scilicet sacramentum communionis mistici corporis ecclesie, communionem, scilicet sancte societatis, ex qua accidit, quod quilibet, qui est de ecclesia, vel partem habet in omnibus bonis, que fiunt in ecclesia; ad quam communionem sequi debet eciam communicacio tam bonorum quam malorum temporalium, ut mala proximorum nobis assumamus per comparacionem et bona nostra eis communicemus per elimosinarum largicionem[c]. Et iste modus accepcionis de communione corporis Christi adhuc tripartitur. Primus modus est secundum communem usum sermonis, quo communio Christi dicitur esse societas ipsorum sanctorum secundum Augustinum, prout eciam ecclesia sanctorum et suorum talium est unum corpus Christi misticum, cuius caput est Christus. In qua ecclesia seu communitate fidelium talis est et tanta unio, ut quodlibet membrum eius sit particeps omnium bonorum, que fiunt in ecclesia, et tota ecclesia in nullo bono a singulis membris dividatur, nisi sit membrum per mortale peccatum mortuum et abscisum. Exemplum illius accipe de corpore humano penes doctrinam Apostoli in multis locis. Et de illa communione, id est omnium beatorum bonorum participacione, que fiunt in ecclesia, est articulus in symbolo, ubi dicitur: Sanctorum communionem, quem articulum nec papa nec aliquis alius Antichristus potest destruere, ne scilicet vera membra et viva

---

[a] *sequitur* ,om' *deletum.* [b] *sequitur* ,ut' *deletum.* [c] *sequitur* ,et sic uno modo dicitur communio corporis Christi' *deletum.*

[1] *Ps. 118: 63.*

Christi a spiritu Ihesu vivificata participent adinvicem et a suo capite principali. Et ab ista donacione vera indulgenciarum Christus, summus pontifex, assistens fideliter suis usque ad consumacionem seculi, non potest deficere, quia eis seipsum[a] tanquam fidelis negare non potest.

Secundo modo communio signat sacramentum corporis et sanguinis Ihesu Christi, per cuius sumpcionem dignam homo ingeritur ad communionem primo modo acceptam et fit de societate sanctorum. Et istud dicit Augustinus in omelia super Iohannem, super illo verbo ewangelii: Caro[1] mea vere est cibus et sangwis meus vere est potus. Corpus, inquit, domini, a quibus sumitur, * inmortales et incorruptibiles *269b reddit, et facit eos sanctos et sanctorum consortes, ubi pax erit perfecta et unitas plena. Propterea quippe, sicut eciam ante nos hoc intellexerunt homines, dominus noster[b] Ihesus Christus corpus et sangwinem suum comendavit, que ad unum aliquod rediguntur. Ex multis namque granis unus panis conficitur, et ex multis racemis vinum confluit. Et idem super illo verbo: Litigabant[2] igitur Iudei, etc, dicit: Litigabant, quia panem hunc non intelligebant. Nam qui manducant hunc panem, non litigant adinvicem, quoniam unus panis et unum corpus multi sumus omnes, qui de uno calice et uno pane participamus. Et per hunc facit deus unius moris[c] habitare in domo. Hec ille.

Tercio modo capitur communio pro congregacione omnium credencium in Christum et fide formata et formata caritate et fide informi, bonorum christianorum[d] simul et malorum. Et hec est wlgaris accepcio communis et minus propria. Et ab ista communione sic accepta fit excommunicacio hominum a iudicibus ecclesie, que fertur quam plurimum non pro mortali peccato contra hominem et quandoque solum de facto et non de iure, quandoque non de iure et de facto, sed solum pro veniali peccato, aliquando fit nec pro veniali, sed pro meritorio facto et iusto opere. Et talis excommunicacio non est a deo, sed a diabolo et eius membris et Antichristi, que hodie solet fulmi-

---

[a] *sequitur* ,neque' *erasum.* [b] *sequitur* ,ihu' *deletum.* [c] *PL* ,modi'.
[d] *post correcturam litterae* ,o' *minus distincte scriptae.*

[1] *Joh. 6: 55; PL 35: 1614.* [2] *Joh. 6: 52; PL 35: 1613.*

nari contra fideles zelatores et promulgatores ewangelice veritatis, que[a] a fidelibus debet respui tanquam machinamentum iniquum et dolosum Antichristi. Prima communio est dicta principaliter et proprie et est solum bonorum et iustorum. Communio[b] secundo modo accepta dicitur proprie ad efectum, quem facit, sed non principaliter, nisi solum ob racionem prime, et est malorum et bonorum, quantum ad sacramentalem manducacionem. Communio tercio modo accepta est dicta neque principaliter neque proprie, quia boni christiani cum malis non habent unitatem * vite et spiritus in Christo, sicut nec vivum membrum habet
*270a unitatem cum mortuo, sicut nec potest esse communicacio Christi cum Belial, nec lumen potest habere societatem cum tenebris. Unde Apostolus: *Non*[1] *potestis calicem Christi bibere et calicem demoniorum*; et iterum: *Que est convencio Christi ad Belial, aut que participacio lucis ad tenebras?* Sed solum huiusmodi communio tercio modo accepta est bonorum christianorum et malorum dumtaxat in actu credendi et in conversacione mutua et in ceremoniis et in adinvencionibus et tradicionibus seniorum et in sensibili communicacione sacramentorum.

Ex quibus iam dictis sequitur primo, quod omnis christianus, qui est particeps communionis primo modo accepte, est dignus ad communionem secundo modo dictam, et expedit sibi ac utile est, ut sepe se disponat ad communionem sacramentalem secundo modo dictam. Patet hoc, quia omnis talis, existens vivum et verum membrum ecclesie Christi et eius communionis, iam manducat corpus Christi spiritualiter per fidem, spem et caritatem. Sed omnis talis spiritualiter manducans potest et expedit sibi sepe corporis sacramentum Christi manducare. Item omnis talis est assumptus in societatem sanctorum et filiorum dei. Ergo omnis talis debet edere de altari seu de mensa[2] filiorum dei, de quo altari non habent potestatem edere hii, qui thabernaculo corporis deserviunt, id est carnalibus concupiscenciis consenciunt in miserabilem peccati servitutem. Item omnis talis est membrum vivum sui corporis, quod vitam accipit ab hoc uno pane. Sed quodlibet vivum membrum, ut crescat in corpore et vitam continuet, necesse habet sepe sumere proporcionaliter corporis sui nutrimentum, igitur, etc. Unde Augustinus

---

[a] *sequitur* ‚fi' *deletum.* [b] *sequitur* ‚d' *deletum.*

[1] *II Cor. 6: 14–15.* [2] *Cf. Heb. 13: 10.*

super illo verbo: Caro mea vere est cibus, Apostolus[1], inquit, exponens hunc panem dicit: Unus panis, unum corpus multi sumus. O sacramentum pietatis! O signum unitatis! O vinculum caritatis! Qui wlt vivere, habet unde vivat. Accedat, credat, incorporetur, ut vivificetur. Non abhorreat a compage membrorum, non sit putridum membrum, quod resecari mereatur, non sit distortum, de quo erubescat; sit pulchrum, sit aptum, sit sanum; hereat corpori, vivat deo. Item omnis talis * christianus dereliquit mundum saltem mente, ita ut sit habens[2] divicias, quasi non habens, et uxorem habens tanquam *270b non habens eam, et emens et vendens tanquam non emens et vendens, et utens hoc mundo tanquam non utens eo, vel si dereliquit seculum mente et de facto, sicut apostoli et eorum successores, ex persona quorum dicitur: Ecce[3] nos relinquimus omnia et secuti sumus te, etc., ut vivat deo per Christum; dereliquit mundi vitam, ut habeat in Christo vitam, dereliquit seculi delicias, ut fruatur cum Christo deliciis, dereliquit ollas carnium, cepas et porcos Egipti, ut comedat agnum paschalem, et exivit in desertum, ut sit ibi dignus manna cottidie preparatum, omne delectamentum continens, suaviter manducare[a]. Sed nullus talis est a cena agni repellendus, cum dominus dicat: Omnem[4], qui veniet ad me, non eiciam foras. Et venire ad se parvulos non prohibere stricte demandavit, ymmo cum invitati[5] venire recusarunt ad cenam sue beatitudinis, compellendum cecos, claudos et debiles et quicunque in exitu sepium et viarum inveniri poterant, suos servos cum festinacione misit et eis imperavit. Cui dicitur a Christo: Hic[6] est panis pro mundi vita, quasi diceret: Omnis, qui dereliquit propter Christum vitam lubricam huius mundi, talis habet vitam Christi sibi traditam in hoc pane, sed qui wlt vivere, habet unde vivat; accedat, credat et incorporetur, ut vivificetur: vivat deo de deo. Item dicit: Hic est panis pro mundi vita, id est, qui in hoc mundo wlt vivere in Christo per fidem, que per dileccionem operatur, hic est panis sibi traditus pro vita huius mundi, accipiendo mundum in bono, id est pro vita in Christo Ihesu electorum adhuc degencium in

[a] *Cod.* ‚manducaret'.

[1] *Joh. 6: 56; PL 35: 1613.* [2] *Cf. I Cor. 7, 29 sq.* [3] *Luc. 18: 28.* [4] *Joh. 6: 37.* [5] *Cf. Mt. 22: 8 sq., et Lu. 14: 21 sq.* [6] *Joh. 6: 50 sq.*

hoc mundo vel in hac via continuanda et augenda. Quemadmodum cibus corporis est homini traditus, ut eum frequenter sumendo, continuet suam vitam corporalem in hoc mundo, sic iste panis celestis, scilicet sacramentum, continuatus vel sepe * comestus continuat vitam Christi in homine in hoc mundo. Et *271[a] exinde dicitur panis viaticus, ex eo quod eius frequentacio[a] prebet sanctis in deo vivere in via huius mundi. Unde dominus: Amen[1], amen, dico vobis; nisi manducaveritis carnem filii hominis et biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Item omnis talis iam habet Christum in se manentem et cum eo epulantem realiter, sicut scriptum est: Ubi[2] duo vel tres congregati fuerint in nomine meo, ego sum in medio eorum. Sed omnis talis, qui audierit vocem Christi et apperuerit sibi ianuam, ut Christus ad eum introeat, dignus est cenare cum Christo, eciam corpus et sangwinem eius manducando, precipue hoc attento, quod iste panis est, qui habitare facit unius moris in domo. Rursum cum membra, que in suo corpore existunt, cottidie wlnerantur, caput eius, corpus, nec non et alia membra debent ei compati, sed ad doctrinam Apostoli et de medicina contra huiusmodi wlnera debet providere et eidem cottidie ministrare. Sed omnem christianum degentem in hac vita contingit cottidie wlnerari, sicut[b] scriptum est: Septies[3] in die cadit iustus. Communio autem ista sacramenti est medicina peccaminum, prout dicit dominus ministrans hoc sacramentum: Hic[4] est sangwis novi testamenti, misterium fidei, qui pro vobis et pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Et ad hoc dicit Ambrosius, De Sacramentis: Si[5] quocienscunque funditur sangwis Christi, in remissionem peccatorum funditur, debeo illum semper accipere, ut mihi semper peccata dimittantur. Qui semper pecco, debeo accipere medicinam; et in decreto De Consecracione, distinccione II[a], Si[6] quocienscunque, etc., dicit ibi glosa interlinealis: Semper,[7] id est cottidie. Et Augustinus, tractans illud Matthei: Panem[8] nostrum cottidianum da nobis hodie, dicit prorsus idem. Et licet iam per hec videar

---

[a] ,frequentacionibus' *Cod.* [b] *sequitur* ,d' *deletum.*

[1] *Joh. 6: 54.* [2] *Mt. 18: 20.* [3] *Prov. 24: 16.* [4] *Mt. 26: 28.* [5] *PL 16: 446.* [6] *Dec. III, dist. II, c. 14 (Friedberg I: 1319).* [7] *Bib. Lat. Basil. 1478, in loco, v. 4.* [8] *Mt. 6: 11; PL 38: 389 sq.*

a materia proposita disgredi, tamen necessario sequitur, quod nullus ista prima communione et secunda dignus debet a quibuscunque prelatis quomodolibet excommunicari, etc.

* Et patet ulterius ex supra dictis, quod omnis, qui est de *271b communione primo modo accepta, non solum est dignus communione secundo modo, sed eciam est dignus communione tercio modo capta, secundum quam communicant boni et mali christiani, dumtaxat in actu credendi et in conversacione mutua et in ceremoniis et in adinvencionibus et tradicionibus seniorum et in ecclesie sacramentis, quamvis non omnis, qui eiectus est de tercia communione, dum videlicet per excommunicacionem iudicis eicitur[a] a sensibili, scilicet hominum communicacione, est eiectus de prima et secunda communione. Patet hoc, nam multi iudices ferunt sentenciam excommunicacionis non ex zelo caritatis, nec propter crimen mortale, sed zelo vindicte proprie iniurie, ex fomite iracundie ad hoc concitati, sangwine quoque et carne ad hoc moventibus et non spiritu Ihesu. Et sic hodie simplices timentes deum ac fideles confessores sive promulgatores ewangelice veritatis frequenter eiciuntur a communione tercio modo dicta per prelatos simoniacos et per falsas bullas antichristianas, ab eorum capite Antichristo emanatas. Et talis eieccio iniusta et violenta a communicacione christianorum sensibili tercio modo dicta non nocet electis dei eam humiliter tollerantibus pro Christi nomine et pro eius ewangelica veritate, sed magis talibus *diligentibus*[1] *deum cooperatur in bonum* et ad salutem. Hoc enim Christus suis predixit discipulis[b] in ewangelio, dicens Iohannis 16: *Absque*[2] *sinagogis facient vos; sed veniet*[c] *hora, ut omnis, qui interficit vos, arbitretur obsequium se prestare deo. Et hec facient vobis, quia non noverut patrem neque me.* Et Mt. 5° talem eieccionem a symoniacis et excommunicacionem pretensam pro confessione ewangelice veritatis pacientibus dicit salvator, animando eos: *Beati*[3] *estis, cum maledixerint vobis homines, et persecuti vos fuerint, et dixerint omne malum adversum vos, mencientes, propter me: gaudete in illa die, et exultate, quoniam merces vestra copiosa est in celis. Sic enim persecuti sunt et prophetas, qui fuerunt ante vos.* Et spiritus sanctus

---

[a] *correctum ex* ‚eicitur iudicis'. [b] ‚discipulis' *in marg.* [c] *Cod.* ‚venit'.

[1] *Rom. 8: 28* [2] *Joh. 16: 2 sq.* [3] *Mt. 5: 11—12; Cod. male* ‚4°'.

per David prophetavit de hac symoniacorum pretensa excommunicacione sive malediccione contra dei electos, quod vertitur *272[a] * eis in benediccionem, dum dicit: *Maledicent*[1] *illi et tu benedices.* Patet autem eciam ex predictis, quod magis timendum est eici de communione primo modo accepta, hoc est per mortale peccatum, cuilibet christiano, quam eici a tercia vel secunda. Et iustus quilibet et electus dei existens in communione primo modo dicta, licet possit eici a communione tercio modo dicta, sicut Christus et sui apostoli, non tamen potest eici ipso nollente a symoniacis de communione primo modo dicta, nisi ipse solus velit consentire peccato. Et[a] minus perniciosum est et incautum communicare cum scito excommunicato a iudice, quam cum scito mortaliter peccante. Patet, quia primum quandoque prohibetur[b] solum puta a iudice errante in senteciam ferendo[c] et non a deo, sed secundum prohibetur a domino — unde Apostolus: *Nolite*[2] *communicare hominibus, eorum infructuosis operibus*[d] *tenebrarum* — et ab homine non errante, ut postea patebit. Item secundum est semper contagiosum et communicativum peccatis aliorum, primum vero quandoque non. Sequitur insuper correlarie, quod nulli christiano, qui est de prima communione, id est de societate sanctorum, est periculum ingerere se frequenter ad communionem secundam, id est ad corpus Christi manducandum. Patet ex predictis. Item nulli, qui est digne in tercia communione, id est in congregacione fidelium vel existencium in communitate ecclesie, puta quod habet aliquem statum certum vel ordinem in ecclesia dei, ut coniugalem vel virginalem vel vidualem vel alias penitentis et digne vocacione, qua vocatus est, ambulat, est tali periculosum accedere sepe ad secundam communionem, id est corpus Christi. Patet hoc, quod talis christianus iam est et de prima communione. Item solum illi christiano, qui indigne est in tercia communione fidelium et inutiliter, quia non digne, prout decet christianum, conversatur seu inordinate vivit, ita quod nullum statum prefert, vel indigne ambulat sua vocacione, inquam, est valde periculosum se ingerere ad secundam communionem, non dico sepe, sed eciam semel in anno. *Quia*[3]

[a] *correctum ex* ‚e'. [b] ‚prohibetur' *in marg.* [c] *Cod.* ‚ferente'. [d] ‚operibus' *in marg.*

[1] *Ps. 109: 28.* [2] *Eph. 5: 11.* [3] *Cf. I Cor. 11: 29.*

quocienscunque manducat et bibit, huiusmodi iudicium sibi manducat et bibit, et magis gravatur seu induratur in peccatis et per consequens magis accelerat suam perdicionem.

* Item sequitur ulterius ex predictis, quod omnis, qui est de *272[b] communione primo modo accepta, puta de societate sanctorum, particeps est omnium bonorum, que fiunt in ecclesia; et quidquid ipse boni faciat in ecclesia, omnes eius sunt participes. Patet ex conclusione. Et quia est articulus fidei, ubi dicitur: Credo in spiritum sanctum, sequitur communionem sanctorum. Item quia est una vita[1], unus spiritus, una fides, unus panis, unus dominus omnium, qui est deus benedictus in secula seculorum. Secundo sequitur: cuiuslibet manducantis corpus Christi sunt omnes alii in ecclesia participes. Patet hoc iterum ex predictis, quia digna manducacio sacramenti est factum simpliciter bonum, quod si alicui est malum, hoc est ex accidenti et secundum quid, puta quia malus est in se manducans et excisus a communione sanctorum. Tercio sequitur, quod nulli est inconveniens christiano digno hoc sacramento, sive sit vir sive mulier, puta quod velit et promittat se sumere corpus Christi pro aliis fidelibus sive eorum salute. Patet ex predictis. Nam quamvis hoc non eligat alias voluntate actuali neque in verbo exprimat, tamen ita est de facto, ita quod non tantum pro se sumit, sed pro aliis, ut declaratum est; ymno tenetur hoc velle voluntate saltim habituali. Item sequitur, quod persone devote laicales utriusque sexus, frequenter corpus Christi manducantes, valde prosunt toti communitati christiane, ex qua multi occupati circa secularia negocia negligunt, vel recusant, vel non audent corpus Christi manducare. Ex quo ulterius sequitur, quod devoti penitentes utriusque sexus debent promoveri a populis christianis ad vacandum devocioni et frequentacioni sacramenti. Debent, inquam, promoveri eciam bonis temporalibus et elimosinis et deinde debent hortari, quia per hoc faciunt magnum gaudium in plebibus et in spiritu profectum, sicut et boni sacerdotes faciunt consolacionem plebibus Christi, multas sepe missas celebrantes. Et sicut nemo debet scandalisari in bonis sacerdotibus, sic nec in bonis penitentibus cuiuscunque sexus * laicalis debet quisquam *273[a] scandalisari, sed magis spiritualiter edificari.

Ulterius ex istis patere potest et quodammodo correlarie deduci, quod omnis christianus malus, qui abscisus est a com-

[1] *Cf. Eph. 4. 4 sq.*

munione primo modo dicta per peccatum mortale tamquam putridum et mortuum membrum abscisus est quoad participacionem vite et spiritus eciam a secunda communione, scilicet sacramentali, iam de facto. Quod si talis se ingerat ad sacramenta ecclesie, iudicium sibi manducat et bibit. Nam omnis talis notorius peccator inter christianos, qui est a prima communione abscisus, est manifeste excommunicatus coram deo et secundum legem suam aput christianos singulos debet haberi pro excommunicato, et deberet repelli per aliquam modestam censuram et a secunda et a tercia communione, utpote per denunciacionem in ambonibus ecclesiarum, ut sic illi, qui tales sunt, confusi timore et erubescencia, cicius cessarent a peccato, et ut[a] ceteri timorem haberent, dicente Apostolo: peccantem[1] publice argue. Et prima Corinthis 5° dicit: Scripsi[2] vobis, ut non commisceamini fornicariis, etc., et intra[b]: propter quod tradidi huiusmodi sathane. Et idem dicit beatus Iohannes in canonica sua: Si[3] quis venit ad vos, et hanc doctrinam non affert, nolite eum recipere in domos, nec ave ei dixeritis. Et ad idem videtur sonare Augustinus, De Ecclesiasticis Dogmatibus[4], ubi dicit, quod nisi peccatum sit tale, ut excommunicandus sit aliquis, hoc est nisi mortale peccatum sit notorium, propter quod peccator a communione secunda est semovendus. Nam solum pro talibus, scilicet capitalibus criminibus et mortalibus, olym excommunicabant homines et separabant a communione secundo modo et tercio modo dicta. Et ita fiebat communiter in ecclesia primitiva per multa tempora, prout dicit Crisostomus in omelia super ad Hebreos, Omelia 17[5], quod diaconi denunciabant in communi non communicandos exire de ecclesia. Et utinam hodie essent tam racionales excommunicaciones instinctu* spiritus sancti contra publice avaros, simoniacos, * for-
*273[b] nicatores, adulteros, concubinarios et concubinas et manifesta scorta. Tunc enim ecclesia purgaretur a multis deordinacionibus antiquatis, quia tunc fideles Christi zelatores, in virtutibus crescentes, potirentur libertate, et malicia potens debilitaretur, et Antichristus in sua fallacia occideretur spiritu oris dei. Sed res heu! versa est in oppositam qualitatem, scilicet[c] quod, qui in

* ,instinctu' *et in marg. manu post.*

[a] ,ut' *additum supra rigam.* [b] *potius* ,supra'. [c] ,scilicet' *additum supra rigam.*

[1] *I Tim. 5: 20.* [2] *I Cor. 5: 9.* [3] *II Joh. 10.* [4] *PL 42: 1217 sq.* [5] *PGL 63: 132 sq.*

veritate sunt excommunicandi et qui sunt vere et realiter a prima communione exclusi, presumptuose et patenter ingerunt se ad secundam communionem sacramentorum et in tercia tirrannice dominantur et vera Christi membra, in prima communione existencia, contra Christi regulas et eius ordinacionem repellunt a secunda communione et de tercia tamquam hereticos proiciunt extra sinagogas. Notum enim debet esse fidelibus ex lege et sepe dictis beati Pauli, quod notorii peccatores, ut adulteri, mechi et concubine, usurarii, simoniaci, odia et iram invicem manifeste exhibentes et alii huiusmodi debent publice nominatim denunciari et a communione sacramentorum repelli, ita ut publice et a secunda et a tercia communione fidelium expellantur, ut sciant fideles cum talibus non communicare in sacramentis, nec eciam conversari, ne malis eorum polluantur et ne tamquam consencientes puniantur. Ministri enim ecclesie tales denunciantes iam non publicarent peccata talium ita frequenter, sed ex adipe[1] malicie eorum iniquitas in publicum prodiit iam et scandalose pertransivit fere totam multitudinem ecclesie. Et tales sunt publice arguendi, ne alii eorum malis involvantur. Exemplum illius habetur in Moyse de Datan et Abiron, Numeri 16, ubi quod Moyses ex mandato dei dixit ad turbam populorum: Recedite[2] a thabernaculis hominum impiorum et nolite tangere, que ad eos pertinent, ne involvamini peccatis eorum. Et ad hoc est preceptum domini in multis locis veteris testamenti, ubi iussit dominus aufferri malum de medio Israhel, * ne multus *274a populus a contagione letali unius iniqui communiter experiatur divinam ulcionem. Idem patet ex eo, quia sepe excommunicantur fideles a communione tercio modo dicta per sentencias iudicum frivolas et cecas, quandoque propter causas pecuniales et plerum innocenter, vel solum propter peccata venialia, utpote pro modica offensa clerici, vel negligencia ad parendum iuri in presencia iudicis, vel alias propter inobedienciam, que non procedit ex contemptu dei vel superioris, sed solum ex infirmitate vel ignorancia iuris vel facti, et aliquando ex odio vel malicia solum accenduntur ad persequendum suis supersticiosis fulminacionibus zelatores ewangelice veritatis. Qui tamen zelatores fideles nullomodo sunt a communione primo modo et

[1] *Cf. Ps. 72: 7.* [2] *Num. 16: 26.*

secundo modo dicta eiecti, quia eos deus nequaquam sine culpa mortali excommunicavit. Quare ergo non excommunicarentur illi predicti notorii peccatores, scilicet symoniaci, concubinarii, concubine,[a] usurarii et omnes pseudofratres populum seducentes publice ex propriis nominibus in ecclesiis, solempniter pulsatis campanis et extinctis chandelis, ex quo iam de facto sunt a prima communione eiecti per dei iudicium et a secunda deberent repelli, quia ex contemptu dei et eius ecclesie peccant scandalose ceteris in ruinam et quia sunt contagiosi sancte plebi ex multis causis: tum quia plebs tanta peccata et tam gravia, prout in se sunt, non attendunt, neque tantum exhorrescunt talia admittere, videntes ea impunita pertransire; tum quia alliciunt et ipsi ad peccandum peccatis similibus; tum quia facilius admittunt alia peccata alii inferiores et habent excusacionem sue malicie, dicentes: »Nonne isti talia faciunt, et isti talia, et tamen impuniti pertranseunt«, et dicunt tunc: »Deberent omnes dampnari, quia talia faciunt.« Ac si dicerent: »Non est verum, quod sit peccatum vel quod sacerdotes dicunt esse peccatum;« tum quia tota communitas ex consensu propter consensum dampnatur coram deo propter tales publicos peccatores et oportet eam pati penas divine vindicte. Et merito et
*274b iuste condempnatur, quia permittit * deo suo ita publice adversari, deum palam contempnere et blasphemari impunite. Ex quo nullus zelans contra illos tales iniquos pro deo ab eius dilectis exhibetur — merito, inquam, omnes plangendi sunt quemadmodum consencientes sicut facientes. Et de hoc habetur exemplum in multis locis in veteri testamento, ut de ydolo Belphegor et Balaam, ut patet Numeri 25[1], ubi tota communitas fuit subiecta divine vindicte et passa est propter quosdam mechos, sed et principes tribuum missi sunt suspendi contra solem. Ideo ve principibus! Nam dicitur, Sapiencie VI: Quam[2] durissimum iudicium fiet cum hiis, qui presunt. Unde Finees zelo dei iratus duos coeuntes in ingwine perfodit, ut dicitur Numeri 25[3], et tunc cessavit quassacio. Et patet similiter de Nachor anathemate in libro Iosue, et de Yonatha et aliis valde multis, ubi tota communitas fuit confusa propter crimen persone unius et est tota plebs passa exicium et eiecturam. Et idcirco modo eciam veniunt pestilencie publice et stra-

---

[1] *Num. 25: 1–9.* [2] *Sap. 6: 6.* [3] *Num. 25: 8.*

ges et fames et in populo christiano debachantur. Quod inde videtur manifeste venire, quod nequam[a] huiusmodi peccando publice domini nomen Ihesu factis blasphemando puniuntur a iudicibus, sed permittuntur cum fidelibus communicare in ecclesia divinis sacramentis et impunes pertransire. Et tales manifesti peccatores, quia sunt excommunicati et eiecti a communione primo modo dicta, sunt solum nomine christiani, qui confundunt ecclesiam dei per vitam inordinatam, ac nomen Ihesu Christi propter mala eorum opera blasphematur inter gentes manifeste, ut sunt illi, qui publice deferunt signa evidencia superbie, qui portant, scilicet, calceos rostratos in pedibus, aurum et argentum in cingulis, cornuti in pedibus et barbis, omnes fere induti veste cotata et peregrina, que sunt signa superbie manifesta, ita ut nullam possunt excusacionem racionabilem pro se allegare, ut inpleretur, quod scriptum est Sophonie 1°: disperdam[1] de loco reliquias Baal, et nomina edituorum cum sacerdotibus, et eos, qui adorant super tecta miliciani celi*, * et adorant super tecta, etc. *275[a]
ibidem, que dicuntur de hiis, qui manifesta signa superbie deferunt in publico. Nam subditur infra, ibidem: Et erit: In die hostie domini visitabo super principes et super filios regis et super omnes, qui induti sunt veste peregrina; et visitabo super omnem, qui arroganter ingreditur super limen in die illa, qui complent domum domini iniquitate et dolo. Hec notet pastor, prelatus et quilibet sacerdos, si habet intelligenciam sacre scripture, et qui[2] habet aures audiendi, audiat, ut saltem iam cognoscat, quod tempus istius prophecie impletur et est impletum. Ffilii enim Belial sunt christiani pessimi, et filie Babilonis, mulieres pompose et delicate ac ociose luxuriantes, auro et argento se aliis ad concupiscendum ornantes, usurarii multi, nimis per contractus illicitos questum conquirentes, clerici inhabiles ad unum beneficium, plura et pingwia beneficia sibi cupide usurpantes aliis scandalum et in detrimentum et sibi in dampnacionem, inter negociatores iniusta pondera habentes, symoniacum multum comercium inter populum et clerum secundum iniustas exacciones et taxaciones spiritualium pro temporalibus. Multa eciam sunt ni-

* *in inf. parte pag.* ‚et adorant super tecta‘ *et alia manu* ‚23‘.

[a] ‚nequaquam‘ *Cod.* [1] *Soph. 1: 4 sqq.* [2] *Mat. 11: 15.*

mis furta et latrocinia in clientibus et militibus predaciones, spoliaciones, que sunt manifesta[a] indicia avaricie, et in communi populo crapula et ebrietas, frequentacio thabernarum, precipue in diebus festivis, scurilitas, insanie, congregacio meretricum in publicis domibus, qui tenent et fovent easdem in viciis suis et domibus, ubi admittunt publicas coreas virorum et mulierum promiscue ac publice et maxime in diebus festis, vel eciam in noctibus: que omnia sunt signa fornicacionis. Generaliter ubique maxima odia christianorum adinvicem, rixe et contenciones, sic ut nec pacifice sibi possunt loqui mutuo, nec benigne salutare seipsos possunt, in vicis et platheis detrahentes sibi invicem vel alias male de se invicem loquentes, qui omnes sunt anathemate a deo percussi et eiecti a communione primo modo dicta. Qui
*275[b] consequenter * eiciendi sunt per electorum et sanctorum ecclesiam a secundo modo et tercio modo dicta communione; de quibus dicit Apostolus ad Galatas quinto: Manifesta[1] sunt opera carnis, que sunt fornicacio, inmundicia, impudicicia, luxuria, ydolorum servitus, veneficia, inimicicie, contenciones, emulaciones, rixe, ire, dissensiones, secte, invidie, homicidia, ebrietates, commessaciones et hiis similia; que predico vobis, sicut predixi, quoniam qui talia agunt, regnum dei non consequentur. Nam quia »non probaverunt tales deum habere in noticia, ideo iam tradidit[2] illos in reprobum sensum, ut faciant ea, que non conveniunt, repletos omni iniquitate, malicia, fornicacione, avaricia, nequicia, plenos invidia, homicidiis, contencione et dolo, malignitate, susurrones, detractores, deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inventores malorum, parentibus non obedientes, insipientes, incompositos[b], sine affeccione, absque federe, sine misericordia. Qui cum iusticiam dei cognovissent, non intellexerunt, quoniam qui talia agunt, digni sunt morte, non solum qui faciunt ea, sed eciam qui consenciunt facientibus.« Quod autem talibus omnibus et singulis sit utile et necessarium arceri per censuram ecclesie a talibus sceleribus, puta per denunciacionem publicam et expulsionem[c] de plebe, potest pateri ex illo Mt. 5[to]: Audistis[3], quia dictum est antiquis: Non occides; qui autem occiderit, reus erit iudicio. Ego autem dico vobis: quia

---

[a] *sequitur* ,iud' *deletum.* [b] *sequitur* ,a' *deletum.* [c] ,u' *scriptum supra* ,e'.

[1] *Gal. 5: 19—21.* [2] *Cf. Rom. 1: 28 sq.* [3] *Mt. 5: 21 sqq.*

omnis, qui irascitur fratri suo, reus est iudicio. Qui autem dixerit fratri suo: Racha, reus est concilio. Qui autem dixerit: Fatue, reus erit gehenne ignis. Et hoc quantum ad signa iracundie. Sequitur infra quoad signa luxurie: Audistis, quia dictum est antiquis: Non mechaberis. Ego autem dico vobis, quoniam omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, mechatus est eam in corde suo. Quod si oculus tuus dexter scandalisat te, erue eum, et proice abs te; expedit enim tibi ut pereat unum membrorum tuorum, quam totum corpus * tuum eat in gehennam. *276[a] Quod si dextra manus scandalisat te, abscide eam, et proice abs te; expedit enim tibi, ut pereat unum membrum tuum, quam totum corpus tuum eat in gehennam. Ecce hic liquide apparet, quod hic dominus loquatur ad corpus ecclesie in eius membris, ut sit sensus ad propositum, quod si unum membrum ecclesie, eciam principale, per sua facta nepharia et evidencia totam ecclesiam scandaliset, expedit ecclesie, ut abscidatur illud membrum et foras eiciatur, quam tota ecclesia scandalisetur. Quia hoc dominus luculencius, puta Mt. 18 edisserit, dicens: Qui[1] scandalisaverit unum de pusillis istis minimis, qui in me credunt, expedit ei, ut suspendatur mola[a] asinaria in collo eius, et ut demergatur in profundo maris. Ve mundo a scandalis! Necesse est, ut veniat scandala. Verumptamen ve homini illi, per quem scandalum venit! Si autem manus tua vel pes tuus scandaliset te, abscide eum, et proice eum abs te, etc. Quod exponens dominus, de membris humani corporis non debere intelligi, sed magis de membris corporis sui mistici, id est ecclesie sanctorum, mox et inmediate notanter subiungit, dicens: Videte, ne contempnatis unum ex hiis pusillis[b]. Quod vero illud dominus loquatur de correccione pretaxata, puta que est per excommunicacionis vexacionem, sive per eieccionem a communione secundo modo et tercio modo dicta, potest patere manifeste ex subiunctis, ubi dicitur: Si autem peccaverit in te frater tuus, vade, coripe eum inter te et ipsum solum. Si te audierit, lucratus es fratrem tuum. Si autem te

---

[a] *sequitur* ‚s' *deletum.* [b] *sequitur* ‚Quod vero' *deletum.*

[1] *Mt. 18: 6 sqq.*

non audierit, adhibe tecum unum vel duos, ut in ore duorum vel trium stet omne testimonium. Quod si non audierit, dic ecclesie; si autem ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus. Et tunc sequitur notanter ad propositum: Amen, dico vobis, quecunque ligaveritis super terram, erunt ligata et in celis, etc. Ecce quam palam dominus loquitur illos fore eiciendos a communionibus predictis, qui ecclesiam dei publice et notorie contempnunt, ac confundunt manifeste, vivendo scandalose, et signa manifesta peccatorum mortalium
*276b deferendo; * quod adhuc manifestius explicat Apostolus 1ª Corinthis V°, ubi dicit: Omnino[1] auditur inter vos fornicacio, et infra: Et vos inflati estis et non magis luctum habuistis, ut tollatur de medio vestrum, qui hoc opus fecit. Ego quidem, absens corpore, presens autem spiritu, iam iudicavi ut presens eum, qui sic operatus est, in nomine domini nostri Ihesu Christi, congregatis vobis et in meo spiritu cum virtute domini Ihesu tradere huiusmodi hominem sathane in interitum carnis, ut spiritus salvus sit in die domini nostri Ihesu Christi. Non est bona gloriacio vestra. Nescitis, quia modicum fermentum totam massam corrumpit? Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis asymi. Etenim pascha nostrum ymmolatus est Christus. Itaque epulemur, non in fermento veteri, neque in fermento malicie et nequicie, sed in azymis sinceritatis et veritatis. Scripsi vobis in epistola: Ne commisceamini fornicariis huius mundi, aut avaris, aut rapacibus, aut ydolis servientibus; alioquin debueratis de hoc mundo exisse. Nunc autem scripsi vobis non commisceri; si is, qui frater nominatur inter vos, est fornicator, aut avarus, aut ydolis serviens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum huiusmodi nec cibum sumere. Quid enim mihi de hiis, qui foris sunt, iudicare? Nonne de hiis, qui intus sunt, vos iudicatis? Nam eos qui foris sunt deus iudicabit. Aufferte malum ex vobis ipsis. Hec apostolus Paulus. Ecce quam limpide Apostolus decrevit huius-

[1] *I Cor. 5: 1–13.*

modi scandalosos christianos prefatos per eieccionem a conversacione fratrum publice confutandos, ut ceteri timorem habeant et cicius mala sua recognoscant. Nec obstat huic proposito illud, quod loquitur Augustinus in libello De Christiana Religione, dicens: *Ecclesia*[1] *omnibus errantibus utitur ad profectus suos et ad errancium ipsorum correccionem, cum evigilare voluerint. Utitur enim gentibus ad materiam operacionis sue, heriticis ad probacionem doctrine sue, scismaticis ad stabilitatem doctrine sue, Iudeis ad comparacionem pulchritudinis sue. Alios igitur invitat, alios* * *excludit, alios* *277[a] *relinquit, alios antecedit. Carnales suos, id est carnaliter viventes, ecclesia tollerat tanquam paleas, quibus in horrea frumenta tuciora sunt, donec talibus regiminibus exuantur; et tamdiu sustinentur peccatum aut error cuiuslibet, donec aut accusatorem inveniat, aut pravam opinionem pertinaci animositate defendat. Exclusi autem aut penitendo redeunt, aut in nequiciam male libere defluunt ad amonicionem diligencie nostre; aut scismata faciunt ad exercitacionem paciencie nostre; aut heresim gignunt ad examen et occupacionem intelligencie nostre. Hii sunt exitus christianorum carnalium, qui non poterunt corigi aut sustineri.* Hec Augustinus. Ex quibus verbis Augustini patet, quod quoad peccata carnalium occulta in ecclesia minus scandalosa, que non habent accusatorem coram hominibus, aut alias manifestam coram ecclesia probacionem, de talibus enim occultis ecclesia non iudicat. Sed peccata manifesta, scandalosa iudicio ecclesie submittuntur manifesto, ut est concubinatus, symonia et alia peccata cleri et aliorum carnalium christianorum, quia iam publice suos operarios revelant et accusant, et exhibent contra se manifestam probacionem. Ergo operatores iniquitatis huiusmodi merentur ab ecclesia dei expulsionem. Sic enim fecerunt beatus Gregorius et alii sancti iudicantes spiritu dei manifeste peccantes criminose et scandalose esse excommunicandos et de communitate fidelium expellendos. Sed* si obicitur contra supradicta, quod excommunicare sic malos et criminosos

* *In marg.* ‚Obieccio'.

[1] *PL 34: 127. (De Vera Religione, c. VI).*

esset nimis onerosum et multorum periculum exinde ecclesie immineret, presertim aput infirmos christianos, quos oportet non eici ab ecclesia, sed equanimiter tollerare iuxta preceptum domini ad quosdam respondentis, qui dixerunt: Domine[1], nonne bonum semen seminasti in agro tuo? Unde ergo est zyzania? Respondit dominus: Inimicus homo hoc fecit; quibus dicentibus: Vis, ibimus et colligimus ea? ait dominus: Sinite utraque crescere usque ad messem, ne forte cum zyzania eradicetis simul et triticum, ad* hoc convenienter potest
*277b responderi, quod huiusmodi excommunicacio * per ministros ecclesie vere et debite lata non est nisi excommunicacionis iam pridem et coram deo facte proclamacio. Omnes autem carnales, communiter deum non timentes, non curant malediccionem et excommunicacionem aput deum, sed solum pensant sibi sensibilem presbiterorum proclamacionem, quia coram hominibus confunduntur, quia solum illam confusionem humanam in oculis hominum pensant, et non illam, que est in oculis dei. Et ergo tales, qui iam letantur, cum male fecerint et exultant in rebus pessimis, eiciantur a plebe fidelium, neque fideles communicent cum eis, eiciantur eciam a communione sacramentorum tanquam indigni, si saltem forte sic ad cor redeant et reatum suum recognoscant et sic tandem ut per penitenciam ad ecclesiam redeant emendati, iuxta illud Psalmi: Imple[2] facies eorum ignominia, et querent nomen tuum, domine. Si autem peccatis suis exigentibus post hoc plus indurantur, habeantur ab ecclesia tanquam notorii ethnici et publicani, pro quibus est proverbium sapientis: Impius[3], cum in profundum malorum ceciderit, contempnit. Nec infirmis christianis debet esse huiusmodi excommunicacio scandalosa vel periculosa, sed debet eis esse purgacio ab errore et a seduccione malorum. Propter hoc enim a fidelibus eiciuntur indurati et obstinati, ne per eos fideles infirmi seducantur vel scandalisentur per vitam abhominabilem et doctrinam pravam. Nec est dura vel crudelis talis excommunicacio, sed est pia ac caritativa medicina, dummodo fit debite prioris, scilicet divine excommunicacionis, fidelis et nuda promulgacio. Hoc enim magis pium est peccanti, quam per penas corporales vel per mortem peccantes punire. Licet ergo

---

* *In marg.* ‚Solucio'.

[1] *Mt. 13: 27–29.* [2] *Ps. 82: 7.* [3] *Prov. 18: 3.*

reprobi huiusmodi debitam excommunicacionem, que provenit instinctu spiritus seculi, vertunt in venenum mortiferum mortis et dampnacionis. Electis tamen dei est in magnum bonum, quia secundum Apostolum: *Omnia*[1] *sunt munda mundis. Inquinatis autem nichil est mundum*; *et*[2] *diligentibus deum omnia cooperantur in bonum, hiis, qui secundum propositum vocati sunt sancti.* * Ad auctoritatem ergo ewangelicam, quando dicitur: *Sinite*[3] *utraque crescere, et nolite eradicare, ne forte cum zizania simul et triticum eradicetis*, dicitur, quod nequaquam intelligitur[a] ibi eradicacio illa de censura ecclesiastica, quia obviaret hoc aliis ewangelii locis et scripture, ubi pluries mandatur viris ewangelicis, ut, habentes spiritum sanctum, solvant vel ligent homines super terram. Sed magis in hoc, quod dictum est: *Sinite utraque crescere usque ad messem*, prohibetur a Christo condempnacio finalis communitatis hominum, puta per mortem novissimam pessimorum. Nam alias ecclesia non extirparet maleficos convictos per excommunicacionem vel mortem. Et patet, quare iudices seculares vel clericales ordinarii presertim iuris periti excommunicacionem sic publicam, ut dictum est, contra tales notorios peccatores non exercent. Ubi tamen alias pro sola non paricione in iudicio, vel profana,[b] vel pro modica iniuria verbali, vel pro modico dampno, puta pro duobus vel tribus grossis, excommunicacionem ferunt, palam et solempniter anathematisant christianos in causis forensibus, et publicos notorie peccatores in causa dei ac iniuria eius non curant excommunicare. Cuius causa potest multiplex assignari: prima, quia ipsi sunt iudices omnium causarum, ut ipsi dicunt soli, que deferuntur ad eos. Ad eos autem non deferuntur cause alie, nisi que possunt ab hominibus probari, allegari ex eo, quod iudex quilibet debet iudicare solum secundum allegata et probata. Et iste est fucus sophisticus simoniacorum et cupidorum clericorum ac mundanorum christianorum, quia accusatores, qui deberent accusare dei iniuriam, non accusant, nisi propriam iniuriam coram iudicibus. Peccata tamen publica et manifesta tanquam peccata Sodome et Gomorre clamant et accusant in auribus iudicum et usque ad celum ascendunt, que sunt cerciores probaciones quam testium in foro iudicii, qui possunt

*278a

---

[a] *sequitur* ,ibi' *deletum.* [b] ,pro fama' *Cod.*

[1] *Tit. 1: 15.* [2] *Rom. 14: 20.* [3] *Mt. 13: 30, 29.*

*278b corrumpi, et sepe * corrumpuntur. Malus ergo est ille fucus sophisticus ad excusandas excusaciones in peccatis. Sed quia omnes, que sua sunt, querunt, et non que Ihesu Christi, proprias iniurias accusant et iudicant et graviter puniunt. Iniuriam consulum puniunt, iniuriam regis puniunt, iniuriam prelatis illatam accusant, citant, excommunicant, puniunt, captivant, incarcerant, et publicam et maximam et nimis latam iniuriam contra dominum Ihesum Christum nec clericales nec seculares iudices curant fideliter punire. Et ergo non mirum, quod pro manifestis[a] iniuriis malorum, deo illatis et Christo Ihesu, prelati non excommunicant, sed iniuste et inordinate solum pro suis iniuriis excommunicant, quia fere omnes christiani carnales sunt seipsos amantes plus quam deum. Ideo commune est eis proprias iniurias impacienter vindicare, sed iniurias dei et ecclesie dissimulando preterire. Hinc est, quod homines de privatis suis comodis sunt valde solliciti, sed de communi re publica non curant. Hinc est, quod in populo christiano et eorum re publica civili furta et latrocinia per iudices districte ulciscuntur, ubi tamen maiora crimina, puta adulteria, fornicaciones, contra deum blasphemie, homicidia, iniuria facta parentibus, detracciones, mendacia, dogmatisacio in ambonibus prave doctrine, periuria, falsa testimonia, manifesta superbia, avaricia, simonia et cleri concubinatus et multa alia, hec vindicari negliguntur a iusticiariis et ordinariis christianis. Et illius causa est, ut dictum est, quia iniurias dei leviter ferunt et dissimulant, sed iniurias proprias nimio zelo vindicant. Lex autem dei data per Moysen non sic constituit, sed furtis et rapinis miciorem penam expressit, ut patet Exodi 22[1], quia ibi pro bove furtim ablato pena est restitui quinque boves et pro ove furtim ablata quattuor alias oves[b]. Et simile dicitur in Proverbiis Salomonis[2]. Sed crimina, que de directo
*279a dei contemptum * dei exprimunt,[c] valde lex domini decrevit esse punienda; ut est de violacione diei sabbati vel de blasfemia vel de adulterio vel de aliis huiusmodi.

Ex quibus omnibus iam supradictis potest perpendere fidelis tantam deordinacionem in clero apostatico, quod iam iusti maledicuntur a prelatis et iudicibus pretensis, quibus deus benedicit; et quibus prelati symoniaci benedicunt, deus illis maledicit, ipso per Malachiam prophetam dicente: M a l e d i c a m[3] b e n e-

[a] *sequitur* ,do' *deletum.* [b] ,boves' *cod.* [c] *sic cod.*

[1] *Ex. 22: 1.* [2] *Cf. Prov. 6: 30.* [3] *Mal. 2: 2.*

diccionibus vestris, quia secundum Gregorium in canone Iª, qu. Iª non consecrant, sed execrantur: eorum[1] benediccio vertitur in malediccionem.

Sed pro ampliori declaracione huius materie de excommunicacione, ut legentibus ex diversis in unum colecta comportentur, specialiter illis, qui copiam librorum multorum ad istas sentencias conquirendum habere non possunt, adducatur posicio de hac materia, scripturis et canonibus bene fundata, Magistri Ffriderici Epinge[2] Baccalaurii iuris canonici, iam defuncti, viri utique timorati ac humilis, cuius[3], ut spero, memoria in benediccione est. Et assumens pro themate de symbolo sic inquit: Verbum Credo Communionem Sanctorum scribitur in symbolo apostolorum. Quia spiritus sanctus habitat in sanctis, per quem caritas diffunditur in cordibus nostris, qui non agit perperam secundum Augustinum XI, qu. IIIª, Illud[4], et cum ad eundem spiritum sanctum pertineat sanctorum communicacio, id est unio membrorum in corpore ecclesie et ad caput et adinvicem, sicut spiritus hominis in corpore humano membra unit, ad spiritum sanctum eciam pertinet communio, quam habent sancti adinvicem in hoc, quod sunt socii in lucro; quod in eodem spiritu tangit David, dicens: Particeps[5] ego sum omnium timencium te et custodiencium mandata tua. Psalmo 118. Verum, ut distinccius et declaracius procedatur, est sciendum, quod tribus modis dicitur communio* eciam secundum communem usum loquendi. Dicitur enim communio, ut convenit corpori Christi mistico, societas ipsorum sanctorum secundum Augustinum, prout ecclesia[a] sanctorum, et solum talium est unum corpus Christi misticum, cuius caput est Christus. * In qua ecclesia seu communitate fidelium talis *279b
est et tanta unio, quod quodlibet membrum eius sit particeps omnium bonorum, que fiunt in ecclesia, et tota ecclesia in nullo bono a singulis membris dividatur, nisi sit membrum per peccatum mortuum et abscisum. Et de illa communione, id est omnium bonorum et beatorum participacione, que fiunt in ecclesia, est articulus fidei preassumptus. Sed heu! heu! quantum hodie laceratus est iste articulus fidei per iniquas censuras, per vanas fraternitates, per falsas promissiones, per fa-

---

* ‚Communio‘ *in marg.* [a] ‚ecclesie' *cod.*

[1] *Dec. II, I, qu. I, c. 4 (Friedberg I, 358).* [2] *Cf. Proemium, p. 9.* [3] *Ecc. 45: 1.* [4] *Dec. II, XI, qu. III, c. 87 (Friedberg I, 667).* [5] *Ps. 118: 63.*

tuas assecuraciones, per fictas indulgencias et per mendosas remissiones, hereticas et simoniacas declinaciones, nec non iniquorum declinancium yppocritice ad obligaciones, quis corde recogitet in hoc seculo existens, ignoro. Nonne iam quasi omnes declinant ad iniquitatis obligaciones, volentes per omnia contrarium huius fidei[a] articuli, ut in yppocrisi loquentes mendacium, modo propter questum suum consequendum, quem putant esse pietatem, volunt[b] illos, qui eis dant, facere participes propter datum, alios vero, quia non dant eis, secludere, quantum in eis est, non verentur a participio, ex quo eis vel sociis ipsorum secum in eadem obligacione iniquitatis, ad quam declinaverunt, consistencium, nichil dant vel dederunt, modo vero per iniustas excommunicacionum sentencias, propter quas tamen pocius participium in eis augetur et quandoque eciam, licet occasionaliter, tantum efficitur participium, quod prius non erat, quam diminuatur vel tollatur. Secundo modo communio significat sacramentum corporis et sangwinis Ihesu Christi, per cuius sumpcionem dignam homo ingeritur ad communionem primo modo acceptam et fit de societate sanctorum, qui et litigare non[c] possunt. Tercio capitur communio pro congregacione omnium credencium in Christum et fide formata et fide informi, bonorum christianorum simul et malorum. Et hec est wlgaris accepcio communionis et minus propria. Primo modo communio dicta est principaliter et proprie, et est solorum bonorum. Secundo modo proprie dicitur ab efectu, quem facit, sed non principaliter, nisi solum ob racionem prime, et est malorum et bonorum
*280a quantum ad sacramentalem manducacionem. * Tercio modo accepta est dicta neque principaliter neque proprie, quia boni christiani cum malis non habent unitatem vite et spiritus in Christo, sicut vivum membrum cum mortuis et lumen cum tenebris. Huiusmodi ergo communio est bonorum christianorum et malorum tantum in actu credendi et conversacione mutua in ceremoniis, in adinvencionibus[d] et seniorum tradicionibus, et in[e] ecclesie sacramentis. A communione primo modo dicta excommunicatur quis aput deum per peccatum mortale. A tercia autem fit excommunicacio hominum a iudicibus ecclesie, veris et pretensis, et hoc eciam vere vel pretense tantum, ut infra patebit. Est igitur sanctorum communio primo modo dicta bo-

---

[a] *sequitur* ‚ut' *deletum.* [b] *correctum ex* ‚voluit'. [c] *sequitur* ‚potest' *deletum.* [d] *Cod.* ‚advencionibus'. [e] ‚in' *additum supra rigam.*

norum spiritualium per sanctos aquisitorum participacio, de quibus unusquisque in ecclesia, quia numero et merito existens in tantum participat, in quantum se capacem efficit, mediante adiutorio gracie divine, ut sibi inperciatur meritum Christi, adiutorium et meritum sanctorum in celo et in terra. Nam sicut in ecclesia est credencium[1] cor unum et anima una, ut dicitur Actuum $4^0$, ita omnia bona spiritualia sunt eis communia, quamvis unus plus participat de illis quam alter, prout ipse se plus disponit ad capacitatem applicando vires suas cum maiori fervore, desiderio et labore. Et ad hoc quilibet debet conari[a], ut possit proficere ecclesie et aliquid boni ad communionem sanctorum apportare, ut ipse possit de aliorum bonis eo plus particeps esse et fieri. Causa autem, propter quam bona ecclesie sunt communia, est caritas, quia illa[2] non querit que sua sunt, sed quod est utile et bonum multis. Est enim ipsa caritas boni diffusiva seu distributiva, quemadmodum in simili est in homine, in quo cibus, cum fuerit bene digestus, dirigitur ad singula membra sana, similiter in arbore, in qua humor per radicem attractus dividitur in singulos eius ramos non aridos. Cum autem ab homine aliquod membrum vel ab arbore aliquis ramus amputatur, ad illud vel illum non mittitur nutrimentum, sic quando ab ecclesia aliquis prescinditur vel decidit per caritatis ammissionem, tunc sanctorum communione et bonorum ecclesie participacione * privatur. Hoc autem quilibet christia- *280[b]
norum debet valde horrere et fugere, quia sic abscisus, nisi penituerit, est in statu vel via dampnacionis et omnibus bonis ecclesie privatus quoad participium. Non est enim capax bonorum gratuitorum, vite eterne meritorum. Sed in caritate dei permanentes, a deo per extrema non possunt evelli, quia secundum Augustinum: Caritas[3] est rectissima affeccio, que nos deo coniungit. Et[4] deus caritas est, et qui manet in caritate, in deo manet et deus in eo, I$^a$ Joh. $5^0$[b]. Unde Augustinus: Sectamini[5] caritatem, dulce, celebre vinculum, sine qua dives pauper est, cum qua pauper dives est. Hec in adversis tollerat, in prosperitatibus temperat; in duris passionibus

---

[a] *correctum ex* ‚conari debet'. [b] *sequitur* ‚se' *deletum.*

[1] *Act. 4: 32.* [2] *I Cor. 10: 24.* [3] *Cf. Augustinum (PL 40: 137) ad Simplicianum II.; »et charitas omnia tolerat atque ideo non scindit unitatem, cujus ipsa est fortissimum vinculum«.* [4] *I Joh. 4: 16.* [5] *PL 39: 1534.*

fortis est, in bonis operibus hilaris; in temptacione invictissima, in hospitalitate latissima; inter veros fratres letissima, inter falsos pacientissima etc. Hec Augustinus, libro De Laudibus Caritatis. Et idem ibidem: Caritas inter obprobria secura est, inter odia benefica, inter iras placida, inter insidias innocens; in iniquititate gemens, in veritate respirans. Hec est bonum semen, quod signatum erat in agris cordium fidelium, in qua vita aquirebatur et conservabatur. Sed quia dolet[1] versutus hostis et erubescit caritatem, quam in celo nequivit habere, homines constantes ex lutea materia semovet a caritate et in terra wlt eos per amorem tenere, ut patet XVI, qu. IIa, Visis. Ideo inimicus[2] superseminavit zizaniam et invidia dyaboli mors introivit in orbem terrarum. Sapiencie 2°. Et[3] quia habundat nunc iniquitas, ideo refrigescit multorum caritas, Mt. 24. Sic[4] est detestanda iniquorum perversitas, abstinere nescit a vetitis nec debito modo gaudere concessis. Extravagans de Concessis Prebendis, Detestanda, li. 6. Et[5] quod promissum erat in remedium, nunc tendit ad noxam. Extra. De Excepcionibus, Pia, li. 6. Versutus[6] enim hostis mille nocendi modos habet, nec ignoramus astuciam eius. Conatur namque a principio ruine sue unitatem ecclesie rescindere, caritatem wlnerare, sanctorum operum
*281a dulcedinem invidie felle inficere * et omnibus modis humanum genus evertere et perturbare, XVI, qu. IIa, Visis, diversis adinvencionibus et dampnosis abduccionibus ac detestandis presumpcionibus contra legem Ihesu Christi inmaculatam perfecte libertatis, eciam in singulis electis eius, ita ut a modo audiens confiteri veritatem legis eiusdem, pro heretico habeatur et per iniustas censuras ab antichristianis nunc regnantibus et ipsam legem oppressantibus vexetur et opprimatur et lucerna eius extingwatur. Cum ergo inter XLV articulos* condempnatos aliqui loquantur de censura ecclesiastica, per quam

---

* *In marg. manu post.* ‚Viglef 45 articuli condemnati‘.

[1] *Dec. II, XVI, qu. II., c. 1 (Friedberg I, 785).* [2] *Sap. 2: 24.* [3] *Mt. 24: 12.* [4] *Lib. 6ti, Lib. III, Tit. VII, c. 2 (Friedberg II, 1037).* [5] *Lib. 6ti, Lib. II, Tit. XII, c. 1 (Friedberg II, 1004).* [6] *Dec. II, XVI, qu. II, c. 1. (Friedberg I, 785).*

nunc graviter illi articulo fidei preassumpto, scilicet Credo Communionem Sanctorum, derogari videtur, quantum in illis est, qui illi articulo resistere nituntur, licet non possint aliquem de manu domini eruere Ihesu Christi, filii dei, ipso testante: Ego[1] servabam eos in nomine meo, quos dedisti mihi, ego custodivi, et nemo ex eis periit, nisi filius perdicionis, Joh. 17. Neque[2] possint animam occidere, Mt. 10; ymmo[3] nec unum capillum aut album aut nigrum facere, Mt. 5: Ideo ex permissione matris mee, alme universitatis studii Pragensis, iuxta conclusionem eiusdem assumpsi tractandos articulos duos, si deus tribuerit, de excommunicacione loquentes, quorum primus est, quod Nullus[a] prelatus debet aliquem excommunicare, nisi prius sciat ipsum esse excommunicatum a deo. 2[us]: Qui sic excommunicat, ex hoc fit hereticus vel excommunicatus.

Et protestor una cum conclusione et protestacione predicte universitatis, quibus volo subesse, ut teneor, quod nichil intendo dicere nunc vel alias, nisi in honorem Ihesu Christi et ob amorem veritatis inquirende, parati animi acquiescere cuicunque sanam doctrinam exhibenti secundum legem dei vel alias, prout debet sufficere et fieri coram deo racionibus congruis et infallibilibus * eciam ad oscula vestigiorum pedum *281b cuiuslibet conformiter legi dei et voluntati eius informantis cum gratitudine suscepturus. Hoc igitur ordine procedam, quia primo inter cetera genera excommunicacionum distingwam; secundo, quomodo difficulter sit iudici procedendum ad fulminacionem excommunicacionis; tercio, ad quem finem sit ferenda; quarto, quod non, nisi pro mortali peccato, eciam tamen non proprie, nisi pro contumacia sit ferenda; quinto, quod non, nisi de scito tali, scilicet, quia a deo prius excommunicato; et hoc respicit directe articulum primum, quem pre manibus habemus nunc aliqualiter tractandum; sexto, de potestate potentibus a deo collata; septimo, quod iustus non potest ledi quoad iusticiam suam, quantum est ex parte anime, per cuiuscunque[b] potenciam ab extrinseco applicatam; octavo, quomodo sentencia iniusta et cui vel quibus et qualiter sit timenda vel non timenda.

---

[a] ‚Nullus . . . excommunicatus' *maioribus litteris scriptum.* [a] *sequitur* ‚con' *deletum.*

[1] *Joh. 17: 12.* [2] *Mt. 10: 28.* [3] *Mt. 5: 36.*

Quoad primum notandum est, quod excommunicacio dicitur extra communionem posicio, 24, qu. 3ª, Cum aliquibus[1]. Et quia multiplex est excommunicacio, sicut et multiplex communio, quia triplex, ideo videndum est, que excommunicacio ex qua communione sit posicio. Unde licet secundum canonistas communiter distingwatur duplex genus excommunicacionis, scilicet maioris et minoris, quod forte veritatem sufficienter continet saltem per reduccionem, tamen pro ampliori elucidacione aliqualiter lacius explicabo, ut eciam habeamus aliqualem correspondenciam quoad triplicem communionem predictam, non tamen sine canonibus procedendo, finaliter tamen in duobus excommunicacionum generibus residebo[a], videlicet minori et maiori, prout canoniste communiter distingwnt, ut in iuribus, videlicet Extra. de Sentencia Excommunicacionis, Si quem, de clericorum excommunicacione, cap. finali[2], de Excepcionibus, cap. II[3], in quibus habemus, quod minor excommunicacio removet a percepcione sacramentorum, maior autem excommunicacio separat a communione fidelium. Ut autem ista clarius exprimantur, potest sic dici: quod ista excommunicacio minor est proprie excommunicacio interior secundum se talis, videlicet, quia separat a communione[b] sanctorum, id est participacione omnium bonorum spiritualium, ut sibi non imperciatur meritum Christi ac adiutorium et meritum sanctorum in celo et in terra, quia est posicio extra communionem primo modo dictam, que est articulus fide credendus, ut sit sanctorum communio, ut supra patet.[4] Et ergo ista eciam coram deo separat a percepcione sacramentorum, quia proprie indignum percepcione facit. Et de iure coram deo sumere non potest, et si sumit presertim sacramentum corporis et sangwinis domini nostri Ihesu Christi, indigne sumit, in veritate sibi * iudicium manducans et bibens, licet
*282ª de facto permissus, nec ab homine prohibitus sumere possit, salvo honore presentis seculi per ippocrisim. Et hoc nunquam incurritur, nisi per peccatum mortale verum vel estimatum a commitente; nec in ista proprie est differencia saltem notabilis inter ius et factum, quia quandocunque quis tali excommunicacione est excommunicatus de iure, tunc eciam est excommuni-

---

[a] *sequitur* ‚videlicet' *erasum.* [b] *sequitur* ‚sacramentorum' *deletum.*

[1] *Dec. II, XXIV, qu. III, c. 36 (Friedberg I, 1000).* [2] *Dec. Greg. V, Tit. XXXIX, c. 59 (Friedberg II, 912).* [3] *Dec. Greg. II, Tit. XXV, c. 2 (Friedberg II, 374).* [4] *Cfr. supra p. 103.*

catus de facto et e converso. Ista autem est excommunicacio deterioracio, qua quis peccando ponit se extra communionem sanctorum, id est indisponit seipsum ad participandum meritis ecclesie, ut est de quolibet mortuo per peccatum. Et ista auffert iusticiam et virtutem et non potest a quocunque inferri alicui renittenti vel non consencienti, ut quia nec commissive nec ommissive peccant mortaliter. De ista scribit beatus Jeronimus in Canone sic: Quando[1] deus, qui videt in abscondito, perspicit alicuius mentem et animum viciis ac passionibus servientes et in corde eius non se diligi, sed aut avariciam, aut libidinem, aut iactanciam, aut alia huiusmodi, istum talem ipse dominus tradit sathane. Quomodo eum tradit sathane? Discedit a mente eius et avertit se et refugit a cogitacionibus eius malis et desideriis eius indignis et reliquit domum cordis eius vacuam. Hec Jeronimus, XI, qu. III[a], Audi. Nam[2] et ex reatu quis excommunicatur aput deum, XI, qu. III[a], Non solum. Et[3] qui in deum peccat, sacramenti celestis ammittit consorcium, 32, qu. 4[a], Nemo, Ambrosius. Unde Origenes: Cum[4] aliquis exit a veritate, a timore dei, a fide, a caritate, exit de castris ecclesie, eciam si per episcopi vocem minime abiciatur, 24, qu. 3[a], Cum aliquis. Et[5] certum est, quod qui impius est, omnino a deo separatus est, sicut eciam ille, qui anathematisatus est tanquam impius, separatus est. Nichil enim aliud significat anathema, quam a deo separacionem, 24, qu. III[a], Certum. De ista autem minori et interiori excommunicacione dicit sanctus Ciprianus: Quomodo[6] possunt duo vel tres in nomine Christi colligi, quos constat a Christo et ab eius ewangelio separari, 24, qu. I[a], Alienus. Et Jeronimus: Qui[7] non colligit tecum, dispergit; hoc est, qui Christi non est, Antichristi est, 24, qu. I[a], Quoniam vetus. Et Augustinus: Qui[8] a corpore Christi prescinditur, spiritum iusti=

---

[1] *Dec. II, XI, qu. III, c. 21 (Friedberg I, 648).* [2] *Dec. II, XI, qu. III, c. 85 (Friedberg I, 666).* [3] *Dec. II, XXXII, qu. IV, c. 4 (Friedberg I, 1128).* [4] *Dec. II. XXIV, qu. III, c. 7 (Friedberg I, 992).* [5] *Dec. II, XXIV, qu. III, c. 9 (Friedberg I, 992).* [6] *Dec. II, XXIV, qu. I, c. 19 (Friedberg I, 997).* [7] *Dec. II, XXIV, qu. I, c. 25 (Friedberg I, 975).* [8] *Dec. II, XXIII, qu. VII, c. 4 (Friedberg I, 952).*

cie tenere non potest, 23, qu. VII[a], Quemadmodum. Unde Johannes in canonica sua: Qui[1] dicit se in Christo manere, debet, sicut ille ambulavit, et ipse ambulare, I[a] Johannis 2°. Et Jeronimus, De Penitencia, dis. 2[a]; Si[2] enim. Convivium[3] aut donum est * unitas corporis Christi, non solum in sacramento altaris, sed eciam in vinculo pacis, 23, qu. I[a], Ipsa pietas. Unde Jeronimus: Quomodo[4] misceri possunt bona opera Christi et opera mala Antichristi, in preallegato cap. Si enim. Unde Gregorius: Tanto[5] sollicicius oportet cavere ab illis antichristianis, quanto apercius deprehenduntur divinis legibus obpugnare, 35, qu. 5, Porro. Unde iterum Jeronimus: Si[4] suscepimus Christum in hospicio pectoris nostri, illico fugamus dyabolum. Si peccavimus et per peccati ianuam ingressus fuerit dyabolus, protinus Christus recedit, in preallegato cap. Si enim. Unde subdit ibidem post quedam interposita: Eligat igitur adversarius e duobus, quod wlt, opcionem damus; manet in Christo, an non manet. Si manet, igitur ita ambulet, ut Christus. Si autem non manet, temerarium est similitudinem virtutum domini polliceri; non manet in Christo, quia non graditur ut Christus. Hec ille, etc. Alia est excommunicacio maior[a], exterior, ecclesiastica, que et anathema vocatur, quam ecclesia vel prelati et sacerdotes ecclesie ferre dicuntur et denunciant notorium peccatorem esse positum extra communionem sanctorum; et interdicit sibi socialem communionem fidelium ac sacramentorum percepcionem, ut pocius peniteat et ne alios[b] inficiat. Et ista non auffert iusticiam vel virtutem, nec infert peccatum, quia tunc esset iniusta, sed separacionem a communione sanctorum ostendit[c] et communicacionem cum ecclesia militante vel eius sacramentis medicinaliter interdicit. Et hec est mors ecclesiastica, que et alio nomine civilis vocatur, quia est a fidelium communione proscripcio. Hec autem distinccio per multa iura probatur. Unde

*282[b]

---

[a] *sequitur* ,est' *deletum.* [b] *correctum ex* ,alios ne'. [c] *sequitur* ,t' *erasum.*

[1] *I Joh. 2: 6.* [2] *Dec. II, XXXIII, qu. III, De Pen. dis. II, c. 40 (Friedberg I, 1202).* [3] *Dec. II, XXIII, qu. IV, c. 24 (Friedberg I, 909).* [4] *v. supra. n. 2.* [5] *Dec. II, XXXV, qu. V, c. 3 (Friedberg I, 1274).*

scribitur: Excommunicacionis[1] penam dupliciter subimus: et dum reatum incurrimus, ecce prima, et dum sentencia notamur, ecce secunda, XI, qu. IIIª, § Verum, et cap. Audi[2], Jeronimus. Unde subdit ibidem, per iudicem autem aut canonem exteriori excommunicacione traduntur peccatores in interitum carnis, cum pro delictis suis a Christi corpore separantur. Unde omnis[3] christianus, qui a sacerdotibus excommunicatur, sathane traditur, XI, qu. IIIª, Omnis, Augustinus. Unde illos, quos tunc apostolus[a] sathane esse traditos[b] predicat, excommunicatos a se demonstrat, ut ibi patet. Istud[4] autem anathema est mortis dampnacio, scilicet ecclesiastice sive civilis, XI, qu. IIIª, Nemo episcoporum. Removet[5] autem a corpore Christi, quod est ecclesia, scilicet a communione fidelium, IIIª, qu. 4, Engeldrudam. Verumtamen[6] excommunicacio est disciplina, non eradicacio, scilicet quoad vitam eternam, 24, qu. 3ª, Notandum, Urbanus papa. Est igitur tantum pena in ecclesia militante, ut videtur, * quia *283ª huiusmodi excommunicacio per ministros ecclesie secundum se non est nisi excommunicacionis iam pridem coram[c] deo facte[d] proclamacio aput wlgus. Unde dicit Bartholomeus Brixiensis, 24, qu. 3ª, Certum[7], quod quoad deum sive veritatem eque separatur quis a deo per peccatum, sicut per excommunicacionem. Sic et excommunicatus non plus dicitur ligari per denuncciacionem excommunicacionis, qua prius erat ligatus per excommunicacionis lacionem, Extra. de Appelacionibus, Pastoralis[8]. Est autem pena magna, qua nulla maior est in ecclesia, 24, qu. 3ª, Coripiantur[9], Augustinus. Adhuc tercium genus excommunicacionis posset notari, de quo[e] scribit Gracianus sic: Quandoque[10] arcetur quis a liminibus ecclesie et a communione corporis et sangwinis

---

[a] *correctum ex* ‚apostolos'. [b] *correctum ex* ‚traditos esse'. [c] *correctum ex* ‚corpore'. [d] *Cod.* ‚facta'. [e] *sequitur* ‚subdit' *deletum.*

[1] *Dec. II, XI, qu. III, c. 20 (Friedberg I, 648).* [2] *Dec. II, XI, qu. III, c. 21 (Friedberg I, 648).* [3] *Dec. II, XI, qu. III, c. 32 (Friedberg I, 653).* [4] *Dec. II, XI, qu. III, c. 41 (Friedberg I, 655).* [5] *Dec. II, III, qu. IV, c. 12 (Friedberg I, 514).* [6] *Dec. II, XXIV, qu. III, c. 37 (Friedberg I, 1000).* [7] *Dec. II, XXIV, qu. III, c. 9 (Friedberg I, 992). Dec. cum apparatu Bar. Brix. Ven. 1479, in loco bb 7.* [8] *Greg. II, Tit. XXVII, c. 53 (Friedberg II, 432).* [9] *Dec. II, XXIV, qu. III, c. 17 (Friedberg I, 995).* [10] *Dec. II, XI, qu. III, c. 24 (Friedberg I, 650).*

Christi, vel teste consciencia, vel sentencia ecclesiastica, sicut penitentes, quibus tempore prefinito beneficium reconciliacionis impenditur. Hec sentencia excommunicacio vocatur. Que a communione corporis et sangwinis Christi notatum prohibet, sicut Adam ab esu ligni vite excommunicatus est, XI, qu. 3[a], Evidenter. Unde dicit ibidem Bartholomeus Brixiensis in glossa II[1], quod eciam iudex secularis potest aliquem excommunicare, id est a legittimis actibus prohibere, allegat digesta de penis lege moris[a], concorditer de consti. Ex litteris[2]. Et isto modo excommunicati sumus a qualibet re mundi, et hoc quantum ad eius abusum et quantum versaremur circa eam contra bonos mores, contra racionem vel contra legem dei. Et sic sumus expulsi et excommunicati a paradiso terrestri propter transgressionem prothoplasti etc. Sed de ista non intendo pro nunc prosequi saltem principaliter. Unde circa premissa dico, quod non omnis, qui est eiectus de tercia communione, id est, qui excommunicatus est maiori et exteriori, est eiectus de prima, nec de iure de secunda, id est excommunicatus minori et interiori. Patet, nam sepe fertur sentencia iudicis sine peccato[b] mortali. Item magis timendum est eici de communione primo modo dicta, hoc est per mortale peccatum, cuilibet christiano, id est excommunicari minori, quam eici a secunda vel a tercia, et presertim tantum de facto, et minus perniciosum et incautum est communicare cum scito excommunicato a iudice et maiori exteriori, quam cum scito mortaliter peccante et excommunicato minori interiori. Patet, quia primum quandoque prohibetur solum a iudice errante in sentenciam ferendo, et non a deo, sed secundum prohibetur a deo per Apostolum dicentem: Nolite[3] communicare operibus eorum infructuosis tenebrarum, et ab homine non errante. Item
*283b secundum est semper contagiosum * et excommunicativum peccatis aliorum, primum vero quandoque non. Hec autem infra probabuntur, licet forte non expresse repetentur. Hec de primo, etc.

De secundo, videlicet, quod non debent esse proni iudices

---

[a] *Cod.* ‚al. ff. de penis l. moris concor de consti ex litteris'. *Cod. Pal. Vindo. 4519, f. 124*[a] *(= B)* ‚concor de ... litteris' *deest.* [b] *sequitur* ‚p' *deletum.*

[1] *Cf. supra p. 111, n. 7 in loco. t. 2.* [2] *Lib. 6*[ti] *V, Tit. IX, de poenis (?) (Friedberg II, 1090); cf. De Constitutionibus, Greg. I, Tit. II, c. 11 (Fr. II, 14).*

[3] *Eph. 5: 11.*

ad excommunicandum, et cavere, ne excommunicent iniuste et sine causa, patet per multas auctoritates, quia iudex debet iuste iudicare, alias non meretur dici iudex, quia non potest esse iudex, in quo non est iusticia, secundum Ysidorum, Extra. de Verborum Significacione, Forus[1]. Finis enim iudicii est iuste iudicare secundum Jeronimum super Abakuk primo. Omnis[2] namque potestas tribuitur a deo ad faciendum iusticiam rectumque iudicium, Extra. de Homicidio, Pro humani, li. 6. Quia[3] et missi sunt potentes a deo ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum, XI, qu. 3[a], Magnum, Ambrosius, et prima Petri 2°[4]. Unde alloquitur dominus ipsos iudices per prophetas dicens: Iuste[5] iudica proximo tuo, Levitici 19, et alibi: Audite[6] illos et iuste iudicate, Deuteronomii 1°. Et diligite[7] iusticiam, qui iudicatis terram, Sapiencie 1°. Item veritatem[8] et iudicium pacis iudicate in portis vestris, Zacharie 8. Et iudicium[9] verum iudicate et nolite calumpniari, Zacharie VII. Nolite[10] iudicare secundum faciem, sed iustum iudicium iudicate, Joh. VII. Item non[11] opprimatis inique, Jeremie 22. Quia[12] non est bonum dampnum inferre iusto, Proverbiorum 17. Item ne[13] insidieris et queras impietatem in domo iusti neque vastes requiem eius, Proverbiorum 24. Item non[14] facies, quod iniquum est, nec iniuste iudicabis, Levitici 19. Et bonum[15] est te sustentare iustum, sed et ab illo ne subtrahas manum tuam, Ecclesiastes VII. Unde et Katho dicit: Bonis bene facito. Summum[16] autem in rebus bonum est colere iusticiam ac sua cuique iura servare et in subiectos non sinere, quod potestatis est, fieri, sed quod equum est custodiri, XII[a], qu. 2[a], Cum devotissimum[a], Gregorius. Nam et partes in iudicem gravari non debent, Extra. de Dolo et Contumacia[17], finem. Unde iudices[18], quem iustum esse prospexerint, illi iusti-

---

[a] *Cod.* ‚devotissimam'.

[1] *Greg. V, Tit. XL, c. 10 (Friedberg I, 914).* [2] *Lib. 6[ti], V, Tit. IV, c. 1 (Friedberg II, 1080).* [3] *Dec. II, XI, qu. III, c. 28 (Friedberg I, 652).* [4] *I Pet. 2: 14.* [5] *Lev. 19: 15.* [6] *Deut. 1: 16.* [7] *Sap. 1: 1.* [8] *Zach. 8: 16.* [9] *Zach. 7: 9.* [10] *Joh. 7: 24.* [11] *Ier. 22: 3.* [12] *Prov. 17: 26.* [13] *Prov. 24: 15.* [14] *Lev. 19: 15.* [15] *Eccl. 7: 19.* [16] *Dec. II, XII, qu. II, c. 9. (Friedberg I, 688).* [17] *Clem. II, Tit. IV (Friedberg II, 1145).* [18] *Deut. 25: 1.*

cie palmam dabunt; quem impium, condempnabunt, Deuteronomii[a] 25°. Unde papa sic est debitor uni in iusticia, quod tamen alii non faciat iniusticiam, Extra. de Foro Competenti, Ex tenore[1]. Unde et beatus Gregorius sic dicit: Qui[2] dei iusticiam oculis suis preponit, semper timens et tremens, in dei negocio formidet, ne de iusticie tramite devians cadat, 45 distinccione, Omnis. Et hec de secundo breviter, etc.

*284ª * De tercio autem, ad quem finem sit ferenda, dico, quod cum excommunicacio[3] maior sit disciplina, non eradicacio, scilicet quoad vitam eternam, 24, qu. 3ª, Notandum, Urbanus papa, et de Sent. Excom. cap. 1, li. 6[4], igitur iudex ecclesiasticus debet providere, ut in excommunicacionis lacione prosequatur, quod est corigentis et medentis; et est medicinalis et non mortalis, ut ibidem. Unde dicit Johannes Andree ibi in Novella[b], quod[5] excommunicacio maior medicinalis est tam in agente, qui recte operatur, quam in paciente, qui paret humiliter. Debet enim proferens ad medelam anime, non ad mortem intendere, XI, qu. 3ª, Audi[6]. Et ita medicinalis est in proferente, qui debet medicare, et medicinalis in paciente, qui debet medicari, quia confusus ex eo, quod vitari se videt, facilius revertitur ad ovile, ut preallegato capitulo Audi, et ut[7] contumacia eius reprimatur et ad humilitatis et reconciliacionis graciam inclinetur, Extra. de Excepcionibus, Pia, li. 6. Et econtra mortalis est quolibet ipsorum non recte se habente. Et hac racione tenuit Thomas in 4° Sentenciarum[8], quod prelatus medicus, qui videt hanc medicinam excommunicacionis eciam iuste late non proficere, sed officere, illam discrete tollere potest, durante contumacia, ex quo videt illius saluti sic proficere, facit, 24, qu. 5ª, Prodest[9]. Ubi habetur secundum Augustinum, quod tam plectendo quam ignoscendo hoc solum bene agitur, ut vita hominum corigatur. Sic

---

[a] *sequitur ,15' deletum.* [b] *Cod.* ,nulla'.

[1] *Greg. II, Tit. II, c. 11 (Friedberg II, 251).* [2] *Dec. I, dist. XLV, c. 10 (Friedberg I, 164).* [3] *Dec. II, XXIV, qu. III, c. 37 (Friedberg I, 1000).* [4] *Lib. 6ti, V, XI, c. 1 (Friedberg II, 1093).* [5] *Joh. And. Novella. ed. Venetiis 1581, VI. 157 b.* [6] *Dec. II, XI, qu. III, c. 21 (Friedberg I, 648).* [7] *Lib. 6ti, II, Tit. XII, c. 1 (Friedberg II, 1004).* [8] *Thomas super IV Sent. in Li. IV, d. XIX in fine, fol. Ven. 1593. Tom. 7, 122ª.* [9] *Dec. II, XXIII, qu. V, c. 4 (Friedberg I, 930).*

et Apostolus excommunicavit ad interitum carnis, ut spiritus fieret salvus, ut in preallegato cap. Audi. Debet igitur excommunicacio exerceri ad medicinalem peccatorum vel populi terrorem, ut peccatum caucius caveatur, nec habet ecclesia potestatem sibi a deo datam quemquam aliter excommunicandi, ut videtur. Omnis igitur excommunicans excommunicare debet ex instinctu spiritus sancti et debet intendere caritatem et bonum excommunicati et bonum ecclesie, alias peccat graviter potestate, magno dei dono, abutendo. Et tantum de tercio.

De quarto autem, quod non nisi pro mortali peccato, non tamen nisi pro contumacia sit excommunicacionis sentencia ferenda, patet; nam scribitur, quia[1] aput deum non sentencia sacerdotum, sed vita eorum[a] queritur, quia non est notandus sentencia, quem peccati macula non inficit, 24, qu. 3ª. § Hiis ita respondetur. Si[2] quis non recto iudicio eorum, qui presunt ecclesie, depellatur et foras mittatur, si ante non exiit, hoc est si non ita egit, ut mereretur exire, nichil leditur in eo, quod non recto iudicio ab hominibus videtur expulsus. Et ita fit, ut interdum qui foras mittitur, * intus sit, et ille foris, qui intus videtur retineri, 23, qu. 3ª, Si *284b quis[1], Jeronimus. Unde sepe fit, ut erga quemlibet proximum odio vel gracia moveatur pastor, ut vel dampnet immeritos vel solvat ligatos. Unde recte per prophetam dicitur: »Mortificabant animas, que non moriuntur, et vivificabant animas, que non vivunt«. Non morientem quippe mortificat, qui iustum condempnat; et non victurum vivificare nititur, qui reum a suplicio solvere conatur. Cause igitur pensande sunt, et tunc ligandi ac et solvendi potestas est exercenda. Unde videndum est, que culpa precessit et que sit penitencia secuta post culpam, ut, quos omnipotens deus per compunccionis graciam visitat, illos pastoris sentencia absolvat. Tunc enim vera est absolucio etc. Ex qua consideracione intuendum, quod illos debemus nos per pastoralem auctoritatem solvere, quos auc-

---

[a] *Cod. ‚reorum'.*

[1] *Dec. II, XXIV. qu. III, in capite. (Friedberg I, 987).* [2] *Dec. II, XXIII, qu. III, c. 4, sed male laudatum (Friedberg I, 990).*

torem nostrum cognoscimus per suscitantem graciam vivificare; et infra: veniat itaque foras mortuus, id est culpam confiteatur peccator. Venientem autem foras solvunt discipuli, quia pastores ecclesie debent ei penam amovere, quam meruit, qui non erubuit confiteri, quod fecit, XI, qu. 3ª, Plerumque[1], Gregorius. Vinculum[2] sentencie excommunicacionis non solvitur, nisi ab alligante, XI, qu. 3ª, Nemo. Unde si[3] aliquis non recto iudicio foras mittitur, si ante non exierit, id est non egerit, ut mereretur exire, non leditur. Interdum enim, qui foras mittitur, intus est, et qui foris est, intus videtur retineri, 24, qu. 3ª. Cum aliquis, Origenes. Et certum[4] est, quod qui impius est, omnino a deo separatus est, 24, qu. 3ª, Certum. Unde dicit Bartholomeus Brixiensis, XI, qu. 3ª, Si inimicus[5], quod maior excommunicacio imponitur vel pro maiori crimine vel pro contumacia, minor infligitur pro quolibet mortali. Et propter facinora sunt aliqui excommunicandi, XI, qu. 3ª, Merito[6], ex Concilio Cartasiensi. Item errantes et in errorem mittentes debent excommunicari, 24, qu. 3ª, Apostolice[7], Pelagius papa. Dimitte[8], Israhel, tu Iuda, propter maliciam suam, quia separatum est convivium eorum, id est excommunicatum, Lira, Osee 4 in fine. Excommunicari quis non debet, nisi de crimine, 2, qu. 1ª, Multi[9], Augustinus. Iusto enim non est lex posita, Extra. de Regularibus, Licet[10]. Verum licet premissa videantur velle, quod propter crimen sit aliquis excommunicandus,
*285ª hoc bene habet veritatem in excommunicacione, * que est deterioracio, qua quis est excommunicatus aput deum secundum se, et qua quis peccando ponit se extra communionem fidelium, ut non participet meritis ecclesie. Et hoc fit solum per quodlibet mortale peccatum. Et hec est interior excommunicacio certa et directa. Sed in excommunicacione exteriori ecclesiastica, que

---

[1] *Dec. II, XI, qu. III, c. 88 (Friedberg I, 667).* [2] *Dec. II, XI, qu. III, c. 41 (Friedberg I, 655).* [3] *Dec. II, XXIV, qu. III, c. 7 (Friedberg I, 992).* [4] *Dec. II, XXIV, qu. III, c. 9 (Friedberg I, 992).* [5] *Dec. II, XI, qu. III, c. 15 (Friedberg I, 647). Bar. Brix. op. cit. in loco t.* [6] *Dec. II, XI, qu. III, c. 29 (Friedberg I, 652) recte »Qui merito«.* [7] *Dec. II, XXIV, qu. III, c. 13 (Friedberg I, 994).* [8] *Bib. Lat. cum postillis Lirae, Ven. 1482—3. Tom. 2. in loco in Osee 4: 17 sq.* [9] *Dec. II, II, qu. I, c. 18 (Friedberg I, 446).* [10] *Greg. III, Tit. XXXI, c. 18 (Friedberg II, 575).*

fit per iudicem, non habet veritatem secundum se, quia illa solum debet ferri pro contumacia. Verum illa non potest fieri, nisi in crimine precedente; et ita premissa debent intelligi. Sola enim contumacia est, propter quam quis licite excommunicatur, XI, qu. 3ª, Certum[1]. Et hoc expresse determinatum est, quod pro nulla presenti vel preterita culpa potest ferri sentencia, nisi contumacia introvenerit, Extra. de Sentencia Excommunicacionis, Romana, li. 6[2]. Et ergo non debet quis excommunicari, nisi monicio precedat, alias autem eciam iusta causa excommunicans punitur, ut Extra. de Sentencia Excommunicacionis, Sacro[3]. Et ergo eciam a sentencia excommunicacionis non potest appellari. Racio: quia nemo excommunicatur, nisi pro contumacia, sed contumax non auditur appelans, 2ª, qu. 6, Est autem[4]. Ymmo et absolutus nolens satisfacere pro eo, pro quo fuit excommunicatus, reducitur in pristinam sentenciam, Extra. de Officio Iudicis Ordinarii, Ad reprimendam[5]. Et dicit Bartholomeus Brixiensis XI, qu. 3ª, Episcopi[6], glossa 1[7], quod sive crimen sit magnum sive parvum, nunquam aliquis est excommunicandus, nisi sit contumax, sed quidam dicunt, quod ab homine non est aliquis excommunicandus, nisi pro contumacia, sed a canone bene. Sed hoc non videtur esse verum, quia quandoque quis excommunicatur pro contumacia, quandoque pro crimine, de Verborum Significacione, Ex parte[8]. Sed certe illa decretalis dicit, quod pro offensa sit aliquis excommunicandus, cum non wlt satisfacere, et ergo alia distinccio melior*. Unde et dicit argumento de Excepcionibus, Pia[9], li. 6 super verbo contumacia, quod maior excommunicacio propter solam contumaciam est ferenda; et illius sentencie dicit fuisse Hugonem et Innocentem dicentes, quod pro solo crimine non est quis excommunicandus, si velit se[a] corigere. Et hoc bene concordat

---

* *In marg.* ‚extra‘.

[a] *Cod.* ‚sic‘.

[1] *Dec. II. XI, qu. III, c. 43 (Friedberg I, 656).* [2] *Lib. 6ti, V, Tit. XI, c. 5 (Friedberg II, 1095).* [3] *Greg. V, Tit. XXXIX, c. 48 (Friedberg II, 909).* [4] *Dec. II, II, qu. VI, c. 41, § 1 (Friedberg I, 481).* [5] *Greg. 1, Tit. XXXI, c. 8 (Friedberg II, 189).* [6] *Dec. II, XI, qu. III, c. 8 (Friedberg I, 645).* [7] *Bar. Brix. op. cit. in loco.* [8] *Greg. V, XL, c. 23 (Friedberg II, 918). Cf. Bar. Brix. in loco.* [9] *Lib. 6ti, II, Tit. XII, c. 1 (Friedberg II, 1004).*

cum sentencia salvatoris, Mt. XVIII[1], ubi excommunicacio est fundata, ubi patet quod oportet triplicem correpcionem precedere et hoc contra eum qui peccat, et quarto, stante contumacia, ex hinc excommunicacionem succedere. Sicut enim nemo sine perseverencia coronatur secundum Gregorium, et nemo coronatur, nisi qui legittime certaverit secundum Apostolum, et qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit, Mt. 24[2], et nemo mittens manum ad aratrum et respiciens retro, aptus est regno dei, Luce 9[3], *285b * sic nemo sine contumacia condempnatur, et proporcionaliter ad contumaciam oportet esse dampnacionem, ut si fuerit finalis contumacia, que est peccatum in spiritum sanctum, tunc est eterna dampnacio adaptanda. Et si contumacia post triplicem monicionem hominis legittimam fuerit, tunc est excommunicacio inferenda. Et sic patet, cum quanto examine sit procedendum, ante quam ad excommunicacionem procedatur. Nam et iudicium ecclesie imitari debet divinum iudicium, quantum potest, XI, qu. 3[a], Tunc vera[4], ubi Gregorius dicit sic: Tunc vera est absolucio presidentis, cum interni sequitur arbitrium iudicis, sicut prius dominus Lazarum mortuum suscitavit et vivificavit, dicens: Lazare, veni foras, et postmodum is, qui vivus fuerat egressus, a discipulis est solutus. Et sic eciam est in ligando sive in excommunicando. Et hoc de quarto, etc.

De quinto, videlicet, quod excommunicacio non debet ferri in aliquem per prelatum, nisi ipse prelatus sciat ipsum prius a deo excommunicatum, quia hoc directe respicit articulum, quem habemus pre manibus, primo ergo premitto, quod hic volo loqui de duplici excommunicacione, prout premisi in primo dicto, scilicet de generibus excommunicacionum, scilicet de excommunicacione[a] minori interiori et eciam de excommunicacione maiori et exteriori ecclesiastica, sic videlicet, quod *li* excommunicare in prima parte articuli capiatur pro maiori[b] excommunicacione, quando sic dicitur: Nullus prelatus debet aliquem excommunicare, scilicet excommunicacione maiori exteriori ecclesiastica, et *ly* excommunicatum in secunda parte articuli capiatur pro minori, quando sic dicitur: nisi sciat ipsum

---

[a] *sequitur* ,m̄' *deletum.* [b] *sequitur* ,pro' *deletum.*

[1] *Mt. 18: 15 sqq.* [2] *Mt. 24: 13.* [3] *Lu. 9: 62.* [4] *Dec. II, XI, qu. III, c. 62 (Friedberg I, 660).*

prius a deo excommunicatum, scilicet excommunicacione minori interiori, alias articulus esset ineptus. Et tunc pro verificacione illius articuli sub intencione conclusionis huius alme universitatis studii Pragensis nuper facte, cui consensi, consencio, et consentire propono, deo constanciam largiente, ac protestacione eiusdem proxime facta[a] nec non sub protestacione mea propria[b] hic premissa, antequam de generibus excommunicacionum tractare cepi, tali utar racione: si nullus prelatus debet aliquem excommunicare, nisi sciat ipsum in mortali peccato constitutum, tunc nullus prelatus debet aliquem excommunicare, nisi sciat ipsum prius a deo excommunicatum. Sed nullus prelatus debet aliquem excommunicare, nisi sciat ipsum in mortali peccato constitutum, igitur articulus verus. Consequencia tenet, quia arguitur a tota condicionali a posicione * antecedentis ad posicionem consequentis. Veritas condicionalis, que est maior, patet, quia ipsa est consequencia per se, in qua *286[a]
arguitur a convertibili ad convertibile, cum omnis in peccato mortali constitutus sit excommunicatus a deo et e converso, ut sufficienter et clare patet, scilicet in primo dicto. Minor, que est posicio antecedentis, probatur, quia dicit beatus Jeronimus: Eos[1], quorum peccata manifesta sunt, de ecclesia eiciamus. Ubi autem peccatum evidens non est, eicere de ecclesia neminem possumus, ne forte eradicantes zizania, eradicemus simul cum illis et triticum, XI, qu. 3[a], Nolite, 1°. Unde et in concilio Meldensi adhuc expressius ponitur, in quo sic dicitur: Nemo[2] episcoporum quemlibet sine certa et manifesta peccati causa communione privet ecclesiastica; quia autem anathema mortis est dampnacio, igitur non nisi pro mortali[c] debet imponi crimine, et illis, qui non poterint aliter corigi, XI, qu. 3[a], Nemo episcoporum, et simile in capitulo sequenti. Ecce quam notanter dicit istud contra tria, videlicet primo, quod iudex non debet anathematisare, id est maiori excommunicacione excommunicare, nisi pro mortali peccato; secundo, quod non nisi illud peccatum sit manifestum, quia dicitur, quod non sine certa et manifesta pec-

---

[a] *Cod.* ‚facte'. [b] *Correctum ex* ‚propria mea'. [c] *in cod. sequitur* ‚crimine' *per incuriam scribae positum.*

[1] *Dec. II, qu. III, c. 22 (Friedberg I, 649).* [2] *Dec. II, XI, qu. III, c. 41 (Friedberg I, 655). Cf. Hus. Op. I, 192ª.*

cati causa; et tercio, quod tantum illos, qui non potuerint aliter corigi; per quod patet manifeste, quod dictum est, scilicet dicto proximo, quod nec pro peccato debet aliquem excommunicare, nisi correptus ewangelice contumax fuerit, alias non debet excommunicari per prelatum. Et hec correpcio alibi per canonistas vocatur canonica monicio. Item concilium commune Parisiense dicit: Nemo[1] presbiter excommunicet aliquem, antequam causa probetur, 24, qu. 3ª, De illicita. Nec[2] cognicio causarum impediri debet, Extra. de Restitucione Spoliatorum, Frequens, li. 6. Nec veritas debet occultari, de Probacionibus, Quoniam[3]. Unde propheta: Seminate[4] in veritate iusticiam, Osee 10. Nullus autem debet excommunicari absque[5] manifesta et racionabili causa. Extra. de Sentencia Excommunicacionis, Sacro. Nec debet iudex excommunicacionem ferre sine causa eciam expressa, et grave est excommunicacionem sine debita maturitate fulminare, Extra. de Sentencia Excommunicacionis, cap. 1, li. 6[6]. Unde non debet excommunicari quis, nisi de crimine convictus vel confessus, 2ª, qu. 1ª, Multi[7], Augustinus. Cum[8] enim fuerint obscura iura, iudices promciores debent esse ad absolvendum, quam ad condempnandum, Extra. de Probacionibus, Ex litteris; de Fide Instrumentorum, Inter dilectos[9],
*286b et est regula iuris, li. 6[10]. Unde Ambrosius: * Non[11] arguas et impugnes, cuius crimen non deprehenderis, XI, qu. 3ª, Si quis vero. Unde scribitur: Et[12] nos in quemquam sentenciam ferre non possumus, nisi aut convictum aut sponte confessum, 2ª, qu. 1ª, cap. 1º, Augustinus, et cap. 2º, Constantinus Imperator, et cap. 3º, Gregorius, et cap. 4, Ffelix papa, et quasi per totam illam questionem. Unde Melciades papa: Primo[13] semper omnia diligenter inquirite, ut cum iusticia et caritate diffiniatis; neminem condempnetis ante verum et iustum iudicium; nullum iudicetis suspicionis arbitrio, sed

*[1] Dec. II, XXIV, qu. III, c. 6 (Friedberg I, 990). [2] Lib. 6ti, II, Tit. V, c. 1 (Friedberg II, 999). [3] Greg. II, Tit. XIX, c. 11 (Friedberg II, 313). [4] Osee 10: 12. [5] Greg. V, Tit. XXXIX, c. 48 (Friedberg II, 909). [6] Lib. 6ti, V, Tit. XI, c. 1 (Friedberg I, 1093). [7] Dec. II, II, qu. I, c. 18 (Friedberg I. 446). [8] Greg. II, Tit. XIX, c. 3 (Friedberg II, 307). [9] Greg. II, Tit. XXII, c. 3 (Friedberg II, 345). [10] Lib. 6ti, Regulae Iuris, Reg. XXX (Friedberg II, 1122). [11] Dec. II, XI, qu. III, c. 13 (Friedberg I, 646). [12] Dec. II, XI, qu. I, c. 1, 2, 3, 5 (Friedberg I, 613). [13] Dec. II, II, qu. I, c. 13 (Friedberg I, 444).*

primum probate et postea caritativam ferte sentenciam; et quod vobis non wltis fieri, alteri facere nolite, 2ª, qu. 1ª, Primo. Item Augustinus: Deus[1] qui maledicit, meritum designat eius, cui maledicitur, et sentenciam promit, utpote quem non fallit neque peccati qualitas, neque peccantis affectus. Homo, quia hoc non potest scire, neque ei propositum mentemque alterius alius videtur aut cognoscere potest, idcirco eciam si iudicantis vel sentenciam promentis intuitu proferat maledictum, maledicendi non potest esse causa, ubi ignoratur peccantis affectus, maxime cum humanum iudicium tunc sciat maledicta proferre, cum forte conviciis aut iniuriis provocatur etc., 24, qu. 3ª, Deus qui. Nemo[2] siquidem scit, an amore an odio dignus sit, Ecclesiastes 9°. Unde Augustinus: Non[3] temere, sed per iudicium aufferendi sunt mali ab ecclesie communione, ut si per iudicium aufferri non possunt, tollerentur pocius, ne perverse malos evitando ab ecclesia ipse discedens, eos, quos fugere videtur, vincat ad gehennam. Non debet homo ab homine iudicari ex arbitrio suspicionis, vel eciam extraordinario[a] usurpato iudicio, sed pocius ex lege dei secundum ordinem, sive ultro confessum, sive accusatum atque convictum. Si quis autem nominatur fornicator etc. intelligi debet de nominacione, que fit in quemquam, cum sentencia ordine iudiciario atque integritate profertur. Nam si simplex nominacio proficeret, multi innocentes dampnandi essent, quia falso in quoquam crimina nominantur etc., 2ª, qu. 3ª, Multi. Iudicantem[4] ergo oportet cuncta rimari et ordinem rerum plena inquisicione discutere, * interrogandi[b] *287ª et respondendi obiciendique prebita paciencia ab eo, ut ibi accio[c] ambarum parcium illuminata sit

---

* *In inf. parte pag. custos* ‚interrogando' *et alia manu* ‚24'.

[a] *correctum ex* ‚extraordinacio'. [b] *Cod.* ‚interrogando'. [c] *Cod.* ‚inaccio'; *correctum secundum Decretum.*

[1] *Dec. II, XXIV, qu. III, c. 38 (Friedberg I, 1000).* [2] *Eccles. 9: 1.* [3] *Dec. II, II, qu. I, c. 18 (Friedberg I, 446). Cod. male* ‚qu. 3ª'. [4] *Dec. II, XXX, qu. V, c. 11 (Friedberg I, 1107).*

pleniter, nec litigantibus iudex sua prius velit sentencia obviare, nisi quando iam peractis omnibus nichil habent in questione, quod proponant: et tamdiu accio ventilletur, quousque ad veritatem perveniatur. Frequenter interrogari oportet, ne aliquid pretermissum forte remaneat, quod anecti conveniat, 30, qu. V, Judicantem. Et igitur eciam, ut de veritate constare possit; ubi[1] crimen admittitur, ibi causa debet ventilari, 3, qu. 6, quasi per totum. Unde Gregorius: Satis[2] est perversum et indecens, ut in re dubia certa sentencia detur. XI, qu. 3ª, Grave. Et[3] quamvis vera sunt quedam, tamen iudici non sunt credenda, nisi certis indiciis demonstrentur, XI, qu. 3ª, Quamvis, Augustinus. Item Damasus papa: Antequam[4] audias et scruteris, non reprehendas; intellige prius, et tunc increpa, XI, qu. 3ª, Eorum. Item Gregorius: Nolite[5] ante tempus iudicare, quoadusque veniat dominus, quoniam adhuc nescimus, qualis quis in terribili iudicio sit futurus. Nam sunt multa, que de iudicio illius homines ignorant: quia forte, quem vos laudatis, ille reprehendit, et quem vos reprehenditis, ipse laudabit, XI, qu. 1ª, Sacerdotibus.

Secundo probatur veritas articuli sic: Nullus debet asserere dubia pro certis in grave preiudicium proximorum; sed omnis prelatus excommunicans aliquem, quem non scit prius excommunicatum a deo, asserit dubium pro certo in grave preiudicium proximorum, igitur nullus prelatus debet excommunicare aliquem, quem non scit prius excommunicatum a deo. Consequencia tenet. Maior patet, quia in dubio[a] tucius est abstinere a iudicando secundum iussum salvatoris dicentis: Nolite[6] iudicare et non iudicabimini, Luce 6. Quod intelligitur de incertis sive non manifestis, ut patet per venerabilem Bedam, in omelia super eodem ewangelio[7], et in regula, Estote[8] misericordes, de Regulis Iuris, Extra. Minor, videlicet, quod est in

---

[a] *sequitur ‚toci' deletum.*

[1] *Dec. II, III, qu. VI, c. 1 sqq. (Friedberg I, 519).* [2] *Dec. II, XI, qu. III, c. 74 (Friedberg I, 663).* [3] *Dec. II, XI, qu. III, c. 75 (Friedberg I, 663).* [4] *Dec. II, XI, qu. III, c. 76 (Friedberg I, 663).* [5] *Dec. II, XI, qu. I, c. 41 (Friedberg I, 638).* [6] *Lu. 6: 37.* [7] *PL 92: 408.* [8] *Greg. V, Tit. XLI, c. 2 (Friedberg II, 927).*

grave preiudicium proximorum, patet, quia sentencia, licet eciam iniusta, tamen multipliciter timenda est, et eciam patebit amplius infra. Et posset tam maior quam minor multipliciter probari ex predictis. Et hoc de quinto, etc.

* De sexto, scilicet de potestate potentibus a deo collata, scribitur sic: Omnis[1] potestas tribuitur a domino ad *287b faciendum iusticiam et rectum iudicium, Extra. de Homicidio, Pro humani, li. 6. Unde et regina Saba dixit ad Salomonem: Idcirco[2] constituit te regem, ut faceres iudicium et iusticiam, 3ii Regum 10, et 2i Paralippomenon 9. Missi autem sunt potentes a deo[a] ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum, XI, qu. 3ª, Magnum, Iª Petri 2°[3]. Unde Apostolus: Omnis[4] anima potestatibus sublimioribus subdita sit[b], non est enim potestas nisi a deo; que autem sunt, a deo ordinata sunt. Itaque qui resistit potestati, dei ordinacioni resistit; qui autem resistunt, ipsi sibi dampnacionem adquirunt. Nam principes non sunt timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potestatem? Bonum fac et habebis laudem ex illa. Dei enim minister est tibi in bonum. Si autem male feceris, time; non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est, vindex in iram eidem, qui malum agit etc. Romanis 13. Et hoc de iure. Sed de facto nunc contingit oppositum. Potestas autem debet timeri, ut mali[5] coherceantur et boni quiete vivant, 23, qu. 5ª, Non frustra, Augustinus. Et[6] sicut potestas portat gladium ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum, sic sacerdotes habent claves ad exclusionem excommunicandorum et reconciliacionem penitencium, 2ª, qu. VIIª, § Sicut. Nemo igitur debet excedere limites[7] potestatis sibi tradite, de Officio Delegati, cap. finali, li. 6. Et[8] racio, que movet delegantem, eciam debet movere delegatum, Extra. de Rescriptis, rescripta Super literis. Et[9]

[a] *sequitur ‚v‘ deletum.* [b] *Cod. ‚sunt‘.*

[1] *Lib. 6ti V, Tit. IV, c. 1. (Friedberg II, 1080).* [2] *III Reg. 10: 9; II Paralip. 9: 8.* [3] *Dec. II, XI, qu. I, c. 28 (Friedberg I, 634); I Pet. 2: 14. Cod. male ‚qu III‘.* [4] *Rom. 13: 1—4.* [5] *Dec. II, XXIII, qu. V, c. 18 (Friedberg I, 936).* [6] *Dec. II, II, qu. VII, c. 41 (Friedberg I, 497).* [7] *Lib. 6ti, I, Tit. XIV, c. 15 (Friedberg II, 982).* [8] *Greg. I, Tit. III, c. 20 (Friedberg II, 25).* [9] *Greg. I. Tit. III, c. 22 (Friedberg II, 25).*

forma mandati diligenter est observanda, alias si proceditur contra formam mandati, nichil agitur, Extra. rescripta, Cum dilecta, quia non servans formam mandati, nichil agit, Extra. de Officio Delegati, Venerabili[1]. Et ergo forma statuta necessario est servanda pro tanto eciam, quod testimonio legis civilis probatur; in ommitendo bene nocet domino, non autem in commitendo, § de Aquisitis Possessionibus, libro 1°[2]. Instruit ergo Augustinus potentes, ne abutantur potencia, dicens: Debes[3] cogitare de dono dei, non facere contra dominum, * 23, qu. 1ª, Noli existimare. Nam et iudex non debet
*288ª aliquid facere contra potestatem sue[a] iurisdicionis, Extra. de Officio Delegati, Cum super[4]. Et[5] restringenda est sub racione potestas, XI, qu. 3ª, Illa. Habent igitur diligenter attendere in potestatibus constituti, ne conentur excedere limites sibi tradite potestatis, nec ascribant sibi, quod solius dei est, gloriam divinam usurpando, sicut heu! hodie faciunt graviter blasphemantes putantesque, quod possint inmutare leges et tempora, quemadmodum prophetisatum est de Antichristo, Danielis 7°[6]. Contra quos scribitur: Que[7] dei sunt, ab homine dari non possunt, 8, qu. 1ª, Plerique, Hilarius papa, et alibi: Sicut[8] quisquam aput deum non valet aliquem ledere, sic[b] non preter eius intencionem valet quis alicui subvenire, 22, qu. 5ª, Ex hiis omnibus. Nam[9] nemo potest corigere, quem[c] deus despexerit, Ecclesiastes 7° et multa in eodem libro ad propositum. Cum[10] autem gressus hominis a deo dirigantur, nec sint in homine vie eius, corripere quidem potest, corigere autem non valet, pulsare potest, non aperire, manus comprimere, non animum mutare, 47 dist. § Quod tunc. Nec[11] enim possunt unum capillum album facere, aut nigrum, Mt. 5°. Omnia[12] namque per ipsum facta sunt. Quisquis ergo credat posse

[a] *Cod.* ‚sine‘. [b] *Cod.* ‚sicut‘. [c] *Cod.* ‚quomodo‘.

[1] *Greg. I, Tit. XXIX, c. 37 (Friedberg II, 181).* [2] *In titulo De Transactionibus (?) Greg. I, Tit. XXXVI (Friedberg II, 206) per totum ista invenitur sententia, sed hoc ‚incipit‘ non potui invenire.* [3] *Dec. II, XXIII, qu. I, c. 3 (Friedberg I, 892).* [4] *Greg. I, Tit. XXIX. c. 23 (Friedberg II, 166).* [5] *Dec. II, XI, qu. III. c. 67 (Friedberg I, 662).* [6] *Dan. 7: 20 sqq.* [7] *Dec. II, VIII, qu. I, c. 5 (Friedberg I, 591).* [8] *Dec. II, XXII, qu. V, c. 13 (Friedberg I, 886).* [9] *Eccles. 7: 14.* [10] *Dec. I, dist. XLVII, c. 8 (Friedberg I, 172).* [11] *Mt. 5: 36.* [12] *Dec. II, XXVI, qu. V, c. 12 (Friedberg I, 1030),*

fieri aliquam creaturam, aut in melius, aut in deterius mutari, aut transformari in aliam speciem vel in aliam similitudinem nisi ab ipso creatore, qui omnia fecit et per quem omnia facta sunt, procul dubio infidelis est et pagano deterior, 26, qu. 5ª, Episcopi, in concilio Anquirensi. Beatus ergo Paulus, vas eleccionis, cavebat usurpare ampliorem potestatem, quam deus sibi dederat. Unde dixit: Omnia[1] agam secundum potestatem, quam dedit mihi dominus in edificacionem et non in destruccionem, 2ª Corintiis, ultimo et cap. X. Nam[2] pro cura ecclesie condicionem potest facere[a] meliorem, non deteriorem, 16, qu. 6, Illud, Gelasius papa. Non[3] autem homo potest quidquam accipere, nisi ei fuerit datum de celo, Johannis 3°. Dicit ergo Apostolus: Militamus[4] destruentes omnem altitudinem extollentem se adversus scienciam[b] dei in captivitatem redigentes omnem intellectum * (*288b) in obsequium Christi, 2ª Corintiis 10. Quia secundum Augustinum diligentissimi rectores sunt, qui malos, ut a malo fugiant, persequuntur, 23, qu. 5ª, Si vos[5]. Sed proch dolor multi nunc excedunt graviter blasphemantes et ea, que dei sunt, hominibus puris creaturis attribuentes, presertim quoad officium sacerdotum etc. Qui, si humiliter studio scripturarum insisterent et virtutem eorum adverterent, talia evitarent. Unde dicit beatus Gregorius: Illos[6] debemus nos per pastoralem auctoritatem solvere, quos auctorem nostrum cognoscimus per suscitantem graciam vivificare. Et infra: Veniat itaque foras mortuus, id est culpam confiteatur peccator. Venientem autem foras solvunt discipuli etc., XI, qu. 3ª, Plerumque. Unde Bartholomeus Brixiensis, XI, qu. IIIª, Tunc vera[7], dicit, quod sacerdos neminem absolvit, nisi precesserit absolucio dei. Et Ambrosius: Verbum[8] dei dimittit peccata; sacerdos est iudex, sacerdos quidem officium exhibet et

---

[a] *sequitur* ‚melioracionem' *deletum.* [b] *Cod.* ‚scienciam' *bis scriptum.*

[1] *II Cor. 10: 8.* [2] *Dec. II, XVI, qu. VI, c. 8 (Friedberg I, 799).* [3] *Cf. Joh. 3: 27.* [4] *II Cor. 10: 5.* [5] *Dec. II, XXIII, qu. V, c. 35 (Friedberg I, 940).* [6] *Dec. II, XI, qu. III, c. 88 (Friedberg I, 667).* [7] *Dec. II, XI, qu. III, c. 62 (Friedberg I, 660) Bar. Brix. op. cit. in loco. t 4.* [8] *Dec. II, XXXIII, qu. III, dist. I, c. 51 (Friedberg I, 1170).*

nullius potestatis iura exercet, de Penitencia, dist. 1ª, Verbum dei. Et alibi scribitur: Nemo[1] tollit peccata mundi nisi solus Christus, qui est agnus tollens peccata mundi, de Consecracione, dist. 4. Nemo, Augustinus. Ubi[2] enim Christus non est fundamentum, nullius boni est superedificium, 1ª, qu. 1ª, Paulus, Gregorius. Omnia[3] autem, que in altari ponuntur, non ab homine[a], sed a deo sanctificantur, 1ª, qu. 1ª, Non nocet, Gregorius. Unde Crisostomus: Non[4] homo est, qui ligat, sed Christus, XI, qu. 3ª, Nemo contempnat. Unde dicit Henricus, Extra. de Sentencia Excommunicacionis, A nobis[5], distinccione 2ª ad finem post Astensem, quod[6] triplex est iudicium, scilicet dei, Petri et curie celestis: primum est, quomodo deus animam in contricione mundat, et hoc precedit alia duo tempore, dignitate et effectu; secundum iudicium est Petri presbiteri, qui potestate clavium ligat vel solvit in terris; et post hoc sequitur tercium iudicium, scilicet approbacionis curie celestis. Unde expone illud: Quodcunque ligaveris super terram, scilicet iudicio Petri, iuste, iuste erit ligatum et in celis, scilicet per approbacionem curie celestis. Et hunc intellectum Gregorius et Leo papa approbant, XI, qu. IIIª, Tunc vera[7], et 24, qu. 1ª, Manent[8]. * Unde et Bartholomeus Brixiensis,[9] 24, qu. 2ª, Legatur,[b]
*289ª super verbo et in celis dicit: Hoc exaudi de vera ligacione. Nam vere ligatus non est, qui quoad deum absolutus est, Extra. de Sentencia Excommunicacionis, A nobis[10], II. Et ergo communiter dicitur, quodcunque ligaveris, etc., scilicet clave non errante. Unde Jo-

---

[a] *in loco eraso.* [b] ‚Ligatur' *Cod.*

[1] *Dec. III, dist. IV, c. 141 (Friedberg I, 1407).* [2] *Dec. II, I, qu. I, c. 26 (Friedberg I, 369) recte, Cum Paulus.* [3] *Dec. II, I, qu. I, c. 89 (Friedberg I, 390).* [4] *Dec. II, XI, qu. III, c. 31 (Friedberg I, 653).* [5] *Greg. V, Tit. XXXIX, c. 28 (Friedberg II, 899).* [6] *Henricus de Bouhic (cf. Schulte, Lit. u. Gesch. d. Kan. Rechts, II, 266 sqq.) Distinctiones super 5 libros Decretalium, 1498, Lugd. Lib. V, fol. XCI, d.* [7] *Dec. II, XI, qu. III, c. 62 (Friedberg I, 660).* [8] *Dec. II, XXIV, qu. I, c. 5 (Friedberg I, 968) recte ‚Manet'.* [9] *Dec. II, XXIV, qu. II, c. 2 (Friedberg I, 984). Bar. Brix. op. cit. in loco bb 5.* [10] *Greg. V, Tit. XXXIX, c. 28 (Friedberg II, 899).*

hannes Andree dicit super cap. Tanta[1], Extra. de Excessionibus Prelatorum, quod clavis potestatis sine clave sciencie parum valet et econtra. Et ideo dicit Augustinus: Cui dimiseritis vel quodcunque ligaveritis, non autem cui putaveritis dimitti, vel quod putatis ligare, etc. Et Henricus, de Sentencia Excommunicacionis, A nobis, II[a], dist. 1 in fine, dicit, quod[2] ibi nota et[a] Abbas et Johannes Andree, quod ligacio vel absolucio, quam facit ecclesia clave errante, nec ligat nec solvit aput deum. Hoc de sexto, etc.

Quantum ad septimum et octavum, videlicet an iustus ledi possit et quomodo sentencia iusta vel iniusta et cui vel quibus et qualiter sit timenda, aliqualiter intermiscue procedam. Unde scribitur: Benediccio[3] dei super caput iusti, iusticia liberabit a morte, Proverbiis 10. Verum[4] sentencia iusta excommunicacionis est multum timenda, quia sentencia pastoris, sive iusta sive iniusta fuerit, timenda est, XI, qu. III[a], Sentencia, Gregorius. Sed ipse Gregorius non dicit sentenciam iniuste latam esse servandam, sed timendam. Sic et Urbanus: Timenda[5] est igitur, id est non ex superbia contempnenda, XI, qu. III[a], Si episcopus. Sed iusta valde est timenda. Unde Augustinus: Nichil[6] sic debet formidare christianus, quam separari a corpore Christi. Si enim separatur a corpore Christi, non est membrum eius. Si non est membrum eius, non vegetatur spiritu eius, XI, qu. 3[a], Nichil. Et eciam iniusta sentencia excommunicacionis multis de causis est timenda: tum primo ex eo, quia iniuste excommunicatus debet diligenter examinare seipsum iuxta scripturam sacram, ne in aliquo sit conscius sibi ipsi[b]; tum secundo debet timere de iniuste excommunicantis periculo; tercio de dampno fratrum, quod ex prohibicione doctrine sive excommunicacione eveniret, quia fatue hominem excommunicans quandoque est causa perdicionis multorum, cum quibus communicando, si non esset excommunicatus, eos in via fidei, veritatis et[c] virtutis instrueret;

---

[a] ,et' *supra rigam.* [b] *sequitur* ,tm' *deletum.* [c] ,et' *additum supra rigam.*

[1] *Greg. V, Tit. XXXI, c. 18 (Friedberg II, 843).* [2] *Henricus de Bouhic, op. cit. fol. XCI b. ,Abbas', cf. Schulte II, 130 sqq.* [3] *Prov. 10: 6 et 10: 2.* [4] *Dec. II, XI, qu. III, c. 1 (Friedberg I, 642).* [5] *Dec. II, XI, qu. III, c. 40 (Friedberg I, 655).* [6] *Dec. II, XI, qu. III, c. 33 (Friedberg I, 653).*

*289b * quarto est timendum, ne plures scandalisentur de excommunicante iniuste; quinto, ne eciam iniurientur excommunicato ipsum vitando et blasphemando et opera caritatis quamvis debita indebite subtrahendo; sexto timendum est ipsi excommunicato de impaciencia, quam ipse forte incurret; septimo bene nunc iniusta valde est timenda sentencia ex factorum occurrencia, quia sepissime fertur. Iusta vero nunc rarissime promulgatur, quia regulariter non iam excommunicantur simoniaci, heretici, fornicatores, adulteri, prevaricatores, cupidi, elati, blasphemi, raptores, invidi, homicide, percussores, deceptores, concussores, lusores, ebriosi, mendaces, sacrilegi, nigromantici, yppocrite, calumpniatores, sed simplices, devoti, legem Christi zelantes, Christum confitentes et in verbo legis Ihesu Christi laborantes iam frequenter excommunicari attemptantur. Et hec supradicta occasionaliter de facto et per accidens debent intelligi. Quantum autem de per se proprie de directo respiciendo sentenciam excommunicacionis vel alterius censure iniustam iuste vel iniuste excommunicato et quoad efectum iuris, non videtur esse timendum. Unde iusto non est timendum quidquid contra eum fit, nec excommunicacio ecclesiastica hominis iniusta. Signanter enim scribitur: Cui[1] illata est sentencia, deponat errorem; si iniusta est, tanto eam curare non debet, quanto aput deum et eius ecclesiam neminem potest gravare iniqua sentencia. Ita ergo ea se absolvi non desideret, qua se nullatenus obligatum perspicit, XI, qu. 3ª, Cui illata, Gelasius papa. Cepisti[2] habere tanquam publicanum fratrem tuum: ligas eum in terra, sed utrum iuste alligas, vide. Nam iniusta vincula disrumpit iusticia, XI, qu. 3ª, Cepisti, Augustinus. Cum subditi excommunicantur, qui ad malum cogi non possunt, tunc sentencie non est obediendum, quia nec aput deum nec aput ecclesiam eius quemquam gravat iniqua sentencia, XI, qu. 3ª, Cum ergo[3]. Si[4] non est offensio populi huius coram deo suo, non poterimus resistere illis, Judith 5°. * Non[5] in perpetuum dampnamur, cum iniuste iudi-
*290a camur, dicente Psalmista: Nec dampnabit eum, cum

---

[1] *Dec. II, XI, qu. III, c. 46 (Friedberg I, 652) Cf. Hus, De Sex Erroribus, Op. I, 192ª sq.* [2] *Dec. II, XI, qu. III, c. 48 (Friedberg I, 657).* [3] *Dec. II, XI, qu. III, c. 21 (Friedberg I, 649).* [4] *Jud. 5: 25.* [5] *Dec. II, XXIV, qu. III, c. 5 (Friedberg I, 990).*

iudicabitur illi, 24, qu. 3ª, Non in perpetuum, Rabanus. Qui innocentes sunt, ab alterius crimine dampnari non possunt, 24, qu. 3ª, § Illicita[1]. Item dicit Bartholomeus Brixiensis, 24, qu. 3, Si quis[2], glosa super verbo intus, quod non obstat excommunicacio tali, qui est intus quantum ad recipiendum unitatem sanctorum, leditur autem ad percipienda ecclesiastica misteria. Dicit Johannes Andree, de Sentencia Excommunicacionis, cap. 1°, libro 6, in Novella[3], quod secundum argumentum timor excommunicacionis non est iustus metus, quia et tempore Antichristi fideles ut excommunicati habebuntur secundum Thomam[4] in Compendio. Iniuste excommunicatus sine gravamine debet absolvi, de Sentencia Excommunicacionis, Sacro[5]. Sentencia iuri[a] contraria non valet, de Empcione et Vendicione, Cum dilecti[6]. Item dicit Batholomeus Brixiensis, XI, qu. 3ª, Sentencia[7], quod in duobus casibus sentencia excommunicacionis non est timenda, scilicet cum post appelacionem lata est et cum[8] continet intollerabilem errorem, de Sentencia Excommunicacionis, Per tuas. Tercium casum apponunt quidam, cum pro indebitis exaccionibus aliquis excommunicatur, de Communi Preb., Cum ad quorundam[9]. Tu[10] benedices iusto, Psalmo 5°. Qui[11] custodierint iusticiam, iuste iudicabuntur, Sapiencie 6. Nosse[12] te, domine, iusticia consumata est; et scire iusticiam et virtutem tuam radix est inmortalitatis, Sapiencie 15. Cum[13] eterni iudicis tribunal illum reum non habeat, quem iniuste iudex condempnat, testante propheta, nec dampnabit eum, cum iudicabitur illi de Sentencia et Re Iudicata, Cum eterni, li. 6. Unde Katho: Esto animo forti, cum sis dampnatus inique: Nemo diu gaudet, qui iudice

---

[a] *Cod.* ‚viri‘.

[1] *Dec. II, XXIV, qu. III, c. 1 (Friedberg I, 990).* [2] *Dec. II, XXIV, qu. III, c. 4 (Friedberg I, 990), Bar. Brix. op. cit in loco.* [3] *Lib. 6ti II, Tit. XI, c. 1 (Friedberg II, 1093)? Joh. Andree v. supra p. 114 n. 5. in loco.* [4] *Thomas Strasburgensis (de Argentina).* [5] *Greg. V, Tit. XXXIX, c. 48 (Friedberg II, 909).* [6] *Greg. III, Tit. XVII, c. 3 (Friedberg II, 518).* [7] *Dec. II, XI, qu. III, c. 1 (Friedberg I, 642).* [8] *Greg. V, XXXIX, c. 40 (Friedberg II, 906).* [9] *Greg. V, Tit. XXXI, c. 7 (Friedberg II, 837) sic Cod. recte ‚de Excessibus Prelatorum‘.* [10] *Ps. 5: 13.* [11] *Sap. 6: 11.* [12] *Sap. 15: 3.* [13] *Lib. 6ti II, Tit. XIV, c. 1 (Friedberg II, 1014).*

vincit iniquo. Viribus[1] caret sentencia iniuste prolata, XI, qu. 3[a], Iniustum, Calixtus papa. In[2] cunctis, que in hac vita adversa proveniunt, sola est, sicut nostis, omnipotentis dei districcio pensanda atque ad cor proprium semper concurrendum, ut nullius ibi lingwa inplicet, ubi consciencia non accusat. Quem enim consciencia non offendit, liber est inter accusaciones: et liber sine accusacione esse non potest, si sola, que interius addicit, consciencia accuset, XI, qu. 3, In cunctis, Gregorius
*290b * Unde Katho: Cum recte vivas, non cures verba malorum; arbitrii nostri non est, quod quisque loquatur. Et[3] si ad tempus dampnaris ab homine et si dixeris sentenciam proconsulis in Ciprianum, aliud est sella terrena, aliud tribunal celeste. Ab inferiori accipit sentenciam, a superiore coronam, XI, qu 3[a], Et si, Augustinus. Custodi[4] intus innocenciam tuam, ubi nemo opprimit causam tuam. Prevalebit in te falsum testimonium, sed aput homines, non aput deum. Inter iustum iudicem et conscienciam tuam noli timere, nisi causam tuam, XI, qu. 3[a], Custodi, Augustinus. Non[5] timeo hominum iudicium, habiturus[a] iudicem meum, Jeronimus, ut allegat Johannes Andree, de Sentencia et Re Iudicata, Cum eterni, li. 6°, in Novella. Qui[6] custodit veritatem in seculum, facit iudicium iniuriam pacientibus, Psalmo 145. In[7] memoria eterna erunt iusti; ab audicione mala non timebunt, Psalmo CXI°. Vox[8] exultacionis et salutis in thabernaculis iustorum, Psalmo C 17. Iusticia[9] rectorum liberabit eos, Proverbiis XI. Non[10] contristabit iustum, quidquid ei acciderit. In semita iusticie vita, Proverbiorum 12. Iusticia[11] custodit innocentis viam, Proverbiis 13. Inter[12] iustos

---

[a] *sequitur* ,iudicium' *deletum.*

[1] *Dec. II, XI, qu. III, c. 89 (Friedberg I, 668)* Viribus . . . prolata, *titulus capituli.* [2] *Dec. II, XI, qu. III, c. 52 (Friedberg I, 657) Cf. Hus, De Sex Erroribus, cap. V, Op. I, 193b.* [3] *Dec. II, XI, qu. III, c. 53 (Friedberg I, 658).* [4] *Dec. II, XI, qu. III, c. 54 (Friedberg I, 658).* [5] *Lib. 6ti, II, Tit. XIV, c. 1 (Friedberg II, 1007) Joh. Andree, cf. p. 129, n. 4.* [6] *Ps. 145 : 7.* [7] *Ps. 111 : 7.* [8] *Ps. 117 : 15.* [9] *Prov. 11 : 6.* [10] *Prov. 12 : 21.* [11] *Prov. 13 : 6.* [12] *Prov. 9 : 32.*

morabitur gracia. Sperat iustus in morte sua, Proverbiorum 14. Pro[1] iusticia agonisare pro anima tua et usque ad mortem certa[a] pro iusticia, et dominus expugnabit pro te inimicos tuos, Ecclesiastici 4°. Oculi[2] domini super iustos et aures eius in preces eorum, Psalmo 33. Multe tribulaciones iustorum, et de omnibus hiis liberavit eos dominus, ibi. Custodit dominus omnia ossa eorum. Unum ex hiis non conteretur, ibi. Spiritualis[3] iudicat omnia, et ipse a nemine iudicatur, 1ª Corintiis 2°. Beati[4], qui esuriunt et siciunt iusticiam, etc. Mt. 5°. Iusto[5] non est lex posita, sed iniustis etc. 1ª Thimo. 3°. In[6] veritate comperi, quoniam non est acceptor personarum dominus, sed in omni gente, qui[b] timet deum et facit iusticiam, acceptus est illi, Actuum 10. Si[7] quid patimini propter iusticiam, beati eritis, 1ª Petri, 3°. De[8] die in diem animam iusti iniquis operibus * cruciabunt, sed novit dominus pios de temptacione *291ª eripere, iniquos vero in die iudicii cruciandos reservare, 2ª Petri 2°. Omnis[9], qui facit iusticiam, ex deo natus est, 1ª Johannis 3°. Occurristi[10] letanti et facienti iusticiam, Isaie 64, Semel[11] perceptam graciam Christi non ammittit quis, nisi propria in pietate, de Consideracione, dist. 4°, Queris, Augustinus. Secundum[12] katholicam fidem, nec dei nature nocere quisquam potest, nec natura dei iniuste nocere cuiquam potest, nec noceri iniuste patitur quemquam, XI, qu. 3ª, Secundum Augustinum de Summo Bono. Quid[13] enim obest homini, quod ex illa tabula wlt eum delere humana ignorancia, si de libro vivencium non deleat eum iniqua consciencia, XI, qu. 3ª, Quid obest, Augustinus. Senti[14] de Augustino quidquid libet: sola me in oculis dei consciencia non accuset, ibi, Senti; idem. Nolite[15] eos timere, qui occi-

---

[a] *sequitur* ‚pro iusticia pro anima tua' *deletum.* [b] *sequitur* ‚tue' *deletum.*

[1] *Eccl. 4: 33.* [2] *Ps. 33: 16, 20, 21.* [3] *1 Cor. 2: 15.* [4] *Mt. 5: 6.* [5] *I Tim. 1: 9.* [6] *Act. 10: 34 sq.* [7] *I Pet. 3: 14.* [8] *II Pet. 2: 8, 9.* [9] *I Joh. 3: 7, 9.* [10] *Is. 64: 5.* [11] *Dec. III, dist. IV. c. 129 (Friedberg I, 1402).* [12] *Dec. II, XI, qu. III. c. 47 (Friedberg I, 656).* [13] *Dec. II, XI, qu. III, c. 50 (Friedberg I, 657).* [14] *Dec. II, XI, qu. III, c. 51 (Friedberg I, 657).* [15] *Lu. 21 : 18.*

dunt corpus etc. Capillus de capite vestro non peribit, Luce 21. Et[1] capilli capitis vestri omnes numerati sunt, Mt. 10. Maledicent[2] illi, et tu benedices, Psalmo c 8. Quomodo[3] maledicam, cui non maledixit deus? Num. 23. Quod[4] deus purificavit, tu ne commune dixeris, Act. 10. Quod[5] deus coniunxit, homo non separet[a], Mt. 19. Si[6] deus pro nobis, quis contra nos? Quis accusabit adversus electos dei? Deus, qui iustificat; quis est, qui condempnet? etc. Romanorum 8°. Spiritus[7] sanctus[b] habitans in sanctis, per quem quisque ligatur aut solvitur, inmeritam nulli ingerit penam. Per eum quippe diffunditur caritas in cordibus nostris, qui non agit perperam. Pax ecclesie, id est spiritus sanctus, dimittit peccata et ab ecclesie pace alienis tenet peccata, non secundum arbitrium[c] hominum, sed secundum arbitrium dei. Petra tenet, petra dimittit: columba tenet, columba dimittit, XI, qu. 3[a], Illud, Augustinus. Verum igitur debemus querere[8] regnum dei, Mt. 6°. Unde salvator: Nolite[9] timere, pusillus grex, quia complacuit patri vestro dare vobis regnum, Luce 12. Spiritus[10] autem adiuvat infirmitatem nostram; et ipse postulat pro nobis gemitibus inennarrabilibus, Ro-
*291b manorum 8°. * Unde Apostolus ibidem: Existimo autem, quod non sint condigne passiones huius temporis ad futuram gloriam. Fidelis[11] autem deus, qui non permittit nos temptari ultra id, quod possumus. I[a] Corintiis 10. Unde licet nunc rarissime sentencie excommunicacionis iuste ferantur, quia non excommunicantur Christum et eius legem et virtutes abnegantes, sed ipsum confitentes verbo vel opere, ut experiencia docet clarissime, ut iam luculenter et manifeste videatur inpleri. Hoc quidem scribit Haymo super Apokalipsim[12], et Thomas[13] in Compendio, scilicet, quod tunc, sci-

[a] *Cod.* ‚separat'. [b] *post correcturam.* [c] *sequitur* ‚hom' *deletum.*

[1] *Mt. 10: 30.* [2] *Ps. 108: 28.* [3] *Num. 23: 8.* [4] *Act. 10: 15.* [5] *Mt. 19: 6.* [6] *Rom. 8: 31, 33 sq.* [7] *Dec. II, XI, qu. III, c. 87 (Friedberg I, 667).* [8] *Mt. 6: 33.* [9] *Lu. 12: 32.* [10] *Rom. 8 : 26.* [11] *I Cor. 10: 13.* [12] *PL 117: 1102 : Tempore itaque Antichristi nemo talium (id est bonorum praedicatorum) poterit vendere aut emere, id est, nemo poterit praedicare libere Christum, quia carceribus recludentur, et insuper interficientur* [13] *Thomas Strasburgensis.*

licet tempore Antichristi, fideles non predicabunt, sed tamquam excommunicati habebuntur. Consolatur tamen nos dominus multipliciter. Unde dicit per beatum Augustinum: Qui[1] iustus est et iniuste maledicitur, premium illi redditur, XI, qu. 3ª, Qui iustus. Sic erat de omnibus illis, qui tempore Christi propter eum extra sinagogam fiebant. Similiter et de illis, qui tempore Antichristi extra ecclesiam malignancium antichristicam sathane synagogam eiciuntur vel eicientur propter Christum et ipsius veritatem, quando et gloriosiores martires fiunt et fient prioribus, ut quidam scripserunt. Et in Vitis Patrum[2] legitur, quod quidam sanctus pater dixit posteriores sanctos futuros quasi patres priorum. Unde et salvator amplius consolando dicit: Beati[3] eritis, cum vos oderint homines et cum maledixerint vobis homines et ęxprobraverint vos et persecuti vos fuerint et cum separaverint vos et cum eiecerint nomen vestrum tamquam malum et dixerint omne malum adversus vos, mencientes propter me. Gaudete in illa die et exultate, ecce enim merces vestra multa et copiosa est in celis, Mt. 5º, Luce 6º. Ubi[4] iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorum, Mt. 13. Nec[5] tamen oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, que preparavit dominus diligentibus se, Iª Corintiis 2º[6].

Ex predictis iam patere potest, qualiter fideles possunt cognoscere, quod papa et cardinales necnon alii prelati sive episcopi, cecati cupiditate, possunt * errare, inferendo sentenciam *292ª
excommunicacionis contra iustos et innocentes, non conformando se dei iudicio et legi sue. Et quia hoc fidelibus expedit cognoscere, ne per tales pretensas excommunicaciones seducantur, patet, quod fideles per spiritum sapiencie et intellectus possunt inter seipsos asserrere et docere huiusmodi excommunicaciones esse frivolas et subrepticias et sic nullas et tandem sic, ut eas non advertant, sed pro nichilo ducant. Et tantum de illo articulo sufficiat pro presenti.

---

[1] *Dec. II, XI, qu. III, c. 90 (Friedberg I, 668).* [2] *Vitae Patrum, PL vv. 73, 74.* [3] *Mt. 5: 11 sqq.; Lu. 6: 22 sqq.* [4] *Mt. 13: 43.* [5] *I Cor. 2: 9.* [6] *Finis positionis Mgri. Epinge.*

## ARTICULUS SEPTIMUS*.

(S)equitur alius articulus septimus in hec verba: Asserrere, quod papa non possit contritum et confessum ex iusta causa aut propter iusta motiva absolvere a pena et a culpa, cum tamen oppositum videatur verum propter plenitudinem potestatis, scismaticum est. Quia materia istius articuli septimi de absolucione pape est iam dicta aliqualiter et declarata in quinto articulo, ubi agebatur de indulgenciis fictis et symoniacis contra ordinacionem apostolicam introductis, ubi eciam dicebatur de limitacione clavium secundum regulacionem et expressionem atque limitacionem legis Christi, quam quidem limitacionem legis Christi excedere in execucione clavium in absolucionibus et indulgenciis est a via veritatis aberrare et a lege Christi et eius fide[a] et apostolica longius exorbitare, tamen, quia in isto septimo articulo fit mencio de nomine pape, pro clariori declaracione in Christo parvulorum, quod[1] hoc nomen papa secundum suam significacionem equivocam iam exit in medium communiter, primo, quia in lege pura Christi nulibi exprimitur, nec in veteri nec in nova, sed est ab interieccione pape dictum et divinatum, quod admiracionem significat, unde** eis convenit proprie, qui in conversacione sunt admirabiles sanctitate. Ad quem sensum Ihesus noster est summus papa possibilis, cum de eo scribitur Ysaie IX: Et[2] vocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius, deus fortis, princeps pacis. Olym autem vocati sunt quicunque sancti episcopi sancti pape, sic quod fuit olim idem sanctus sacerdos sive episcopus, in sanctitate vite ceteris admirabilis, et sanctus
*292b papa * et quasi convertibilia erant. Unde epistola VIII[a] Jeronimus ad Augustinum sic loquitur: Domino[3] vere sancto et beatissimo pape Augustino, Jeronimus salutem: Item Augustinus, epistola XVIII[a] ad Paulinum, sic loquitur: Libros[4]

---

* *Rubrica ista in Cod. deest.*

** *In marg. manu post.* ‚unde papa dicitur'.

[a] *sequitur rasura.*

[1] *Cf. Wyclif, De Pot. Pape, 165–6 hic fere verbotenus; et Hus, ad Scripta M. Stanislai, cap. 3. Op. I, 273*[b]. [2] *Is. 9: 6.* [3] *Sub isto numero VIII talis epistola non invenitur, sed salutatio similis in fere omnibus epistolis Hieronymi ad Augustinum inveniri potest, PL 22: 830, Epistolae Hieronymi, Ep. CII; cf. et col. 916.* [4] *Ep. XXXI. PL 33: 125.*

sanctissimi pape Ambrosii credo habere sanctitatem tuam; eos autem multum desidero, quos adversus nonnullos imperitissimos et superbissimos, qui de plurimis libris, etc. ibidem. Item epistola ad Aurelium scribunt Allippius et Augustinus: Domino[1] beatissimo pape Aurelio. Et tamen nullus istorum erat Romanus pontifex. Et ita communiter olym vocabantur episcopi pape. Sed quia non est vis in significacione termini et nomina sunt ad placitum, ideo in presenti nostro ewo hoc nomen papa in bono secundum communiter loquentes videtur significare episcopum illum, qui gerit altissime et similime ac propinquissime vicem Christi, sicut fecit Petrus post ascensionem eius. Et tunc consequenter dicitur, quod sic habent se isti moderni Romani pontifices secundum eleccionem hominum[a] succedentes. Sed quia videtur mirabilis esse iste saltus et infundabilis a Christo ad totum genus Romanorum pontificum, nam veri logici cognoscunt, quod hoc argumentum non valet: Petrus fuit vere a Christo electus in apostolatum, quod foret verus vicarius Christi, ergo isti Romani vocati pontifices, secundum eleccionem hominum sibi invicem succedentes, sunt conformiter veri vicarii Christi instar Petri. Nam si hoc argumentum esset bonum iuxta doctores heroldos paparum, tunc tres vel quattuor[b] electi in papatum et pontificatum Romanum simul secundum eleccionem hominum essent simul tres veri vicarii Christi instar Petri, quod doctores uni ex illis adherentes et ipsum secundum altitudinem sathane defendentes[c] in sua yppocrisi non audent concedere, quia illico perderent graciam et favorem. Si autem dicerent predicti scolastici, quod non solum sufficit eleccio hominum ad hoc, ut aliquis sit papa sive Romanus pontifex, sed requiritur eciam eleccio et approbacio divina et ordinacio debita circa hoc legis Christi et spiritus sancti: ostendant ergo doctores, vel quicunque scolastici mo * derni, quod iste *293a moderne elecciones cardinalium, episcoporum ac prelatorum symoniacorum et ippocritarum potencium in malicia, quibus communiter[d] eligunt super se yppocrisiarcham sive principem ippocritarum, fiant secundum eleccionem divinam et dei ap-

---

[a] *Cod.* ,omnium', *cf. infra* ,secundum eleccionem hominum'. [b] ,vel quattuor' *in marg.* [c] *sequitur* ,in yppo' *deletum.* [d] *sequitur* ,ex' *deletum.*

[1] *PL 33: 158; Ep. Aug. XLI.*

probacionem instar Petri[a]. Quod si dicunt, quod maior pars cleri sic approbat et famat istum esse verum papam vel illum, et regna consenserunt et sue iurisdicioni se submiserunt, et non est verisimile, quod tanta multitudo christianorum erraret, ergo videtur, quod eciam deus approbet illam eleccionem: Sed hoc mundanum argumentum sophisticum solvitur negando minorem, quia secundum ewangelicam legem verisimile est et valde probabile est, hiis novissimis temporibus maior multitudo christianorum errat a via et veritate caritatis et sic a lege Christi et a vero dei iudicio et ab observancia mandatorum eius, et per consequens maior pars christianorum secundum eleccionem suam, spiritu[b] mendacii subtilissime agitata, longe exorbitat nunc in eligendo sibi prepositos cecos, ut sic ceci duces cecum populum ducant in foveam dampnacionis. Cui bene illudit illud ewangelicum: Multi[1] vocati, pauci electi, Mt. 20. Et illud Mt. VII: Lata[2] est porta, et spaciosa via, que ducit ad perdicionem, et multi sunt, qui intrant per eam. Quam angusta porta et arta via, que ducit ad vitam et pauci sunt, qui inveniunt eam. Unde Origenes super Jeremiam, Omelia 14[a], sic inquit ad propositum: Ut[3] credas in consumacione seculi deteriora nobis eventura, quam evenerunt Iudeis, audio salvatorem in ewangelio predicantem: »Cum multiplicate fuerint iniquitates, refrigescet caritas multorum; qui autem perseveraverit in finem, iste salvus erit.« Et in alio loco: »Faciet signa et prodigia in celo et in terra ad decipiendum, si fieri potest, eciam electos.« Tantaque incredulitas, id est subintellige defectus fidei vive, que per dileccionem operatur, universo humano generi futura est, ut salvator noster, qui omnia, que sunt ventura, cognoverat, loqueretur: »Putas, veniens filius hominis, inveniet
*293[b] fidem super terram?« * Vere quippe si iudicemus fidem et veritatem, non multitudinem, et respiciamus voluntates hominum, non congregacionem, videbimus in tanto numero ecclesiarum fidelem difficile reperiri. Tunc erant vere fideles, quando martirum victime ferebantur, quando cruentas exe-

---

[a] *sequitur* ‚Quod si d' *deletum.* [b] *correctum ex* ‚spiritum'.

[1] *Mt. 20: 16.* [2] *Mt. 7: 13 sq.* [3] *PGL 33: 287, 240 (secundum Hieronymum, Hom. XIV, nunc IV numerata).*

quias prosecuti, tristes ad ecclesiam revertebantur et omnis erat multitudo lugencium, quando cathecumini in prima statim fide pro ferendo martirio ducebantur, quando muliercule et infirmus sexus usque ad mortem manebat intrepidus[a], tunc vere signa de celo erant, tunc fiebant portenta de terra, tunc erant pauci quidem, sed vere fideles, angustam et artam ingredientes viam, que ducit ad vitam. Nunc autem, scilicet novissimis temporibus Antichristi, quando, inquit, facti sumus plures, quia difficile est plures esse bonos, neque enim mentitur Ihesus dicens: »Multi vocati, pauci autem electi,« ex tantis christianam fidem pollicentibus pauci satis reperiuntur, qui habeant fidem et veritatem et beatitudine digni sint.[b] Sic itaque dicit: »Primum propter peccata dimisi Israhel et reliqui eum in comigracionem; Judas autem audiens ea, que acciderant Israhel, noluit ad me converti,« ait dominus omnipotens. De nostris loquitur peccatis, qui, legentes ea, que passus est populus Iudeorum, non timemus, neque dicimus: Si naturalibus ramis non pepercit, quanto magis nec nobis parcet deus? Si illos gloriantes esse se olivam bonam et de radice patriarcharum Abraham, Ysaac et Jacob Christus clementissimus pro suo merito eradicavit, quanto magis neque nobis parcet, si similia fecerimus? Vide benignitatem esse veritatem dei. Neque enim benignus est tantum, et non severus; neque severus tantum, et non eciam benignus. Si benignus esset tantummodo, bonitatem eius contempneremus, si severus, desperacio nos salutis propter peccata, que facimus, precipitaret in vicia. Hec Origenes. Ex cuius dictis patet ymmo non solum ex dictis sed ex factis currentibus, quod maior pars christianorum est infidelis suo * domino Ihesu Christo, a spiritu Ihesu desolata et inmundo[1] spiritu cum septem nequioribus visitata, cuius novissima heu! timendum est, ne fiant peiora prioribus. Et talis maior pars in ecclesia yppocritarum est amicta omni conswetudine et specie *294a

[a] *sequitur* ‚tc' *deletum.* [b] ‚sunt' *Cod.*

[1] *Cf. Mt. 20: 45.*

religionis christiane, ut nichil videatur differre a sanctis et veris christianis, nisi solum in caritate unica et cordiali. Et quia sunt eciam armati omni armatura apostolorum et prophetarum, id est auctoritate et sciencia ipsorum, in cathedra Moysi collocati, et quia sunt nimis multiplicati per ecclesiam excessive super numerum sanctorum christianorum velud in diebus Achab regis[1], ubi Elias unus fidelis ex parte dei et quadringenti prophetarum falsorum ex parte regis huius mundi sunt inventi, et olim in captivitate babilonica filiorum Israhel ad condempnacionem iniquam Susanne solus inventus est contradicere adolescens Daniel contra senes et approbacionem tocius populi Israhel, et in tempore predicacionis domini Ihesu Christi, cum unus Ihesus cum pusillo grege suo discipulorum esset ex parte veritatis et virtutis et tota communitas Iherusalem et magistratus templi principum sacerdotum et seniorum populi erant ex parte regni huius mundi vel regni cupiditatis huius mundi, et in tempore Leonis pape et imperatore illo tempore imperante Iustino sive Iustiniano[a] atque tunc existente Arriana heresi, cum similiter communiter principes sacerdotum, id est episcopi ecclesie, et seniores omnis populi, id est reges et presides atque barones, erant ex parte Arriani nequissimi heretici et per consequens ex parte regni cupiditatis et superbie et pauculi christiani et doctores absconditi et fugientes atque peregrini erant super terram, utpote Hilarius Pictaviensis et Athanasius episcopus, qui in Treveri in fossa humo absconditus retinuit fidem rectam katholicam et dictavit, ita et nunc accipe de falsis prophetis et infinita multitudine yppocritarum thronos et sedes ecclesie occupante[b], non quod hiis dictis ego ipsos facerem tales, sed quod facta et opera et fructus eorum
*294b * patule ostendunt ipsos esse tales et testimonium de eis perhibent multo evidencius, quam testes appreciati falsi in foro iudicii curie Romane, ubi iniqua testimonia producuntur contra ecclesiam electorum, velud contra Susannam in Babilone. Cum ergo fideles Christi non tenentur credere sub pena dampnacionis eterne tamquam pro articulo fidei, quod eleccio istorum vel aliorum cardinalium sive quorumcunque episcoporum ad hoc[c], quod aliquis[d] sit papa, sic super omnes admirabilis in sanctitate, cum huiusmodi cardinales et ceteri electores possunt

[a] *Cod.* ‚Iustuniano'. [b] *Cod.* ‚occupantes'. [c] ‚ad hoc' *in marg.* [d] *correctum ex* ‚aliquem esse papam'.

[1] *Cf. III Reg. 18.*

esse simoniaci, ceci et spiritu mendacii seducti, ut possunt eligere unum super se yppocritam supremum Antichristum, qui sub summa et coloratissima simulacione summe potenter et nocentissime per suum corpus misticum contrariaretur ecclesie electorum, patet, quod fideles non tenentur credere, quod electores quibuscunque sceleribus depravati, quem eligunt in papam sic admirabilis sanctitatis, quod eundem deus eligat et approbet, cum deus non necessitatur neque est alligatus ad approbandum et ratificandum, quidquid eorum ficta simulacio dictaverit operacione sathane. Si ergo non tenentur fideles credere hunc vel illum ab omnibus electum esse verum papam super omnes admirabilis vite et sanctitatis, tunc non tenentur eciam fideles credere, quod ipse contritum et confessum racione huius indubii et incerti papatus vel ab hominibus conficti absolveret a pena et a culpa, quia bene sequitur: Iste non est papa vel episcopus gracia exempli forte propter symoniacum ingressum aliunde quam per hostium, ergo non absolvit a pena et a culpa[a], quia nemo potest absolvere a pena et a culpa per communiter loquentes in ista materia, nisi sit episcopus verus[b] coram deo sive papa. Et oppositum antecedentis est dubium fidelibus, ergo et consequens eiusdem. Ymmo probabilius fidelibus ex multis evidenciis noticia probabili esse iudicandum, quod iste vel iste vocatus ab hominibus electus papa vel episcopus, cardinalis vel alius prelatus, propter eius symoniacum ingressum et propter eius patentem * ambicionem et propter eius manifestam vitam abhominabilem, si ex fructibus et operibus secundum ewange- *295a
licam regulam debet argui, tunc fit communiter, quia talis desolatus a spiritu Ihesu, quidquid agit, agit a spiritu mendacii et ergo non est verus episcopus neque verus papa, ex quo non agitur a spiritu veritatis, et per consequens non absolvit a pena et a culpa. Si enim vere absolveret a pena et a culpa, illa absolucio procederet a spiritu veritatis. Cum ergo ipsum non habent, quomodo dant id, quo carent? Eleccio enim hominum se sola non sufficit dare fidem ad tenendum pro articulo fidei, quod iste papa sic electus, sic vivens[c], sit coram deo verus papa vel episcopus, sed magis Christus dedit regulam ewangelii: A[1] fructibus et operibus eos cognoscere, si ipse est

[a] *sequitur* ‚consequencia tenet‘ *erasum.* [b] *sequitur rasura.* [c] *sequitur* ‚vel episcopus‘ *deletum.*

[1] *Mt. 7: 16.*

talis et tantus a deo missus. Unde Augustinus ad Orrosium: Cognosce[1] missum a deo, quem non paucorum hominum laudacio vel pocius adulacio elegit, sed illum, quem vita et mores optimi et examinacio apostolicorum sacerdotum approbat[a], vel universorum populorum iudicio acceptatus; qui non appetit preesse, qui pecuniam non dat, ut episcopatum accipiat. Nam qui preesse festinat, ut[b] quidam patrum eleganter expressit, sciat se non esse episcopum, qui preesse desiderat et non prodesse. Hec Augustinus. Et patere potest iam aliqualiter ex istis dictis, quid esset ad istum septimum articulum respondendum[c].

Sed pro clariori adhuc intellectu huius articuli est notandum, quod moderni superaddunt super priorem significacionem pape modum specialem[d] connotandi, scilicet, quod papa significetur persona, in ecclesia statum supremum apostolicum summe admirabilem in sanctitate vite obtinens[e], a quo velud a fonte vita singulis membris ecclesie dirivatur et quod sine eius auctoritate nemo possit esse fidelis et quod sine eius approbacione nemo esset baptisatus, nemo in sacerdocium consecratus, nemo episcopus vel alius quicunque pastor curatus et ita nemo posset salvari, nisi ab eo. Et sic ecclesia orientalium secundum
*295b ewangelium Pauli conversa et edocta in fide Ihesu Christi * non haberet spem salutis. Non ergo debet credi alia persona talis summe et mirabilis sanctitatis, ex qua sibi esse et vivere fontaliter hauriunt universi et sine qua nemo potest salvari preter quam dominus Ihesus Christus. Nam nec aliquis apostolorum habuit preeminenciam supra alium in essenciali dignitate sacerdotali, scilicet sibi datam a Christo. Nam Luce 22 legitur, quod Christus, tribuens apostolis potestatem ad eukaristie sacramentum conficiendum, inquit ad eos: Hoc[2] est enim corpus meum, quod pro vobis tradetur: hoc facite in meam commemoracionem; id est, hoc faciendi potestatem habete proferendo verba consimilia, quando actum hunc exercere debetis, sic videlicet dicendo: Hoc est enim corpus meum. Nec dixit hec verba plus ad Petrum beatum, quam ad alios.

---

[a] ‚approbat' *in marg.* [b] *correctum ex* ‚at'. [c] *sequitur* ‚Sed' *deletum.* [d] *sequitur* 'commutandi' *deletum.* [e] ‚obtinens' *in marg.*

[1] *PL 42: 669 sqq. (?).* [2] *Lu. 22: 19. Ista series locorum scripturae invenitur et apud Hus, De Ecclesia, cap. X in fine.*

Non enim dixit Christus: Fac tu hoc, Petre, et aliis apostolis sic faciendi tribuas potestatem, sed dixit: Facite in plurali et omnibus indifferenter. Idem quoque per omnia senciendum est de clavium potestate, sive eisdem verbis tradita fuerit apostolis, sive aliis aut alio tempore, ut hiis, que habentur Iohannis 20. Postquam enim Christus dixit apostolis: Sicut[1] misit me pater, et ego mitto vos. Insufflavit et dixit eis: Accipite spiritum sanctum. Quorum remiseritis peccata, remissa erunt, et quorum retinueritis, retenta sunt. Dixit ergo Christus: Mitto vos sicut pater me misit. Nec dixit Petro aut alteri apostolo singulariter: Mitto te sicut pater etc. et tu alios mitte. Nec rursum dicitur: Christus insufflavit ei, sed dixit eis, non uni per alterum. Nec dixit Christus ad Petrum: Accipe spiritum sanctum tu primum ante alios omnes et aliis postmodum tribue, sed dixit eis: Accipite in plurali et indifferenter omnibus loquens. Et hoc eciam est, quod habetur Mt. ultimo, dum dixit Christus ad eos: Euntes[2] ergo docete omnes gentes. Et dixit euntes pluraliter et indifferenter, non dicens Petro: Vade ergo et alios mitte. Quod amplius exprimens Apostolus ad hanc questionem diffiniendam, ut videlicet nemo crederet aliquem apostolorum hanc habuisse prerogativam seu auctoritatem super alios, eam expresse * removens a Petro, de quo fortasse videbatur hoc magis propter *296[a] aliqua sibi a Christo singulariter dicta et quia senior ceteris erat, 2⁰ Gall. inquit sic: Michi[3] enim, qui videbantur esse aliquid, nichil contulerunt, sed e contra, cum vidissent, quia creditum est michi ewangelium prepucii, sicut Petro circumcisionis, (qui[b] enim operatus est Petro in apostolatum circumcisionis,) operatus est michi inter gentes, et cum cognovissent graciam, que data est michi, Jacobus et Cephas et Johannes et qui videbantur columpne esse, dextras dederunt michi et Barnabe societatis etc. Qui ergo operatus fuit Petro in apostolatu, operatus fuit et Paulo. Hic autem fuit Christus; ergo huiusmodi officium non suscepit a Petro, nec apostoli reliqui susceperunt apostolatum a Petro. Ubi eciam glosa secundum Augustinum hoc amplius exprimens inquit:

---

[a] *sequitur* ,d' *deletum.* [b] ,qui ... circumcisionis' *omissum incuria scribae, suppletum secundum Vulgatam.*

[1] *Joh. 20: 21 sqq.* [2] *Mt. 28: 19.* [3] *Gal. 2: 6 sqq.*

Illi[1], qui videbantur esse aliquid, scilicet qui fuerunt cum domino, scilicet Petrus et alii, nichil contulerunt, id est addiderunt michi. In quo patet, quod non illis inferior sum, quia a domino deo perfectus[a] factus, ut nichil deesset[b], quod in collacione mee perfeccioni addant. Ecce quod Paulus non fuit inferior Petro nec aliis. Consequenter ad hanc intencionem subiungit glosa: Cum vidissent, quod ewangelium prepucii creditum est michi ut fideli ita principaliter sicut et Petro ewangelium circumcisionis. Ecce quod eque principaliter missus fuit Paulus quemadmodum et Petrus et non a Petro aut apostolorum aliquo, sed a Christo inmediate. Quod amplius exprimens Apostolus eadem epistola 1° capitulo sic ait: Non[2] ab hominibus neque per hominem, sed per Ihesum Christum et deum patrem. Ubi glosa secundum Ambrosium dicit: Paulus[3] apostolus non electus vel missus ab hominibus, sed nec ab Anania, ut quidam dicebant, vel ab aliis, ut quidam ab apostolis electi et missi fuerunt. Deinde parum infra subdit glosa secundum Augustinum: Ceteri[4] enim apostoli videbantur esse maiores, quia priores: iste minimus, quia novissimus. Sed inde apparet dignior, quia priores constituti sunt per Christum adhuc ex parte hominem et mortalem, novissimus vero Paulus per Christum * iam totum deum, id est ex *296b omni parte inmortalem et deum patrem, qui hoc fecit per filium. Atque ut aperiret, cur dixerit: neque per hominem, subdit: Qui suscitavit eum a mortuis, et ita dignius constituit me per inmortalem Christum, quam alios per mortalem. Rursum confirmans hoc Apostolus eodem ait: Notum enim vobis facio, fratres, ewangelium, quod

---

[a] *correctum ex* ‚prefectus'; *fortasse secundum glossam marginalem* ‚alias perfectus'. [b] *Glossa habet* ‚esset'.

[1] *Glossa Strabonis, PL 114: 573, sed nullomodo verbotenus. Hus laudat forte e memoria. Cf. Aug. Expos. Ep. ad Gal. in loco, PL 35: 2112: Et ideo absentibus illis, qui priores facti sunt apostoli, Paulus a Domino perfectus est: ut quando cum eis contulit, nihil esset quod perfeccioni adderent. Et cf. Hus. Ad Scripta M. Paleč, Op. I, 261*[a]. [2] *Gal. 1: 1.* [3] *Strabo ubi supra: cf. Ambro. in Galatas in loco, PL. 17: 339. Non verbotenus ex Ambr. nec e glosa sumptum.* [4] *Strabo ubi supra, PL 114: 570; sed Hus evidenter alio texto completiori usus est. Cf. PL 35: 2107 sq.*

ewangelisatum est a me, quia non est secundum hominem, neque enim ego ab homine accepi illud neque didici, sed per revelacionem Ihesu Christi. Ubi glosa secundum Augustinum: Notum[1] enim vobis facio, fratres, ewangelium, quod ewangelisatum est a me, quia non est secundum hominem docentem me, et vere non est ab homine, neque enim accepi illud neque didici ab homine, ut homo me mitteret ad ewangelisandum, ut michi iniungeret, neque didici ab homine docente me, sed per revelacionem Ihesu Christi. Ecce quod[a] nec Petrus nec alius apostolorum aut homo quisquam elegit, misit, aut iniunxit Paulo ministerium ewangelii. Idem quoque iudicandum est de apostolis reliquis. Nullam ergo potestatem, eo minus coactivam iurisdicionem habuit Petrus a deo supra apostolos reliquos, neque instituendi eos in officio sacerdotali, neque segregandi eos, seu mittendi ad officium predicacionis, nisi quod hoc sane concedi potest, ipsum fuisse priorem aliis etate vel officio fortasse secundum tempus aut apostolorum eleccione, qui eum propterea reverebantur merito, quamvis hanc eleccionem ex scriptura nemo convincere possit. Signum autem horum esse, que diximus, quoniam beatum Petrum[b] nullam sibi assumpsisse singulariter auctoritatem supra reliquos apostolos invenimus ex scriptura, sed magis cum ipsis equalitatem servasse. Non sibi etenim assumpsit auctoritatem determinandi, que dubia erant circa ewangelii predicacionem, quod pertinet ad doctrinam, sed que dubia fuerunt, in hoc ex communi deliberacione apostolorum et aliorum fidelium magis doctorum determinabantur, non Petri aut alterius apostoli * seorsum determinacione. Unde Actuum 15, dissen- *297a
sione orta inter predicatores ewangelii, an oporteret circumcidere incircumcisos fideles ad salutem eternam consequendam, quibusdam dicentibus oportere, Paulo vero et Barnaba reclamantibus contra hoc, convenerunt apostoli et seniores videre de verbo hoc; super quo locuti sunt Petrus et Jacobus non oportere, quorum sentencie seniores et reliqui consenserunt apostoli. Unde subditur infra: Tunc[2] placuit apostolis et senioribus cum omni ecclesia elligere viros et mittere

---

[a] *sequitur* ,i' *deletum.* [b] ,beatus Petrus' *cod.*

[1] *Glossa ista invenitur apud Anselmum Laudunensem (Glossa Interlinearis). Cf. Bib. Lat, Basil. 1478–80 in loco.* [2] *Act. 15: 22 sqq.*

Antiochiam etc. scribentes per manus eorum: Apostoli et seniores fratres hiis,[a] qui sunt Antiochie et Sirie et Cilicie, fratribus ex gentibus[b], salutem. Simile eciam habetur infra eodem, continuata sentencia, cum dicitur: Placuit ergo nobis in unum collectis elligere viros et mittere ad vos. Rursum ibidem eodem infra parum: Visum est enim spiritui sancto et nobis, nichil ultra imponere vobis honeris. Non ergo Petrus determinavit supradicta dubia circa fidem de plenitudine potestatis, quam sompniantes magistri in Israhel habere dicunt Romanum episcopum, qui prenuncciaverunt in verbo, scriptis et dogmatibus, quod non ausus est[c] Petrus sibi ascribere[d], ea, que circa fidem dubia sunt, determinare posse. Deliberavit ergo dubium, determinavit, elegit et scripsit honorabilium theologorum congregacio, puta apostolorum, et hac auctoritate validum fuit sic determinatum atque mandatum. Congregacio enim apostolorum amplioris fuit auctoritatis, quam solus Petrus. Unde ab ipsa legimus Petrum missum in Samariam, ut patet Actuum VIII: Cum[1] autem audissent apostoli, qui erant Iherosolimis, quia recepit Samaria verbum dei, miserunt ad eos Petrum et Johannem. Cur ergo et unde assumunt adulatores sacrilegi dicere, quemquam episcopum habere plenitudinem potestatis eciam in clericos nedum in laicos, sic quod nemo post illum posset habere aliquam auctoritatem, nisi a predicto pontifice, cum beatus Petrus aut alter apostolus nunquam talem sibi potestatem ascribere presumpsit,
*297b * opere vel sermone. Hoc enim asserentes deridendi sunt, cum scripture oppositum clament et illiterati ipsarum manifesto sensu contradicunt. Nam beatus Petrus super apostolos aut alios nunquam talem habuit potestatem, sed cum ipsis pocius, ut iam diximus, equalitatem. Nolite[2] vocari rabi, unus est enim magister vester, Christus. Omnes enim vos fratres estis, id est equales. Et dixit omnes neminem excipiendo. Confirmatur autem sentencia hec per Apostolum ad Gall. 2°, ubi sic ait: Ascendi[3] autem secundum revelacionem et contuli cum illis ewangelium, quod predico in

---

[a] *correctum ex* ‚hii'. [b] *Cod.* ‚exigentibus'. [c] ‚ausus est' *in marg. loco* ‚fuit datum' *deleti.* [d] ‚sibi ascribere' *intra rigas.*

[1] *Act. 8: 14.* [2] *Mt. 23: 8.* [3] *Gal. 2: 2, 8.*

gentibus. Ubi glosa secundum Augustinum: Et[1] non didici ab illis tamquam maioribus, a Petro scilicet, nec ab aliis principalioribus apostolorum, de quibus infra dicetur, sed contuli cum eis tamquam amicis et paribus. Idem rursum infra eodem inquit Apostolus: Cum autem venisset Cephas Antiochiam, in faciem ei restiti[a], quia reprehensibilis erat. Ubi glosa secundum Jeronimum: Ipsi[2] nichil michi contulerunt, sed ego contuli Petro. Et subiungitur consequenter: Ego[3] restiti ei tamquam par. Hoc enim non auderet facere, nisi sciret se non imparem fore. Ecce ergo, quod Paulus fuit par officio et dignitate Petro, non inferior, licet Petrus fuit etate senior et tempore prior pastor. Ex quibus apparet per modum correlarii, quod fideles christiani orientales tenentes et observantes ewangelium a beato Paulo traditum, licet non subiciantur Romano pape, sunt in via salutis habentque vera carismata spiritualia[b], ut puta officia, dignitates regalis et spiritualis sacerdocii Christi et vera sacramenta pro medicamine suarum animarum, non recipiendo auctoritatem, potestatem sive benediccionem vel qualemcunque auctorisacionem sive consensum super isto specialiter a Romano papa. Patet ulterius ex eadem racione, quod sicut in ecclesia orientali, sic in ecclesia ista nostra occidentali vel quacunque alia ecclesia particulari, ubicunque locorum pro tempore sue viacionis deviat, potest habere eadem carismata spiritualia et sacramenta, officia, ministeria necessaria ad salutem sine quacunque cooperacione Romani pape et sine eius auctorisacione instar * Grecorum. Nec deberet esse subieccio *298a
fidelium tam ceco duci sive iurisdicioni, nisi quia voluntarie ex antiquata et infecta conswetudine populi, lingwe et gentes ac regna[c] se ei vecorditer subiecerunt. Sed adhuc alio modo per acutissimum sophistam, sathanam, et per patrem mendacii, qui continuo sophistice loquitur in cor cleri et per ipsum ad universam ecclesiam seducendum per fallaciam equivocacionis huius nominis papa, sumitur abusive hoc nomen[4] papa pro quocun-

---

[a] *Cod.* ‚restitit‘. [b] *sequitur* ‚sicut‘ *deletum.* [c] *Sequitur* ‚ve‘ *deletum.*

[1] *Glossa. Cf. Bib. Lat. Bas. 1478–80 in loco (Anselmi Laudunensis).* [2] *Apud Strabonem ista glossa non invenitur, sed cf. Hier. in Gal. in loco PL 26: 385 sq.* [3] *Strabo, PL 114: 574.* [4] ‚nomen ... cum gracia consumante, *verbotenus e tractatu Wyclif De Potestate Pape (pp. 215–216) sumptum. Cf. etiam Wyclif, Ad argumenta Emuli Veritatis, Op. Minora, p. 262.*

que, quem occidentalis ecclesia acceptat ad capitaliter decidendum causas ecclesie, ad precipiendum fidelibus infundabiliter et blasfeme pro congregandis pecuniis et mundanis honoribus et sue iurisdicioni qualitercunque operanti parendum. Sine dubio abusio est termini infundabilis, iuxta quam oportet in casu concedere, quod maximus hereticus et Antichristus sit papa, sed et rudissimus laicus vel femella; et periret fides vel religio capiti ecclesie adhibenda. Unde notaremus cronicas, quod non inolevit huiusmodi papalis dignitas secundum hanc abusivam accepcionem, prout narrat dominus Armacanus libro VII°, capitulo 24 de Questionibus Armenorum, quomodo imperator Constantinus circa annum domini trecentesimum primum[a] hoc censuit et precepit, quod suus episcopus papa ab omnibus vocaretur. Et Ffoca imperator circa annum domini sexingentesimum hoc idem ex cleri instancia confirmavit, ut legitur in suis annalibus. Horribile itaque et necessario defectibile fundamentum ecclesie a seculari principe taliter introductum! Numquid credimus, quod humana eleccio plus iuris per se tribuit, quam Christi eleccio? Christi autem eleccio non est per se sufficiens ad constituendum quamcunque partem ecclesie, cum requiritur eterna[b] predestinacio cum gracia consumante. Nullus ergo sic erat nec sic vocatus fuit papa in primitiva ecclesia* ante dotacionem ecclesie, neque Christus, neque Petrus, neque Clemens, nec aliquis aliorum sanctorum ante ecclesie dotacionem. Nam secundum communem accepcionem cleri et universi populi seducti nomen pape, ut iam dicere ceperam, notat episcopum se pretendentem esse inmediatum
*298b Christi vicarium hic in terris habentem preeminentem * potestatem tam in spiritualibus, quam in temporalibus supra omnes alios episcopos conversantes. Talis enim dignitas et nominacio dicitur a Silvestro pro tempore dotacionis ecclesie inchoasse. Et capta ista descripcione pape ex cunctis circumstanciis, quas pretendit, planum est, quod nullus prelatus huiusmodi debet esse. Nam neque Petrus neque aliquis aliorum apostolorum supra reliquos habuerunt preeminenciam seu potestatem in distribuendis temporalibus oblatis primitive ecclesie. Unde Actuum 4° legitur: Quotquot[1] enim possessores agrorum et domorum erant, vendentes, offerrebant precia eorum,

---

* *In marg. alia manu posteriori* ‚De nomine pape nota'.

[a] *sequitur* ‚31m' *deletum.* [b] *minus distincte in rasura.*

[1] *Act. 4: 34 sq.*

et ponebant ante pedes apostolorum; dividebant autem singulis prout cuique opus erat. Ecce quod disposicio temporalium oblatorum ecclesie fiebat per apostolos communiter, non a solo Petro. Non enim dicitur: ponebant ante pedes Petri, sed apostolorum. Nec dicitur: divisit autem Petrus, sed dividebant. Dic igitur michi, unde Romanorum pape[a] venit auctoritas talia pro voto distribuendi vel legata in hominum testamentis ad pias causas, aliis tamen commissa conservari aut distribui, tamquam sibi soli debita repetendi, cum nec sibi soli, aut cum alio liceat divino aut humano iure talia petere, que aliorum fidei et custodie per leges racionabiles commissa sunt. Non enim potest racio sumi ex scriptura sacra fidem faciens ad hanc potestatem Romani pape aut cuiuscunque alterius episcopi fore, sed magis contrarium in lege domini pluries invenitur. Nam sicut Petrus hanc non habuit supra reliquos apostolos, ita nec Petri successores in episcopali sede Romana supra successorum reliquorum apostolorum vicem. Non enim habuit Petrus potestatem sacerdotalem, apostolatum aut episcopatum eis conferendi, quoniam omnes a Christo potestatem seu auctoritatem hanc inmediate non per Petri ministerium plus quam e converso sumpserunt, quemadmodum ex scriptura patenter claret. Quod eciam expresse dicit Augustinus, de Questionibus Veteris et Novi Testamenti questione 44[a], ubi sic ait: Eodem[1] die, id est Penthecosten, lex lata est, quo et spiritus sanctus in discipulos, ut auctoritatem caperent ac scirent ewangelicum ius predicare*
* Amplius, sicut Petrus Antiochie legitur electus in episcopum per * 299a
fidelium multitudinem, aliorum apostolorum confirmacione non indigens, sic et apostolorum reliqui prefuerunt in aliis provinciis absque Petri sciencia, institucione vel consecracione. Aliqui enim fuerunt per Christum consecrati sufficienter, propter quod similiter opinandum, horum apostolorum successores non indiguisse aliqua confirmacione successorum Petri, quin ymmo multi successores apostolorum fuerunt electi et instituti episcopi rite ipsorumque provincias sancte rexerunt absque alia institucione vel confirmacione de ipsis facta per successores Petri. Et exstitit hoc sic legittime observatum usque quasi ad tempora Constantini

* *In infer. parte pag. custos* ‚Amplius‘ *et alia manu* ‚25‘.

[a] ‚pape‘ *in marg.*

[1] *PL 35: 2240—2243; sed haec verba ibi non inveniuntur.*

imperatoris, qui quamdam preeminenciam et potestatem tribuit episcopis et ecclesie Romanorum super ceteras mundi ecclesias. Hanc siquidem Petri et apostolorum equalitatem significavit Apostolus Gallathas 2°: dextras[1] dederunt, inquit, michi et Barnabe societatis Jacobus, Petrus atque Johannes, ut nos in gentes, ipsi autem in circumcisionem, — dextram societatis ergo et equalitatis, ut est glosa secundum Augustinum, satis ostensum est supra, quamvis in hoc dictum Apostoli sic sit apertum, ut glosa non egeat, ut patet ex epistola Ieronimi ad Ewandrum, dicentis: Omnes[2] episcopos, sive Rome, sive alibi, eiusdem sacerdocii, meriti seu potestatis a Christo collate. Quod si tamen beatus Petrus a quibusdam sanctorum apostolorum princeps scribebatur, large sumendo vocabulum principis, et nisi sit aperte contra Christi sentenciam et oraculum, ubi Mt. 20 et Luce 22, inquit: Principes[3] gencium dominantur eorum, vos autem non sic, ideo dicendum est, sanctos locutos fuisse non propter potestatem aliquam a Christo super apostolos sibi datam, sed fortasse, quia etate senior, aut quia Christum prius confessus est fuisse verum dei consubstancialem filium, vel quia fortasse fuit in fide fervencior ac constancior, aut quia cum Christo
*299b conversatus et frequencius vocatus in consiliis * et secretis. Unde Apostolus, Gallathas 2°: Jacobus[4] et Cephas, id est Petrus, et Johannes videbantur columpne esse. Ubi glosa secundum Ambrosium: quia[5] honoranciores erant in apostolis, quia semper in secretis cum domino fuerunt; cuius rei exemplum conveniens sumi potest ex principatibus seculi, qui nec presunt sibi invicem aliqua potestate, ut comites eiusdem regni, quorum unus[a] alteri non subest iurisdicione vel auctoritate, sed omnes inmediate regi, cum tamen quandoque inter alios unus aut plures ceteris honoranciores habeantur, ut quia seniores aut aliqua vel aliquibus virtutibus excellenciores vel magis obsequiosi regi aut regno, propter quod a rege vel populo magis diliguntur et reverenciores habentur;

---

[a] *sequitur* ,alit' *deletum.*

[1] *Gal. 2: 9.* [2] *PL 22: 1194 (potius »ad Evangelum« sive »ad Evagrium«) et in Dec. I, dist. XCIII, c. 24, (Friedberg I, 327) Cf. Hus, ad Scripta M. Paleč, Op. I, 261a; et Hus, De Ecclesia, cap. XV, ubi plenius epistola e Decreto datur.* [3] *Mt. 22: 25; Lu. 22: 25.* [4] *Gal. 2: 9.* [5] *PL 17: 349 (libere laudatum).*

quo eciam modo debemus opinari de apostolis invicem et ad Christum: omnes enim sub Christi potestate et auctoritate fuerunt, inmediate ab ipso suam institucionem sacerdocii et apostolatus suscipientes, non abinvicem, ut in aperto ubique clamat scriptura et sancti sequentes ipsam, quamvis inter omnes beatus Petrus honorancior fuerit propter iam dictas causas, non tamen propter aliquam sibi a Christo super aliquos traditam potestatem. Hanc enim eis invicem interdixit, ut patet ex Mt. 23, ubi directe ad propositam intencionem dixit eis: Nolite[1] vocari Rabi: Unus est enim magister vester, vos autem omnes fratres estis etc.

Similiter autem nec iurisdicionem coactivam habuit super reliquos apostolos plus quam e converso, nec consequenter ipsorum successores invicem. Hanc enim sibi Christus penitus interdixit, Mt. 20 et Luce 22, directe ad propositam intencionem. Cum enim facta esset contencio inter eos, quis eorum esset maior, dixit eis Christus: Reges[2] gencium et principes dominantur eorum et qui maiores sunt, potestatem exercent in eos. Vos autem non sic. Nec posset hoc Christus magis aperte negare. Cur ergo crederet aliquis de hoc humane magis tradicioni, quam apertissimo Christi elloquio?
* Contra quos loquitur Christus, Mt. quindecimo[a] dicens: In *300[a]
vanum[3] autem colunt me, docentes doctrinas et precepta hominum. Relinquentes enim mandata dei, tenetis tradiciones hominum. Et parum infra: Unde irritum facitis preceptum dei, et tradicionem vestram servatis[b]. Quod faciunt docentes humanas decretales, que Romano episcopo dicunt convenire potestatem et dominium temporalium non solum ecclesiasticorum, verum eciam imperialium, facientes irritum dei preceptum, ut suam tradicionem de bonis temporalibus ad ipsorum comodum servent. Quod si tamen apostoli beatum Petrum tamquam sibi episcopum elegissent aut principaliorem propter ipsius etatem et sanctitatem aquisitam excellenciorem, ut habetur ex quodam Anacleti pape decreto in Isidori codice contento, cuius series est: Ceteri[4] vero apostoli cum eodem Petro, scilicet pari consorcio, honorem et

---

[a] *Sic Cod., sed recte Marci 7: 7—8; in Cod.* ‚Marci' *deletum et* ‚Mt. q'n' *suprascriptum.* [b] *sequitur* ‚quod fa' *deletum.*

[1] *Mt. 23: 8.* [2] *Mt. 20: 25; Lu. 22: 25.* [3] *Mar. 7: 7.* [4] *Dec. I, dist. XXII, c. 2 (Friedberg I. 74).*

potestatem acceperunt ipsumque principem eorum esse voluerunt, non tamen ex hoc sequeretur, quod ipsius successor in Romana sede vel alia, si alibi fuisset episcopus, hanc prioritatem habuit super aliorum successores, nisi a reliquis successoribus eligeretur. Ad hoc enim maioris virtutis fuerunt aliqui successores aliorum quibusdam successoribus, quamvis quilibet proprie episcopus indifferenter sit successor cuiuslibet apostoli quantum ad officium, licet non locum. Rursum cur magis conveniret hoc successori eius in sede Romana, quam in Anthiocena vel Iherosolimitana, vel alia, si episcopus in pluribus exstitisset? Item quilibet episcopus, quantum ad intrinsecam dignitatem inseparabilem, indifferenter est successor cuiuslibet apostoli et eiusdem meriti sive perfeccionis, quantum ad dignitatem predictam sive karacterem, quia omnes habent hunc eundem ab uno efficiente sive datore, secundum naturam inmediate a Christo, non ab eo, qui manus inponit; neque enim refert, quis apostolorum manus inposuerit. Unde 1ª Corinthis 3º dicitur: Nemo[1] in hominibus[a] glorietur, sive Paulus, sive Appolo, sive Cephas etc. vos baptisaverunt vel aliter manus inposuerunt, non refert. * Unde subdit: Vos autem Christi estis, id est interius
*300b signaculum a Christo habetis; ubi glosa: Vos[2] autem Christi, non hominum creacione vel recreacione, que semper fit per sacramentum. Item propter manuum inposicionem Romanus episcopus non est aut dici debet singulariter beati Petri successor. Fuerunt enim sancti viri quamplures, quibus beatus Petrus fortasse ad hanc dignitatem manus inposuit, et quoniam contingit Romanum episcopum sepe esse, cui non inposuit manus beatus Petrus nec mediate nec inmediate, nec rursum propter sedem sive loci determinacionem. Primum quidem, quia nullus apostolorum lege divina determinatus fuit ad aliquem populum vel locum. Nam Mt. ultimo dictum est omnibus: Euntes[3] ergo docete omnes gentes. Item beatus Petrus prius legitur Antiochie fuisse, quam Rome. Rursum quoniam si Roma fieret inhabitabilis, non propterea periret Petri successio. Item neque per legem divinam de necessitate convinci potest quemquam credere, aut per Christum aut aliquem apostolorum vel ipsorum collegium fuisse statutum, episcopum alicuius determi-

[a] *Cod. male* ‚omnibus'. *Cf. Proem. et supra p. 135.*

[1] *I Cor. 3: 21 sqq.* [2] *Glossam istam invenire non potui; nec est Strabonis, nec Amb., nec Aug. in loco.* [3] *Mt. 28: 19.*

nate provincie sive dyocesis debere vocari vel esse Petri vel alterius appostoli singularem successorem ceterisque priorem. Esto quacunque appostolorum auctoritate impares extitisse, sed ille vel illi magis sunt aliquo modo beati Petri et reliquorum appostolorum successores, qui vite et ipsorum sanctis moribus amplius conformantur[a]. Tales enim responderunt beati apostoli fore successores suos, interrogati de hiis instar Christi, eorum magistri, qui Mt. 12°, respondens sibi dicenti: Mater[1] tua et fratres tui foris stant querentes te, ait: Que est mater mea et fratres mei? Et extendens manus in discipulos suos, dixit: Ecce mater mea et fratres mei. Quicunque enim fecerit voluntatem patris mei, qui in celis est, ipse est frater meus et soror et mater est. Qui[b] ergo episcoporum aut sacerdotum magis * meretur dici successor? Is certe, qui eos amplius moribus et virtutibus imitatur. Quod si dicam episcopum aliquem beati *301a Petri singulariter et principaliter successorem, quia per[c] patronum aut per ipsum clerum cum reliquo populo ad episcopatum eligitur, et eo fieri episcopum universalis ecclesie, quamquam specialiter civitatem Romanam respiciat, quamdiu exstiterit ipsa? Quamvis autem hoc dictum multiplices possit pati calumpnias, unico tamen modo sufficienter repelli potest, scilicet quoniam ex sacra scriptura convinci hoc non potest, sed oppositum magis. Sed quemadmodum beatus Paulus generaliter fuit missus ad omnes naciones, sicut quilibet reliquorum apostolorum, unde Actuum IX: Vas[2] eleccionis est iste michi, ut portet nomen meum coram gentibus et regibus et filiis Israhel, tamen singulariter fuit apostolus gencium, sic et Petrus Iudeorum, tam per revelacionem, quam secundum apostolorum invicem ordinacionem. Unde Gallathas 2°: Cum[3] vidissent Jacobus, Petrus et Johannes, quia creditum est michi ewangelium prepucii, id est gencium, sicut Petro circumcisions, id est Iudeorum. In quo intendit Apostolus et sibi et Petro utriusque populi curam habere, quoniam et Petrus gentibus et Paulus Iudeis poterant predicare, si causa vel necessitas exstitisset, quamvis principalitas in gentibus per dispensacionem esset Pauli et ad Iudeos

[a] *Cod.* ‚confirmantur'. [b] *correctum ex* ‚quia'. [c] ‚per' *additum supra rigam.*

[1] *Mt. 12: 47 sqq.* [2] *Act. 9: 15.* [3] *Gal. 2: 7.*

esset beati Petri. Item Actuum 22 dictum est Paulo in stupore mentis sue per revelacionem: Vade[1], quoniam in naciones longe mittam te. Et Actuum 28 et ultimo dicit Lucas: Et[2] sic venimus Romam. Et infra parum loquens Apostolus Iudeis in Roma inquit: Notum ergo sit vobis, quoniam gentibus hoc missum est salutare dei, et ipse gentes audient. Mansit autem biennio toto in suo conductu, et suscipiebat omnes, qui ingrediebantur ad eum[a], predicans regnum dei. Et ad Romanos XI dicit: Vobis[3], inquit, dico gentibus: quamdiu ego sum apostolus gencium, ministerium meum honorificabo,
*301[b] si quomodo * ad emulandum provocem carnem meam. Cum igitur per scripturam constat evidenter, Paulum Rome fuisse biennio et ibidem omnes suscepisse gentiles converti volentes, eisdemque predicasse, constat ipsum fuisse Romanum episcopum specialiter eo, quod ibidem officium pastoris exercuit auctoritate a Christo et revelacione mandatum et aliorum appostolorum eleccione consensum. De beato vero Petro dico, per scripturam sacram convinci non posse ipsum fuisse Romanum episcopum. Sed per scripturam sacram indubitanter tenendum est, beatum Paulum fuisse Romanum episcopum, beatum vero Petrum Antiochie, ut apparet ad Gallathas 2°[4]. Rome vero non contradico, sed verisimiliter teneo in hoc[b] ipsum non prevenisse Paulum, sed pocius e converso. Ergo ex lege et scriptura secundum essencialem dignitatem sacerdocii Christi Romanus pontifex non magis tenet vicem Petri, quam alterius appostoli.

Sed adhuc redeundo ad materiam in principio inmediate precedentis capitoli, restat ostendere, quod neque papa nec alii episcopi seu prelati, in quantum sunt successores veri apostolorum, debent habere iurisdicionem coactivam super alios. Nam Luce IX scribitur: Nichil[5] tuleritis in via, neque virgam, neque peram[c], neque panem, neque pecuniam, neque duas tunicas habeatis, etc. Super quo Ambrosius dicit: Non[6] virgam in manu iubentur tollere apostoli. Sic enim Matheus scribendum putavit. Quid est autem virga, nisi preferende potestatis insigne

---

[a] *Cod.* ‚deum'. [b] *sequitur* ‚ipsum' *deletum.* [c] *sequitur* ‚ita' *deletum.*

[1] *Act. 22: 21.* [2] *Act. 28: 14, 28, 30.* [3] *Rom. 11: 13 sq.* [4] *Gal. 2: 14.* [5] *Lu 9: 3.* [6] *PL 15: 1714.*

et ulciscendi instrumentum doloris? Et ergo humilis dominus – »In humilitate enim iudicium eius sublimatum[a] est« – humile, inquam, domini preceptum. Discipuli eius humilitatis officium executur; eos enim misit ad seminandam fidem, qui non cogerent, sed docerent, nec vim potestatis exercerent, sed doctrinam humilitatis attolerent. Quo loco humilitati putavit eciam pacienciam copulandam, quia ipse quoque iuxta testimonium Petri, cum malediceret, non maledicebat, cum pateretur, non cominabatur. Hoc est ergo * dicere: *302[a] Imitatores mei estote, ulcionis studia deponite, insolenciam verberancium non iniurie relacione, sed magnanimitate paciencie supportate. Nemo in se debet, quod in alio reprehendit, imitari; graviora etc. ibidem. Hec Ambrosius. Ex cuius verbis patet, quod Christus non ordinavit arceri quemquam ad per ipsum legis late observacionem in hoc seculo. Et propterea nec iudicem coactivam habentem potenciam huius legis transgressores arcendi statuit in eodem. Unde ewangelica lex potest dupliciter comparari ad homines, super quos est lata per Christum: uno quidem modo ad ipsos in statu et pro statu[b] vite presentis, et ut sic racionem habet magis doctrine speculative aut operative vel utriusque, quantum ad diversas sui partes. Et sic videtur secundum istam racionem lex, quod non habeat racionem legis, quia non habet regulam coactivam, secundum quam transgressor arcetur per potenciam coactivam traditam iudicanti. Nunc autem per ewangelicam doctrinam nemo cogi precipitur in hoc seculo ad eorum observacionem, que in ipsa precipiuntur in hoc seculo fieri vel obmitti. Et secundum hoc dicunt quidam, quod ista racione deberet dici doctrina et non lex. Et ista videtur esse sentencia Apostoli 2ª Thimoteum 3°, cum dixit: Omnis[1] scriptura divinitus inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum et coripiendum, ad erudiendum in iusticia; nusquam vero dixit Apostolus ad cogendum vel puniendum in hoc seculo. Unde 2ª Corin. 1° dicit: Non[2] quia dominamur fidei vestre, sed adiutores sumus gaudii vestri, quia fide[c] statis. Ubi Ambrosius: Et[3] ne, inquit,

---

[a] *Cod.* ,sublatum'. [b] *correctum ex* ,statutu'. [c] *correctum ex* ,fides'.

[1] *II Tim. 3: 16.* [2] *II Cor. 1: 23.* [3] *PL 114: 553.*

indignentur Corinthii quasi de domino, eo quod dixerat Apostolus, »parcens vobis, non veni«, subdit Apostolus: »Non enim dico parcens, quia dominemur fidei vestre«, id est quia dominium et coaccionem paciatur fides vestra, que voluntatis est, non necessitatis, sed ideo dico, quia adiutores sumus, si wltis cooperari. Ecce adiutores per doctrinam, scilicet et si
*302[b] * wltis cooperari, nam fide, que per dileccionem operatur, statis, non dominio. Alio modo vero comparari potest ewangelica scriptura seu lex ad omnes pro ipsorum statu in alio seculo, in quo solummodo, non in isto, arcebuntur pena vel supplicio, qui iam transgressi fuerint in vita presenti, et ut sic nomen legis propriissime[a] dicte sortitur, et secundum eam iudex Christus districtissime iudicabit in die iudicii cum apostolis. Sacerdos autem seu episcopus quicunque in statu vite presentis non debet quemquam arcere, licet habeat diiudicare inter lepram et lepram spiritualem, ut medicus se habet ad iudicium sanitatis corporalis hominum absque coactiva cuiuscunque potencie. Et ista videtur esse sentencia Crisostomi libro dyalogorum de Dignitate Sacerdotali. Propter hoc inquit: Multe[1] opus est artis auxilio, ut persuadeatur hominibus, ut se ultimo, cum egrotant, sacerdotum prebeant medecine, non solum hoc, sed et gratificentur curandis. Sive enim aliquis resultet[b] ligatus, habet quippe in hoc liberam potestatem, malum suum deterius faciat, sive ea verba, que vice ferri erant profutura, respuerit, aliud sibi de contemptu wlnus adiungit fitque curacionis occasio morbi perniciosioris instrumentum. Non est enim, qui curare possit invitum. Et tunc aliquibus interpositis, que in corigendo, non tamen in cogendo, debet attendere pastor animarum, infra subiungit: Homo vero, si a fide recta fuerit abductus, multum sacerdoti imminet exhortacionis, industrie et paciencie, quia non potest errantem ad talem vi reducere; sed persuadere conabitur, ut ad fidem rectam revertatur, a qua primitus corruit. Ecce qualiter sanctus iste separat iudicium sacerdotum a iudicio principancium, quoniam sacerdotum iudicium coactivum nec est, nec esse debet, quia potestas coactiva a

---

[a] *post correcturam.* [b] *sequitur* ,curatus' *deletum.*

[1] *PGL 48: 634, 635 (De Sacerdotio).*

* secularibus principibus est originata, que sacerdotibus olim[a] concessa non erat. *303[a] Hec rursum fuit sentencia beati Hilarii ad Constantinum imperatorem, qui inter[b] cetera sic dicit: Deus[1] cognicionem sui docuit pocius, et exegit operacionem celestium admirandam, preceptis suis consilians, auctoritatem coactivam confitendi se aspernatus est. Ecce, quod wlt deus cognicionem sui et confessionem homines doceri, per fidem scilicet[c], cogi vero quemquam minime, sed hoc aspernatur. Eadem quoque parum infra repetit, dicens: Non requirit deus coactivam confessionem. Rursumque infra, eadem in persona omnium sacerdotum loquens, sic inquit: Non possum nisi volentem recipere, nisi orantem audire, nisi profitentem signare. Non wlt ergo deus coactivam sui confessionem nec quemquam ad hoc trahi per violentam alicui accionem seu conpulsionem. Unde idem contra Auxencium[d] Mediolanensem episcopum, quem Arrianum reputavit, et qui per armatam potenciam homines fateri, que sue opinionis erant certa, ymmo verius contra fidem katholicam, ut dicitur, curabat arceri, ipsumque arguens, eciamsi vera docuisset, sic ait: Ac[2] primum[e] misereri licet nostre etatis labori et presencium temporum stultas congemiscere opiniones, quibus patrocinari deo humana credimur et ad tuendam Christi ecclesiam ambicione seculari laboramur. Rursus ad eundem ibidem: At nunc proch dolor! inopsque virtutis sue Christus, dum ambicio nomini suo consiliatur, arguitur. Terret exiliis et carceribus ecclesia, credique sibi cogit, que exiliis et carceribus credita est. Et loquitur de ecclesia pro[f] collegio sacerdotum seu episcoporum et reliquorum templi ministrorum, quos vocant clericos. Hoc eciam Ambrosius* ad Walencianum imperatorem epistola secunda[g], que intitulatur ad plebem, sensit aperte, cum dixit: Dolere[3] * potero, flere potero, gemere potero: ad- *303[b]

---

* *In marg. eadem manu:* ‚Ambrosius contra coactivam potenciam cleri'.

[a] *sequitur* ‚su' *deletum.* [b] *post correcturam.* [c] *sequitur* ‚co' *deletum.* [d] *Cod.* ‚Maxencium'. [e] *correctum ex* ‚printi'. [f] *sequitur* ‚vel' *deletum.* [g] *sequitur* ‚ad pl' *deletum.*

[1] *PL 10: 561: Deus cognitionem sui docuit potius, quam exegit: et operationum coelestium admiratione praeceptis suis concilians auctoritatem, coactam confitendi se adspernatus est voluntatem.* [2] *PL 10: 610 sq.* [3] *PL 10: 1008.*

versus arma, milites Gottosque lacrime mee arma sunt; talia enim munimenta sunt sacerdotis. Aliter nec debeo, nec possum resistere. Ecce quod non debet, esto quod non posset arma vel potenciam coactivam in quemquam movere aut moveri iubere vel[a] exhortari sacerdos, maxime contra Christi fideles. Cuius oppositum contra documentum sacri canonis et sanctorum omnis[b] iste mundus de quibusdam sacerdotibus sentire potest. Secundum veritatem igitur et apertam intencionem Apostoli atque sanctorum, qui doctores ecclesie seu fidei extiterunt aliorum precipui, nemo cogi precipitur in hoc seculo pena vel suplicio ad legis ewangelice precepta servanda per sacerdotem precipue nedum fidelis, verum eciam nec infidelis. Propter quod huius legis ministri, episcopi seu presbiteri, nec quemquam iudicare possunt in hoc seculo iudicio coactivo manifesto et seculari, nec quemquam invitum compellere pena vel supplicio quoquam ad preceptorum divine legis observacionem, presertim absque[c] secularis principis auctoritate, quoniam tale iudicium secundum legem divinam in hoc seculo exerceri non debet, aut eius execucio fieri, sed in futuro tantummodo. Unde Mt. 19: Ihesus[1] autem dixit illis, id est apostolis, Amen, dico vobis, quod vos, qui secuti estis me, in regeneracione, cum sederit filius hominis in sede magestatis sue, sedebitis et vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israhel. Ecce quando assesuri erant apostoli cum Christo tamquam coniudices potestativi et coactivi, quoniam in alio seculo, non in isto. Ubi glosa: In[2] regeneracione, id est, quando mortui resurgent incorrupti. Unde secundum glossam: Due[3] sunt regeneraciones, prima ex aqua et spiritu sancto, secunda ex resurreccione. Unde sedebitis et vos, dicit glosa secundum Augustinum; formam servi, que iudicata est, Christi scilicet, qui in hoc mundo iudicatus
*304a fuit, scilicet coactivo iudicio, * non iudicans tali modo, cum iudiciariam exercuerit potestatem. In resurreccione, scilicet, eritis et vos mecum iudices. Ecce ergo secundum Christi oraculum ewangelicum et sanctorum exposicionem, quod Christus non

---

[a] *correctum ex* ,velle'. [b] *sequitur* ,est' *deletum.* [c] *sequitur* ,humana' *deletum.*

[1] *Mt. 19: 28.* [2] *Anselmi Landunensis (Glossa Interlinearis) Bib. Lat. Basil. 1478—80, in loco.* [3] *Strabonis, PL 114: 149.*

exercuit in hoc seculo iudiciariam potestatem coactivam, sed pocius in forma servi existens, ab alio iudicatus est tali iudicio, et quod talem iudiciariam potestatem coactivam cum exercuerit in alio seculo[a], tunc apostoli cum ipso sedebunt ad iudicandum tali iudicio, non ante ea.

Unde admiracione dignum est valde, cur sibi assumat episcopus seu presbiter aliquis, quicunque sit ille, maiorem aut aliam auctoritatem, quam Christus aut eius apostoli habere voluerunt in hoc seculo. Ipsi enim in forma servorum iudicati sunt per seculi principes, iam vero eorum nostri moderni vocati successores presbiteri principibus non solum subesse recusant, contra Christi et apostolorum exemplum atque preceptum, verum eciam principibus et potestatibus supremis coactiva iurisdicione preesse se dicunt, cum tamen[b] dixit Christus Mt. 10: *Ad[1] reges et ad presides ducemini propter me*; nec dixit: presides aut reges eritis. Et infra subiungit: *Non est discipulus super magistrum, nec servus super dominum suum.* Nullum ergo iudicium, principatum seu dominium coactivum potest aut debet in hoc seculo presbiter seu episcopus aliquis inquantum huiusmodi exercere. Ffuit eciam hec aperte sentencia famosi philosophi Aristotelis, 4° Polliticorum, capitulo IX. *Propter[2] quod non omnes, neque electos, neque sorciales ponendum principes puto sacerdotes primo. Hoc enim aliquid preter polliticos principatus ponendum. Adhuc et distributores et precones, eliguntur autem et legati. Sunt autem hee quidem politice curarum vel omnium civium ad quamdam operacionem.* Et parum infra subdit: *Hee autem yconomice sunt.* Quoniam si voluisset Christus sacerdotes nove legis iudices esse, iudicio coactivo videlicet, contenciosos hominum actus in hoc seculo * per talem diffiniendo sentenciam *304b tradidisset, utique in lege huiusmodi sua specialia precepta talium eis expressisset, quemadmodum Moysi fecit in antiqua lege, quem oraculo suo et non per hominem deus principem et Iudeorum iudicem coactivum instituit, sicut habetur Actuum V°[3]. Propter quod eciam deus illi legem statuit observandorum in statu et pro statu vite presentis ad contenciones hominum

---

[a] *sequitur* ‚cum' *deletum.* [b] *sequitur* ‚x' *deletum.*

[1] *Mt. 10: 18, 24.* [2] *Sic Cod. sed recte Polit. IV, cap. XV (ed. Didot I, 561).* [3] *Act. 5: 31.*

dirimendas precepta talium specialiter continentem et in hoc proporcionaliter se habentem humane legi, quantum ad aliquam sui partem. Ad que siquidem observanda compellebantur et arcebantur homines in hoc seculo per Moysen et[a] ipsius substitutos iudices coactivos pena vel supplicio, minime vero per sacerdotem aliquem, sicut Exodi XVIII[1] evidenter apparet. Verum huiusmodi precepta in ewangelica lege non tradidit Christus, sed tradita vel tradenda supposuit in humanis legibus, quas observari et principantibus secundum eas omnem animam humanam obedire precepit in hiis saltem, que non[b] adversantur legi salutis. Unde Mt. 22 et Marci XII dicitur: Reddite[2] que sunt cesaris cesari, per cesarem significans quemlibet principantem; sic eciam Apostolus ad Romanos 13 dicit: Omnis[3] anima subdita sit potestatibus sublimioribus; sic eciam infra ad Thitum[c] ultimo[4] eciam dominis infidelibus, et ibidem glosa secundum Augustinum[5], ex quibus apparet liquide[d] intencionem Christi apostolis sanctorum fuisse humanis legibus et secundum ipsas iudicibus cunctos homines subesse debere. Amplius ex hiis palam est, quoniam non omnia, que in lege seu testamento veteri iudaico populo[e] consulta vel custodiri precepta fuerunt, observare tenentur fideles, quinymmo quorumdam est ipsis observacio interdicta, ut que ceremoniarum sunt, sub pena perdicionis eterne, quemadmodum docet Apostolus ad Romanos 3°[6] et 7°, et Gallathas 2°, 3° et 5°, et ad Ephesios 2°, et ad Hebreos 7° et decimo. Quam sentenciam Ieronimus et Augustinus in ipsorum mutuis epistolis in hoc
*305a * dicentes asserunt talium cerimoniarum observatores, sive veros sive simulatos, post publicacionem ewangelice legis in dyaboli baratrum fore devolutos. Ad[f] legalium quoque similiter observacionem minime tenentur Christi fideles, ut apparet per Apostolum ubi supra etc. Cum igitur nec in lege gracie tradita sint precepta specialiter pro contenciosis actibus hominum civiliter reducendis ad equalitatem, ad comensuracionem debitam pro statu seu sufficiencia vite presentis, eo quod Christus in mundum non venit ad huiusmodi regulandos pro vita presenti, sed futura tantummodo,

---

[a] *sequitur* ,sub' *deletum.* [b] ,non' *in marg.* [c] *correctum ex:* Thimoteum. [d] liquidem *cod.* [e] populo *bis scriptum.* [f] *correctum ex* ,ab'.

[1] *Ex. 18: 21 sqq.* [2] *Mt. 22: 21; Mc. 12: 17.* [3] *Rom. 13: 1.* [4] *Tit. 3: 1.* [5] *PL 114: 641 (Strabonis).* [6] *Rom. 3: 19 sqq; 7: 6; Gal. 2: 16; 3: 23 sqq., 5: 18; Eph. 2: 8 sqq.; Heb. 7: 16, 19, 10: 28 sq.*

et propterea diversa est temporalium et humanorum actuum regula, diversimode dirigens ad hos fines, lex autem divina nullomodo[a] docet contendere aut repetere in iudicio, licet non prohibet laicis, ideoque nec de talibus specialia tradit precepta. Reliqua vero horum actuum, ut sunt negocia secularia, humana lex precipit arceri et transgressores suos puniri. Propter quod Luce 12 petenti a Christo humanum iudicium inter se et fratrem suum respondit ipse: Homo[1], quis me constituit iudicem aut divisorem inter vos? quasi diceret: Non veni tale iudicium exercendum; ubi glosa: Non[2] dignatur esse iudex licium nec arbiter facultatum, qui vivorum et mortuorum habet iudicium. Non ergo per ewangelicam legem comensurari possent sufficienter actus humani[b] pro fine huius seculi, quoniam nec regule talium actuum comensurative ad proporcionem, quam volunt homines, et licite pro statu vite presentis, sunt in ea tradite[c], sed ab humanis legibus supposite vel tradite vel tradende. Non ergo lex ewangelica est imperfecta. Est enim ad hoc data, ut per ipsam dirigamur inmediate de hiis, que sunt eterne salutis, consequende hominibus[d], et miserie declinande, in quibus est valde sufficiens et perfecta. Non autem data fuit, nec est lex Christi ad civilia litigiosa negocia dirimenda propter finem, quem volunt * homines et *305b
licite in vita humana. Si enim ex hoc diceretur inperfecta, eque convenienter inperfecta dici posset, quam per ipsam medicari corporales egritudines vel occeanum navigare nescimus. Et huius sentencie testatur glosa[e] secundum Gregorium super sextum capitulum prime ad Corinthios, ubi sic ait: Ad[3] reverenciam vestram dico, ut videlicet hii terrenas causas examinent, qui exteriorum rerum sapienciam perceperunt; qui autem[f] spiritualibus donis dotati sunt, terrenis non debent negociis implicari; quod si per sapienciam rerum exteriorum et terrenarum causarum seu contencionum intellexisset sacram scripturam, non dixisset: Qui autem spiritualibus donis dotati sunt, id est[g] scriptura sacra, terrenis non debent negociis implicari, nec tales secundum has doctrinas invi-

---

[a] *sequitur* ‚do' *deletum.* [b] *hic foramen in pag. dia. 1 cm. inter verba* ‚humani pro' *et* ‚actuum comensurative'. [c] *Cod.* ‚tradita'. [d] *post correcturam.* [e] *sic. cod.* [f] *sequitur* ‚in' *deletum.* [g] ‚id est' *supra scriptum* ‚sed' *deleto.*

[1] *Lu. 12 : 13 sq.* [2] *Apud Strabonem (PL 114 : 206) non exstat, sed in Bib. Lat. Basil. 1478–80 in margine in loco invenitur.* [3] *Strabonis PL 114 : 528.*

cem separasset, amplius, quia talem sapienciam habentes exteriorum rerum prius vocaverat Apostolus et sancti secundum exposicionem unam contemptibiles in ecclesia, quod tamen nec Apostolus aut sancti exponentes eius seriem senserunt de doctis in sacra scriptura[a].

Clerici ergo docti a spiritu sancto in lege dei iudicent iudicio discrecionis et non coactivo de peccatis inter lepram et lepram spiritualem[b], de deordinacionibus maximis in ecclesia per omnes et singulos status, de abhominacione[1] desolacionis, iamdudum stante in loco sancto[c], ubi non debet, symoniaca heresi, de concubinatu pseudosacerdotum, de yppocrisi ubique diffusa; iudicent, inquam, illuminati sacerdotes de hiis nephandissimis malis currentibus sic, quemadmodum medicus iudicat[d] urinam esse sanam vel egram circa infirmum potentem et divitem, non habens super eum iurisdicionem vel iudicium coactivum. Sic spiritualis sacerdos, spiritu Ihesu afflatus, omnia diiudicet secundum spiritum Ihesu, et aliis discernenda publicet. Seculares vero domini, *306[a] informati fideliter a sacerdotibus per eorum * spirituale iudicium discrecionis, non coactivum, iudicent iudicio coactivo malos obstinatos, nollentes voluntarie converti ad viam veritatis secundum sapienciam dei per sanctos sacordotes eis donatam. Et per illud coactivum iudicium seculares domini et principes secundum huiusmodi regulacionem destruent symoniacam heresim in clero, avariciam, concubinatum, superfluas divicias, a debito ministerio clericali eos retardantes aufferant caritativa et serpentina prudencia, et pro honestacione[e] rei publice et Christi fidelium pauperum convertant pseudoprelatos et falsos predicatores, plebanos et vicarios scandalosos et seductores de temporalibus, in malicia non foveant neque nutriant, sed magis a talibus decimas et census aufferendo, pro sacerdotibus fideliter ewangelisantibus populis et ministerium sacerdotale pro salute hominum debite explentibus ordinent et disponant, et omnem deordinacionem per simulatum et symoniacum clerum iam antiquatam eradicent, furta, homicidia, latrocinia, adulteria, fornicaciones et omnia crimina patencia[f] in subditis destruant et primevam Christi ordinacionem pro viribus introducant.

---

[a] ‚Cl.' *in fine lineae deletum.* [b] *sequitur* ‚et' *deletum.* [c] *supra foramen* ‚ubi' *deletum,* [d] *correctum ex* ‚iudicant'. [e] ‚honestacione' *in margine loco* ‚gesta racione' *deleti.* [f] *Cod.* ‚potencia'.

[1] *Cf. Dan. 9: 27.*

# INDEX LOCORUM SCRIPTURAE.

# INDEX NOMINUM.

# INDEX RERUM.